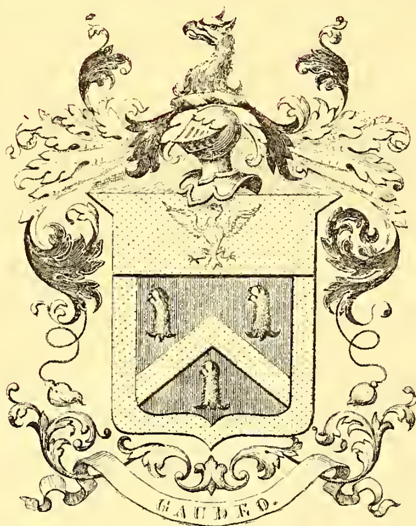
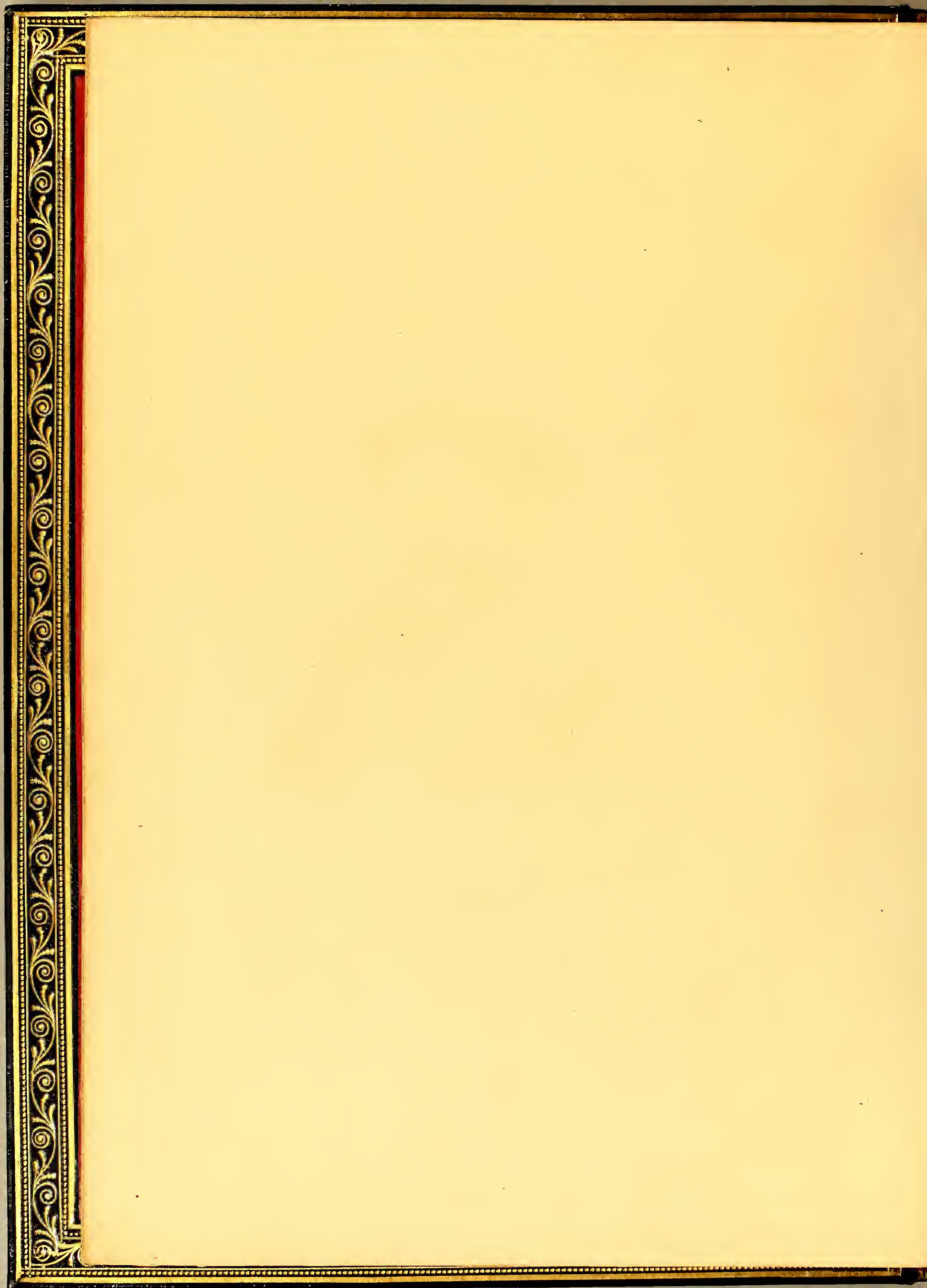

GAUDEO.

Balboa's discovery of the Pacific
f iii recto

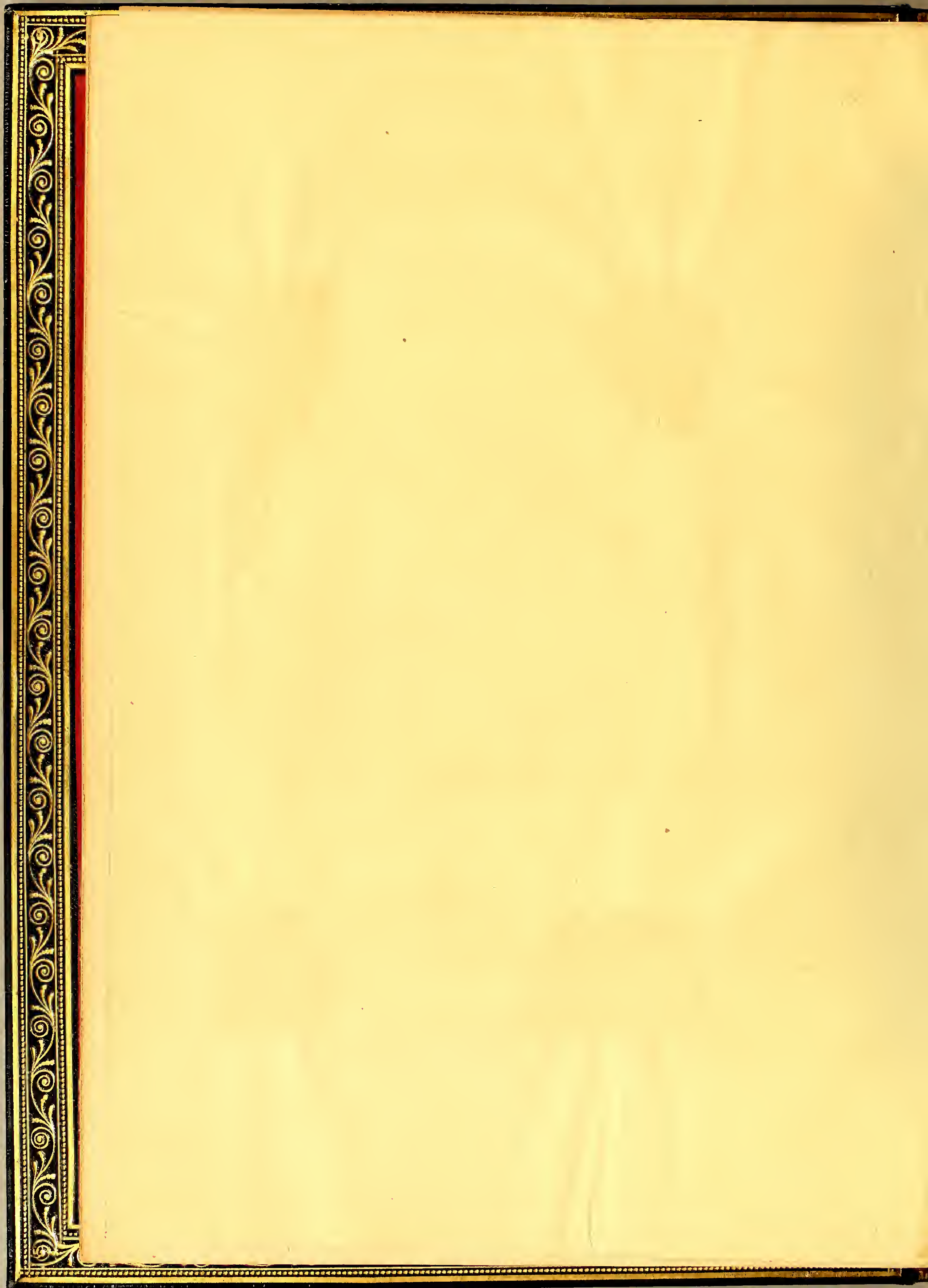

H. Meyer Sculp

PETER MARTYR.

London: Pub. by L.B Seeley & Son. 169. Fleet Street. Nov.r 1. 1825

Ioannes ruffus foroliuienſis Archiepūs Cōſenti
nꝰ: legatꝰ apo. ad lectorē de orbe nouo.

Accipe non noti præclara uolumina mundi
Oceani: & magnas noſcito lector opes.
Plurima debetur typhis tibi gratia: gentes
Ignotas: & aues qui uehis orbe nouo.
Magna quoq; autori referenda eſt gratia noſtro:
Qui facit hæc cunctis regna uidenda locis.

Autor.

Siſte pedem lector: breuibus compacta libellis
Hæc lege: principibus uariis decimoq; leoni
Pontifici ſummo inſcripta. hic noua multa uidebis.
Oceani magnas terras: uaſta æquora: linguas
Hactenus ignotas: atq; aurea ſæcula noſces:
Et gentes nudas expertes ſeminis atri:
Mortiferi nummi: gemmiſq; auroq; feracem
Torrentem zonam: parcat ueneranda uetuſtas.

De orbe nouo Decades

CLARISSIMO PRINCIPI CA ROLO REGI CATHOLICO.

ERVAVIT DIVINA PROVIDENTIA: EX QVO FABRI
care uniuersum constituit: immensæ uastitatis occidentalis oceani
agnitionē ad nostra usq; tempora: in quibꝰ tibi potentissime rex
maternorū auorū fœlicibus auspiciis patefacta est. Eadem nescio
quo urgente fato: ex natali patria mediolano: mox ex urbe roma:
ubi fere decenniū egerā: ad hispaniam me uidetur īpulisse: ut hæc
ego miranda nouaq; particulatim colligerē: quæ forte alias in uo=
races fauces obliuiōis demersa latuissent: historicis hispanis egre
giis quippe uiris de generalibꝰ tantū harū rerū inuentis curā ha=
Cardi. ascanius. bentibus. Non tñ soli mihi huius sumpti laboris gratiā uēdicare intēdo. Ascanio viceco
miti cardinali uicecancellario prima debetur: qui me discedere iam uolentem ex urbe ut
granatensi bello interessem: dissuasit aduentū primo: mox uidēs id mihi aīo fixū sedere
hortatꝰ est: īmo & rogans īperauit: ut quæcūq; in hispania emergerēt ad eū cōscriberem
In hispaniā cōcessi expeditiōis eiꝰ uisendæ studio: ꝙ in hostes nr̄æ fidei sumpta esset: nil
q; mihi iuueni & rerū nouarū cupido præberet italia: unde ingeniū pascerē ob eius prin
cipes discordes: bello īterfui. Per epistolas diarias q̄ gerebātur a me ascaniꝰ cardinalis ha
bebat. Fortuna eiꝰ ex altrice mutata ī nouercā cessi a scribēdo Purgata stratis hostibꝰ hispa
nia mauroq; malo gramīe extirpato: ne labētes ānos ocio īdecēti cōtererē: ī italiā regredi
meditabar. Amborū regis & reginæ catholicorū vita fūctorū singularis erga me benigni
tas & simꝉ āpla pollicita post reditū ꝓcipue a legatōe mea babylōica me detinuerēt. Fixisse
tñ pedē haudq̄q; pœnitet: tū quia nullibi terrarū hoc tp̄e æq̄ ꝓclaras res fieri videbā: tū ēt
ꝙ ex xp̄ianorū prīcipū dissidiis ruere oīa ī ꝓceps: depopulari agros ī vniuersa fere italia:
& hūano sanguine īpinguari: atq; vrbes hostiliter diripi. virgines nuptasq; cū bonis pa=
Calamitates italie triis in prædā trahi. Miseros innocētes viros ac genitores intra ꝓprios lares inermes etiā
& gratuito crudeliter trucidari: q̄rul is clamoribꝰ nō audiebā mō sed pene sentiebā. Neq;
enī affiniū & propinquorū meorū sanguis ab ea fera sæuitia īmunis euasit. Dū sic mora=
rer: cardinalis aragoniꝰ fœderici regis patrui sui noīe seq̄ntes primæ decadis octo libellos
epistolares uisis duobꝰ ascanianis a me exegit. Vacuū oīni cura demū de rebꝰ oceaneis a
postolici nūcii viri celeberrimi nr̄i sūmi pōtificis leonis decimi noīe: cuiꝰ fœlici cōsilio &
que spes de pōtifice autoritate speramꝰ ærūnosis tot calamitatibꝰ italiā aliq̄n finē īpositurā: me dormiētē ex
citarūt. Ad suā sctitatē breuibꝰ epistolaribꝰ libellis cōpactas duas decades addidi primæ: q̄
me īcōsulto prælis fuit īpressorū exposita: uti ꝑ seq̄ntē ꝓfationē cōstabit. Nūc ad te venio
serenissime rex: a quo parūper vagatꝰ sū. Qđ vniuersā tibi aui materni subdiderit hispa
niā angulo excepto: qđ pulchrā tibi cū feracibꝰ nr̄i maris insulis parthenopē reliquerint
magnum quidem: & ea nos per annales annotauimus. Sed pace maiorum dictum velim.
quidquid ab initio mūdi gestum scriptumq; reperio: meo iudicio parū est: si pensitaueri
mus q̄s tibi rex potētissime nouas terras: q̄ noua maria: q̄ꝫ varias natiōes & linguas: q̄les au
rifodinas: q̄ margaritarū viuaria: ꝓuētibꝰ aliis omissis: tibi pararūt. Quæ: q̄lia: q̄ꝫtaq; sint
tres nr̄æ decades hæ patefaciēt. Veni ergo ueni rex electe a supis ad nōdū ab hoībꝰ intelle
ctū rerū aliqđ culmē: ueni & ꝓpera. Aequinoctialē tibi circulū latētē hactenꝰ: & furētē at=
q; ardore solis adustā antiquorū opinione zonā paucis exceptis: tibi paratā habemꝰ: po
pulis refertissimā: amœnā: uberē: fortunatissimā. Auro & cādētibꝰ margaritis coronatas
mille īsulas: & vno putato cōtinēti tres europas offeremꝰ. Veni nouū orbē āplexurꝰ: nec
tui nōs desiderio vlteriꝰ macerato. Hinc hīc tenelle rex clarissime īstrumēta qbꝰ totꝰ tibi
pareat orbis: cōparabūtur. Valeat fœliciter tua Ma. cuiꝰ gustui si sapidas fore culturæ nr̄æ
satiōes ītellexerimꝰ vberiorē īdies illarū copiā plenis canistris offeremꝰ. Qui sim libello
rū īdices aperiēt. Ex mantua carpetana vulgo Madrid. pridie Kl. octo. 1516.

AELII ANTONII NEBRISSENSIS EX GRAMMATI co & rhetore Historici regii in Protonotarii. P. Martyris angli Mediolanensis regii consiliarii opera Præfatio.

QVID NAM ESSE CAVSAE DICAM CANDIDE LECTOR: quod cum tot librorum volumina ab hominibus sæculi nostri edantur inuulgus: scribantq; indocti doctiq; poemata passim: cur illi qui digni sunt: vt inter ora & manus hominū versentur: lateāt in media noctis caligine blattis tineisq; obnoxii: atq; e diuerso cōplura opera male nata musisq; & apolline nullo scripta legātur. laudētur. atq; per scholas. per porticus. per vicos circūferantur? An quod fortuna quæ vt aliis in rebus humanis: ita & in hac dominatur: a moribus suis nō recedit? quippe quæ illustria premit: & obscura in sublime tollit. An quod liber victurus vt ait poeta: debet habere genium: qui illū ab obliuiōis iniuria interituq; defendat: qui apud delicatos lectores illū cōmendabilē faciat: qui gratiā nouitatis illi semper inducat: qui deniq; ad ipsius lectionē non tam alliciat: quā impellat: non tam horretur q cogat. Hinc prouenire putādum est: vt præclarissimorū scriptorum opera interciderint: contra vero ineptissimi cuiusq; autoris libri legātur. amēturq;. Hæc sunt a me lector amice idcirco tam lōge repetita: vt ostenderē nō multū absfuisse: quin martyris mei quædā opera multo studio multaq; diligentia elaborata interirēt: nisi tēdillani comitis prudentia obstitisset. Nam cū eo sit ingenio martyr: vt facile in quocūq; scribēdi genere possit egregium aliquid cōcinnare: non multū curat labore parta inuulgus edere. siue quod gloriā suā negligit: siue q nō putat nos esse dignos: quibus tantū munus cōmunicetur. Comes nāq; tēdillanus cū multa efflagitatione ac propemodū cōuicio cotidiano extorsisset quædā eius opera: quæ adhuc latebāt: fortasseq; æternū latuissent: intelligēs esse e republica atq; cōmuni omniū vtilitate illa inuulgari: mihi hāc operā cōdixit: vt emendata redactaq; in ordinē per impressores in numerosos codices propagandā curarē. Id quod libētissime suscepi: tum vt viri optime de hispana rep. meriti iussis obtēperarem: tum vt martyris mei opuscula iucundissima lectu necessaria cognitu atq; ad nostrarū litterarū vsus maxime conducibilia nostris hominibus legēda traderē. Et quæ propter exēplarium raritatē internicioni fuerāt obnoxia: nolui in tam ancipitē fortunam doctissimi atq; omni æternitate dignissimi viri cōmitti. quare emēdata sibiq; ipsi restituta impressorum typis excudenda tradidi: vt per numerosas chartas propagata sint diuturniora q abolere possit vetustas. Dedi hoc versibus quos ille in meam laudē cōpositos edidit. Dedi amiciciæ nostræ multis vltro citroq; officiis cōfirmatæ. Dedi publicæ vtilitati: quæ ex istorum operū lectione proueniet. Prima fronte tris decades de rebus oceanicis & orbe nouo reperies. Secundam sibi sedem babylonica legatio obtinebit. Ea tribus constat libellis epistolaribus: quorum primus quid Petro martyri proficiscenti legato ad soldanū babylonicum acciderit in itinere ex urbe granata uenetias usq; cōtinebit. multaq; de uenetorum institutis & urbe ipsa lectu sapida. Secundus nauigationē ipsius a uenetiis in alexandriam ægypti. Tertius quid apud soldanum orator egerit: quæ memoratu digna uiderit. de soldani ac mamalucorum origine uita & moribus multisq; cuiq; ingenio celeberrimis iucundissimus index erit.

P. MARTYRIS ANGLI MEDIOL. CONSILIARII REGII prot. Apl'. oceaneæ decadis liber primus ad Ascaniũ sfortiã uicecomitem cardinalem uicecancellarium.

OLEBAT GRATA VETVSTAS PRO DIIS HABEre uiros: quorũ industria & animi magnitudine ignotæ maioribus eorum terræ panderentur. Nobis autem qui deum habemus unicũ sub triplici persona quem colamus: restat ut huiuscemodi genus hominum si non coluerimus: admiremur tamen. Reges uero obseruemus quorum ductu & auspiciis datum est illis cogitata perficere: utrosq; etiam extollamus & pro uiribus illustremus iure merito. Quare de insulis maris occidui nuper repertis & rei autoribus quid referatur habeto. Hoc si quidem tuis litteris uehementer te cupere uideris: ab ipsius ergo initio ne sim cuiq; iniurius exordiri est animus. Christophorus Colonus quidam Lygur uir fernãdo & Helisabethæ Regibus catholicis proposuit & suasit se ab occidente nostro finitimas indiæ insulas inuẽturum: si nauigiis et rebus ad nauigationem attinentibus instruerent: a quibus augeri christiana religio: margaritarum aromatum atq; auri inopinata copia haberi facile posset. Instanti ex regio fisco destinata sunt tria nauigia: vnum onerarium caueatum. alia duo mercatoria leuia sine caueis: quæ ab hispanis carauelæ uocãtur His habitis ab hispanis littoribꝰ circiter Kl'. septembris anni secũdi & nonagesimi supra quadringentesimum & millesimum a nostra salute iter institutum cum uiris hispanis circiter. ccxx. colonus cœpit. A gadibus in alto oceano fortunatæ vt multi putant: insulæ quæ ab hispanis canariæ nuncupantur iampridem repertæ distant millia passuum mille & ducenta secundum eorum rationem. Dicunt enim distare tercentum lequas: singulas autem lequas nauigationis periti quattuor millia passuum continere suis computationibus aiunt. Fortunatas insulas ob cœli temperiem appellauit antiquitas. Neq; enim grauis urget incolas hyems: neq; atrox æstas. Sunt tamẽ qui eas uelint esse fortunatas: quas capitis uiridis insulas portugalenses appellant Canarias: ad hæcusq; tempora hominibus nudis eo ꝙ extra omne clima europæ ad meridiẽ: & sine ulla religione degentibus habitatas: colonus aquandi & reficiendarum nauium gratia priusq; se tam duro labori crederet: adiuit. Nõ insuaue futurum arbitror quandoquidem in canarias incidimus: si ex ignotis quomodo notæ: si ex incultis quomodo cultæ sint effectæ: narrauerimus. Lõga namq; annorum curricula incognitas iam obliuioni tradiderant. Hæ insulæ septem canariæ dictæ: anno circiter Millesimo. cccc. v. a gallo nomine betanchor ex concessione reginæ caterinæ regis Ioannis filii sui dum infans esset tutric[is] repertæ forte fortuna fuerunt. Pedem ibi fixit per aliquot annos betanchor. Duasq; ex illis occupauit ac redegit in cultum lancelotum & fortem uenturã. eo mortuo heres eius hispanis uiris precio insulam utranq; præbuit. Fernandus de hinc peraria & uxor eius ferream & gomeram inuaserunt. nostris temporibꝰ tres reliquas Canariam magnam. s. Petrꝰ de uera nobilis xericii ciuis & michael de moxica. Palmam autem ac tenerifen Alphonsus lugo sed impensa regia. Gomeria deinde ac ferrea non cũ magno labore subditæ sunt Sed Alphonsus lugo duriuscule rem perfecit. gens enim illa nuda. siluestris saxis & fustibus bella gerens: semel eius exercitum fugauit: trucidauitq; circiter quadringentos: tandem eos deuicit. Ita canariæ omnes ad castellanã additæ sunt potentiam. Ab his igitur insulis colonus occidentem solem semper secutus licet in leuam paulisper tres & tringinta continuos dies cœlo tantum & aqua contentus nauigauit. Hispani comites murmurare primum secreto cœperunt: apertis mox conuiciis urgere. De perimendo cogitare demũ uel in mare proiiciendo consulebatur. Se deceptos fuisse ab hoĩe lygure. in præceps trahi qua nunq; redire licebit. Post trigesimum iam diem furore perciti proclamabãt ut re-

Ex canariis iter capit.

ducerentur:ne ulterius procederet stimulabant hominem:ipse uero blandis modo uer-bis. Ampla spe modo:diem ex die protrahēs iratos mulcebat depascebat. Proditiōe quo q́ taxandos esse a regibus:si aduersi quicquam in eum molirentur:nisi parere recusarent prædicabat. Optatum tandem terræ prospectū læti suscipiunt. Patefecit nauigatione hac prima sex tantum insulas:atq́ ex iis duas inauditæ magnitudinis:quarum alteram hispaniolam:ioannam alteram uocitauit:sed ioannam esse insulam non pro certo habuit.

Ilarum quarundam littora cum abraderent cantantem inter condensa nemora philomenam mense nouēbri audierunt. Dulcium aquarum ingentia flumina:natiuos portus magnarum classium capaces adinuenit. Ioannæ littora lambēs ad occidentem a septētrione recto latere non multo minus octigentis millibus passuum percurrit. Aiunt enim cētum & octoginta lequas continentem arbitratus:q́ neq́ terminus neq́ termini ullius signum in insula quantum oculis prospectus inseruiebat:appareret: retrocedere instituit. redire etiam illum pelagi tumores coegerunt:nam ioannæ littora per uarios inflexus tātum iam ad septētrionem se uertebant & curuabantur:q́ boreales flatus naues acrius infestarent:quoniam hyems uigebat. Ad orientem igitur proras uertens ophyram insulam sese reperisse refert:sed cosmographorum tractu diligēter considerato antiliæ insulæ sūt illæ & adiacentes aliæ. hanc hispaniolam appellauit. in cuius septētrionali latere tentare locorum naturam cupiens terræ appropinquabat:cum in planam quandam & cæcam rupem aquis coopertam carina grandioris nauis incidens aperitur: & perstat. saxi latentis planicies fuit illis ne submergerentur adiumento:cum reliquis igitur duabus properantes uiros omnes incolumes educunt. Ibi primum ad terram egressi homines indigenas uiderunt:qui uenientem inauditam gentem conspicati facto agmine in condensa nemora omnes ueluti a canibus gallicis timidi lepores sese fugientes recipiunt. Nostri multitudinem insecuti mulierem tantum capiunt:hanc cum ad naues perduxissent nostris cibis & uino bene saturatam atq́ ornatam uestibus: nam ea gēs omnis utriusq́ sexus nuda penitus uitam ducit natura contenta solutam reliquerunt. Quom primum ad suos mulier cocessit: sci ebat enim illa quō fugientes diuerterent:ostēdissetq́ mirum esse nostrorum ornatum & liberalitatem:omnes ad littora certatim concurrunt:gentem esse missā e cœlo autumant. Aurum cuius erat apud illos aliqua copia ad naues natando portant: ꝓ frusto aut paropsidis fictilis aut uitrei crateris aurum commutabant. Si ligulam: si tintinabulum:si speculi fragmentum:si quicq́ aliud simile nostri impartiebantur: tantum auri quantum petere libebat:aut unusquisq́ eorum assequebatur:exhibebant. Cum iā res ipsa ad familiare commercium deuenisset:& gentium mores nostri perquirerent: Reges habere gentem illam per signa & coniecturas cognouerunt. E nauibus descendentes nostri a rege & reliquis īdigenis honorifice recipiūtur. Nostris oīb⁹ quib⁹ poterāt & sciebāt mōis assurgebāt. Sole ad occasū uergēte nr̄is:dato salutatōis āgelicæ signo:genua xp̄iano ritu flectētib⁹:itidē illi faciebāt. Crucē quocūq́ mō xp̄ianos colere cōspicerēt adorabāt. Ex naui quam saxo illisam diximus:nostros homines & quicquid in ea uehebatur:itacceleriter atq́ animo læto gens illa in terram suis lintribus quas Canoas uocant:eduxerunt q́ affines affinibus apud nos nulli maiore misericordia tacti succurrant. Canoas aūt illas ex solo cauato acutissimis lapidibus ligno:longas sed angustas construūt: monoxyla ꝓpterea eē dicemus. Octoginta remigum capaces plærasq́ se uidisse multi affirmāt. Vsus ferri apud eos nullus inuenitur. propterea quomodo sine domos quas mira arte laboratas uidebant:siue alia quæcūq́ ad eorum usum pertinentia fabricarent: maxima nostros detinuit admiratio:sed ex fluuialibus quibusdā durissimis lapidibus præacutis oīa apud illos diduci certum est. Esse non longe ab illis insulis quorūdā ferorum hominū insulas: qui carnibus humanis uescantur:fama didicere:id esse causæ q́ ita trepidi aduentantes nostros confugerēt:postea retulerūt:Canibales arbitrati:sic truculentos illos siue caribes uocant. Horū obscœnorū īsulas itinere fere ī medio ad has isulas ad meridiē reliquere. su

[Marginal notes, in order down the right margin: De insula ioanna. — De insula hispaniola — Homines reperit. — Nuda oīs gēs hec. — Aurum habet. — Gens docilis. — Ferrū non habent. — Canibales]

as insulas ii mites a canibalibus nō aliter incursionib⁹ crebris uexari perpetuo ad prædā conquerunturː atq; per nemora uenatores per uim & per insidias feras insectantur. quos pueros capiunt ut nos pullos galinaceos aut porcos quos ad obsonia uolum⁹ pinguiores
Salsas car nes humanas. & teneriores educare: castrant: grandiores & pingues effectos comedunt. ætate aūt iā matura cum ad eorū manus perueniūt: peremptos partiuntur. intestina & extremas mēbrorum partes recentes epulantur membra sale condita : vt nos pernas suillas in tempora seruāt. Mulieres comedere apud eos nefas est & obscœnū. si uero quas assequūtur iuuenes ad sobolem procreādam nō aliter atq; nos galinas. oues. iuuencas. & cætera animalia curant & custodiunt. uetulas ad obsequia præstanda pro seruis habent. Insularum quas nostras iam possumus appellare tam uiriq; fœminæ cum canibales aduentare præsentiunt: aliam q̄ fuga salutē nullā inueniunt. Sagittis arūdineis præacutis licet utantur: ad canibalium tamen vim & furores reprimendos parū prodesse comperere. decē enim canibales centū ex aliis facile si cōcurrant: superaturos omnes indiginæ fatentur. Quid utraq; gēs præter cœlum atq; eius lumina adoret: non satis exploratum habuerunt. de reliquis insularium moribus breuitas temporis atq; interpretum inopia plura noscere non permise
Quid comedant insulares. runt. Radicibus ii mites nostris napis & magnitudine & forma sed gustu dulci castaneæ teneræ adhuc similibus ad cibū utuntur. Has ages uocant ipsi. Est & aliud radicis genus: quā iuccam appellant. ex hac & panē conficiunt. Agibus uero magis assis aut elixis utuntur q̄ ad usum conficiendi panis. Iuccam uero sectam & compressam: succosa namq; est: pinsunt: & in placentas coquunt. Sed mirū hoc: aconito lethaliorē esse aiunt iuccæ succū: q epotus illico perimit: panē autem ex eius massa sapidum & salubrē esse omnes experti sunt. Panem & ex frumento quodā panico: cuius est apud insubres & granatenses hispanos maxima copia: non magno discrimine conficiunt. Est huius panicula longior spitama in acutum tendens: lacerti fere crassitudine. Grana miro ordine a natura confixa. Forma & corpore pisum legumen æmulantur. Albent acerba: ubi maturuerūt nigerrima efficiuntur: fracta candore niuē exuperāt: maiziū id frumēti genus appellāt. & est apud eos aurum alicuius æstimationis: nam auricularū torulis & naribus perforatis insertum in tenuissimas diductum laminas ferunt. Cum tamen neq; ad eos cōmeare mercatores: nec ipsos alia littora noscere præter sua nostri didicissent: quærere ab eis per signa cœperunt
Ex fluuiis aurū legūt. unde sibi id aurum compararent. q̄tum signis colligere licuit ex fluuiorū arenis ab altis montibus collabentibus id: neq; magno labore lectum: in pillulas priusq; diduceretur in laminas astringebant non tamen in ea insulæ parte quā rex ille tenebat: quod postea patuit experimento: nam cum inde iam discessissent forte in flumen inciderunt cuius arenam multo auro mixtam esse cū in terram aquandi & piscandi gratia exiliissent: perpenderunt. Nullum animal quadrupes se uidisse dicunt: præterq; tria genera cuniculorum. Serpentes insulæ nutriūt: sed minime noxios. Anseres siluestres: turtures: anates nostris grandiores & cigneo candore capite purpureo repererūt Psittacos quorū alii uirides erāt alii flaui toto corpore alii similes indicis torquati minio uti plinius ait: quadraginta tulerunt: sed coloribus uiuacissimis & lætis maximopere. Alas habent uersicolores uiridib⁹ enim & flauis pennis quasdam habēt ceruleas & purpureas mixtas: quæ uarietas parit delectationem. Hæc uolui de psittacis illustrissime princeps recitasse: quoniā quamuis huius christofori coloni opinio magnitudini sphere & opinioni ueterum de subnauigabili orbe uideatur aduersari: psittaci tamen inde asportati atq; alia multa uel propinquitate: uel natura solum indicū has insulas sapere indicant. Cum præcipue aristoteles circa finē libri de cœlo & mundo: Seneca & alii non ignari cosmographiæ ab hispania: indica littora per occidentē non longo maris tractu distare attestētur. masticis: aloes: gosampii: atq; aliarum huiuscemodi rerum copiā suapte natura tellus illa producit. ex arboribus ueluti apud seres uellera colliguntur. grana quædam rugosa diuersorū colorum caucaseo pipere acutiora; ramalia etiam ex concisis arboribus cinamomi forma: gustu autē & odore

acrē singiuerim & medula & superiore libro imitātia tulerunt. His igitur inuentæ nouæ telluris et inauditi alterius terrarū orbis signis contentus: prospero reditu flantibus zephyris iam: propter nostrum uer propinquū redire constituens octo & .xxx. uiros apud eum regem de quo supra memorauimus reliquit: qui locorum & temporū naturā donec ipse reuerteretur: inquirerent. Is rex ab incolis dicebatur guaccanarillus: cum quo icto singularis amiciciæ fœdere de uita & salute ac tutela eorum quos ibi relinquebat: quibus potuit modis egit. Misericordia contactus rex erga nostros ꝙ alienis terris desererentur: lachrymas effudisse uisus est: atq; omnem opem pollicit9. Sic alter alterū complexi ad hispaniam colonus rediturus uela dari imperat: secum decem uiros ex illis abducens: a quibus posse omnium illarum insularum linguam nostris litteris latinis sine ullo discrimine scribi compertum est. Vocāt enim cœlum turei. Domum boa. aurū cauni. uirum bonum tayno. nihil mayani. Reliqua ue omnia uocabula non minus liquide proferūt atq; nos latina nostra. Hæc habes quæ de prima eius nauigatione memoratu digna existimauerim Rex autem & regina quorum omnes cogitatus uel dormientiū in religionis nostræ augmento sunt siti: sperantes ad xpi legem tot nationes & simplices gentes facile trahi posse iis auditis commouentur. Colonū aduenientem honorifice uti pro talibus ausis merebatur tractāt. Sedere illum coram se publice quod est maximū apud reges hispanos amoris & gratitudinis supremi obsequii signum fecerunt. Præfectum marinuz uocari deinceps colonum imperant. Is almirātus colonus apud hispanos nuncupatur. Fratrem etiā ipsi9 Bartholomæum colonum rei marinæ & ipsum peritum præfecturæ insulæ hispaniolæ titulo ornarunt. Hunc magistratum uulgo adelantatum appellant. Almirantum igitur & adelantatum ac nauigiorum præsentia nomina: cætera etiam huiuscemodi data opera suis aliquando uulgaribus appellabo nominibus: quo apertius intelligar. Nunc ad institutum redeamus. Ex insulis uti in initio colonus ipse iam præfectus marinus pollicebatur: maxima eorum quæ mortales omnes totis uiribus sequimur cōmoda prouētura creditum est. duabus igitur his causis cōmoti sanctissimi hi duo consortes. xvii. ad secundā expeditionem nauigia parari iubent. tria oneraria caueata magna. xii. id genus nauium quas dici apud hispanos carauelas scripsimus sine caueis. Eiusdem generis duas aliquanto grandiores atq; ad sustinendas caueas propter malorum magnitudinem aptas. Huius classis parandæ curam Ioanni fonsecæ uiro genere nobili decano hispalensi ingenio atꝙ animo pollenti tradunt. ultra ducentos & mille armatos pedites illi imperant conduci inter quos omnium mechanicarum artium fabros & opifices īnumeros stipendio accersiri iubent. equites quosdam cæteris armatis īmiscent. ad fœtus procreandos equas. oues. iuuencas. & plura alia cum sui generis masculis. legumina. triticum. hordeum. & reliqua iis similia non solum alimenti uerum etiam seminādi gratia præfectus apparat. Vites & aliarum nostratium arborum plantaria quibus terra illa caret: ad eam important. nullas enim apud eas insulas notas arbores inuenere præter pinus palmas ꝙ & eas altissimas ac miræ duricei & proceritatis ac rectitudinis propter soli ubertatem: atq; etiam ignotos fructus alias plures procreantes. Terram aiunt esse terrarū omnium quas ambiunt sidera uberrimam: instrumenta omnia fabrilia ac demū alia cūcta quæ ad nouam ciuitatem in alienis regionibus condendam faciunt: unicuiq; artifici imperat. Ex fidis regiis clientibus plures hanc nauigationē & rerum nouarum studio & præfecti auctoritate promoti sua sponte agressi sunt. Secundis igitur uelis. vii. Kl'. Octobris anni. iii. & nonagesimi supra quadringentesimū & millesimū a salute nostra a gadibus mouit. Fortunatas in Kl'. Octobris tetigere ex fortunatis ultima dicitur ab hispanis ferrea. in qua nulla est alia potabilis aqua prꝙ ex rore de arbore unica in insulæ supremo dorso stillante assidue & in lacunam manufactā cadente. Ab hac insula uela in altū oceanū tertio idus eius deacœpit protendere. Hæc nobis intra paucos dies ab eius discessu renūciata fuerūt quicquid succedet accipies. Vale felix. Ex hispana curia Idus Nouembris. 1 4 9 3.

Guaccanarillus rex.

Almirantē creant.

Paratur secūda nauigatio.

Io. fonseca

P.MAR.ANG.MED.PROT.APOSTO.CONSI.REGII OCEANEÆ DECADIS. Liber Scđs. Ad Aſc.ſphorciā.uic.Card.uicecācellariū.

EPETIS ILLVSTRISSIME PRINCEPS CVPERE TE QVAE
accidunt in hiſpania de orbe nouo cognoſcere: placuiſſeꝗ tibi quæ hac
tenus de prima nauigatione ſcripſerim inſinuaſti. accipe quæ ſucceſſe
runt. methymna campi celebre oppidū eſt in Hiſpania reſpectu ueſtri
ulteriore: & in ea parte quæ caſtella uetus dicitur: a gadibus circiter qua
dringenta millia paſſuū diſtans. Ibi curia cōmorabatur cum circiter no
no Kl'. Aprilis huius anni nonageſimi quarti curſores ad regem & reginā miſſi aduen
taſſe. xii. ex inſulis nauigia retulerūt. Gadeſꝗ ꝓſpero reditu appulſas eſſe: ſed nihil aliud
ſe uelle regi & reginæ ductor ipſarū nauium per nuncios ſignificare oſtendit: præterꝙ
præfectum marinum cum quinꝗ nauigiis & nongentis hominibus ueſtigandi cauſa in
hiſpaniola permāſiſſe: cætera ſe corā recitaturū ſcribit. Pridie igitur nonas Aprilis dux
ipſe claſſis frater nutricis primogeniti regii a præfecto marino legatus aduenit: ab eo
cæteriſꝗ ſimul fide dignis hominibus quæ mihi per ordinem interroganti fuerūt enar
rata: ut tibi gratū faciā recenſebo: accepi etenim ego quæ dederūt: quæ aūt dederūt co
gnoſcito. Tertio idus Octobris ex inſula ferrea fortunatarū ultima ab hiſpanis littorib⁹
diſcedētes cum claſſe nauium ſeptēdecim in altum: unū & uigiti æquos dies: priuſꝙ in
ſulam ullam atingerent cōſumpſerūt: ad leuā multo magis ꝙ itinere primo aquilonē ſe
cuti data opera uertere proras: propterea in canibaliū ſiue caribiū inſulas: de quibus fa
Reperit canibales. ma tantum apud noſtros erat noticia: inciderūt. Inſulā arboribus ita conſitā: ꝙ neꝗ ul
nam quidem aut nudi aut lapidei ſoli: cōſpicere licuerit primū uiderunt. Hanc quoniā
die dominico ſors obtulerat: dominicā placuit uocari: nulla ibi mora contracta ꝙ deſer
tam eſſe præſenſerunt progrediuntur. His uno & uiginti diebus octingentas & uiginti
Mira iſula lequas ſeſe arbitrati ſunt percurriſſe a deo proſperi illos uenti aquilones appupi ſecuti
ſunt. Poſt breue ſpaciū æquoris occurrerūt inſulæ diuerſis arboribus: uimine. trūco. ra
dicibus & foliis: aromaticos & ſuaues odores emittentibus refertæ. neꝗ homines neꝗ u
la ſe ibi animalia uidiſſe præterꝙ inauditæ magnitudinis lacertos referunt qui in ter
Galana inſula. ram ſcrutandi gratia deſcenderant: galanam hanc appellant. ex eius inſulæ promoto
rio quodam monte a longe uiſo: diſceſſere: a triginta millibus paſſuum ab hoc monte
fluuiū deſcendentem magni fluuii latitudinis ſignum proſpexiſſe uiſi ſunt. hanc pri
mam a fortunatis terram habitatā inueniūt. obſcoenorum eſſe canibalium de quibus fa
ma prius acceperant: nūc experimento & his interpretibus: quos primo itinere ad hiſ
paniā præfectus duxerat cognouerūt. Inſulam peragrātes innumeros ſed. xx. tantū aut.
xxx. domorū ſingulos uicos inueniunt Ordinem plateæ tuguriis in gyrū circa plateā cō
ſtructis ſeruant. Quando quidē de illorum domibus in ſermonem incidimus: haud ab
Quales ſit dom⁹ corū. ſurdum mihi fore uidebitur: ſi quales eas eſſe audiuerim enarrauero. ligneas omnes &
ſphærali forma fabricatas eſſe aiunt. Ex arboribus ſublicib⁹ altiſſimis terræ affixis circū
ferentiam primū domus conſtruunt. Aliis poſtmodū ab interiore parte curtis trabibus
appoſitis quæ exteriores altas ne labantur: ſuſtineant. Altarum cacumina in tentorii ca
ſtrenſis formā coniungunt: ita ut acuta culmina domus illæ omnes habeant. Tegunt
deinde palmarū & quarundam aliarum ſimilium arborum foliis cōtextis modo tutiſſi
mo a pluuia. A trabibus curtis poſtmodum ad trabes interius deductis funibus goſſam
pinis aut ex quibuſdam radicibus ſparto ſimilibus contortis lodices ex goſſampino
Uulgaria goſſipiū nomina. ſuper imponunt. goſſipiūm namꝗ nutrit inſula ſuapte natura. ſic lectis penſilibus ex ru
di goſſipio: quod hiſpanū uulgus algodonum: italum bombaſium appellat: uel ſtrami
ne ſuperiniecto utuntur. Atrium habent quod uulgares aliæ domus circūeunt: in quod
omnes luſuri cōueniunt. Domos uocant boios media acuta duas ligneas ſtatuas rudes tū

singulis angulibus ipsis in hærentibus eleuatis conspicati simulacra quæ colerent arbitra ti sunt:sed ad decorem ibi posita postmodū didicerunt:nam uti supra memorauimus: nihil adorare præter cœli numen creduntur.quāuis ex gosipio texto laruas:in pictorum lemurum quos se noctu uidere prædicant similitudinem conficiant. Sed unde digressi su mus redeundum est. Aduentare nostros incolæ sentientes domibus derelictis tam uiri q̃ fœminæ profugerunt. Ex pueris & mulieribus captiuis quos ex aliis insulis prædati fue rant uel obsequii uel epularū gratia seruatis ad nostros circiter.xxx.confugiūt. Domos ingressi habere uasa fictilia omnis generis:fidelias.orcas.cantharos & alia huiuscemodi a nostris nō multū dissimilia atq; in eorum coquinis elixas cum psittacis & anserinis car nibus carnes humanas:& fixas uerubus alias assandas cōperere. Penetralia & domorum latibula quæritando tibiarū & brachiorum humanorum ossa accuratissime apud omnes ad cuspides sagittarum cōficiendas. Seruari cognitum est.ex ossibus enim illas q; ferro ca reant:fabrefaciunt.cætera ossa exesis carnibus proiiciunt.inuenere etiā caput nuper oc cissi iuuenis trabi appensum sanguine adhuc madidum.quæsitando uero insulam inter ne septem alia flumina præter id grandius quod esse bæti ubi cordubam lambit: nostro autem ticino latius aiunt descēdere per insulam mira riparum amœnitate inuenerūt:hāc uocant Guadalupeā insulam a montis guadulapi similitudine:ubi intemeratæ uirginis mirabile colitur simulacrū.carucueriam incolæ appellant.est caribium primaria habita tio. Tulerunt ab hac insula septē psittacos phasianis grandiores:qui ab aliis psittacis colo re longissime absunt:habent enim totū corpus & uentre & tergo purpureum:ex longio rib⁹ plumis illis ab humeris lena dependet super purpureas breues:modo quo apud no stros rusticolas sepe numero capones habere egoipse animaduerti:alarū autē pennas uer sicolores tenēt:sunt enim earum glauce aliæ:aliæ purpureæ flauis imixtæ. Psittacorū nō minor est in omnibus insulis copia:q̃ apud nos passerculorum:aut aliarū auium nostra tium:uti nostri picas turdos & alia huiuscemodi ad delitias nutriunt.ita illi quāuis eorum nemora psittacis plena sunt:psittacos educant:illos tamen deinde comedunt. Mulieres quas ex captiuis ad nostros cōcessisse supradictū est:munusculis donatas ad caniba les ad ducendos ire per signa præfectus imperat:nec enī ille ubi laterent ignorabant. Hæ apud uiros illa nocte cōmoratæ mane sequenti caniba lium plurimos spe munerū commotos adducunt. Hi nostris uisis uel terrore uel scelerum conscientia permoti:inter sese ex orto murmure alter in alterum oculos flectentes:cuneo facto ex insperato celerrime ut multi tudo auium concitati ad nemorosas ualles pede referunt. Nostris igitur:qui insulā inqui rendi gratia aliquot dies pererrauerant in unum collectis sine ullo canibale. fractis eorū linthribus unilignceis pridie idus nouēbris ex guadalupea anchoras eleuant. Visendo rum comitum qui primo itinere in hispaniola uestigandæ telluris gratia superiore anno relicti fuerant desiderio:præfect⁹ permotus:a dextra leuaq; plures insulas nauigādo co tidie post terga bat. Apparuit a septētrione grandis quædam insula. Et qui prima nauiga tione in hispaniam uecti fuerant: & qui a canibalibus redēpti:uocari insulā ab incolis ma danino affirmarunt:quā solæ mulieres inhabitant. Ad nostrorum aures primo itinere de hac insula fama deuenerat: ad eas haud secus canibales certis anni tēporibus concedere creditum est:atq; ad amazonas lesbicas transfretasse thraces retulit antiquitas: & eodem modo filios ad genitores mittere ablactatos:fœminas aūt apud se retinere. Has mulieres subterraneos grandes cuniculos habere aiunt:ad quos si alio q̃ constituto tempore quis q̃ ad eas proficiscatur confugiant. Vnde si aut per uim aut per insidias tentare aditum se quentes audeant sagittis sese tueantur:quas certissimas iacere credūtur Hæc dant:hæc ac cipito:ad hanc insulam propter boreā ab ea flantem non licuit peruenire. Vulturnū enī iam sequebātur. Inter nauigandum a conspectu madaninæ ad quadraginta millia passu um non longe ab alia quam uecti indigenæ populosissimam & rerum omnium uictu ne cessariarum copia pollentē esse aiebant:præter labuntur:qm̄ altis montibus instructa eēt

simulacra

fugiunt canibales

mēbra hominū in verubus

Guadalupea.

amazones

montem serratum illam uocant. Inter cætera quæ ab iis quos uehebant: tum uerbis: tum signis colligere inter loquendũ potuerunt. Isse caniballes plærũq; uenatum uescendorũ hominum gratia supra mille millia passuum a suis littoribus didicere. Altero die quandã aliam uident: cui q sphærica esset: sanctæ mariæ rotundæ nomen indidit præfectus: ne moram traherent: aliam iterum sequenti ab isto die quam sancti martini nomine placuit uocitari prætermisit. In tertium inde diem aliam: cuius diametrale latus ab oriẽte in occidentem centum & quinquaginta millia passuum esse iudicarunt: extrinsecus conspexere. Esse has insulas omnes miræ pulcritudinis & fertilitatis accipiunt: hanc ultimam beatam uirginem antiquam dixerunt. a qua pluribus aliis relictis ad quadraginta millia passuum cæteris omnibus grandior alia quædam occurrit: quam ay ay ab indigenis uocitatam sanctæ crucis nomine appellari uoluerunt: anchoras e proris iacere præfectus aquandi gratia in hac imperat. xxx. ibi uiros in terram descendere naui qua ipse uehebatur iubet. qui loca tẽtarent: ibi canes inuenere. quattuor in littore. Iuuenes ac fœminæ totidem statim protentis: in supplicum modum lacertis: quasi auxilium & a manu gentis nefande libertatem expetentes: obuii nostris efficiuntur: multo meliorem sortem sese consecuturos quæcunq; illa foret existimantes. Caniballes autẽ eodẽ quo apud guadalupeã modo se fugientes ad siluas receperũt. Biduũ ibi cõmorati: & stantibus interea nostris xxx. uiris in insidiis: ecce uenientem a longe canoã e caueis specularibus cõspexere: qua octo uiros cum totidẽ fœminis uectari aduertentes: dato signo canoã nostri adoriuntur. Appropinquantes nostros uiri simul & mulieres sagittis mira celeritate & crudelib9 ictibus transfiger/ceperũt: ita priusq̃ sese scutis contegere potuerint: unũ ex nostris qui cãtaber erat q̃dã ex mulierib9 peremerit atq; alium illa eadẽ alia sagitta acri uulnere trãsegerit. Venenatas sagittas medicamenti quodam genere illinitas esse aduerterũt: acie ipsarum circũcisa qua medicamen: ne discurreret: retineretur. Erat inter eos fœmina quædam cui nti per coniecturas percipere fas erat cæteri obtemperabant: atq; ueluti reginæ assurgebant. Hanc filius iuuenis toruus: robustus: ferocissimi intuitus leoninæ faciei comitabatur. Nostri ergo ne grauius malum a longe uulnerati perferrẽt multo satius esse manum conserere ducentes: remis agitata nostra nauicula qua uehebantur canoã impetu maximo inuertunt. ea in profundum missa neq; pigrius neq; rarius natando tam uiri q̃ fœminæ spicula in nostros dirigebant. Ad saxum quoddã aqua coopertum recepti strenue dimicantes tandem capiuntur: uno interempto & reginæ filio duobus uulneribus confosso. in præfecti nauim adducti non magis feritatẽ ac uultus atrocitatem deponebant: q̃ libici leones cũ sese in uincula detrusos esse præsentiunt. Hos nullus est qui uideat quin scalpi sibi horore quodam præcordia fateatur: adeo atrox tartareusq; est illis a natura: & imanitate insitus prospectus. a me ipso & reliquis qui una mecum plerũq; ad illos intuendos methim/ne confluxerunt coniecturã facio: ad iter redeo. In dies magis atq; magis procedentes iam ultra quinq; & quingẽta millia passuũ ad aphricũ prius deinde ad fauoniũ postea ad argestẽ protẽderant: cum pelagi quandã uastitatem imensam insulis innumeris & miris modis inter se differẽtibus passim cõtextã intrarũt: harũ alias nemorosas atq; herbidas & amoenas: alias siccas & steriles ac lapidosas: altissimorum montiũ saxeorũ transeundo uidebant. Quarum aliæ purpureos in nudis saxis colores: aliæ uiolaceos: aliæ candidissimos ostendebant. metallis & gemmis esse conditas non desunt qui existimẽt: sed ne illic naues firmarẽt & obstitit maris in temperies & frequentiæ insularũ metus: ne forte naues maiores saxo aliquo illiderentur. In aliud igitur tempus harum insularũ uestigatione dilata: quas ob multitudinẽ & confusam inter mixtionem numerare non licuit: iter suum prosequuntur: sex tamen & quadraginta cum leuioribus quibusdam nauigiis quibus non magno opus erat fundo intersecuerũt: maioribus nauibus ab alto scopulorũ metu iter peragentibus. archipelagus contexturam hanc insularum uocauere. Ab hoc tractu procedentes itinere in medio iacet insula dicta

Sctã maria rotũda.
Sct̃i martini insula.
Insula sancte marie ãtique.
Sctẽ crucis insula.
Variorum colorum insule.

ab indigenis buricheña.hanc ſancti ioannis inſulam appellauit:inde ſeſe plures ex iis q̄
a cāniballibus liberati fuerant oriundos aiebant:populoſiſſimam cultam : portuoſaꝫ: ne
moroſam q; eſſe inſulā fatebantur:eiuſq; incolas ſumma cū cāniballibus odia atq; inimi
cicias ſemper exercuiſſe.Non habent ipſi nauigia quibus a ſuis finibus ad littora cānibal
lium poſſint transfretare:ſed ſi cāniballes eorum terras prædæ gratia incurſionibus infe=
ſtantes profligauerint:ut interdū contingit ꝙ belli euentus ſint incerti:uices reddunt eaſ
dem:alterum enim ante oculos alterius ſecant:aſſant.& rabioſis dentibus lacerant & uo=
rant.Hæc omnia per interprætes indigenas vectos in hiſpaniaꝫ primo itinere diſcebant.
Hanc inſulam ne morā traherent:prætermiſere.Attamen in eius ultimo ad occidentem
angulo aquandi ſolum gratia pauci in terrā deſcendere:ubi more gentis eius domū inue
nere magnam & conſpicuā:quam uulgares aliæ.xii.ſed deſertæ circuibant. An ꝙ ꝑ anni
temporibus nunc ad mōtana ratione caloris:nunc ad planicies quando frigeſcit aer trāſ=
migrent:an cāniballium timore domos penitus dereliquerint non plane cōſtitit. Regē
habet unicum uniuerſa inſula:cui imperanti mira parent reuerentia.Circiter ducēta mil
lia paſſuum huius inſulæ meridionale latus quod abraſerant protenditur.In mare noctu
duæ mulieres & unus adoleſcens ex liberatis a cāniballibus tranſilientes ſeſe natando ad
natale ſolum receperunt.Cū reliquis deinde optatā hiſpaniolā a prima inſula cāniballiū
quingētas lequas diſtantem intra paucos dies attingunt:ſed infœlici euentu:ꝙ omnes ſo
cios ibi relictos interemptos repererint.Eſt in huius inſulæ hiſpaniolæ initio regio xa=
maná ab incolis nuncupata.Ab ea ad hiſpaniam prima nauigatione præfectus rediturus
cum decem illis indigenis quos ſupra memorauimus:uela tetendit:e quibus tres tantum
modo ſuperſtites erant:reliquis contraria terrarum aeris & ciborum mutatiōe defunctis
De tribus cum primū ſantheremus xamanæ latus ab eo ſic appellatū attigit : unum ſolui
iubet. Alii duo noctu ſeſe in mare furtim deiiciunt natando profugiūt.Id præfectus octo
& triginta hominū quos ſuperiore anno paulo interius in inſula reliquerat miſerādæ ne
cis ignarus:non multū ægre tulit:interprætes ſibi non defuturos exiſtimans:quā ob cau
ſam hos magnifaciebat. Vlterius aduectis noſtris parūper:canoa oblonga multorū remi
gum occurrit.In ea frater guaccanarilli eius regis quem ſibi aſtricto fœdere diſcedens ab
inſula deuinctū amicicia præfect9 reliquerat:cui etiā nr̄os maximopere cōmendauerat:
uno tantuꝫ comitatus uehebatur.Is ad præfectum duas imagines aureas nomine fratris
dono ferens:de noſtrorū morte uti poſtea per rei euētum cognitū eſt : ſuo idiomate egit. guaccana
ſed qm̄ interprætes defuerant:eius colloquia non perpenderunt.Cum autē ad caſtellum rilli frater
ligneum & caſas quas ſibi aggere circunducto noſtri conſtruxerant perueniſſent:oīa in ad p̄fectū.
cinerem uerſa & ſilere omnia cognouerunt.Ea res præfectū marinū cæteroſq; uiros gra=
ues deturbauit. Viuere tamen aliquem & ſi male coniectarent exiſtimātes:tormenta & ba
liſtas igni ſuppoſito una omnes exonerant:ut grauibus tonitruis littoribus & altis mon=
tibus late concuſſis ſi qui inter homines aut inter ferarū latebras ſorte metu perculſi de=
gant aduentaſſe noſtros per hæc ſigna perſentirent. Id incaſſum:uiuebat enim nullus.A
præfecto poſt hæc miſſi ad regem guaccanarillū nuncii hæc dicta quantū potuere perci= internicies
pere rettulerūt·Eſſe in ea inſula maiores ſe reges ꝙ miræ ſit magnitudinis:plures ait.Ho trigita vi
rum duos maximis copiis ſuo more comparatis fama nouæ gentis commotos aduentaſ rorum
ſe:belloq; uictos noſtros omnes trucidaſſe : repagula caſaſq; ſimul & eoruꝫ ſuppellectilia
cōbuſiſſe:& ſe ꝙ noſtris cē auxilio conatus fuerit:ab eiſdem fuiſſe ſagitta uulneratū: crus
uitta goſſampina ligatum oſtendens:rettulit.propterea non iuiſſe ad præfectū quod ma
ximopere cupiebat. Varios ibi eſſe reges hoſq; illis atq; illos his potētiores īueniunt uti
fabuloſum legimus æneam in uarios diuiſum reperiſſe latiū:latinum puta : mezentiūq;
ac turnū & tarchontē:qui anguſtis limitibus diſcriminabantur & huiuſcemodi reliqua ꝑ
tirannos diſpartita.Sed hiſpaniolos noſtros īſulares illis beatiores eſſe ſentio:modo reli
gionem imbuant:quia nudi ſine ponderibus ſine mēſura ſine mortifera deniq; pecunia

aurea ætate uiuentes sine legibus sine calūniosis iudicibus: sine libris: natura contenti ui tam agunt: de futuro minime solliciti. Ambitione & isti tamen īperii causa torquentur & se inuicem bellis conficiunt; qua peste aureā ætatē haudquaq̄ credimus uixisse īmunem. quin & eo tempore cede non cedam inter mortales perrauerit. Ad rem a qua digressi sumus redeamus. Altero die missus a præfecto melchiorius quidam hispalēsis uir apud pō tificem summum pro rege & regina functus oratoris officio: quo anno malaca uenit in eorum potestatem: neq; uulnus neq; uulneris ullius cicatricem uitta sublata se uidisse retulit. Lecto illum tamen aduersa ualitudine simulata iacentem reperit: cuius cubiculo septem concubinarum pellicum lectuli adhærerent: unde peremptos eius consilio nostros suspicari cœpit. Re tamen dissimulata cum guaccanarillo egit melchiorius: ut postero die ad uisendum præfectum sese ad naues conferret. Naues igitur uti pactus fuerat ingressus nostris salutatis atq; auro donatis primoribus ad mulieres a cānibállibus ereptas conuersus in unam quam catherinam nostri uocabant: oculos semifractos coniicere uisus eam blande allocutus est: atq; sic urbaniter ac lepide a præfecto ueniam petēs aspectu equorū & aliarum rerum illis incognitarum admiratus discessit. Fuere qui præfecto consulerēt guaccanarillum detinendum fore uti si eius consilio nostros peremptos fuisse comperirent pœnas daret. Sed irritandi animos indigenarum nō esse tempus præfectus ratus eū dimisit. Postridie eius diei regis frater ad naues se conferens: uel suo: uel fratris nomine mulieres seduxit. nam sequēti nocte intempesta catherina ipsa ut sese & quascunq; posset in libertatem uendicaret: aut regis & fratris eius pollicitationibus subornata multo maius facinus agressa est q̄ cloelia romana quæ tiberim ruptis uinculis porsenæ imperium fugiens cum reliquis obsidibus uirginibus enatauit. Illa enim fluuium equo: hæc cum se ptē aliis mulieribus suismet lacertis cōfisa circiter tria millia passuū: atq; etiā maris nō bene tranquilli traiecit: tantum enim a littore classis omnium opinione distabat. Illas insecuti cymbis leuioribus nostri eodem lumine: quo in littore uiso mulieres regebantur duce: tres assecuti sunt. Catherinam cum quattuor reliquis ad guaccanarillum euasisse creditum est. Nam ubi eluxit missi a præfecto nuncii aufugisse cum omni supellectile guaccanarillum simul & fœminas ipsas cognouerunt. Id non iniuria fuisse nostros eius consensu interemptos suspitionē adauxit. Hunc deinde melchiorius: de quo supra tribus armatis centuriis acceptis quæritans: centuriam centum uirorum numerū appello licet me nō lateat constare centuriam ex uiris centum uigintiocto: quindecimq; decuriam: in fauces quasdam retortas utrinq; collibus erectis munitas incidit. Fluuii alicuius grande ostium arbitratus: portum ibi ualde commodum ac tutum adinuenit: portum regalem propterea nominandum censuerunt: falcatum eius ingressum atq; adeo in arcum disposītum ferunt: q̄ siue in læuam siue in dextram introductas naues flectant: unde donec ad ostium reuertantur: ingressi fuerint non facile dignosci possit: quamuis tribus simul paribus proris onerariæ naues procedere ualeant. Hinc atq; inde sublati colles littorum loco uenientes frangunt uentos. In eius medio sinu promontorium nemorosum psittacis atq; aliarū uolucrum ibi nidificantium multis generibus suauissimeq; concinentium erigitur. Duo in portum hunc flumina non mediocria defluere cognouerunt. dū inter utrū q̄ terram explorant: altam a longe domū uident. Ibi latere guaccanarillum rati accedūt. Adeuntibus nostris uir quidam fronte rugosa & elato supercilio centum hominibus comitatus efficitur obuius: arcu sagittis & lanceis præacutis sudalibus omnes armati minātibus similes accurrunt. Se taínos idest nobiles esse non cānibálles inclamitant. Signo pacis a nostris dato arma simul & feritatem illam deposuere: & singulis accipitreis tintinnabulis acceptis statim cum nostris adeo strictā amiciciam iniere ut ī nostrorum potestatem sese sine ulla mora in naues ex altis fluuii ripis demiserint: & suis postea muneribus nostros donauerint. Domū illā qui eā dimensi sunt: duorū &.xxx. magnorum passuum a circūferētia ad circūferentiā: erat eīn sphærica: iacto diametro fuisse asserunt. xxx. aliis

mulieris audacia mira

populariſbus circunſeptam:lacunaribus harundineis uerſicoloribus ſuper inductis mira
arte intertextis. Interrogati quibus modis melius dabatur: de guaccanarillo reſponde=
runt non eſſe guaccanarilli regionis huius:ſed eius qui aderat imperium. Senſiſſe ſeſe fa
tebantur:ꝙ Guaccanarillus a littoribus ad montana ſeceſſerit. Icto igitur cum hoc Caci=
co id eſt rege fraterno fœdere ad præfectum quæ uiderant:renunciaturi rediere. Diuer=
ſos interea centuriones exploratum longius ſuis centuriis comitatos præfectus emittit.
inter quos Hoiedam & Goruálanuȝ nobiles iuuenes & animoſos ambos. Horũ alter quat
tuor flumina:alius alia parte tria ab iiſdem montibus collabentia comperere:in quorum
omnium arenis aurum noſtris præſentibus indigenæ qui eos comitabantur hoc modo
colligebant.arena manibus effoſſa ad ſcrobẽ uſq; lacerti profunditate:ex imo ſcrobis ple
nas arena ſiniſtras de hinc extrahentes:dextra auro delecto ſine ulteriore induſtria ĩ ma
nus noſtrorum grana porrigebant. Quorum ſe uidiſſe multa ciceris craſſitudine plures
fatentur.uidi ego ipſe poſtea allatum rudem fluuiali petræ ſimilem globuȝ põderis unci
arum.ix.ab ipſo hoieda repertuȝ. His ſignis contenti rẽ ad præfectum referunt. Iuſſerat de rege cau
enim præfectus:ut mihi relatum eſt:pœna etiã præpoſita ne quid ulterius præterꝗ̃ de lo nabos.
cis & locorum ſignis curarent. Fama etiã increbuit eſſe quendã regẽ mõtiũ a quib⁹ flumi
na illa decidunt:quẽ cacicũ caunabóam uocant.i.dñm domus aureæ.boam enĩ domũ di=
cunt:cáuni aũt aurũ: & cacicũ regem uti iã dictum eſt. Nullibi aquarũ piſces iueniri poſſe de piſcibus
illis præſtãtiores ſaporoſiores:aut min⁹ noxios: & aquas illorũ oĩm fluminum cẽ ſaluber et aquis.
rimas aiunt. diẽ eſſe apud canibáles menſe decembri noctibus æqualem melchiorius ip̃e
mihi retulit:ſed id ſphæræ rõ non patitur:ꝗ̃uis eo menſe auiũ aliæ nidificarent:aliæ filios
iã natos in nidis haberent: & calor uigeret nõ mediocris. Abſcondi totum plauſtrum ſub decẽbri ni=
arctico polo atq; occidere cuſtodes canibálibus mihi de altitudine poli ab hori ȝonte di= dificant vo
ligentius ſcrutanti enarrauit. Cui de iis maior ſit fides ꝗ̃ huic adhibenda:nullus hoc iti= lucres.
nere rediit. Si ergo fuiſſet aſtronomiæ peritus diem fere noctibus æqualem dixiſſet.nul=
libi enĩ terrarum æqua ẽ uerſus ſolſtitia nox diei:ipſi uero æquinoctialẽ nunꝗ̃ tetigere
quandoquidẽ arcticũ polum ſemper habuere ducẽ & ab horizonte ſemper eleuatũ. Sunt
enim alii neq; litterarum aut rerũ experientia periti:propterea breuib⁹ nunc & ĩcõpoſita
epiſtola quæ colligere potuerim accipito.prope diem uti ſpero a me cætera quæ detegen
tur habiturus .ſcripſit enĩ ad me præfectus ipſe marinus:cui ſum intima familiaritate de=
uinctus:ſeſe mihi latiſſime quæcunq; fors oſtenderit ſignificaturum. Ipſe propinquum
portui cuidam editum locum ad ciuitatem condendam elegit:ibiq; intra paucos dies do
mibus ut breuitas temporis paſſa eſt & ſacello erectis eo die quo trium regũ ſolẽnia cele
bramus:diuina noſtro ritu:in alio põt dici orbe taȝ exterο: tã ab omni cultu & religione
alieno ſacra ſunt decantata terdecim ſacerdotibus miniſtrantibus. Tẽpore quo iã ſeſe ad
regẽ & reginã miſſurũ fuerat pollicitus:appropinquãte & proſpa nauigatione ſe offerẽ=
te:nõ ultra cunctandũ ratus præfectus.xii.has carauelas quas aduentaſſe diximus:cõmea
uit:nõ mediocri moleſtia noſtrorũ internicione cõfect⁹ quorũ morte:multa ꝗ iã de illorũ
locorũ natura cognoſceremus adhuc nos latẽt. Vt pharmacopolis ſyrophenicibus & aro
matariis accitis poſſis quid regiones illæ ferãt:ꝗ̃ calida ſit earum ſuperficies dignoſcere:
Ex granis oĩs generis ex libro & medula earũ arborũ quas cinnami eſſe autumant:ad te
mitto:ſiue ex granis:ſiue ex animulis quibuſdã quas ex ipſis granis decidiſſe cõſpicies:
ſiue ex ligno guſtare uolueris illuſtriſſime princeps:tenuiter ad moto labello pertigito:
ſunt enĩ ꝗ̃uis non noxia:ob nimiã tñ caliditatis acuitatẽ acria: & linguam ſi in ea diu mo
rentur expungunt:ſed ſtatim ſi forte eius deguſtatione lingua concoquatur: epota aqua
aſperitas illa tollitur: ex frumento etiã quo panẽ conficiũt:grana quædã alba & nigra ta=
bellarius meo nomine dignationi tuæ dabit.ligni quod aloes eſſe dicunt.truncum affert:
quod ſi iuſſeris ſcindi ſuauem ſenties ex eo odorem emanare. Vale ex hiſpana curia ter=
tio calendas Maii.1494.

P.M. ANGLI MEDIOL.PROTO.APOSTO.REGII q; consiliarii ad ludouicū aragoniū cardinalē in oceaneæ de cadis librū tertiū præfatio incipitur.

Etis iterum ut phœbæos currus ineptus phaetō gubernet. Ex nudo silice sua ues liquores exhaurire contendis. nouum: ut ita dixerim: terrarū orbem catholicorum fernandi & helisabeth regum tibi patruorum ductu ab occidēte: qui hactenus latitabat repertum: ut ego describā federici regis inclyti patrui tibi mihi litteras de hac re ostendens imperas. Preciosum hunc lapillū plumbo inepte circundatū ambo accipietis. Sed cū eruditos amice: detractores inuide: mordaces rabide in nostras formosas nereides oceaneas spumātia tela detorquere præsenties: q; breui spacio inter rerum angustias & ualitudinariū hos me conscribere coegeris: ingenue profiteberis. scis nāq; me tanto celeriter ex præfecti ipsi9 marini coloni archetypis pauca hæc delegisse: quanto tuus a manu famulus qui me dictāte scribebat: poterat exarare. infestabas nanq; me cotidie: tuum discessum obiiciens: ut nostri regis sororē parthenopæam reginam: tibi amitā: quam huc fueras comitatus in patriā reduceres: singulis interdum diebus singulos me libellos cudere adegisti. Duos in prima fronte alieno cōperies noīe signatos: q; dum ista quærebantur: ad infœlicē ego ascaniū sfortiam tibi affinem cardinalem uice cancellariū scriptitare incœperā: quo cadente cecidit & mihi animus ascribēdo. quē tu nunc tuiq; inclyti patrui regis federici litteræ ad me directæ excussistis: rē non picturam degustate. uale ex Granata. ix. Kl. Maii

Anibalium littora colonū præfectū marinū percurrisse ad hispaniolāq; insulam cū integra classe quarto nonas Februarii anni tertii & nonagesimi appulsum fuisse supiore libro descripsimus. Nūc aūt quid de isulæ natura explorās reperit: quid ue postea finitimā insulā cōtinētē uti credit terrā: pcurrēs inuenerit: enarrem9. Insula hæc hispaniola quā ipse ophirā de qua legitur regū tertio eē asseuerat: latitudinis est graduū australiū quinq;. Eleuatur enī a septētrione gradus septim9 & uigesimus: a meridie uero: ut ipsi referunt: uigesim9 secūdus. lōgitudo aūt ab oriēte i occidentē passuū millia octogīta sup septingenta. Ex ipsius pfecti coloni comitib9 non desunt: qui utrāq; insulæ mēsurā pducāt ab oriēte ad occidētē. Distare a gadib9 insulā grad9 prædicant aliqui nouē & quadraginta alii āplius: neq; enī certā adhuc rōnē reperere. Insulæ forma castaneæ foliū æmulatur. sup edito igitur colle a septētriōe ciuitatē erigere decreuit: q; huic loco mons eminēs & saxi fodinis ad ædificādū & calcē cōcoqndā aptissim9 adiaceat. Inhæret pterea huius mōtis radicib9 uasta planicies lōgitudinis milliū passuū circiter sexagīta: latitudinis uero duodecī alicubi: alibi ubi angustior sit sex. ubi uero āplior uiginti. planiciē salubriū aquarū flumina interluūt plura: sed eorū maius & id nauigabile in portū q urbi subiacet: ad stadiū dimidiū cadit. Quāta sit ei9 uallis ubertas: quāta soli benignitas: eorū relatu aduerte. in huius fluminis ripa hortos colendos limitib9 cōcluserūt: ex quib9 de oī holerū gñe ut puta raphanorū: lactucarū: cauliū: boraginū: & aliorū huiuscemodi: intra diē a iacto semine sextūdecimū uulgo matura euulsa sūt. melones. cucurbitas. cucumeres. & alia id genus in diem sextū & trigesimū carpserunt. Sed nusq; se meliores unq; comedisse aiebāt. hæc hortēsia toto āno habēt recētia. cānarū radices ex q̄rū succo saccarū extorquetur: cubitales cānas sed nō coagulatur succ9 itra quīdecimū etiā diem emiserunt. De plātatis ppaginibus aut sarmentis itidē aiunt: & scdoa plantatione āno suaues ex eis uuas comedisse. ast ex nimia ubertate racemos edunt ppaucos. Rustic9 pterea quidā tritici parūper circiter Kl. februarii seminauit. res mirāda in oīm conspectū

Insule dimēsio.

hortensia

maturū spicarum manipulum tertio Kl'. aprilis qui eo anno erat uigilia resurrectionis domini: secum ad urbē tulit. legumina quæq; quotannis maturescūt bis. Scripsi quæ oēs uno ore inde redeuntes de eius terræ fœtura retulerūt: nōnulli tñ ferunt tritici nō esse terram feracem in uniuerso. interea dū ista agerentur triginta uiros qui cipangi alias cibaui regionem explorarent p diuersa dimisit præfectus. Est aūt hæc regio montosa saxea & medium totius insulæ dorsum in qua maximam esse auri copiā incolæ signis ostēdebāt. Missi a præfecto de regionis opibus mira referentes reuertūtur. Ex illis mōtibus quattuor ingentia flumina defluunt: quæ totā insulā reliqua suis alueis suscipiēdo memoranda naturæ industria ī quattuor fere ptes æquales diuidūt. tendunt eni unus recta ad orientē qui ab accolis Iunna uocatur: ad occidentē alius huic terga uertēs qui attibunicus: tertius ad septentrionē quē iachem appellant: ultimus ad meridiē: quē naibā. sed redeam⁹ ad cōdendā urbē. fossis & aggeribus urbe circūuallata: ut si eo absente præliū incolæ tentarent sese qui relinquebantur tutari possint. pridie idus martii cū oībus equitib⁹: peditib⁹ aūt circiter quadringentis ipsemet ad auriferā regionē recta ad meridiē pficiscitur. Fluuium præterlabitur: trāsgreditur planiciē: mōtē qui aliud planiciei latus cingit: superat. In aliā cōuallē quā flumē priore maius aliaq; multa mediocria interluebāt: incidit. exercitū traducit. hac ualle quæ priore nulla pte inferior est: supata: tertiū mōtē facit peruiū: qui hactenus fuerat inuius. Descēditq; in aliā conuallē: quæ iā cibaui est initiū. p hanc flumina & ex omi colle riui currunt: in quorū oīm arenis aurū reperiebatur. cū iā secūdū & septuagesimum ab urbe lapidem intra regionem auriferā pfectus fuisset: in magni cuiusdam fluminis ripa eminenti sup colle condere arcem instituit: ut interioris regionis secreta inde tuto paulatim scrutarentur. hanc arcem sancti thomæ nomine insigniuit. Dum interea arcem ædificaret: eius regionis incolæ tintinnabulorū & aliarum rerum nostratium cupidi cotidie moram trahentem adibant. præfectus uero marinus se illis quæ peterent libentissime daturum si aurum ferrent: insinuat. At illi dato tergo ad hæc promissa ad ripam propinquiorem currentes intra breue temporis spacium onustis auro manibus redibāt. Grandæuus incola duos auri calculos ponderis unius fere unciæ tintinnabulum tantummodo petens attulit: qui cum nostros calculorum magnitudinem admirari conspiceret: eorum admiratione admiratus: eos esse paruos ac nullius mométi calculos innuebat: captisq; manu quattuor lapidibus: quorum minor nucē: maior autem grande aureū æquabat malum: adeo magnos auri globos in solo natali suo quod ad dimidiam inde dietam distabat: passim reperiri aiebat: nec apud uicinos suos magnæ curæ esse aurum colligere Cognitū eni est illos aurū inquantum est aurum non magnifacere: sed tanti illud æstimare: quāti artificis manus in formā cuiq; gratā diducere aut conflare didicerit. Quis rude marmor aut ebur incultum comparat magno? nullus equidem: sed si phidiæ aut praxitelis dextra fabrefactum in comatam nereidē aut hamadriadem pulchre formatā pdierit nusq; emptores deerunt. præter hunc senē: accesserūt & alii plures: qui decē & duodecim drachmarū calculos attulerūt: ausiq; sunt fateri: ubi aurū illud collegerāt: auri globos pueri caput quē ostendebant æquantes fuisse aliqñ reptos. dū ibidem dies aliquot moraretur: Luxanū quēdā iuuenē nobilē cum paucis armatis regionis ptem exploratum misit. hic etiam maiora sibi ab incolis fuisse dicta: retulit. nihil tñ attulit: ex præfecti putant mādato ita fieri. Aromatibus: sed non iisdem quibus nos utimur: habēt plena nemora: quæ pari mō colligunt: vt aurū: tm̄. s. unusquisq; quātū pmutādo: aliquid sibi gratū a finitimarū īsularū incolis assequātur. Vt puta pōpsides. sedilia & huiuscemodi quæ in aliis insulis ex nigro quodā ligno quo ipsi carēt conficiūtur. Rediens ad pfectū luxanus circiter idus martii labruscas in siluis maturas īuenit optimi ut ait saporis. Sed nulla est insularibus de his cura. Est hæc regio q̄uis saxea: nam eorum lingua cibauum id q saxosum sonat: arborifera tñ & herbida. Immo & aiunt herbā eorū mōtiū: quæ solū gramen est: si scindatur quattuor dieruʒ intercapedine tritico altiorem crescere. Frequentes in ea pluuias cadere

noīa. 4. fluuiorum.

accolæ au rum.

aromata.

referunt:hinc eē riuos & flumina adeo crebra:quorū cū ſit arena ubiqꝫ auro cōmixta: ex
mōtibus illud aurū detrahi ꝑ torrētes autumāt.Gentē conſtat eſſe ocioſam.nā interdum
hyeme urgēte tremūt in mōtibus frigore:nec quum ſint illis nemora goſſipio refertiſſi-
ma:ueſtes ſibi laborare ſtudēt.In uallibus aūt uel cāpeſtribus locis minime frigeſcūt.His
ita in initio regionis cibaui diligēter ꝑquiſitis Kł aprilis quē diē reſurrectio ſeq̄batur: ad
iſabellā:id ē urbis nomē ;reuertitur.Vn̄ i eiꝰ & totiꝰ inſulæ gubernationē fratre ſuo & pe
tro quodā margaritæo regio antiquo familiari relictis:ad diſcurrēdā quā arbitrabatur cō
tinētē terrā:q̄ ide ſeptuageſſimū tm̄ lapidē diſtabat:ſeſe accingit regii īperii memor:qui
illū admonuerāt ut ꝑcurrere noua littora feſtinaret ne rex alius quiſq̄ꝫ prius ſuæ dicioni
terras illas ſubdere ſtuderet.Rex eni portugaliæ publice ſua intereſſe latētia illa detegere
aiebat.Sūmus uero pōtifex alexāder ſextꝰ regi & reginæ hiſpaniarū ꝑ plūbatas cōceſſit
bullas:ne quis pricepsaliꝰ īcognitas illas regiones ꝑtingere auderet.a ſeptētrione ad au
ſtrū linea recta extra palellū inſularū quæ dicūtur caput uiride proiecta:ut diſſidii cauſa
tollatur lequas cētū.ex cōpoſito demū tercentū:credimꝰ has inſulas eſſe heſperides.Hæ
ſunt regis portugaliæ & inde ſui nautæ noua littora quotānis detegētes ſemper in læuam
a tergo africæ:per æthiopū maria:ad orientē uertebāt proras: neqꝫ ab heſperidibus unq̄ꝫ
ad meridiē aut ad occidētē portugalēſes adhuc nauigauerāt.Cum tribus igitur nauigiis
diſcedēs ad eā regionē quā prima nauigatione inſulā exiſtimans ioannā uocitarāt:breui
tēpore peruenit:uocauitqꝫ eius initiū Alpha.o:eo ꝙ ibi finē eē noſtri orietis cū in ea ſol
occidat:occidentis aūt cū oriatur arbitretur.Inſtat eni eſſe ab occidente pricipiū idiæ ul
tra gangē ;ab oriente uero terminū ipſius ultimū.Neqꝫ eni abſonū penitus eſt:cū gange
tidis indiæ termios idiſcretos coſmographi reliq̄rint:nec deſint qui ab hiſpanis oris nō
paruo tractu ab hiſpania idia. longe indica littora diſcedere ſentiant.Cubā incolæ hanc ꝑtē uocant:in cuius ꝓſpectu in
hiſpaniolæ angulo extremo portū reperit cōmodiſſimuꝫ.ſinū eni in ſe recipit latū in ea
parte ipſa inſula.hunc portū ſancti michaelis noīe inſigniuit.A quo uix uiginti lequas re
cedit cuba.Tranſfretat igitur:& cubæ meridionale latꝰ capiens ad occidentē uergit.Inci
piunt illi quo ulterius procedebat:tāto magis littora in latū protēdi & ad meridiē curua
ri.In cubæ latere ad meridiē primā reperit inſulā quā incolæ iamaicam uocant:hanc in-
de iamayca inſula. ſulam Sicilia longiorem latioremqꝫ prædicat:uno tantum monte contentam;qui ab om
nibus ſui partibus a mari incipiens paulatim uſqꝫ ad inſulæ medium eleuatur:atqꝫ ita le-
niter ſeſe indorſum extendit:ut aſcendentes uix ſe aſcendere ſentiant:tam in littore q̄ꝫ in
internis feraciſſimam & populis plenam eſſe aſſeuerat:incolaſqꝫ eius cæteris inſularibꝰ
ingenio acutiores ac mechanicis artibus magis deditos:bellicoſioreſqꝫ finitimi fatentur.
nam pluribus in locis uolenti præfecto terram capere:armati ac minitantes occurrerunt
pugnaſqꝫ ſæpius attentarunt:ſed uicti ſemper amiciciam omnes cum præfecto iniere.ia-
mayca igitur relicta:ad occidentem proſpero uentorum flatu ſeptuaginta dies nauiga-
uit: ſeqꝫ non longe ab aurea cherſoneſſo noſtri orientis ultra perſidem initio perrexiſ-
ſe per inferiorem nobis terræ ambitum arbitratur:credit enim ſe duas tantum ſolis ho-
ras de duodecim quæ nobis erant incognitæ reliquiſſe.Dimidium enim ſolis curſum ue
teres intactum reliquerant:cum eam tantum terræ ſuperficiem quæ a gadibus uſqꝫ ad gā
gem uel ad auream uſqꝫ cherſoneſſum diſcuſſam habeamus.hoc itinere in currentia mo
re torrentis maria:in uadoſos gurgites;in anguſtias īnumeras propter inſularum adia-
centium multitudinem cotidie incidebat:oīa tm̄ hæc ꝑicula parui faciens tantum ꝓcede-
diuerſa maria reperit. re inſtituit:donec an inſula eſſet cuba an terra continens certior fieret. Nauigauit igitur
eius ſemper littora abradens ad occidentem duas lequas & uiginti ſupra biſcentū:ut ipē
ait:hoc eſt millia paſſuū circiter tercentum & mille.ſeptingentiſqꝫ inſulis nomē īpoſuit
in læuā pluſq̄ꝫ tribꝰ millibus paſſim ut ipſe dicere audet:relictis ſed ad ea q̄ memoratu di
gna internauigandum repiebat:reuertamur.Cum iam ꝑ cubæ latus locorū naturam ad
nauigans perquireret:ab alpha.o.ideſt ab eius initio non magno tractu portū multaruꝫ

nauiū capacē reperit.falcatus enim est ci⁹ introitus:promōtoriis utrinqꝫ uenīētes undas
recipientibus inclusus.Intus aūt ingens spacium & immensa profunditas.Portus littora
ambiens casulas uidit nō procul a littore culmeas duas:pluribus qꝫ in locis ignem accē=
sum:demittit e nauibus uiros quosdā armatos qui casulas adeant.Descendunt:neminem
reperiunt:uerubus tamen ligneis appositas ignibus pisciū libras circiter centum: duosqꝫ
octipedales serpentes cū piscibus ipsis inuenere.Admirati si quos incolas uideant:circun
spiciunt:cum nemo illis in toto prospectu sese offerret:uenientibus enī nostris sese ad mō
tana piscium dnī receperant:discūbunt & captis alieno labore piscibus : læti fruuntur.ser serpētes ut
pentes relinquunt:quos nihilo penitus ab egyptiis crocodillis differre affirmant: præter croco.
qꝫ magnitudine.nā crocodillorū ait plinius aliquos fuisse repertos duo & uiginti cubi
torum.horū aūt maiores octipedales.Propinquū nemus postmodum iam saturi ingredi
entes ex iis serpentibus arboribus funiculis alligatos plures comperere:quorū ora alii fu
nibus astricta dentes alii euulsos habebant:cū deinde portus uicina scrutarentur:circiter
lxx.homines in cuiusdaꝫ altæ rupis culmine uiderunt:qui nostris adeūtibus profugerāt:
ut inde quid sibi uellet hæc noua gens:perdiscerent:nutibus& signis blanditiisqꝫ nostri il
los adducere conabantur.munerū oblatorum a longe spe motus accessit un⁹: sed īpropī
quā rupē tn̄ timenti similis.Almirantus aūt qui secū habebat didacū quēdā colonū inter
suos educatū iuuenē prima nauigatione abductū ex insula cubæ uicina nomine guana=
haini didaco interprete:cuius lingua patria fere horū linguæ quadrabat:insularē qui ꝓ=
pius uenerat alloquitur:metu deposito adit incola:cæterisqꝫ ut tuto uenirent nec uererē=
tur persuadet. Nuncio habito ex rupibus ad naues circiter septuaginta descendunt: ami=
ciciam iniūt.muneribus a præfecto donātur:esse piscatores a rege suo qui solēne cōuiuiū
alteri regi parabat:piscatū missos præfectus cognouit. Quod pisces ignibus apposito s
præfecti gens comederit:æquo libentiqꝫ aīo passi sunt:qn̄quidē serpentes reliquere:ne= serpentes
qꝫ enī quicqꝫ est inter edulia:quod tanti faciāt:quanti serpētes illos.popularib⁹ eos come magnifa=
dere minus licet:qꝫ apud nos phasianos aut pauones.De piscibus aūt se totidē ea nocte ca= ciunt.
pturos dicūt.Interrogati cur pisces quos regi suo laturi erāt coquere pararēt.ut recentio
res & incorruptos illos afferre possent responderūt.ita dextris in amiciciā iunctis ad sua
quisqꝫ ꝓficiscitur.Sequitur almirantus ut instituerat solē occidentē. A principio cubæ qꝫ
alpha.o.uocatū ab almirato dixim⁹:littora ad hūc portū media qꝫuis arboribus consita:
aspera tamē & montosa ex arboribus floridæ erant aliæ &ad mare suaues ex se odores e=
mittebant:aliæ uero fructib⁹ onustæ.ultra portū aūt terra est feracior populosiorqꝫ:cui⁹
incolæ cæteris mitiores rerūqꝫ nouarū cupidiores:nā ad littora oēs uisis nostris nauibus populi ho
certatī concurrebāt:panē quo ipsi uescuntur & cucurbitas aqua plenas nostris offerētes: pitales .f
ut in terrā descēderēt inuitabāt.Habent hæ insulæ oēs arboris quoddā genus: ulmos æ=
quans magnitudine:quæ cucurbitas gignit pro fructu.ad aquæ usum illis utuntur:ad esū
minime.medullam nāqꝫ ipsius:felle amariorē esse aiunt.Sed cortice testudineam æqua=
te duricieꝫ.Idibus maii ex altiori cauea in leuā ad astrū speculatores prospiciētes dēsam ī
sularum multitudinem uiderunt inter nauigandum:herbidas.uirides.arboriferas. ube=
res.& habitatas esse animaduerterunt.In continenti littore in fluuium incidit nauigabi
gabilem aquarum adeo calidarum:quod manuꝫ in ipsis ferre diu nemo posset.altero ue fluuius ca=
ro die piscatorum canoam a longe uidens:ne nostris uisis piscatores aufugerent ueritus lidus.
ut illos tacitis cymbis intercipiant imperat.Illi aūt intrepidi nostros expectant.audi no=
uum genus piscationis.Nō aliter ac nos canibus gallicis ꝑ æquora campi lepores insecta
mur:illi uenatorio pisce pisces alios capiebant. piscis erat formæ nobis ignotæ: corpus
eius anguillæ grandiori persimile:sed habens in occipite pellem tenacissimam in mo=
dum magnæ crumenæ.Hunc uinctum tenent in nauis sponda funiculo:sed tantum de= nouū piscā
misso qꝫtuꝫ piscis intra aquā carinæ queat inhærere.neqꝫ enī patitur ullo pacto aeris aspe di genus.
ctū.uiso autem aliquo pisce grandi : aut testudine quæ ibi sunt magno scuto grandiores:

piscem soluūt:ille quō se solutū sentit: sagitta uelocius piscem aut testudinē qua extra cō-
chile partē aliquā eductā teneat:adoritur:pelleq; illa crumenaria inIecta prædam raptam
ita tenaciter apprehendit: q̄ exoluere ipsam eo uiuo nulla uis sufficiat:nisi extra aq̄ mar
ginē paulatī glomerato funiculo extrahatur.uiso enī aeris fulgore statim prædā deserit.
venator pis cis. Præda igitur iam circa aquæ marginē euecta:in mare saltat piscatorum copia tanta: quā
ta ad prædā sufficiat sustinendam:donec e naui comites eā apprehendāt.præda in nauim
tracta:funiculi tātū soluūt:quantū uenator possit ad locū suæ sedis intra aquā redire.Ibi-
q; de præda ipsa p alium funiculū escas illi demittunt. Piscem incolæ guaicanū:nostri re
uersum appallant q̄ uersus uenetur.Quattuor testudines eo modo captas q̄ nauiculā il-
lis fere iplebāt:nostris dono dāt. cib9 est eī apud eos nō illautus:nostri aūt ecōuerso gra
tis munerib9 donatos alacres eos reliquere.Interrogati nautæ de terræ illi9 ambitu nō
habere finē ab occidēte significarūt. Institerūtq; ut almirat9 aut descēderet:aut suo noīe
salutatū suū cazicū.i.Regē cū eis mitteret: cazicū nostris multa munera daturū si adiret
pollicentes.Præfectus autē ne ab incepto detineretur morē illis gerere recusauit.petiere
tamen nomē eius:suiq; cazici nomē nostris dederūt.Vlterius inde procedēs ad occidētē
semper:intra paucos dies mōti adhæsit altissimo habitatoribus ob ubertate; referto.Ad
naues panem:gossipium:cuniculos:& uolucres ferentes incolæ confluebant.ab interpre
te an e cœlo gens ista descenderet miro affectu sciscitabantur. Rex horum & alii plures q
illi astabant uiri graues non esse insulā terrā illā innuebant. Aliam insulam postmodū:ex
putant cōti nentem. his quæ in leua huic terræ adhærebant:ingressis:cōprehendere quēq̄ nō licuit:fugere ei
oēs uiri fœminæq; nostris adeuntibus.quattuor canes in ea sed non latrabiles aspect9 fœ-
dissimi:quos comedūt uti nos hedos cōperere. Anseres:anates;ardeas hæc insula gignit
innumeras.gurgites demū inter insulas & continentem adeo angustos ingressus est: q̄
uix uertere retro nauigia fas esset:adeoq; uadosos: q̄ arenam carina interdum uerrerent
horū gurgitum per quadragita milliaria erat aqua lactea:spissaq; ac si farinā toto illo pe
lago sparsissent.In amplū æquor quō tandē euasissent:ad octogesimum milliare mōs a-
lius altissimus sese illi obtulit.Aquandi lignadiq; gratia hunc adit.Inter palmeta pineta
q; altissima fontes natiuos dulcium aquarum duos reperit.Interea dum ligna scindūtur:
cadi iplentur.ex nostris sagittariis unus uenatū siluam ingreditur.ibi uir quidā alba tuni
ca amict9 adeo īprouisus sese illi offert:quod prima facie esse quēdā fratrē ordinis sanctæ
mariæ mercedis:quē secū almiratus pro sacerdote habebat existimauerit:sed hūc stati ex
nemore alii duo sequuntur.deīde a lōge uidit agmē ueniēs circiter trigīta hoīm uestibus
cōtectorū.Tunc uero terga uertens ac p̄clamans ad naues q̄ celerrimo pōt cursu p̄fugit:
vestiti ho mines. tunicati aūt illi applaudere:& ne uereretur persuadere omnib9 modis nitebantur.Sed ni
hilominus noster fugiebat.His præfecto renūciatis:alacer q̄ gentē cultam inuenerit: sta
tim armatos in terram misit cū mandatis:ut si opus fuerit quadraginta milliaria intra in
sulam pergerent:donec aut tunicatos eos aut alios incolas omni studio quæsitos īueniāt
Nemus transgressi uastam planiciem herbidā:in qua nec semitæ uestigium unq̄ apparu
it:offenderūt.p herbas p̄ficisci conātes adeo sese iplicuerūt:q̄d uix milliare processerint:
erat enī herba nostris segetibus spicatis nihilominor.fessi igitur reuertūtur nō repta se-
mita.postero die quinq; & uiginti armatos dimittit:quib9 impat ut q̄ gens terram inco
lat:diligenter explorent. hi cū non longe a littore magnorum animaliū uestigia quædā
recentia comperissent:inter quæ leones esse arbitrati sunt:metu perculsi redeunt. Inter
ueniendum siluam reperiunt serpentibus per altas arbores passim uitibus suapte natura
productis arboribusq; aliis plurimis aromaticos fructus parturiētibus cōsitam: racemos
Vites fructusq; aromaticos inueniunt. tulere ponderosos ac succi plenos in hispaniam.De fructibus autem aliis quos ferebant:
cum in nauibus passari non commode possent: nullus allatus est. putruerunt enim om-
nes:& corrupti in mare proiecti sunt.In pratis eorum nemorum gruum agmina nostra
tibus duplo grādiorū se uidisse retulerunt.inter nauigādū cū ad alios quosdam montes

uela dirigeret: in duabus casulis in littore uisis unum tantum reperit hominem. hic ad naues ductus terram quæ trans illos montes iacebat: esse populatissimam capite: digitis & quibus aliis poterat modis significabat. applicanti se ad ea littora præfecto multæ canoæ obuiam prodeunt: inuicem se placidissime per signa compellarunt. neq; didacus ille qui in cubæ initio incolarum linguam intellexerat hos intelligebat. Varia enim esse idiomata in uariis cubæ prouinciis perpenderunt. Incolereq; regionis interna potentissimum regem quise indueret ostendebant. Hunc tractum omnē sūmersum & aquis coopertum littoraq; cænosa arboribus referta ut nostras paludes ait. Ibi tamen cū aquandi gratia i terram descendisset: conchilia ex quibus uniones habētur uidit. Nec eo magis morā traxit. erat enim eius intentus non alius tunc ex præcepto regum q̄ quotquot posset maria discurrere. Vlterius igitur procedentibus omnia littorum culmina usq; ad alium montem qui se ad octoginta millia passuum ostēdebat fumigabant. Nulla erat specularis rupes ex qua fumus non egrederetur. Nec an incolarum essēt ignes bene constitit ad necessitate; parati: an uti suspectis bellorum temporibus fieri solet per eos fumos signa uicinis darent ut se intutum reciperent: aut ut in unum conuenirent: si quid nostri contra eos moliri tentarent: aut forte quod magis consonum uidetur ut tanq̄ ad rem mirandam nostra nauigia inspecturi cōcurrerent. Littora iam præfecto modo ad austrum: modo ad africum siue libym curuabantur. Mare uero ubiq; insulis implicitum. Hinc igitur carinæ quæ terram sæpius propter uadosa maria uerrerant quassatæ: rudentes: uela & reliquū amplustre iam putrida: alimentaq; per rimas male stipatarum nauium madefacta: sed præcipue panis biscoct⁹ corrupta: uertere retro proras præfectu; coegerunt. Hāc ultimā existimati continentis oram quam ipse attigit: uocauit euangelistam. Retro uela uertens inter alias insulas continenti non ita finitimas in pelagus incidit testudinibus magnis adeo condensum: q̄ naues aliquando detardarent: gurgitemq; postea ingressus est albidarum aquarum uti alium reperisse supra scripsimus. Ad crediti continentis tandem littora qua uenerat reuersus est insularum uada pertimescens: ad eumq; cum neminē ueniens molestia affecisset: hilari uultu: posito omni timore: utriusq; sexus incolæ dona ferebant: psittacos alii: alii panem: aquam cuniculos: sed præcipue palumbes nostris grandiores: quos sapore & gustu perdicibus nostris meliores fuisse præfectus ait: quare cum sensisset inter comedendum spirare eis aromaticum quēdam odorem: iussit de recenter interēptis quibusdam iugulos aperire. Plena illis odoratis floribus reperit guttura: inde gustum eum in palumbibus nouum emanare arguerunt: nutrimenti enim naturam sorbere carnes animalium æquum est credere. Dum in littore rem diuinam præfectus audiret: ecce primarium quēdam octogenarium uirum grauem nec eo minus nudum multis illum comitātibus. Hic donec sacra peragerentur admiratus ore oculisq; intentus assistit. de hic præfecto canistrum quem manu gerebat plenum patriæ fructibus dono dedit: sedensq; apud eū per interpretē didacū colonū qui id idioma cū ꝑpius accessissent intelligebat: orōnē habuit huiuscemodi. Terras oēs istas hactenus tibi ignotas manu potenti te percurrisse renunciatum nobis fuit: populisq; incolis metum non mediocrē intulisse. Quare te hortor moneoq; ut itinera duo cū e corpore prosiliūt aīas habere scias: tenebrosum unū ac tetrum his paratū: qui generi humano molesti infensiq; sunt. Iucundum aliud & delectabile illis statutū qui pacem & quietem gentium uiuentes amarunt. Si igitur te mortalem esse & unicuiq; pro præsentibus operibus futura merita obsignata meminerìs: neminē infestabis. His & aliis pluribus per interpretem insularem præfecto admirāti tale hominis nudi iudicium relatis respondit. Compertissima sibi esse quæcunq; dixerit de animarū e corpore exeuntiū uariis itinerib⁹ ac præmiis. Immo & existimasse hactenus illa ipsi & reliquis earum regionum incolis fuisse ignota: cum ita uiuant natura cōtenti. Ad cætera uero se a Rege & Regina hispaniarum ut eas omnes orbis oras hactenus incognitas pacaret missum respondit: ut scilicet canibales & reliquos scelestos homines in

Non idē idioma.

vniōnū cōchilia.

incertū cur tot flāmas viderint.

mare plenū testudinib⁹

philosophicæ cafenis oratio.

digenas debellaret: debitisq; suppliciis afficeret. Innoxios autem ob eorum uirtutes tutaretur & honoraret. quare ne ipe aut alius quisq; cui non sit animus nocendi: uereantur. Immo si quid forte a uicinis iniusti sibi aut aliis bonis illatū fuerit: aperiat. Seni præfecti dicta adeo placuerunt: ut se iturū quāuis ætate iam grauescentem cum præfecto libētissime prædicaret: confectūq; id fuisset: nisi uxor & filii obstitissent. Attamen q alterius imperio hic subiaceret summoopere admiratus est: sed tunc multo magis quando relatum illi fuit per interpretem: qualis & quanta essent regum pompa. potentia: ornatus. belloruȝ apparatus. quantæ urbes. qualia oppida. obstupuit. Subtristis igitur prostratis ante pedes eius obortis lachrymis uxore & filiis honoratus senex permansit: iterū atq; iterum an cœlum esset ea terra quæ tales tantosq; uiros gigneret interrogans. Cōpertum est apud eos uelut solem & aquā terram esse cōmunem: neq; meum aut tuū maloruȝ omniū semina cadere inter ipsos. sunt enim adeo paruo cōtenti: q in ea ampla tellure magis agri supersint: q quicq; desit. Etas est illis aurea: neq; fossis: neq; parietib9 aut sepib9 prædia sepiūt. Apertis uiuūt hortis. sine legib9: sine libris. sine iudicib9 suapte natura rectū colunt. malū ac scelestū eū iudicāt: qui inferre cuiq; iniuriā delectatur. Maiziū tamen & iuccā agesq; isti colunt uti diximus in hispaniola fieri. Inde igitur rediturus discedens in iamaycam iterum ab ipsius latere meridionali incidit: ab occidenteq; ad orientē totā percurrit: ex cuius ab oriente ultimo angulo cum a septentrione mōtes altos ad leuam sibi conspiceret: nouit tandem esse meridionale latus hispaniolæ insulæ: quod nondū percurrerat. Quare portum eius insulæ in Kl. septembris qui sancti nicolai dicitur ingressus nauigia reparabat hoc animo: ut iterū canibalium insulas deuastaret: canoasq; eorū oīs cōbureret: ne nocere ulterius lupi rapaces finitimis ouibus possint. Sed obstitit ne id exequeretur: aduersa ualitudo: quæ illum præ nimia uigilia oppresserat. Semianimis igitur a nautis ad isabellicam ciuitatem ductus inter fratres quos ibi duos habebat & reliquos familiares pristinam tandem ualitudinem recuperauit: nec eo magis canibales infestare ob exortas inter hispanos quos in hispaniola reliquerat: seditiones licuit. De quibus infra dicemus. Vale.

etas aurea

quis mal9 habeatur.

P.M.ANGLI.MEDIOL.PROT.APOSTO.CONSI.REgii oceaneæ decadis liber quartus ad cardinalem ludouicum aragonium nostri regis nepotem.

XCONTINENTI VTIPSE ARBITRATVR INDICO: COLOnus præfectus marinus rediens fratrem boilum & petrum margaritem ueterē regis familiarem uirum nobilem atq; alios plures ex iis quos ad regionis gubernationem reliquerat: ad hispaniam corrupto animo discessisse comperit. Quapropter ut apud reges si quid horum relatu male sentirent: se expurgaret: nec non ut uiros peteret alios eorum loco qui recierant sufficiendos: tum etiam ut prouideret alimentorum penuriæ ut puta tritici. uini. olei. & aliorum huiuscemodi quibus hispani uesci solent: cum insularibus cibis non facile assuefieri possent: redire ad curiam quæ tunc burgis urbe celebri in castella ueteri morabatur: constituit: sed quæ prius confecerit breuiter enarrabo. Insulares reguli qui hactenus suo paruoq; contenti tranquille quieteq; uitam duxerant: cum nostros in eorum solo natali pedem figere conspicerent: grauiter id ferebant: nihil magis q funditus eos inde detrudere aut euertere penitus & omnem eorum memoriam abolere cupiebant. Nam ea gens quæ præfectum in ea nauigatione secuta fuerat: maiori ex parte indomita. uaga. cui nihil pensi esseȝ libertatē sibi quoquo modo posset quæritās: ab iniuriis minime se abstinere poterat. Insularū fœminas ante parentū fratrū & uirorū oculos raptans stupris rapinisq; intenta aīos omniū incolarū perturbabat. Quāobrē pluribus in locis quotquot

imparatos e nostris incolæ repericbãt: rabide & tanq̃ sacra offerentes deo trucidauerant Pacandos igitur perturbatorum animos: eosq̃ qui nostros interficerant puniendos esse priusq̃ inde discederet ratus: eius conuallis regem quam esse in radicibus montiũ cigua norum superiore libro descripsimꝰ: in colloquium adducit. Hic uocabatur guarionexiꝰ: cui ut præfecti amiciciam arctius sibi cõciliaret: placuit didaco colono homini apud præfectum a teneris educato: quo interprete in cubæ discursu usus fuerat: sororẽ dare in uxorem. Ad caunaboam deinde cibauorũ montium idest aureæ regionis dñm: cuius ditionarii hoiedã cũ quinquaginta armatis intra arcem Sancti thomæ obsesum triginta dies tenuerant: nec obsidionem unq̃ soluerãt donec aduẽtare præfectum ipsum cũ magna manu persenserint. Hoiedã ipsum oratorem mittit. Hoieda apud caunaboam morã trahente: a diuersis regionis regulis legati mittũtur: qui caunaboæ persuadere nitãtur: ne figere pedem in insula christianos patiatur: seruire nisi malit quam imperare. Fore enim ut nisi christicolæ ab insula penitus elimineutur: insulares omnes serui sint illorum futuri. Alia parte hoieda cũ caunaboa agebat: ut ad præfectum ipsemet proficisceretur: cum eo q̃ fœdus & amiciciã iniret. Regulorũ legati ad eam regionẽ capessendã se suaq̃ omnia offerebant. Hoieda cædem perniciẽq̃ suorum si bella q̃ pacẽ cum christianis mallet: minitabatur. Caunaboa igitur hinc atq̃ inde tanq̃ scopulus diuersis fluctibus in medio mari conflictatus: etiam conscientia scelerum agitatus: q̃ uiginti ex nostris hominibus per dolum incautos obtrucasset quamuis pacem cupere uideretur: adire tamen præfectũ uerebatur. Tandem fraude pensitata præfectum & reliquos sub pacis specie si sors offerret: perempturus cum omni familia sua pluribusq̃ aliis suo more armatis ad præfectum mouet. Interrogatus cur adeo magnas hominũ cateruas secum duceret: respondit tantum regem quãtus ipse sit pergere iter domoq̃ incomitatum exire non decere. Sed aliter longe q̃ cogitauerat euenit. decidit nãq̃ in laqueos quos parauerat. Blandiciis enim & pollicitationibus sui erroris inter eundum q̃ domo discessisset pertæsum: Hoieda tandem ad præfectum illum ducit. capitur. in uincula coniicitur. nec nostrorum animæ diu inultæ sine corporibus quieuerunt. caunaboa cum omni familia eius capto insulã percurrere præfectus instituit: sed significatum ei fuit tanta fame insulares urgeri: ut quinquagĩta millia hominum ampliꝰ iam perierint: cadantq̃ cotidie passim tanq̃ morbosi gregis pecudes: quod illis sua peruicacia accidisse scitũ est. Cum enim uidebant nostros in insula uelle sibi sedem eligere: existimantes posse eos inde propellere si insulares commeatus deessent: non modo non seminare plantareq̃ ulterius statuerunt: sed etiam utrumq̃ panis genus de quo primo libro mentionem fecimus seminatũ: perdere euellereq̃ in sua quisq̃ regione cœpit: sed inter cibauos siue cipangos montes præcipue: cum aurũ quo ea regio abundabat: causam esse potissimam quæ nostros in insula detineret: cognoscerent. Decurionem interea cum armatorum turba qui latus meridiolane insulæ exploraret dimisit. Tunc omnes regiones quas percurrerat panis penuria adeo laborare fassus est: q̃ nihil unq̃ sexdecim dierum spacio comederint aliud: q̃ herbarum palmularũq̃ radices: aut arborũ natiuos montanos fructus. Guarionexius cuius regnum nõ æque ac reliqua premebatur: nostris edenda quædam impartitꝰ est. Intra paucos dies ut breuiora essent itinerum spacia: ut ue crebriores ac plures nostri receptus haberẽt si qua uis insularium aliquando ingrueret: ab isabella urbe ad arcem sancti thomæ in finibus regni huius guarionexii intra cibaui terminos super cliuo salubrium aquarum scaturientium celebri arcem aliam erexit: quam conceptionem appellauit. Tum uero cum noua in dies insulares ædificia surgere: cum ĩ portu nostras naues iam putridas ac semifractas conspicerent: ab omni spe libertatis decidere cœperunt. sub tristes an essent ex insulis christiani discessuri sciscitabatur ex arce demũ cõceptionis cibauorum montiũ interna uestigantes auri rudem massam in tofi natiui similitudinem concauam pugillo grandiorem: ponderis uiginti unciarũ a quodã regulo non in amnis illius ripa sed in sicco tumulo repertã ha-

Capitur caunaboa.

Quare fame perierint.

Arx conceptionis.

buerunt.hanc ego ipse in emporio castellæ ueteris methymna campi ubi tunc curia hye
mabat uidi:manibusq; captam admirans librauī attrectauiq;. Vidi & electri puri quo cam
panæ pharmacopolarūq; mortaria possunt & alia huiuscemodi ueluti ex ære corinthia
co conflari frustū adeo magni ponderis: ut illud uix non modo non eleuare ambabus
manibus e terra:sed aut leuorsum aut dextrorsum mouere sufficerem.librarū octunciali
um tricentarū pondus superasse massam aiebant. Eam in cuiusdam reguli atrio a maio-
ribus relictam repererāt.Sciebant tamen ipsi q̄uis nullius insularis uiuētis ætate electri
quicq̄ eductum fuisset:ubi electrifodina esset:sed ab eis locus eius uix potuit extorqueri:
electri fodina. adeo iam stomacho pleni in nostros uiuebāt. ostenderunt tandem: sed dirutam & lapi-
dibus ac terra super iniecta obcæcatam: tametsi leuius q̄ in ferrifodinis ferrum fodiatur.
eam electri fodinam si oppifices fossoresq; ad id ministerium apti adeāt: reduci posse ar
bitrantur. Non longe ab eadem arce conceptionis in isdem mōtibus succini copiam nō
paruam:alibiq; stillare in speluncis glaucum colorē quo pictores utuntur non uulgarem
inuenerūt. Nemora prætergradiētes siluas immēsas: quæ arbores nullas nutriebāt alias
cocinꝰ qui ē brasilum præterq̄ coccineas: quarum lignū uestri mercatores itali uerzinū hispani brasilū appel
lant: reperere.Hic forte princeps illustrissime tecum ipse anceps cōtemplaberis: dicesq;
tecum. Veluti ex coccineis arboribus naues quasdam onustas hispalim aduexerunt: uelu
ti ex auro parum:ex gossipio modicū ex succino aliquid:ex aromatibꝰ pauca:cur nō auri
cæterarumq; rerū eaꝝ copiam quā uti tu prædicas polliceri tellus illa uidetur: attulerunt.
Ad hæc quæ dederunt respondebo.Præfectus ipse colonus super his interrogatus hispa
nos quos secum duxit somno ocioq; magis fuisse q̄ laboribus deditos:seditionūq; ac no
uarum rerū studiosiores q̄ pacis aut quietis aiebat.Ab eo enim pars maior defecit. præ-
terea non potuisse prius insulares uinci aut domari refert: eorūq; uires frangi ad impe-
rium insulæ libere capessenduꝫ.Hispani se imperia eius sæua iniustaq; ferre nequiuisse:
multaq; in eum cōmenti sunt:propter quos obiices hactenus uix impensæ lucrū respon
disse uoluit.Hoc tamen anno primo & quingētesimo :quo hæc tuo iussu scribo:intra du
orum mēsium spaciū circiter ducentas supra mille octunciales libras auri collegerūt.Sed
ad inceptum redeamus.hæc enim quæ per digressionem leuiter tetigimus suo loco diffu
sius aperientur.Quum anxios igitur perturbatisq; animis incolas præfectus uideret:nec
a ui & rapinis donec inter eos uersarentur:prohibere nostros posset:pluribus ex finiti-
marum regionum primoribus conuocatis:conuenerunt ut præfectus uagari per insulaꝫ
suos non sinat:sub prætextu enim auri & aliarum insularium rerū quærendarum nihil in
tactum aut impollutum relinquebant.ipsi uero incolæ præfecto se daturos uiritim a quar
to decimo anno usq; ad septuagesimū de suæ quisq; regionis prouentibus tributū quod
uellet:seruaturosq; quod ille statueret omnes pollicentur.Id fœdus ita ictum est. cibauo-
rum montiū incolæ ut singulis tribus mensibus quos illi a luna lunas denominant: men
suram quandā illis obsignatam plenam auro ad ciuitatem mittant.qui uero terras inco-
lunt ubi aromata aut gossipiū suapte natura oriantur:quantitatē quandam per capita tri
buant.placuit fœdus.confectūq; esset ut pars utraq; promissa seruasset:sed fames impro-
ba hæc omnia rescidit. Vix enim illis satis corpora ad uictum per nemora quæritandum
sufficiebant herbarū radicibus & siluestrium arborum fructibus longo tempore conten
ti.plæriq; tamen cum ditionariis suis reguli inter eas egestatis angustias promissi uecti-
galis partem attulerunt:petentes a præfecto supplices:ut ærūnæ eorū misereretur : igno
sceretq;: donec insula ad statū pristinū restitueretur.fore ut quæ nunc deficerent : reinte-
grētur in duplū.Ex cibauensibꝰ pauci fœdera seruarūt. laborabāt enī acriore fame q̄ cæ
teri.Hos moribus & lingua non aliter ab incolentibus plana differre aiunt: ac in cæteris
regionibus ruricolæ montani sunt a curialibus diuersi licet eodē genio uiuant oēs: rudi
s.ac simplici agrestiq;:aliquod tamen est inter eos discrimen.Ad canoboam captum re-
deamus.Ille cum se cōiectum in uincula uideret:tanq̄ leo libycus dentibus frendens die

nostuq; q̄mō se inde liberaret animo uersans suadere præfecto cœpit: ut quandoquidem cipangi regionem sibi assumpsit in ditionē: presidia xpiana quæ ab incursibus ueterū hostium suorum finitimorū eam tueantur mitteret. significatū enim sibi fuisse ferebat: eaꝫ quoto die grassationis infestari: in prædamq; bona suorū cuncta trahi, sed hoc excogitato dolo: existimauit fore ut frater eius qui erat in regione cum cæteris propīquis aut per uim aut per insidias tot ex nostris caperent: quot ad se redimendū permutatione suppeterent. Præfectus aūt intellecta fraude hoiedā mittit: sed cū ea armatorum copia quæ cibauensium arma si arma nouerint: superare posset. Vix intra regionem nostri uenerant cū caunaboæ frater conuocatis circiter quinq; millibus suo more armatorum: nudi enim sagittis sine ferreis cuspidibus sudibusq; & clauis quibusdam bella gerunt: intra quandam domunculā eos circunsepsit obseditq;. Hic cibauus tanq̄ uir disciplinæ bellicæ nō ignarus ad unius stadii distantiā exercitū in quinq; acies diuidit: cuiq; in gyrū per æquos tractus locum statuens. Suam aūt aciem e regione nostris opponit. Inde cum diligenter oīa instituisset: ex acie sua ut omnes æquis passibus una gradiātur paulatim signa dari iubet: pedetentiq; ut unā omnes uocibus sublatis pugnam undiq; incant manusq; conserāt imperatum omnibus ordinibus reliquerat: ne nostrorum quisq̄ ita circūuallatus posset euadere. Sed nostri cum una acie confligere satius esse rati quam eum impetum expectare: in aciem grandiorem per apertos agros uenientem irruunt: eo q̄ equestri prælio cōmittendo ea pars cōmodior esset. In eos igitur sese equites præcipitant. equorū pectoribus eos prosternebant. leuiter profligantur. perimuntur quicunq; expectarunt. Cæteri metu perculsi in fugam cōuertuntur: ad montanasq; rupes asperas relictis domibus se recipiunt: indeq; ut eis ignosceretur precabantur: se quodcūq; imperatum libenter subituros si intra natales suos eos uiuere patiantur attestantes. Caunaboæ fratre tandē capto popularīū quæq; in sua remiserunt. His actis regio illa pacata est. inter eos mōtes uallis quā caunaboa incolebat magona uocatur amnibus auriferis & fontibus fortunatissima fertilisq; maiorē in modum. Eo anno mense iunio inauditum ab euro turbinem eleuatis usq; ad sidera rapidis uorticibus exortuꝫ fuisse prædicant: qui quascūq; maximas arbores offendebat radicitus euerteret. Is tipho qū ad ciuitatis portum iam peruenisset tres naues quæ solæ in anchoris stabant ruptis rudentibus sine ulla maris procella aut fluctu circūactas ter aut quater: in profundum mersit: creuisseq; eo anno præter solitū intra terrā & extendisse se mare plusq̄ cubiti mensurā ferunt. Gētem hanc perturbasse elementa atq; portenta hæc tulisse īmurmurabāt insulares: has aeris procellas uti græci tiphones furacanes isti appellant. crebro nāq; surgere in ea insula inquiūt: sed furacanes nunq̄ æque uiolentos aut furibundos: neq; enim uiuentis ullius ætate aut memoria maioruꝫ extabat similem unq̄ turbinē qui & grandiores arbores euelleret ad eam insulam fuisse: neq; mare ibi tempestatem ullam fuisse unq̄ perpessuꝫ constat: imo neq; maris æstuaria pati. ubicunq; enim littora planiciem aliquā attingunt: prata florida littoribus proxima reperiūtur. caunaboam repetamus. Caunaboa rex & frater eius cum ad reges in hispaniam ducebantur dolore animi confecti: in itinere moriuntur. Præfectus aūt summersis fero turbine nauigiis se interceptum uidens duas statim carauelas iussit fabrefieri. omniū enī artium magistros secum habebat. Interea dum hæc fierent: fratrem suū bartholomæū colonum ipsius insulæ more hispano adelātatū cum metallariis quibusdam armata manu ad auri fodinas quas ad lequas ab isabella sexaginta ante cipangas ductu insularium repertas ire tentatum iubet. In eis effossos ueterum tempestate profundos puteos inueniunt. præfectus inde ingentes thesauros sibi illos de quibus ueteri testamento agitur salomonem solymorum regem psinum p siccum compasse contendit. sit an non: non est meum diiudicare: sed longe abest meo iudicio. Metallarii diuersis in locis superficialem terram auri fodinarum circiter sex millia passuum durantium cribrantes in sicco: tantam ibi auri copiam iacere demersam censuerunt: ut mercennarius quisq; fossor ad id conduct9 tres

instruit acies caunaboe frater.

ordo datus exercitui.

violentus turbo.

creuit mare

moritur caunaboa.

auri drachmas singulis diebus facile queat effodere. Is ita indagatis adelantatus simul & metallarii præfecto rem per litteras significant: quibus habitis quinto idus martii anni quinti & nonagesimi naues quæ iam peracte erant: statim ad reges uenturus alacer conscendit: prouinciæ gubernandæ frarri bartholomæo colono adelantato omni potestate relicta.

P.M. ANGLI MEDIOL. PROTO. APOSTO. CONSI.

Regii oceaneæ decadis liber quintus ad cardinalem lodouicum aragonum nostri regis nepotem.

DELANTATVS AVTEM IPSE BARTHOLOMEVS EX SVI FRAtris discedentis consilio arcem in aurifodinis erigit. hanc arcem auream appellat: quoniam ex terra quæ ad muros construẽdos ferebatur. calones & muratores inter pinsendũ aurũ deligebant. Tres menses ad instrumẽta quibus aurum lauari & colligi posset conficienda cõsumpsit. Sed rem imperfectã fame compulsus reliquit. ad sexagesimũ inde milliare quo ipse cum armatis pluribus concessit: panis insularis portionem quandam a prouincialibus habuit permutatione rerũ nostrarũ. Attamen morari diutius illic nequiuit. Relictis igitur ad eius arcis præsidium decem hominibus: cuꝫ ea panis insularis portiũcula quæ supererat: relictoq; illis uenatorio cane ad capiendum genus id animalis quod apud eos esse supradiximus cuniculo nostro simile nomine utias ad conceptionẽ reuertitur. Erat præterea is mensis quo guarionexiꝰ rex & alius illi finitimus manicautexius nomine tributa erant ei laturi. Ibi totum iunium immoratus uectigalia in integrũ ab his duobus regibus & uictui necessaria sibi & iis quos ducta bat: qui erant forte quadringenti exegit. Circiter. Kl. iulii tres cum escariis rebus tritico: oleo. uino. suillis uacinisq; carnibus salsis carauellæ aduenerũt. ea uiritĩ pro cõstitutione ex hispania lata diuiduntur: quãuis ex his aliqua madida corruptaq; uecta esse conquererentur. Per has naues a regibus & fratre præfecto qui iã multa antea de hac re apud reges egerat: ut ad meridionale insulæ latꝰ habitationẽ traducat: in mãdatis bartholomæus gubernator habuit: erat enim ea pars aurifodinis propinquior. Imperatũq; etiam illi est: ut regulos eos qui christianos peremisse reperirentur cum suis ditionariis errati participibꝰ uinctos in hispaniam mitteret. Tercentũ insulares cum suis regulis captos mittit. post explorata diligentius meridionalia littora transportat habitationẽ: arcemq; ibi super edito colle apud portum bene tutum condidit: quam arcem sancti dñici quoniam die dñico eo apulsus est: uocitauit. Amnis salubrium aquarũ & uariis piscium generibus optimis refertissimus: in portum amenis utrinq; ripis defluit. Miras eẽ fluminis naturæ dotes referunt. Quacunq; enim fluat: omnia iucũda: utilia omnia: palmeta: frutetaq; insularia omnis generis nauigantibus ramos floribus fructibusq; onustos in caput interdum declinabant: æquamq; soli eius uel beatiorem isabellica ubertatem prædicant. In isabella ualitudinarios tantum nauiũq; magistros quosdã qui duas quas inceperant carauellas perficerent: reliquit. Cæteros ad sanctum dominicũ ad meridiem traducit. Post arcem conditaꝫ relicto in ea uiginti hominum præsidio: cum reliquis ipse occidentales insulæ partes internas hactenus nomine tantũ notas exploraturus sese accingit Ad triginta inde leuquas i. milliaria nongenta in fluuium naibam: quẽ a cibauis montibus ad meridiem recta ꝑ insulæ medium descendere memorauimus: incidit. Hoc amne superato: cũ singulis armatorum hominum quinq; & uiginti turmis decuriones duos ad regulorum terras: quorũ nemora ex coccineis arboribus constant: ꝑ diuersa dimittit. læuorsum isti tendunt: siluas inueniunt: ingrediuntur: scindunt: cadunt altæ intactæq; hactenus preciose arbores: singulas insulares casas decuriones singuli coccineis implent truncis. vbi donec nauigia ducantur quæ illos abducant: seruentur. Adelantatus autem dextrorsum iter capiens nõ lõ

ge a ripa fluminis naibæ potentē quendam nomine beuchiū anacauchoā regem castris positis contra naibenses incolas in armis esse reperit: ut illos suæ dicioni ueluti plures alios insulares regulos subiiceret. huius potentis regia occidentalē uersus insulæ calcem sita xaraguá uocatur: a flumine naíba triginta lequas distans. montosa. aspera. sed quicunq; reguli mediū tenent: huius imperio parent. omnis ea regio a naíba ad ultimā occidētis oram auri expers est. Nostros depositis armis datoq; pacis signo placidissime incertū metu an humanitate suscipiens: quid nam sibi uellent: interrogauit. Adelantatus inquit ut queadmodum & reliqui huius insulæ principes præfecto marino fratri meo hispanorum regum nomine uectigalia præstes. cui ille. quomodo id a me potestis exigere: cuius nulla regio de multis quæ mihi imperanti auscultant: aurum gignit: audierat enim gētem exteram: quæ aurū auide quæritaret: ad insulam aduentasse: sed q aliud q aurum cuperet minime arbitrabatur. Tunc adelantat?. Absit ut cuiq; tributa iniūgamus: quæ persolui facile non possint: quibus ue regiones careāt. Gossampii canabi & aliarū huiuscemodi rerum copiam: regionē producere cōpertum habemus: ex quibus prouentibus ut nobis aliquid impartiaris petimus. At ille his auditis hilari fronte: sereno uultu se quantum uoluerint accipere de his daturū pollicetur: dimissoq; exercitu ipsemet præmissis nunciis adelantatum usq; ad locū ubi ipse regiam habebat: ad lequas uti diximus. xxx. comitatus est. totoq; eo tractu per regulorū ei subditorum dioceses iter semper fecerunt. aliis canabi quod non peius nostro ligno ad nauiū amplustre contexendū esse dicunt. panis alii. alii gossampii pro telluris uariæ natura tributa imperātes Ad regiam tandē xaraguēsem ueniunt. Hanc priusq; ingrediantur: incolæ omnes regē suum beechium anachaucoā ac nostros honorifice suo more recepturi occurrunt. Inter cætera spectacula audi duo inter nudas & incultas gentes memoratu digna. Appropinquantibus primū triginta fœminæ regis uxores omnes: ramos palmarū manibus ferentes tripudiis cantibusq; ac sonis ex regis præcepto nudæ toto corpore præter pudibunda: quæ femoralibus quibusdā gossampinis corruptæ contegunt: obuiam prodeunt. Virgines eni capillis per humeros sparsis frontibus tamen uitta ligatis nullam sui corporis partē cooperiunt. Faciem. pectora. māmas. manus. cæteraq; sub albido colore prædicant fuisse pulcherrima. Dryades formosissimas aut natiuas fontiu nymphas de quibus fabulatur antiquitas: se uidisse arbitrati sunt. Palmarū manipulos quos dextris gestabant chorizantes: psallentesq; inuicem poplitibus flexis adelantato omnes dono dant. domū deinde regis ingressi: eorū more laute paratam cœnā inueniunt. uires reficiunt. nocte uero superueniēte pro cuiusq; statu ad hospitia obsignata per regis ministros ducuntur. ubi in paratis pro eorū consuetudine lectis pensilibus quos alias descripsimus: quieuerunt. Altero die ad eā domū quam sibi loco theatri construunt: nostri ducuntur. Ibi post multas uariasq; choreas & saltatiōes in latam planiciem duæ ex insperato ingentes armatorū acies descēdunt: quas ludi & delectationis gratia ut apud hispanos ludus toicus. i. harundineus sæpius instruitur: rex apparari iusserat. Cominus accedentes ac si hostes collatis signis: pro opibus: pro focis: pro natis: pro imperio: pro uita deniq; ipsa certaturi concurrerent: ita duæ ille acies utrinq; manus conserunt. missilibus telis & sagittis intra breue horæ momentū quattuor ceciderе: pluresq; uulnerati fuerunt. acrius pugnatū fuisset: nisi rogatu nostrorum rex dato signo pugnam diremisset. In tertium inde diē consilio regi præbito ut gossampii plus deinceps in ripis aquarū quo impositum per focos tributum facilius persolueretur: sereret ad isabellam ualitudinarios & nauigia quæ incepta reliquerat: uisurus tendit. Variis morbis circiter trecentos reperit cecidisse. quare anxius: & quid consilii caperet erat ignarus: cum non modo ad ualitudinem resarciendam: sed uictui necessaria fere cuncta deessent: neq; enim ex hispania nauis ulla aduentabat. sic hæsitans ualitudinarios per regiones & castella in ipsis erecta dispartiri constituit. Castella enim ab isabella recto itinere ad sctm̄ dominicum idest a septētrione ad meridiem per insulam hæc erexerunt. Ab isabella ad

bella gerūt inuicem

xaragua

virgīes nude penitus

lecti pēsiles

que castella erexerint et eor̄ noīa

lapidem sextum & trigesimum sperancia̅ arcem condidit. a sperancia uero ad lapide̅ quar
tum & uigesimu̅ diuam catherinam. A catherina ad uigesimu̅: sanctum iacobum arcem.
A diuo iacobo ad alia uiginti milliaria turritam condidit munitiorem: quam conceptio
conceptio. nem appellauit: ꝙ in radice cibauorum montium: ꝙ qꝫ in planicie uastissima ubere & po
pulosa. Aliam deinde media̅ inter conceptione̅ & sanctum dominicum condidit concep
tione munitiorem: quonia̅ intra terminos reguli cui supra quinqꝫ incolarum millia pare
bonauum. bant: bonauum nomine uocant insulares eius regionis uicu̅: qui caput est regni: proptea
rea bonauu̅ etiam uoluit arcem præfectus appellari. Per hæc igitur castella castellorumqꝫ
uicina in insularium domib⁹ infirmis dispartitis ad sanctum ipse dominicu̅ proficiscitur
a regulis qui medium tenebant imposita exigens intereundum uectigalia. Vbi cu̅ aliquot
dies moraretur: rumor exoritur regulos oe̅s finiuꝫ conceptionis desperatis in nostros a-
nimis uiuere: studereqꝫ defectio̅i. Ad eos igitur ubi hæc nu̅ciata sunt: lo̅gis mouet itineri
bus. Cu̅ propius accederet: guarionexium proui̅ciæ huius capessandæ imperatore̅ ab o̅i-
bus fuisse delectum fama increbuit: seductumqꝫ & sollicitatu̅: semi inuitum t̅n ab aliis fuis
se: cum nostroru̅ astus & arma iam alias expertus ptimesceret. conuenerant certo die cum
quindecim millib⁹ hominum suo more armatorum fortuna̅ belli iterum tentare. Ibi ade
lantatus consilio habito cu̅ arcis præfecto reliquis ue militibus quos ductitabat: adorien-
dos esse incautos & palantes regulos in propriis laribus: priusꝗ exercitu̅ co̅parent: co̅sti
tuunt. Ad singulos igitur regulos singuli centuriones mittuntur: qui ex insperato dormi
entes priusꝗ sparsis populis liceat co̅uenire: uicos eorum congressi: quos non mœnibus:
non fossis: non aggeribus circu̅septos habent: impetunt. captant. uinciu̅t. ducunt quisqꝫ
suum uti fuerat imperatu̅. Ad guarionexium adelantatus ipse tanꝗ ad potentiorem per-
rexerat: cœpitqꝫ sicut & alii cadeꝫ hora constituta suos. Quattuordeci̅ ea nocte ex eis ad
conceptionem tracti sunt. paulopost duobus ex iis qui guarionexium reliquos ue rerum
xiiii. reguli capti nouarum studiosiores seduxerant ac subornauerant: supplicio affectis: ne suoru̅ regu̅ do
lore confecti incolæ agros desererent: quod summum inco̅modum propter sementes no
stris afferre potuisset: guarionexium & reliquos dimisit: dicionarii ad quinqꝫ millium nu
merum confluxerunt pro suorum regum liberatione inermes. intonuit aer. contremuit
terra præ clamore illorum usqꝫ ad sidera eleuato. Adelantatus guarionexiu̅ atqꝫ alios pol
licendo. donando. minando: ut in posteru̅ cauerent ne quid molirentur: admonet. Gua-
guarionexii oratio. rionexius apud populum orationem habuit de nostrorum potentia: indulgentia in deli-
quentes: liberalitate in fidos: ut sedent animos: nec quicꝗ ulterius astruant cogitentqꝫ co̅
tra christianos: sed ut illis obtemperent: obsequa̅tur: seruiant: nisi se in maiores in dies ca
lamitates trudi cupiant. Oratione habita pensilem illu̅ humeris captant: pensilemqꝫ usqꝫ
ad suæ regiæ pagum humeris portant. ita per aliquot dies regio pacata est. Soliciti tame̅
& tristes nostri in exteris regionibus deserti: ꝙ quintus decimus iaꝫ mensis a præfecti dis
cessu ageretur: quia cuncta quibus indui uesciqꝫ solebant deficerent: demisso uultu inci-
debant. Adelantatus eos: ꝗ melius poterat: inani spe depascendo solabatur. dum hæc age
rentur: Beechiusanacanchea sic enim xaraguæ occidentalis partis qua̅ supra memoraui
mus: rex uocabatur ad adelantatu̅ nuncios mittit: qui gossampiu̅ cæteraqꝫ uectigalia q̅ si
bi suisqꝫ incolis imperauerat: parata esse significarent. Ad iter se accingit adelantat⁹: per
git: honorifice a rege recipitur & eius sorore: quæ quondaꝫ caunaboæ regis cibaui uxor
non minoris erat in fraterni regni gubernatione mome̅ti & consilii ꝗ frater. Aiunt eni̅
eam esse urbanam facetam ac prudentissimam fratriqꝫ ut xp̅ianis assentetur: blandiatur:
obte̅peret exemplo mariti eius edoctus: persuaserat. hæc fœmina Anaccaona nu̅cupatur
Duos & triginta ibi regulos in bechii aunachauchoe regia congregatos cum tributis ex
pectantes reperit: qui omnes præter impata uectigalia ad beniuolentiam cum nostris ca-
ptandam munera tulerunt ingentia ex utroqꝫ pane: radicali scilicet ac paniceo. Vtias id
est cuniculos insulares innumeros piscesqꝫ: sed ne putrescerent aut corrumperentur assos

tulerunt: & de serpentibus quos inter edulia principatum obtinere crocodillisq; simillimos esse supra descripsimus. iuānas serpentes uocāt. Has in īsula nasci sero didicerūt: nec; ex eis nostri ob fœditatem quæ horrorē non modo nauseam inducere uidebantur gustare hactenus ausi fuerant. præmordere paulatim adelantatus iuannā regis sororis pellectus facetiis statuit: sed ubi demulcere carnium earū sapor palatum & guttur cœpit: plenis deinde faucibus eas expetere uidebatur: non mordicus deinde neq; uix uncto labello illas delibabāt: sʒ eluones oēs effecti: de re nulla iā prætercꝙ de serpētium suauitate sermocinabātur: lautioresq; esse dapes illarū ꝙ aut pauonis aut phasiani uel perdicis apud nos. Sed si aliter ꝙ uno condiantur modo uti pauones & phasiani nisi lardo inuoluti uerubus assentur; saporem perdunt. Euisceratas a iugulo ad inguina lotasq; ac detersas diligēter & in gyrum postea in modum anguis dormientis in se recepti insinuatas: in ollam sui tā tum capacem paulisper aquæ cum pipere insulari super iniecto cōprimunt: tenuiter igne ex quodam ligno odorato minime fumoso supposito. Ex abdomine sic stillato ius efficitur ut aiunt: nectareū: nullūq; esse epularum genus ouis ipsarum serpentium par ferūt: quæ per se & lenius coquuntur. Si coctæ & recentes suauissimæ & seruatæ per aliquot dies iucundissimæ sunt. De eduliis satis. ad alia ueniamus. Quum uectigali gossipio insula rem quandam casam adelantatus impleuisset: panis sui quantuncumq; uellet se libenter imparti turos reguli pollicentur. Is oblata eorū acceptans gratias agit. Interea igitur dū per regiones panis conficeretur: ad regiāq; Beuchii anachauchēæ xaraguensis regis portaretur ad isabellam nuncios mittit: qui adduci peractam carauellam de duabus: quas inceptas reliquerat: suo nomine imperent. Pane namq; se onustam ad eos illam remissurū renunciauit. Læti nautæ nauim ad xaraguense littus insulam circueuntes plenis uelis tendunt. Beuchii anachauchéæ regis soror illa faceta prudens & magni ingenii mulier anacaóna uxor quondam caunabóe ubi nauim nostram ad patrium littus suum applicatā cognouit: fratri persuadet ut ambo ad illā uidendam proficiscantur. sex tantū passuum millia littus a regia distabat. Itinere aūt medio in uico quod est ipius regiæ sororis gazophylacium pernoctatū est. Illius uero thesauri: non aurum: non argentū: non gēmæ: sed utensilia tantum: resq; ad humanū usum attinentia: ut puta sedilia: paropsides: lances: pelues: patellæ ex ligno nigerrimo. lubrico. lucido. quod hebenū eximi⁹ artium & medicinæ doctor tuus. Io. Baptista elisius eē cōtendit: cōfectæ & arte mira laboratæ. In his enim quidquid est incolis ingenii a natura tributum: exercēt. Sed hæc illi fœminæ in insula sua guanabba quam in faucibus occidentalibus hispaniolæ insulæ si pictā uideris iacere conspicies: fabrefiunt. in eis lemurum quos noctu uidere se prædicant. serpentum. hominum & aliarum rerum quascunq; semel intuentur: uiuos uultus celant. Quid facturos illos illustrissime princeps putares: si ferrū & chalybem assequerētur? illa enim omnia igni prius interius mollefacta: lapillis postmodum fluuialibus quibusdā cauant & diducunt. de sedibus adelantato quattuordecim: de utensilibus aūt mensariis & coquinariis fictilibus sexaginta dono dedit. Quattuor præterea neti gossampi glomos pōderis immensi tribuit. Ad litt⁹ igitur postero die cum peruenissent: ubi pagus erat alter regius: seruitoriā iussit adelantatus cymbam instructam aduehi. Rex aūt canóas suo more depictas duas: unam qua ipse cum familiaribus suis: alterā qua soror anacaóna & eius ancillæ ueherentur. apparat. Sed in seruitoriam cymbam uoluit anacaóna cū adelantato uehi. Cum naui iā appropinquarent: ex composito ignē tormentis suffigunt. mare tonitruis: aer puluereo fumo implentur. tremunt. terrentur. mundi machinam laborare ea concussione arbitrati sunt: uerum enim ubi adelantatum ridere in faciē eorum uersum uident: sedant animos. cum aūt propius irent: fistulæ. tibiæ. tīpanaq; instructis choreis pulsantur. Illi sonitus dulcore allecti stupent: admirantur. Ingressi nauim ubi proram. pupī. castella. tabulata. carinā. cubicula diligenter percurrerunt: frater in sororē: soror in fratrem oculos uertētes obmutescebant. Neq; quid præ nimia admiratione inuicem loquerentur: inueniebant. Dū his

serpens iuanna.

quomō cōdiatur iuanna.

admiratio insularium

intenti per nauim uagarentur:eleuari anchoras ex tēporeq; uela ex antenis deuolui & ꝑ
tendi in altumq; dirigi iubet.Tum uero ſtupidiores cum ſine remis:ſine hominū robo=
re:molem ita grandem adeo celeriter per æquor uolitare conſpicerent:flabat enim e ter
ra optatus ad id uentus:ſed tunc multo magis cum eodeȝ uento duce:ire modo: modo re
dire:modo in dextram:in læuam modo:uti libebat:uertere nauim cernerent:admiraban
tur.His ita peractis:naui pane radicali cæteriſq; muneribus repleta noſtris etiā munerib⁹
donatis:non modo beechium anacauchéam regē ſororemq; eius:ſed miniſtros ancillaſ
q; utriuſq; alacres ſtuporeq; plenos dimiſit.Ipſe uero terreſtre iter aggreſſus cū militib⁹
ad iſabellam conceſſit.ibi rodalnum quendā ximenum facinoroſum quem foſſorū & ca=
lonum ductorem ex famulo ſuo:deinde iuſticiæ præſidem præfectus erexerat:malo uiue
re in adelantatum animo ſignificatum eſt.Cōperit inſuper guarionexiū regem huius ro
dalni & aliorum relictorū inſolentias & rapinas pati ulterius nequiuiſſe : cum familiari=
buſq; ſuis & dictionariis pluribus deſperato animo ad montes quoſdā qui ab iſabella de=
cem tātum leuquas occidentem uerſus in littore ſeptentrionali diſtant:ſeceſſiſſe.Montes
montiūq; incolas uno nomine ciguaíos uocant.Regē regulorum monticolarum princi

maiobannexia gens bellicoſa.

pem maiobannéxium appellant.eius regia capronus dicitur.Montes aſperi.alti.inacceſ
ſi.in arcum a natura diſpoſiti ad mare cornua porrigunt.Inter utrunq; mōtis eius cornu
pulcra planicies:per quam in mare plura flumina a montibus ipſis delabuntur.Gens fe=

more canibaliū comedūt hoīes.

ra:bellicoſa:quæ a canibalibus originem traxiſſe creditur:cum enī e montibus ad plani
ciē bellū finitimis illaturi deſcēdūt:ſi quos perimāt comedūt.Guarionexi⁹ igitur ad hūc
regem monticolam confugiens:dona illi regia multa ſuo more quibus monticolæ carēt:
impartitus eſt:retulitq; ſeſe nefarie.fœde.uiolenter a noſtris tractatū:nec humilitatē nec
ſuperbiam quicq̃ ſibi apud noſtros profuiſſe conqueritur.Propterea ſe ſupplicem ad eū
uenire:ut illum tutetur:defendatq; ab iniuriis facinoroſorū hominū precatur. Maioban
néxius aūt omnem illi opem.tutelam.præſidium contra chriſtianos pollicetur. Ad cōce
ptionem igitur adelantatus proficiſcitur.Roldanum ximenuȝ qui ī inſularium pagis ad
miliare duodecimū cum iis qui eum ſequebātur hoſpitabatur:accerſiri facit. quid ſibi uel
lent hi motus interrogat.Ille perfricata fronte reſpondet.almirantū fratrem tuum inte=
riſſe:regibuſq; noſtris paruæ curæ res noſtras eſſe uidem⁹:fame dū te ſequimur perim⁹.
cogimur infœlicem uictū per inſulam quæritare.Præterea me una tecum inſulæ guber=
natorem præfectus reliquit.quare mens nobis eſt nolle ulterius tuo imperio parere.Hæc
& alia roldanus.Adelantatus aūt manū in eū iniicere cupiēs nequiuit.euaſit enī ſecutiq;
illū ſunt ſeptuagīta hoīes quib⁹ comitatus ad occidentē in xaraguā regionē ſe cōtulit:ibi
q; uti almirātus nūc & frater eius teſtātur ſolutis habenis ſtuprari:prædari:trucidare cœ=
perūt.Interea dū hæc fierēt in īſula:a regib⁹ tandē nauigia almirāto obſignātur octo:de

roldani defectio.

quibus primū duo ex gadibus herculeis recta cū alimētis mittit ad adelantatum fratrem
Hæc duo nauigia ad eā inſulæ partē occidentalē in qua roldanus ximeneȝ cū cōſortibus
agebat.caſu primū appulſa ſūt.Seducit illos roldan⁹.ꝑ ligone puellarū papillas tractan=
das:ꝑ labore uoluptatē:pro fame affluentiā:pro laſſitudine & uigiliis quietē promittēs.
Guarionexius interea cōparata manu amicorū ad plana ſæpe numero deſcēdēs inſulares
noſtrorū amicos xp̄ianoſq; quoſcūq; aſſequebatur:trucidabat.agros hoſtiliter uaſtabat.
ſemētes diripiebat.pagos depopulabatur.Roldanus comiteſq; quāuis almirātū propedi

Guarionexi⁹ icurſitat

em uēturū ſenſiſſent:q̄nquidē nouos homines cū duobus nauigiis præmiſſis uectos ſub=
ornauerant:minime perterrebantur.Dum inter hos fluctus miſer adelantatus fratrē in di
es expectans uerſaretur:præfectus frater ex hiſpanis littoribus cū reliquis nauigiis diſce
dit.Sed non itinere recto ad hiſpaniolam:uertit enim ſe ad meridiem.Qua nauigatione
quid ſit operatus quas maris ac terrarū oras peragrauerit:quid nouos tractus detegens ī
uenerit prius enarremus.Harum enim ſeditionum & tumultuum euentum in ſequentis
libri calce late referemus. Vale.

P.MARTyRIS ANGLI MEDIOLAN.PROTO.CON.

Regii oceaneæ decadis liber sextus ad cardinalem ludouicum nostri regis nepotem.

X oppido Barrameda bætis ostio a gadibus parũ distanti cum octo nauibus onustis tertio Kl's. iunii anni octaui & nonagesimi: colon9 dat uela Assuetũq; iter suũ p fortunatas ob piratas quosdã gallos qui ut illũ adorirentur: in itinere recto operiebãtur: detorsit. Ad fortunatas ituris ad miliare uigesimũ & septingẽtesimũ leuorsum madera occurrit isula: q australior hispali est quattuor gradib9. Eleuatur eñi hispali polus arctic9 grad9 sex &.xxx. huic aũt insulæ uti nautæ referũt duo &.xxx. maderã igitur primũ adnauigauit. inde missis ad hispaniolã itinere recto nauib9 reliquis cõmeatus uehẽtibus cũ una naui caueata & duab9 mercatoriis carauellis australis plagæ iter aggressus est: lineã petitur9 æquinoctialẽ: deide ut eius occidẽtẽ sequẽs locorũ q reperiret naturã hispaniola ad septẽtrionẽ dextrorsum relicta uestigaret. Iacẽt in eo discursu mediæ hesperides portugalẽsiũ insulæ terdeci: præter unã inhabitatæ: q caput uiride appellãtur. hæ sunt interiori æthiopiæ e regione ad occidẽtẽ duorũ tantũ dierũ nauigatiõe uicinæ. Ex his uocãt portugalenses unã bonauistã: cuius testudinib9 multi quotannis leprosi sua labe mũdãtur. Inde cum esset ibi aer cõtagiosus: subito discedẽs ad aphricũ q medius est inter austrũ & fauonium millia passuũ. cccc.lxxx. nauigauit. ibi malachiis & ardorib9: nã erat is iuni9 mensis: adeo ut ait oppressus fuit ut fere nauigia illi incẽderẽtur. cadorũ circuli crepebãt & rũpebãtur. aqua dispgebatur. hoĩes eos æst9 sufferre nequibãt. eleuabatur enĩ eis ut ipe retulit ab horizonte polus grad9 quĩq; tm̃. Octo dierũ quib9 ea perpessus est: prim9 fuit serenus: reliqui nubili ac pluuiosi: nec eo min9 feruidi. quare sæpi9 adisse non mediocriter pœnituit. Actis in eo discrimine & angustia his octo diebus: uulturn9 illis flatu secũdo exoritur: quẽ uentũ secutus recta ad occidentẽ eius paralelli aliam stellarũ faciẽ aliãq; aeris gratiã ait pfectus se reperisse. Nã in tertiũ inde diem tẽperiem se amœnissimã sensisse inquiunt omñs Asseuerat enim præfectus se a malachiis & ardoribus semper ascendisse per maris dorsuȝ ueluti per altum montem cœlum uersus ascenditur: nec tamen adhuc in omni prospectu terram ullam uiderat. E cauea tandem grandioris nauis pridie calendas iulii nauta quidam speculator tres montes altissimos sublatis pre lætitia ad cœlum uocibus: se conspicere proclamat. ne frangantur animo hortatur: mœsti enĩ erant tũ adusti solis ardorib9: tũ qm̃ aqua illis deficiebat: cum cadi qui præ nimio calore concrepuerant aquam per scissuras euomuissent. Læti ergo adeunt. attamen ubi primum terram attigerunt: eo q ibi esset mare uadosum: quamuis portum a longe uiderint alias satis commodum: non potuerunt terrã capere. Habitatã esse regionẽ & bene cultã ppẽderũt e nauibus nãq; cultissimos hortos & amœna uiridaria uident: ex quorum herbis & arboribus matutini rores ad eos suaues efflabant odores. Ad uigesimum inde lapidem in portum incidit recipiendis nauibus satis aptum: sed nullus in eum amnis decurrebat. Procedens igitur reperit tandem portum reparandis nauibus aptum & aqua & lignis sumendis accommodatum arenalis putam hanc terram uocat. Vicina portui domicilia nulla reperere: sed innumera quorundam animalium uestigia ueluti caprina inuenerunt: de quorum genere unum uidere mortuum: ut aiunt: quasi capreæ simile. Altero die canoam a longe uenientem prospiciunt: qua uiginti quattuor homines uehebantur: iuuenes omnes elegantes & proceræ staturæ. Scutis præter arcus & sagittas ultra morem aliorum armati: capillis oblongis planis & quasi more hispano scissis in fronte. Pudibunda uitta gossampina uariis coloribus intexta tegebant. cæterum nudi. Tunc uero terram illam reliquis ei9 paralelli regionibus cœlo proximiorem esse: & a crassis cõualliũ ac palu

Insula madera

hispali eleuatur pol9 gradus sex et triginta.

mũdãtur leprosi.

intra surentem zonam laborauit.

alia sidera a nostris

scutatos reperiunt.

dū uaporibus remotiorem credidit: quanto altorum montium a profundis uallibus ſu=
prema culmina recedunt. Quoniam ſe ab æthiopiæ paralellis nunq̃ exiiſſe in tota ea na=
uigatione pertinaciter almirantus affirmat: tantaq; ſit in utriuſq; terræ incolis continen
tis. ſ. æthiopiæ & inſularum naturæ uarietas. æthiopes enim nigri. criſpi. lanati. non aūt
capillati. hi uero albi capillis oblongis: protentis: flauis. Vnde diſcrimen hoc tantum ori
ri poſſit alias non uideo. terræ igitur diſpoſitio non cœlorum flatus eam cauſantur uarie
tatem. ſcimus in torridæ ʒonæ montibus niues cadere durareq;: ſcimus & in ualde diſtan
tibus ab ea ad ſeptētrioneʒ urgeri magno calore habitatores. Iuuenes obuios ut alliceret
præfectus ſpecula. uaſa ænea. terſa. lucida. tintinabula aliaq; eiuſcemodi ignota illis oſten
di iuſſit. Illi autem quo magis uocabantur: tanto magis fraudem inesse & ſtrui timentes
retrocedebant: cum ſumma tamen admiratione noſtros & eorum res ac nauigia fixis ocu
lis intuentes: at remis ſemper innixi. Videns præfectus muneribus illos adduci non poſ=
ſe: iuſſit e cauea grandioris nauis tympana tibiaſq; pulſari: cantariq; inferius ac inſtrui
choreas: cantus & inſoliti ſonitus dulcedine illos poſſe uinci exiſtimans. Iuuenes autem
ad certamen canere noſtros e caueis arbitrati citius ictu oculi relictis remis: ſagittas arcu=
bus: ſcuta brachiis aptarunt: cuſpidibuſq; in noſtros directis quid ſibi uellent hi ſonitꝰ pa
rati operiebantur. Noſtri econuerſo paratis ſagittis ad illos paulatim mouent. Illi uero a
naui prætoria diſcedentes dexteritate remorum freti unam ex minoribus adeunt: adeoq;
illi adhæſerunt ut nauis gubernatori ſagulum cuidā primario pileumq; alteri e pupi por
rigere licuerit. per ſigna ut eius nauis gubernator in littus deſcendat: ibi inuicem collocu
turi ut aptius poterunt data fide conueniunt. Sed cū ipſum nauis gubernatorem ad præ
toriam nauim ueniā colloquii petitum accedere conſpexerunt: inſidias ueriti ſtatī in ca=
noam proſiliunt: auraq; uelocius aduolarunt. Nō longo ab ea inſula ſpacio temp̄ ad occi
aufugiunt ſuſpecti. dentē præfectus ſe fluxū aquæ rabidum ab oriente in occidentē atq; adeo īpetuoſū repe
riſſe ait: ut nihilo torrētī uaſto ex altis mōtibꝰ decidētī cederet. Ibi ſe ex quo nauigare a
teneris cœpit: nuſq̃ tantum formidaſſe fatetur. ulterius aliquantulum p̄ id diſcrimen p̄=
torrens marinus. cedens fauces reperit quaſdam octo milliarum ueluti alicuius maximi portus introitum:
ad quas aquarum ille defluxus ruebat os draconis fauces appellauit & inſulam ori oppo
ſitam margaritam. Ex faucibus autem non minor impetus aquarum dulcium uenienti=
bus ſalſis occurrens egredi conabatur: ita quod ibi eſſet inter utraſq; undas non leue cer=
tamen. Sinuʒ ipſum ingreſſus tandē potabiles ac ſuaues aquas eſſe cognoſcit: atq; aliud
maius ipſe præfectus & reliqui nauigationis eius comites fide digni mihi diligentiꝰ oīa
percunctanti retulerūt: ſe uidelicet leuquas ſex & uiginti hoc eſt millia paſſuū quattuor ſu=
pra centū per ſemp̄ dulces aquas adnauigaſſe: quantoq; ulterius ad occidētē præcipue p̄=
cederet: tanto aſſeuerat dulciores. occurrit deinde monti altiſſimo quē cercopithecorum
ab ea parte orientali multitudo tm̄ incolebat. id latus aſperū: propterea hoībus inhabita=
tum: apud littus tamen in terraʒ exploratū miſſi: cultos plæroſq; ſatoſq; agros reperiſſe
retulerunt: gentem aūt aut caſas nullas ut ruricolæ noſtri ſæpius etiā a uillis aut ſtatiōibꝰ
quas incolūt ſeminatū lōgiꝰ forte proficiſcūtur. In mōtis eius occdentali latere latā agno
ſcunt iacere planitiē. hāc læti adeunt. Iaciunt anchoras in lato flumine. Cū primū indige
næ gentē ad eoruʒ littora nouā appulſam eſſe cognoſcunt: certatī uiſendi ſtudio ſine ullo
metu ad noſtros feſtinānt: a quibus per ſigna pariā uocari terrā illā q̄ maxima eſſet: & quā
to ulterius ad occidentem tanto populoſiorem collegerunt. Quattuor igitur hoībus ex
eius terræ incolis in nauē ſuaʒ ſumptis occidentale latus proſequitur. Ex aeris temperie:
ex amœnitate terræ: ex populorum amplitudine quibus indies magis ac magis inter na
uigandum occurrebant: q̄ regio illa magni aliquid portenderet omnes recēſent: neq; il=
los ſua fefellit opinio: uti ſuo loco uidebimus. Sole nondum exorto ſurgere tm̄ iam uolen
te quodā die locorū ſuauitate allecti: ſentiebant enim ex terræ uiretis gratiſſimos odores
afflari: terram captant. Ibi numeroſiorem q̄ alibi uſq; incolarum multitudinem eſſe per

penderunt. Statimq̃ nostris propius se applicantibus: eius terræ cacichi nomine nuncii ad præfectum mittuntur: se suaq̃ omnia hilari fronte per signa & nutus offerendo: a præfecto ut in terram descenderet nec quicq̃ uereretur petiit. Renuente præfecto: ecce uisendi studio cum eorũ cymbis innumeri ad naues confluunt. Colla lacertosq̃ maiori ex parte auro & unionibus indicis torquati armillatiq̃: atq̃ id adeo populariter gestabãt: ut ex uitro non maiora calculorum serta fœminæ nostrates ferant. Vbi nam illa quæ gerebant legerentur interrogati: proprium littus digito monstrabant. manuũq̃ ac labiorũ torsione & motu uniones apud se non magnifieri significare uidebãtur. Immo & canistris manu captis posse ibi si apud eos uersari uellent: canistratĩ colligi insinuare uidebantur. Sed qm̃ frumenta quæ uehebat ad hispaniolam: fere iam salo corrũperetur: differre id comercium in accomodatius tempus statuit. Duas tñ ex seruitoriis cymbis ad terram hominib⁹ onustas misit: qui de unionibus aliqua serta per rerum nostrarum permutationem referrent: & de locorum ac hominum natura quæcunq̃ possent scrutarentur. Illi nostros adeuntes hilares & animo læto suscipiunt: mirus ad nostros tãq̃ ad portentum aliquod erat numerus confluentium. Duoq̃ uiri graues nostris primum obuii quos reliqua turba sequebatur: prodeunt: grandeuus alter: alter iunior. patrem & filiũ successurũ autumant fuisse. Salutationibus utrinq̃ pactis in domũ quandã sphericam: cui magna platea adiacet nostros adducunt. Ex ligno nigerrimo arte mira laborato sedilia feruntur multa. Postq̃ nostri & eorum primates assederunt: ecce ueniunt ministri dapibus alii: alii uino onusti: sed eorũ cibi fructus tantũ: uarii tñ generis nostris penitus ignoti: uina uero tam alba quã rubentia non ex uuis sed ex diuersis fructibus compressa non iniucũda tñ: sũptis apud seniorem cibis: iunior illos ducit in tabernaculũ suum. Viri fœminæq̃ astabant plures: sed ubiq̃ uiri semper a fœminis separati. Vtriusq̃ sexus indigenæ albi ueluti nostrates: præter eos qui sub sole uersantur. mites. hospitales. pudenda gossampino uelamine uariis coloribus intexto contegunt. cæteri nudi. Nemo aderat qui non esset unionibus & auro aut torquatus aut armillatus: multi utrũq̃: sed uti uitreos nostri rurales calculos ferunt. Interrogati ubi nam aurum illud quod gestabant gigneretur: digito signabant e regione ĩ quibusdam montibus sed nostris tanq̃ minitantes accessum dissuadere uidebantur. comedi enim illic homines gestu manibusq̃ innuebant: sed an a canibalibus dicerent an a feris siluestribus nõ bene perceperũt: q̃ nostros intelligere a nostrisq̃ intelligi nequirent ingẽti molestia afficiebantur. His qui missi fuerant hora tertia post meridiem cum quibusdã unionum sertis ad naues redeuntibus anchoras eleuant: neq̃ propter frumenta uti ipse ait quæ uehebat: diuti⁹ morat⁹ est. aĩo tñ cõpositis rebus hispaniolæ intra paucos dies redeũdi: sed tanti præmiũ inuenti surripuit alter. Institit & ei⁹ pellagi profũditas modica aquarũ ue cursus ꝑcipites qui assiduis cõflictibus grãdiorẽ nauẽ si uis uentorũ aliqua surgebat cõquassabat: ad euitanda uadorũ discrimina leuiorẽ ex carauelis quæ breui fundo contenta erat: tanq̃ exploratricẽ plũbatis fundi altitudinẽ tentantẽ: semp ꝓmittebat. seq̃bãtur aliæ. Cumanà & manacapána in uasta pariæ prouincia dicebantur ab incolis illæ regiũculæ in spacio milliariũ ducentorũ trigĩta a quib⁹ altera regio distat lequas sexagĩta noĩe curiána. Cum aũt longum ita maris tractũ ꝑcurrisset putãs assidue insulã esse dubitansq̃ posse per occidentem se ad septentrionem ut ad hispaniolam iter caperet: exoluere: in fluuium incidit profunditatis triginta cubitorum: latitudinis uero inauditæ. ait enĩ viii. & uiginti lequarũ fuisse. Paulo aũt ulterius ad occidentem tñ semp: sed meridionalius aliquantisper cũ ita littorum se flectentium ratio exigeret: mare herbidum ingressus est: supnatãs herbarũ semen lentisci bactras æmulabatur. quare herbarũ dẽsitas ne bñfluerent nauigia ĩpediebãt. Ibi præfectus refert diem esse nullum toto anno multo longiorẽ aut breuiorem altero. Articũ polũ in ea regione quinq̃ tantũ gradus sicuti pariæ dispũtat eleuari: in cuius tractu hæc omnia littora iacent. De poli etiã uarietate q̃dam refert: q̃ qm̃ contra oĩm astronomorum sententiam prolata mihi uidentur sicco ptingam pede.

non ex uuis vina

pudẽda cõtegunt.

quĩtus grã d⁹ polaris.

Compertum est illustrissime princeps polarem illam stellam quam nautæ nostri tramō tanā uocant: non esse arctici poli pūctū: super quo cœlorum axis uertatur: quod facile di gnoscitur si stellis primum apparentibus per angustū aliquod foramen stellam ipsam cō spexeris: eandemq; si ultima uigilia aurora illas fugante per idem foramen conspicies: lo cum mutasse comperies: sed quomodo fieri possit: ut primo noctis crepusculo in ea regi one quinq; tantum gradus tempore iunii eleuetur: stellis autem discedentibus obue nientes solares radios sumpto eodem quadrante quindecim: non intelligo: nec rationes quas ipse adducit: mihi plane nec ulla ex parte satisfaciunt. Inquit enim se orbem terrarū non esse sphericum coniectasse: sed in sui rotunditate tumulum quendam eductum: quū crearetur: fuisse ita: quod nō pilæ aut pomi: ut alii sentiunt: sed piri arbori appensi formā sumpserit. pariamq; esse regionem quæ super eminentiam illam cœlo uiciniorem possi deat. Vnde in trium illorum culmine montium quos e cauea speculatorem nautam a lon ge uidisse memorauimus: paradisum esse terrestrem asseueranter contendit: rabiemq; il lam aquarum dulcium de sinu & faucibus prædictis exire obuiam maris fluxui uenienti conantem: esse aquarum ex ipsis montiū culminibus in præceps descendentium. De his satis quum fabulosa mihi uideantur. ad historiam a qua digressi sumus reuertamur. Cum se præter optatum tam uasto sinu implicitum cerneret: nec iam reperiendi ad septentrio nem exitum quo ad hispaniolam uertere proras posset: spem ullam haberet: eadem qua profectus fuerat regreditur: iterq; suum per septentrionem eius terræ ab oriente ad his paniolam capit. hanc qui postmodum accuratius utilitatis causa inuestigarunt: continē tem esse indicum uolunt: non autem cubam uti præfectus: neq; enī desunt qui se circuisse cubam audeant dicere. An hæc ita sint an inuidia tanti inuenti occasiones quærāt in hūc uirū: non diiudico: tps loqtur in quo uerus iudex inuigilat. Sed quod paria sit uel non sit continens: præfectus non contendit. continentem ipse arbitratur. pariam autem esse his paniola octigentis octoginta duobus millibus passuum australiorem præfectus refert. ad hispaniolam tandem uisendorum militum quos ibi cum fratribus reliquerat. iii. Kl. sep tembris octaui & nonagesimi cupidissimus tetendit. Sed uti plæraq; mortalium solent: inter tot secunda. dulcia. læta absinthi semen fortuna in medium proiecit zizaniaq; om nia eius suauia cōmaculauit.

Indicum continens.

OCEANEAE DECADIS. LIBER SEPTIMVS.

Eniens ad insulā præfect? ultra spē oēm perturbata oīa in præcepsq; iā labētia cūcta iuenit. Roldanus enī qui eo absente a fratre discesserat: mul titudine quæ eū sequebatur fret? ad pfectū quōdā dnm: qui eū euexerat non modo nō uenire instituit: sed conuiciis illum lacerare scribereq; ad reges de utroq; fratre nefanda icæpit. Præfect? autem ad reges nuncios mittit: qui de eorum defectione certiores faciat: instatq; simul ut milita res homines ad se mittantur: quibus uires eorum infringere punireq; pro cōmissis quē q; ualeat. Illi de utroq; fratre grauiter conquesti. iniustos: impios: hispani sanguinis ho stes: & profusores uocabant: q leuibus de causis torquere: iugulare: obtruncare: quoquo modo perimere delectarentur. ambitiosos. superbos. inuidos. intolerabiles. tyrannos es se proclamabant. propterea se ab eis tanquam a feris sanguine gaudentibus & regum ini micis discessisse. perspexisse enim se aiebant nil aliud ipsos moliri aut animo uersare quā de usurpando insularum imperio: idq; mille coniecturis perpendisse argumentabantur. sed præcipue quod adire aurifodinas aurum collectum neminem præter familiares suos patiebantur. Præfectus autem econtrario quum a regibus auxilia quibus debi tis illos pœnis posset afficere: poscebat: Homines eos esse qui talia in se commentaren tur omnes flagitiosos. facinorosos. lenones. fures. stupratores. raptores. uagos. quibus nihil pensi: nulla ratio inesset. periuros. falsos. conuictos in prætoriis: aut pro commissis

Seruus eigra tus domio

Seinuicē ac cusant.

minas iudicū timentes·sese de medio sustulisse. Ibiqꝫ uiolando. rapiendo. ocio. uentri. sō
no. libidinibus deditos nemini parcere. & qui ut foderent officioqꝫ calonum fungeren-
tur adducti fuerant: nunc neqꝫ stadium domo egrediuntur pedibus: ab insularibus nam-
qꝫ miseris pensiles per totam insulā: tanquam ædiles curules feruntur. Ioci etiam gratia de feritate
ne manus ab effundendo sanguine desuescat: ut lacertorum uires experiantur eductis en roldanēsiū
sibus inter se certant super obtruncandis innocentum capitibus uno ictu: & qui agilius
ictu suo caput miseri deiiciebat in terram: ille fortior honoratiorqꝫ inter ipos cēsebatur.
Illi in præfectum ea: præfectus in eos hæc & alia multa. Dū hæc ita geruntur: ut ciguauis alterne sea
populis de quibus supra guarionexio duce multa damna inferentibus obuiaretur: Ade- cusabant.
lantatum fratrem cum nonaginta tantum peditibus equitibus uero paucis mittit. Tribus
tamen milibus insularium qui a ciguauis alias acriter stimulati inimicicias cum eis capi-
tales exercebant sequentibus illum. Cum igitur adelantatus ad cuiusdam magni flumi-
nis ripam per eam planiciem: quam supra inter ciguaiorum montium cornua & mare ia
cere memorauimus defluentis exercitū duxisset: exploratores hostiū in dumis quibusdā
latentes comperit duos: quorū alter in mare se præcipitans per fluminis fauces trans flu-
uium ad suos euasit: alter autem captus: in nemore transfluuium delitescere dicebat sex
ciguauorum armatorum millia: ut nostros transeuntes incautos adoriantur. Quāobrem ciguauorū insidie.
adelantatus aduersa ripa uadū quo traiiceret quæritans ascendit. Vado tandem reperto
in lata planicie in traiicere uolentes nostros emissis uno spiritu horrendis clamoribus insiliunt ci
e siluis ciguaui facto agmine aspectu fœdo ac formidoloso prosiliunt: prodeunt ita ma- guaui.
roniani agathyrsi: picti oms & aspersi maculis. nigro enim coccineoqꝫ coloribus quos ex
quibusdā fructib⁹ piro similib⁹ ex hortis ad id summo studio enutritis legūt: sese a frōte ad
genua usqꝫ depingunt: crinib⁹ mille modis cōpactis: quos nigros longosqꝫ arte si natura picti cigua
negat nutriūt. Lemures e tartareis spelūcis prosilire uidebātur: nostris fluuium superare ui.
ad nitētib⁹ sagittarū: ac missiliū sudiū iactu trāsitū ꝓhibētes obuiam prodeunt. Tanta e-
rat telorū multitudo: qꝫ solē fere illis demeret: & nisi scutati in se ictus recepissent male a-
ctū fuisset. Adelantat⁹ uulneratis utrinqꝫ in eo certamine nō paucis traiecit tandem. fugi
unt hostes. insequūtur nr̄i. perimūt. paucos tn̄: ualent enī pedib⁹ maiorē in modū: ad sil-
uas se illico recipiūt. ex quib⁹ tuto nostros accedētes arcub⁹ cōficiebant: ipi enī nudi p ue
prestet dumos & arbusta uti apri sine ullo obiice siluis assueti ꝓlabūtur: nostris aūt scuta:
uestes: lōge haste: locorū impitia: itra dumos officiūt. quare quū frustra ibi pernoctasset:
posteroqꝫ die neminē in siluis moueri sentiret. insulariū: qui ciguauos ueteri odio ꝓseq-
bantur cōsilio & ductu ad mōtes ī quibus maiobanexi⁹ rex capronū uicū regiā habebat
proficiscitur: ad milliareqꝫ duodecimum in alterius reguli uico incolis omnibus præ me
tu uicum deserentibus castrametatus est. duos assequūtur: a quibus esse apud maiobane
xium decem regulos in caprono eius regia cum octo millibus ciguauoruꝫ congregatos
cognouerunt. Leuibus incursionibus sese inuicem duabus lacessunt: nec procedere ade
lantatus ausus est: donec regionem diligentius exploraret. nocte sequenti intempesta ex
ploratores mittuntur ductu insulariuꝫ: qui terrā nouerant. Ciguaui e montibus nostros
senserunt. Ad pugnam se uti solent sublatis clamoribus accingunt: neqꝫ tamen e siluis e-
gredi audent adelantatum cum omni exercitu adesse existimantes. Altero die adelātato
exercitū ad eos ducente bis fortunam belli e siluis pugnando ꝓsilientes tentarunt. Impe
tu maximo in nostros ruūt. Vulnerāt plærosqꝫ: priusqꝫ scutis se tegere licuerit. Profligant bis uno die
illos. insequūtur. perimunt. capiunt multos. ad siluas non ulterius egressuri reuertuntur. atrectāt pu
Ex captis unum cum altero insulari ex amicis ad maiobanexium cum mandatis huiusce gnam.
modi mittit. Non ut tibi o maiobanexi aut incolis tuis bellum inferret exercitum duxit
adelantatus: amiciciam enim tuā exoptat: sed efflagitat ut guarionexius qui ad te confu
git: tibiqꝫ ut arma iu maximū tuorū īcomodū sumeres ꝑsuasit: cōmissorū pœnas dephē-
sus luat. propterea hortatur: monetqꝫ ut guarionexiū tradas. id si feceris te ꝑfect⁹ marin⁹

frater ei⁹ in amiciciā admittet: & tuorū regnorū amplitudinē integrā seruabit: ac tutabitur. sin facere recusaueris: dabitur opera ut te facti pœniteat. Regni enī quicquid tibi est ferro igniq; uastabitur: omnia diripientur. Maiobanexius autē propositione intellecta illis respondit. guarionexiū uirū bonum esse omniq; uirtute præditū neminē latet. propterea auxilio præsidioq; dignum illum esse iudico. ipos aūt uiolentos & malos homīes qui aliena tanto ope expetant: qui sanguinē innocentū semper exoptēt: nolle se cū sceleratis hominibus cōmercia aut amiciciam inire. His auditis adelantatus uicum ubi castra metabatur: aliosq; uicinos cōplures cremari iussit. Maiobanexioq; propior factus iterum nuncios mittit: qui cum eo agant ut ex familiaribus intimis aliquem ad se uenire iubeat quo cū possit de pace tractare: charissimum quendam ex primoribus duobus aliis illum comitantib⁹ rex ire imperat. Huic adelantatus ꝓponit suadetq; ac monet ne floridū eius regnum maiobanexius diripi pro guarionexio patiatur. Vt tradat illū hortatur: nisi perditum iri se suaq; omnia simul & incolas in prædam abduci mallet. Nuncio redeunte populum maiobanexius cōuocat: quæ acta sint: præponit. Populus autem tradi debere guarionexium proclamat: detestariq; & execrari diem: quo Guarionexius turbatum eorum quietem uenerat: incipiunt. Maiobanexius autem guarionexium uirum esse bonum & de se benemeritum ꝙ regia illi dona cum ad eum ueniret: multa præbuisset: uxoremq; suam & ipsum chorizare tripudiareq; docuisset: quod non paruifaciebat: sibiq; curæ esse respondit. Propterea se nullo pacto eum quandoquidem ad se confugerat: & ipse tutandi fidem dederat desertur ū. Malleq; se extrema omnia cum eo perpeti: ꝙ obloquēdi causam ꝙ hospitem tradiderit: detractoribus præbere. Ita populo suspiriis anhelante dimisso: guarionexium ad se uocat: omnem opem denuo pollicetur: uelle se fortunam omnē quoat uixerit cum eo expectare: neq; ad adelantatum quicꝙ referendum censet: immo & eum qui primus ab eo missus fuerat in itinere quo adelantati nuncii uenire ad se soliti erant cum fida custodia locat: imperans ut uenientes interimat: nec cuiusꝙ sermones admittat. Mittuntur ab adelantato duo: unus ex captiuis ciguaiensibus: ex amicis insularibus alter: obtruncantur ambo. Sequitur illos adelantatus cum decem tantum peditibus: equitibus quattuor: mortuos reperit in itinere nuncios. Quare iratus sæuire acrius in maiobanexium constituit. Vadit instructo exercitu ad capronum regiam. Fugiunt reguli per diuersa. Imperatorem maiobanexium deserunt. Ad montes asperos maiobanexi⁹ cū omni familia profugit: alia uero guarionexiū ꝙ tanti mali causa fuisset: ciguaui ut eū perimerent quæsierunt. Sed pedibus uitam seruauit: intra rupesq; desertorum montium fere solus delituit. Cū iā longo bello: uigiliisq; ac laboribus & fame adelantati milites fatigarentur: agebat enī iam terti⁹ mensis quo inceptū fuerat: ueniam multi petunt & ut redire ad conceptionē liceat: ubi plurimi ex eis prædia insulari more habebant cultissima. datur cōmeatus: recedunt multi. Triginta tantum cum adelantato comites permanēt. Id trimestre bellum satis ærūnose egerunt: neq; enim trimestri toto cibos ullos sunt assecuti præter cazabi id est radicalem eorum panem: atq; ex eo raro ad saturitatem: & de utiis id est eorū cuniculis si quos ipsimet cū suis canibus uenando capiebant: potusq; eorū suaues interdū: interdū cœnosæ & palustres aquæ. Inter has delicias sub dio fere semp ac in ppetuo motu: sic enī belli natura exigebat. Cum his igitur paucis adelātatus mōtana scrutari & latibula quæritare si qua maiobanexii aut guarionexii uestigia reperiat: constituit. Forte fortuna uenatores quidam ipsius adelantati quos fames ubi nam utias uenando captare possent: idagare coegerat: cum cætera deessent: in duos maiobanexii familiares incidunt: qui ad pagos quosdam ipsius missi panem ferebant ab incolis datum. Hi ubi nam dominus delitesceret propalare coguntur. Quibus ducibus ciguaio more duodecim ex nostris depictis per dolum maiobanexius cum uxore & filiis capitur. ad conceptionem ad præfectum ducuntur. Paucos post dies guarionexium de speluncis exire fames compulit: quem insulares præfectum ueriti uenatorib⁹ quibusdam prodiderūt. Præfect⁹

orō reguli caproni.

alia orō maiobanexii.

strategema

trimestre ęrūnosum.

ubi nam uersetur certior fit. Peditum turmã mittit: qui ex insidiis de plano ad montana re dire uolentẽ adoriantur. Eunt. capiunt. ducunt. Ita illius regionis conuicina pacata sedataq; sunt omnia. Maiobanexiũ cognata quædã alterius reguli cuius regnu3 intactum ad huc erat uxor: in his aduersis comitabatur. Eã fœminarũ oĩm quas natura in ea insula cre auit: formosissimã oẽs prædicant. Hanc quõ uir ipi⁹ ut eius forma merebatur arderet in sanus & mentis inops uxore capta per deserta quid cõsilii caperet ignarus uagabatur. Ad præfectum tandẽ se suaq; oĩa dicioni eius sine ullo obiice subditurum si uxorem rederet: promittens uenit. Vxor redditur: & ex incolis primarii plures. Iureiurando astringũtur se imperata facturos. sponte sua regulus hic idem incolarum quinq; millia inermiũ cum agricultoriis instrumentis solum ducens adiit. maximã q; præfecto sementẽ in conuallis eius amplissimæ fundis sua impensa cultam reliquit: a præfecto donatus lætus reuertitur hæc fama ad ciguaios delata regulorum animos ad clementiæ spem mouit. ultro igitur ueniunt. se deinceps imperata facturos fidem præstant: pro rege suo & omni familia sup plicãt. Vxor & tota domus eius regulorũ rogatu liberãtur. rex uinctus detinetur. Hæc in insula a præfecto quid contra se apud reges aduersari molirentur inscio gerebantur. Cũ reges tot querelis undiq; conflictati: & maxime q͡ ex tanta auri & aliarum rerum ampli tudine parum ob eorum discordias & seditiones afferretur: gubernatorem instituunt no uum. qui diligenter inquirat hæc omnia: sontesq; deprehensos corrigat: aut ad se mittat Quid in præfectum & eius fratrem: quid ue in illos qui eis aduersati sunt: fuerit perquisi tum: non bene percipio. Hoc unum scio: capitur uterq; frater. In uincula omnib⁹ bonis spolitatus coniectus ducitur: uti uides illustrissime princeps. Cum primum tamen reges gades uinctos adductos esse didicerunt: utrunq; statim per celeres tabellarios solui iubent utq; liberi adeant permittunt: moleste se tulisse eam ipsorum iniuriam ostendentes. Nouus ille gubernator ad reges præfecti dextera exaratas ignotis caractheribus scriptas lit teras misisse dicitur: quibus adelantatũ fratrem absentẽ armata manu: ut se si uĩ guberna tor inferre pareret: ab eius ĩiuria tutaretur: uenire propere hortabatur monebatq;. Propterea quum adelantatus præcessisset armatos: incautos ambos: priusquam multitudo conueniret gubernator appræhendit. Quid futurum sit tempus rerum omnium iudex prudentissimus aperiet. Vale.

OCEANEE DECADIS LIBER OCTAVVS.

Ad eundem cardinalem aragonium.

OPimum oceanũ hactenus latitantem a xp̃oforo colono p̃fecto marino nostro rum regũ auspiciis repertum: tanq͡ aureũ torquẽ: & si male ob ineptas artificis man⁹ fabrefactũ tuo splẽdori illustrissime princeps cõdonaui. Nunc aũt gem matũ accipito monile: quod torqui appensum perpẽdiculi uicẽ gerat. Ex ipsi us præfecti nauiũ gubernatoribus qui uentorũ ductus diligenter annotauerant: plærisq; a regibus ipetrata uenia scrutandi ulterius ꝓpriis ipensis: regib⁹ tñ partẽ daturi illis con tingentẽ: quæ est quinta: prouĩciã aggressi sunt. Sed qm̃ secundiore fortuna petrus alfonsus quidã cognomento nignus ad meridiẽ nauigauit: ab eo incipiendũ merito existimaui. Hic ut reliquũ iter omittamus: una tantũ naui suamet impensa instructa: licet nõ desint qui aliena dicant: edicto regio sumpto: ne anchoras deiiceret ad lequas quinquaginta ab ullo loco quem præfectus tetigerit. Pariam ubi unionibus torquatos armillatosq; tã ui ros q͡ fœminas præfectum reperisse supra memorauimus: proficiscitur. Procedensq; ex regio edicto: per idẽ littus tamen cumana & manacapana regionibus postergatis in regionem incidit: quam curianam uocari ab incolis ipse refert. In qua portum se reperisse curiana
ait gaditano portui simillimum: quem ingrediens casas quasdam in littore uidet: adiuit octo tantum domorũ pagum reperit: attamen ex populoso quodã alio uico tria tantum

milliaria distanti nudi homines quinquaginta duce primario propere cucurrerunt: petuntq; ab alfonso nigno: ut ad eorum littus proficiscatur. Nignus ipse descendens tintinnabula. aciculas spintheres. armillas. uitrea calculorũ serta. anulosq; & alias huiuscemodi institorum merces secum portauerat: quibus cũ eis in horæ momento unionũ quos collo & brachiis appensos gestabant: uncias quindecim permutat: tũ magis ac magis illi ut ad suos nauigaret: nignũ amice amplectentes institerunt: habituros se ibi de unionib9 copiam quamcunq; optarent: innuunt. Altero die aurora surgente ad eos mouent. Adeunt anchoras iaciunt: ut ad se descenderet omnis populus cõcurrens supplex orabat. nignus aũt cum innumeram eorum esse multitudinẽ cerneret: ipse uero tres & triginta tantũ homines secum haberet: non est ausus sese illis credere: sed pernutus & signa ut cuʒ suis linthribus ad se nauigarent: significauit. Eorum linthres uniligneæ sicuti aliorũ: sed rudiores ineptioresq; quam canibalicæ: aut insulares hispanicæ: has gallitas uocant. Certatim igitur unionum serta nostrarum merciũ cupidissimi cuncti ferebant. Vniones appellant tenoras. mites. simplices. innocentes. & hospitales esse. xx. dierum cõmercio cognouerũt Cum eis intra eorum domos uersari incipiũt. Domus eorũ ligneæ palmaruʒ foliis tectæ. Cibi maiori ex parte conchilium: ex quibus uniones adipiscuntur: quibus habent plena littora: & siluestribus animalibus uescuntur. Ceruos. apros. cuniculos uilo & colore ac magnitudine leporibus similes. palũbes. turtures uulgo tellus illa parit. Anseres. anatesq; in domibus fœminæ sicuti nostrates nutriunt. Pauonesq; per nemora sed non picti aut uersicolores: discrepat enim a fœmina parũ masculus: & per paludũ arbusta phasiani passim uolitabãt. Sunt curianenses callidi uenatores: certisq; ictibus sagittarũ quodcũq; quadrupes siue uolucrẽ facile interficiunt. Lautos ibi dies aliquot nostri egerunt. Pauonem enim ferenti quattuor dabantur aciculæ spintheres. Si phasianũ quis ferret: duas præbebant. Si palũbem aut turturem: unam. Si anserẽ: totidem uel uitreum calculum tribuebant. Haud aliter inter eos replicando arguendo differendo agebatur in ea permutatione: q̃ nostratibus accidit mulieribus: cum sese cũ institoribus implicant. Cũ nudi ipi essent: quid illis aciculæ prodesse possent: sciscitabantur. Nostri aũt callido illis responso satisfecerũt. Per signa enim ad spinas quæ sæpenumero eorum carnibus figuntur euellẽdas: dentesq; purgandos esse accomodatissimas significarũt. Tunc illas magnifacere cœperunt: sed tintinnabuli colore ac sonitu allecti: magna tribuebant: ut tintinnabulũ assequerentur. In siluis quas ex uariis altissimisq; arboribus densissimas esse aiunt: animaliũ grandiorum horrẽdos mugitus ex incolarum domibus noctu sentiebant: sed minime noxiorũ. Libere enĩ incolæ nudi cũ arcubus & sagittis per illas uenatum continue uagantur: nec peremptum unq̃ ab ulla fera quẽq̃ meminerunt. Quotquot ceruos: quotquot apros nostri illos capere iubebant: tot sagittis perẽptos ad eos afferebant: bouibus: capris: ouibus carent. Pane radicali paniceoq; uti insulares hispanici utũtur. Capillos habʒ hæc gens nigros. crassos semicrispos: longos tamen: dentes albidos reddunt: herbam quandã ad id aptam toto fere die inter labia ferunt. Cum aũt illam eiiciunt: os lauant. Mulieres rebus familiaribus & agriculturæ magis intendunt q̃ uiri: uiri autẽ uenatu magis ac rebus bellicis & ducendis choreis & ludis inuigilant. Hydrias. cantharos: ollas: cæteraq; utensilia uarii generis fictilia habent aliunde comparata. Nundinas enim inter se celebrant: ad quas uicinus quisq; incola ut peregrinũ aliquid assequatur: de suæ regionis prouentibus portant: sed e proximo. Nullus enim est qui parare sibi noui aliquid quo sua tellus careat: non delectetur. Cũ hominibus cunctis sit a natura tributũ: ut nouis rebus studeant & alliciãtur. Auiculas aliaq; animalia multa pulchre formata: ex auro non puro tamen unionibus annectebant: sed ad eos aliunde per permutationẽ feruntur. est enim aurum illud ueluti germanicum quo floreni cuduntur. Ibi homines cucurbitula quadam in ãterioris braculæ caligarum nostrarum similitudinem scisse uel testa marina mentulam & genitalia includunt: funiculo ad lumbos alligato cucurbitula sustinetur: de cætero nudi. Alibi in eo tractu intra uagi

Marginalia: xv. vncie vnionum — anĩalia nostratia — vasa fictilia

nam mentularem neruum reducunt: funiculoq; præputium alligant. Animalia de quib9 supra mentionem fecimus: & multa alia quæ in nulla insularum reperiuntur continentē terram esse testantur. Sed præcipua id ita esse coniectura arguunt: q per eius telluris littora a paria ad occidentem circiter tria milia milliarium adnauigauerint: neq; ullum finis signum repererint. Curianenses unde aurum illud assequerentur interrogati: ex quadam regione nomine cauchieta quæ a se ad occidentem recto littore sex soles. i. sex dierum iter distabat: afferri: in easq; formas ab ipsius terræ opificibus conflari innuebant. Eo tendūt nostri: regionem reperiunt: in calendis nouembris anni millesimi quingētesimi ancho ras in cauchieto iaciunt littore. Incolæ adueniunt intrepidi. ferunt de auro: quod natiuū illis erat. Vniones & isti collo gestabāt: sed ex curiana p auri mutationem ad eos ferebātur Nullus ex eis uoluit quicq;: quod aliunde assequeretur: permutare: ut puta neq; curianenses aurum: neq; cauchietenses uniones: auri tamen parū apud cauchietenses lectum reperere. Cercopithecos tulerūt inde pulcherrimos: uariorūq; colorum psittacos plures. Mēse nouembri temperies illic suauissima. frigus nullū. Custodes arctici poli utrisq; populis occidebant: adeo proximi erant æquinoctio. De gradibus polaribus nesciunt aliam reddere rationem. Bonæ mētis homines & minime suspiciosi tota fere nocte cū suis cymbis: uti curianenses ad nostros proficiscebantur: nauimq; securi intrabāt. uniones isti uocant corixas. Sunt zelotypi: nam si quis illos peregrinus adierit: mulieres semper a tergo locant: ut & ipsæ noua hæctanq; prodigia inspectent. Gossipiū apud cauchietenses uulgo & suapte natura nascitur: ut apud nos arbusta siluestria producūtur: propterea fiūt apud eos femoralia: quibus in plærisq; regionibus pudēda contegunt. Cū ulterius postmodū per idem littus processissent: ecce circiter duo millia hominū suo more armatorū ad littus ne descendant prohibituri. Qui adeo agrestes: adeo efferos sese ostendunt: ut nullum unq; cōmercium aut cōsuetudinem cum nostris inire passi sint. qua uenerant igitur nostri suis unionibus contenti reuertuntur: apud curianenses uentres lautis cibis replendo uiginti dies alios demorati sunt. Haud absurdum alienūq; ab historia fore mihi uidetur: si quid illis acciderit: cum pariæ littus uenientes iam cernerent: imiscuero. In canibaliuʒ qui uenatum homines proficiscebantur octo decem canoarū classem apud eos draconis & fauces sinus pariensis de quo supra mentioneʒ fecimus inciderunt. canibales nostris ui sis intrepidi nauim nostram adoriuntur: & circūsepiunt: undiq; sagittis & missilibus nostros infestant. Nostri autem tormētis illos adeo deterruerunt: q in fugam stati uersi sint. Insequentes illos seruitoria cymba unā ex eorū canois assecuti unum tantum canibalem cæteris natando fugientibus alterūq; hominē uinctum deprehenderunt. Ille quē uinctū seruabant: obortis lachrymis manuū oculorum & capitis gestibus sex eius comites miserē euisceratos & in frusta crudeliter sectos: gentē illam nefandam comedisse: idētidēq; de se sequēti die futurū significauit. de canibale igitur homini potestatē fecere. Ille aūt in canibalem fustibus manibus pedibus frendens sæuire cœpit: nec adhuc satis ultam suorū comitum necem existimabat: cum exanimē totumq; fustibus & calcibus cōmaculatū cerneret. De natura & moribus canibaliū cū eo modo p terras peregrinas crassentur: interrogat9 dixit: canibales ex fustibus aggerē secū quocūq; eant ferre: quos descēdentes e nauibus terræ infigunt: seq; positis castris intra illos sæpiunt: ut tuti possint pernoctari. In curiana caput canibalis cuiusdam primarii foribus affixum quod tanq; uexillū aut galeā ab hostibus ereptam pro summa laude seruatū: repererunt. In ea pariæ ora regio est nouo genere salinarū insignis nomine haraia: ui nāq; uentorum agitatū ibi mare aquas impellit in adiacentē latam planiciem: quæ sole superueniente pacato æquore congellātur in candidissimum sal optimum: quo si priusq; pluat propere aderint: onerari quirent quotquot nauigia mare sustinet. Illico nāq; cadētibus hymbribus: liquefit & sorbetur arena liquor: reditq; per terræ meatus ad suaʒ originē unde fuerat impulsus. dicunt alii non e mari planiciē repleri: sed e quibusdā fontibus salientibus aqua marina amariorib9 qui

prope equi noctium.

durum certamen.

periti rei bellice canibales

reuomēt illas aquas tempestate uigente.salinas eas magnifaciunt incolæ qui sale non ad
usum modo patrium fruūtur: sed in laterū formam redactum peregrinis permutatiōe re
rum alienarum uenūdatur. Primatum ibi cadauera super cratibus igni lēto supposito di
stendunt: ut paulatim consumptis carnibus ossa pelle inclus. desiccata detineantur: quæ
postmodum in honore habent: seruantq; tanq̄ penates: uirū se uidisse ibi atq; alibi fœmi
libras.xcvi nam hoc pacto impositos & seruatos memorant. Cum uero ex curiana octauo idus febru
vnionum arii ad reges redituri discederent: sex & nonaginta se libras unionum octunciales precio
forte quinq; solidorū cōparasse cognouerunt. Discedentes igitur unum & sexaginta di-
es in itinere: licet breuius q̄ ex hispaniola: consumpserunt: propter maris decurrētes ad
occidentem fluctus continuos: qui nauim non modo remorabantur: uerum etiā interdū
retrahebant. Accedūt tandem nautæ unionibus uti paleis onusti. Ast magister ipē nauis
petrus alfonsus cognomento nignus q̄ preciosorum unionū copiam nō mediocrē suffu
ratus fuisset: regiosq; reditus qui sunt pars quinta: defraudasset: a comitib9 accusatus a fer
fernād9 de nando de uega uiro litteris & rerum experientia pollēti gubernatore galleciæ quo appul
vega capit si erant: capitur. In uinclisq; diu detentus soluitur tandē. Sed habuisse partem unionū si
nignum. bi contingentem adhuc negat. Vniōnū auellanas multi æquant orientalibus similes: sed
quoniam male perforati non tanti precii sunt. Me præsente cum apud illustrē methynæ
sidoniæ ducem inuitatus pranderem hispali: unam supra centum uncias uenū ad eum tu
lerunt. Sua profecto pulchritudine ac nitore me delectarunt. sunt qui nignū ferant nō in
curiana: quæ centū uiginti amplius lequas distat ab ore drachonis: sed in cumana & me-
nacapana regiunculis ori & margarita insulæ uicinis uniones habuisse: negantq; curianā
vniones feracē margaritis. adhuc sub iudice lis est nos ad alia tendamus. En habes quid ex his nu
per terris: ex his occidētalib9 oris possit utilitatis expectari per annorū curricula: q̄nqui
dem hac prima fronte talia de se argumenta opulentiæ ostendant.

OCEANE DECADIS LIBER NONVS.

VIncentiagnes cognomento pinzonus ariesq; pinzonus illius ex fratre nepos
qui colonum præfectum marinū prima nauigatione fuerant cōmitati: duarū
q; minorū nauium illarū quas supra diximus carauelas uocitari domini a præ
fecto conducti: nouorū tractuum nouarumq; terrarum amplitudine pellecti:
quatuor impensa propria carauelas in portu ipsorum natali solo: qui dicitur ab hispanis
palos: in occiduo oceano sito construunt: & a regibus habita uenia circiter Kl. decembris
anni noni & nonagesimi a quadringentesimo supra millesimum e portu soluunt. Est au
1599 tem is portus palensis a gadibus millia passuum duo & septuaginta: ab hispali uero bæti
cæ emporio milliaria quattuor & sexaginta. Sunt oppidani omnes: nullo excepto: rebus
marinis dediti: cōtinuisq; nauigationibus intenti. Ad fortunatas & ipsi primum tendunt
per hesperides. i. per insulas caput uiride dictas quas alii dicunt gorgodes meduseas. Ad
meridiem recta proficiscuntur. Ab ea hesperidū quæ sancti iacobi a portugalensibus pos
sessoribus appellatur: idibus ianuarii discedentes africum quem suduestum appellāt: qui
medius inter austrum est ac zephyrum capiunt in proram. Cū lequas se tercentū nauigas
se uentum illū secuti arbitrarētur: poli arctici aiunt se aspectum amisisse: quo illis occiden
te: uentorum uorticūq; atq; æstuum fera tempestas continuo oborta est. Vlterius tamen
licet cum summo discrimine quadraginta super ducentas lequas uentū semper eundem
per polum iam amissum sequentes processerunt. Vnde an habitabilis sit an inaccessa li-
nea æquinoctialis isti & prisci tam philosophi q̄ poetæ & cosmographi discutiant. Hi nā
q; frequentibus habitatā populis contenduut: illi uero inhabitabilem ob solis perpendi
culum scribunt. Non defuere tamen apud antiquos: qui habitabilem esse probare nitere
tur. Interrogati a me nautæ: ii an antarcticū uiderint polum; stellam se nullam huic arcti-

cæ similem quæ discerni circa punctum possit: cognouisse inquiunt. Stellarum tamen ali am aiunt se prospexisse faciem densamq́ quandam ab horizonte uaporosam caliginem quæ oculos fere obtenebraret. Tumulus attolli in terræ medio contendunt qui ne antar cticus uideatur obstet: donec illum penitus traiecerint. At stellarũ imagines ab hemisphæ rii nostri stellis ualde diuersas se uidisse credunt. Hæc dederunt: hæc accipito. daui sunt: non œdipi. Septimo Kalendas februarii tandem a longe terrã prospiciunt: & cum turbi dam esse maris aquam uiderent: iacto funiculo plumbato sexdecim ulnarum aiunt uul go brazatas: altitudinem reperiunt. Adeunt: descendunt: biduo ibidem cõmorati: quia nullum ibi hominem eo tẽpore uiderint: licet uestigia in littore humana cõpererint: scul ptis arboribus & saxis littori uicinis regiis suisq́ nominib⁹ de aduẽtu suo discesserũt. Nõ longe ab ea statione nocturnos ignes secuti: castrensi more gentem reperiunt pernoctan tem sub dio. Hanc donec elucescat nolle perturbare fuit consilium. Sole aũt exorto arma ti e nostris quadraginta tendunt ad illos. Ad nostros duo & triginta ueniunt obuiã: arcu bus ac missilibus telis onusti parati ad certamen: cæteri sequebantur eodẽ modo instructi Germanis aut pannonibus proceriores aiunt eos esse incolas: uultu toruo ac minitãtib⁹ similes nostros inspectabãt: non armis esse agendum nostri censuerunt: siue id metu: si ue ne aufugerent illi: non habeo cõpertum. blanditiis atq́ oblatione munerum illos alli cere nostri conantur. Illi aũt ut qui cõmercium inire cum nostris nullum statuerant: om nem sermonem reiiciunt: parati semper ad pugnam colloquia & nutus suscipiebant: ita quisq́ regreditur. Nocte aũt intempesta illi aufugiunt: uacua relinquũt quæ occupauerãt loca. Gentem esse uagam ueluti scythas eos qui terræ fructus sine certis domibus cũ uxo ribus & filiis sequantur existimant. Iureiurando afferũt qui pedũ illorum in arena dimẽ si sunt uestigia: nostrorum pedũ mediocris hominis fere quantitatem in duplum æquare Vlterius ad nauigantes flumen aliud reperiunt: sed non ita profundum: ut carauellis per curri quiret. Seruitorios igitur lembos quattuor armatis onustos ad terram uestigatum mittunt. Super eminenti colle littori uicino incolarum cateruã conspiciunt. Nostri ad cõ mercium per unum peditẽ præmissum inuitant. Illi ex nostris apprehendere aliquẽ ab ducereq́ uelle uisi sunt. Ad nostrũ nanq́ paxillum cubitalẽ auratum a longe proiiciunt: quia noster prius adiecerat tintinabulum: ut eos alliceret. Cum pronus iactum paxillum auratum uellet noster sumere: dicto citius illum incolæ circumeunt: ut apprehendant. Is scuto enseq́ tectus quibus armatus ueniebat: se ab eis tuetur: donec cymbis auxilium so cii attulerunt. Vt breuibus absoluam: q̃nquidem discessum tuum ante oculos mihi tã an xie præponis: sagittis & missilibus sudibus e nostris octo peremerunt: plerosq́ uulnera runt. Intra fluuiũ lembos sepiunt: ad manus usq́ temere ueniunt: apprehendunt ex ripa cymbarum spondas: lanceis ensibusq́ ueluti oues quia nudi trucidãtur. Nec eo magis ce dunt. unam e cymbis e nostrorum potestate rapuerunt: uacuam tamen hominibus: & illi us præfecto sagitta transuerberato ac perempto: reliquæ euaserunt. ita bellaces illos dese ruere. Ad occidentem septentrionalẽ per idem littus mœsti ob interfectos tẽdũt. Lequas circiter. xl. percurrerant: quando in pelagus incidunt aquarũ adeo dulcium: ut ĩplere ibi cados aqua recenti licuerit. Vestigantes eius rei causam defluere magno impetu e uastis montibus rapidos fluminũ concursus reperiunt. Intra id æquor iacere plures insulas & fortunatas soli ubertate & populis refertas aiunt. Huius tractus incolas mites sociabilesq́ esse referunt: ast ipsis parum utiles: quia nullos optabiles nostris prouentus assequantur auri ut pote aut lapillorum. Sex propterea ac trigĩta inde captiuos abduxerunt: regionẽ appellant indigenæ mariatambal. Regio aũt ab eius fluminis oriente camomorus dici tur: ab occidente paricora. In huius oræ internis non negligendã auri copiam iacere inu ebant incolæ: huius nanq́ fluminis septentrionẽ recta captantes sic exigente littorum in flexu: arcticum recuperarunt polum. Id littus uniuersum pariæ est: quã colonum ipsum huius tanti inuenti auctorem reperisse diximus unionibus ornatam. contiguũ esse aiunt

graue preliũ cũ gẽte nuda.

littus id:idemqꝫ cū ore draconis de quo alibi:& reliquis oris ut cumana manacapana cu
riana :cauchieto:cuchibachoa:propterea gangetidis indiæ cōtinentem putant.Nec eniꝫ
is uaſtus ambitus ut inſula ſit pati uidetur:licet uniuerſum terræ orbē large ſumptum in-
ſulam dicere fas ſit. Ab ea terræ cuſpide quæ polū amittit arcticum lequas circiter tercen-
tum continuo tractu uenientes ad occidentem pariā uerſus ſpacio fere medio in fluuiuꝫ
ſe inquiunt incidiſſe nomine maragnonū adeo latum ut fabulatos ſuſpicer. Interrogati a
me poſtmodū mare ne eſſet terras dirimens:reſponderunt eſſe dulces eius gurgitis hau-
ſtus:quo qꝫ altius tenditur aduerſo flumine eo dulciores ferunt eſſe:inſuliſqꝫ refertū & pi
ſcibus. Lequas dicere audēt triginta amplius latum:rapaciqꝫ curſu defluere in pelagus ce
dens eius furori:ſi tamen penſitauerimus quanta eſſe ferātur borioſtomea ſpireoſtomea
qꝫ hiſtri ora quantoqꝫ ſpacio uiolent maris aquas & nauigantibus præbeant dulces potus
mirari deſinemus: licet hoc flumē maius eſſe prædicetur. Quis naturæ auferet quin hoc
illo grandius atqꝫ illo hoc flumen potis ſit generare? flumē de quo almirantus colonꝰ eas
oras percurrens mentionem fecit hoc eſſe arbitror. Apertius iſta ītelligemus aliquan-
do.nunc ad terræ prouentus redeamus. Coccineas in plæriſqꝫ de parienſibus inſulis ſil-
uas reperere:librarum millia allata ſunt tria.uerzinum mercatores itali.hiſpani braſillū
appellant. Aiunt coccineas hiſpaniolæ arbores eſſe his longe meliores ad colorem lanis
præbēdū. aquilonē deinde quem hiſpani nautæ nordeſtum itali græcum appellant ſecu
ti:multas intertexūt canibalium ſæuitia deſertas inſulas:aſt feraces. Deſcenderunt nāqꝫ
pluribus in locis: & uicorū dirutorum multa ueſtigia ingreſſi ſunt. Viderunt tamen ali-
cubi homines ſed trepidos aſpectu peregrinæ cuiuſqꝫ nauis aufugientes ad montanas ru
pes & abſtruſa nemora:ſine certis iam domibus uagantes ob canibalium inſidias. Arbo-
caſſafiſtula res inuenere maximas:quæ caſiam fiſtulā ut uulgo dicitur:paſſim & ſuapte natura produ
cunt. Non ineptiorem eſſe aiunt hanc illa quam a pharmacopolis febri laborantes petūt:
at nondū maturuerat quū iam iter facerent.malo illis aliiſqꝫ hæc referentibus credere:q̄
ea laborioſius ſcrutari. Arbores ibi eſſe adeo proceras balbutiūt:ut pleræqꝫ ſexdecim ho
minum manu iunctorū in gyrum uix lacertis concludi quirent. Inter eas arbores mon-
animal nū ſtroſum illud animal uulpino roſtro.cercopithecea cauda.ueſpertilioneis auribus.mani
ꝙ uiſum bus humanis:pedibus ſimiam æmulans:quod natos iam filios alio geſtat:quocunqꝫ pro
ficiſcatur:utero exteriore in modū magnæ crumenæ repertuꝫ eſt. Id animal licet mortu
um tu ipſe mecum uidiſti:conuoluiſti:crumenāqꝫ illam nouū uterū:nouuꝫ naturæ reme-
dium:quo a uenatoribus aut alias a cæteris uiolentis & rapacibus animalibus natos libe-
ret:illos ſecum aſportando admiratus es. Experimento eſſe compertū aiunt:eo ſemp ute
ro crumenali animal filios ſecū portare:nec illos inde unq̄ emittere:niſi aut recreādi aut
lactandi gratia:donec ſibi uictum per ſe quæritare didicerint. Cum filiis animal ipſum de
prehenderant:aſt in nauibus catuli propediem perierunt:mater autem filiis per aliquot
menſes ſuperſtitit:ſed & ipſa tandē tantam aeris & ciborum mutationem ferre nequiuit.
De hoc animali iam ſatis multa:redeamus ad rei autores. Hi duo pinzoni patruus & ne-
pos horrenda per nauigationem hanc paſſi ſunt:per parienſe littus ſexcentas iā lequas
atqꝫ ut ipſi putant ultra urbem catail & littus indicum ultra gangen percurrerant:quādo
in eis oris menſe iulio inſperata illis exorta eſt tēpeſtas adeo fera:ut e quattuor quas duce
bant carauellas duas ante illorū oculos ſummerſerit:illico tertiam ui ex anchoris raptaꝫ
ab eorum aſpectu aſportauerit. Quartā in anchoris concuſſerit:ut omnis compago iam
ſolueretur. Vnde ad terram tamen ipſi ex hac ultima deſcenderunt:de naui penitus om-
ni ſpe amiſſa. Quare inito conſilio cum de parandis iam ſibi domiciliis in regionibus il
lis:de perimendis omnibus incolis uicinis cogitabant:ne finitimis reliquis aliquādo cō-
uocatis ad ſe trucidandum conueniant. Aſt meliꝰ. Ceſſit tēpeſtas:rediit quam raptauerat
hyems carauella: ea octodecim uiri uehebantur:& quæ in anchoris in eoruꝫ proſpectu
ſteterat ſeruata eſt. His igitur duabus ad hiſpaniā iter capiūt.palos natale ſolū ad uxores

& filios concussi fluctibus & hominibus amicis nõ paucis pridie.Kl's.octobris reuertuntur. Hi ex arboribus plæraq; frusta tulerunt: quæ cinamomi & singiueris esse putãt: ast non utilis quia non cõditi: ut aiũt in sui excusationẽ: q nihil preciosum alias repererit: lapillos tamẽ se uidisse in eorũ manibus inde allatos ex maritimis illarũ orarũ littoribus collectos baptista tuus elysius philosophus eximius & medicus nõ inferior: quos ueros esse topazios prædicat mihi tibiq; ut arbitror enarrauit. Post hos et alii uicinorum æmulatione ad meridiem longissimos tractus percurrere: sed per aliorũ inuẽta coloniq; præfecti marini uestigia per litus ut puta pariẽse. Casiam & hi fistulam preciosumq; illud ad capitis grauedinẽ suo suffumigio tollendam: quod hispani anime albun uocant repere re. De his nil noui aliud quod tuo sit dignu; ingenio percepi: finem propterea libello huic quia me iterum de tuo discessu fatigas: imponaz. Ast qui decadem impleat de uanis insulæ hispaniolæ superstitionibus alium libellũ accipito. Si non fuerit liuiana decas: id esse causæ cognoscito: q tu? hic martyr liuiano haud quaq; fuerit ꝓ pythagoræ itellectu afflatus spũ: si quid ultra montes isti prægnãtes patient habebis. Nunc insulares illusiones accipito ueris luciani narrationibus tanto superiores: quanto hæc in usu hoĩm sũt licet in fantilia: illa uero cõficta ioci tantũ gratia vel ea credentiũ irrisui cõdonata. In hispaniola insula nostri priusq; indigenas quicq; aliud q̃ cœli nuĩa colere aut religionẽ ullã exercere didicissent: diu uersati sunt. Sæpius.n.supra memorauimus nihil eos colere præter uisibilia cœli lumina. Cum tandẽ familiarius apud eos cõtuberniũ ꝑmixtis utrinq; linguis plæriq; ex nostris agerent: uarias apud eos cerimonias uariosq; ritus obseruari cõperunt. Ex cuiusdã eremitarũ studio fratris ramoni scriptis: qui ex coloni mãdato apud insulares regulos ut eos christiane erudiret diu uersatus de insulariũ ritibus libellũ cõposuit hispano idiomate: pauca hæc leuioribus omissis colligere fuit animus: illa igitur accipito. Nocturna insularibus apparere fantasmata: quæ infatuos errores eos inducant ex simulachris quæ palam colũt aperte cognoscitur. Ex gossampio namq; intexto stipato interius sedentes imagines formant: quæ nocturnos quo pacto parietibus illos nostri pictores insigunt: æmulantur lemures. Cũ ex simulachris opera mea ad te missis quattuor tu ipse uideris: qualia sint q̃ ue depictis lemuribus similia: poteris regi serenissimo tibi patruo melius corã significare: q̃ ego illa scribere. Hæc simulachra zemes appellant indigenæ: quorũ minora infantulos dæmones referentia cũ hostibus manus collaturi: frontibus alligant: propterea funiculis quos uidisti cõplexa sunt. ab his pluuias si pluuiæ desint: soles si sole indigeãt: se impetrare arbitrantur. eius enĩ quẽ unicũ sine carentem omnipotentẽ inuisibilemq; esse fatentur: internũcios esse zemes putãt. Quisq; regulus suũ habet zemẽ: quem colat. Cælesti numini æterno duo hæc noĩa iocaúna: guamaónocon maiores eorũ indiderunt. Numẽ ipsum habere genitricẽ quinq; his nominibus apellatã ferũt: attabéiram.i.mamónã: guacarapí tam: iiéllam: guimazóam. In terris autem quid puerascãt de hominis origine aduertito. Est in insula regio nomine caunaná Ex duobus montis cuiusdam specubus ꝓdiise genus hominũ garriunt: maiorem hominũ partem ex ãplioribus faucibus antri: minorẽ ex arctioribus exiliisse prædicant. Rupem ex qua specus aperiuntur: cáutam apellãt. Maius antrũ cazíbaxaguá: minus amaiáuna nominant. Priusq; hominibus inde egredi licuerit: simpliciter inquiũt per hominem nomine machóchael singulis noctibus antri fauces custodiri solitas. Is machóchael cum longius ab antro uisendi studio perrexisset: a sole deprehẽsus cuius aspectũ minime pati posse dabatur: in lapidem mutatus dicitur. De pluribus idem aliis blacterant: q cũ piscandi cupiditate noctu ab antro tantum ꝓcesserint: ut redire ante solis ortũ nequiuerint: quem non licebat intueri: in arbores myrobolanos: quarũ sua sponte copiam terra illa ꝓducit fuisse trãsformatos. Aiunt præterea uagonionã primariũ quẽdam ex antro clausis familiaribus piscatũ emisisse unũ: quẽ inde in philomenã eadẽ causa q sol superuenerit priusq; se reciperet mutatum inquiũt quotannis quo tempore uersus est in auiculam no

de topatiis

iteru; casia

quid credãt de uero deo

homines in mirobalanos.

homo i philomenam.

ctu ſuo cantu & fortē conqueri: & dñi uaguonióne auxiliū implorare: hinc noctu cātare
luſciniā putāt. Vaguonióna uero familiaris ſui deſiderio: quē ardēter amabat uiris in an-
tro relictis: fœminas tantū cū paruulis quos lactabant eduxit: e quibus fœminas in una in
ſularū eius tractus quā appellant mathininó reliquiſſe fertur: infantulos autē ſecū aſpor
taſſe: qui miſelli fame oppreſſi: in cuiuſdam fluminis ripa: toa toa. i. mama mamma cla-
mitantes in ranas conuerſi feruntur: inde uocez illam ranis uerno tēpore dicūt inſediſſe
Ita in antris illis e quibus per hiſpaniolam ſparſi ſunt homines: uiros tantū ſine fœminis
pueri in ranas. permanſiſſe balbutiūt. Referūt inſup vaguonióna ipſuz per diuerſa vagantē nec unq̃ ex
ſpeciali gratia mutatū: ad mulierem quā in fundo maris formoſam uiderit deſcēdiſſe: ab
eaq; marmoreos calculos & quos cibas uocāt & tabellas quaſdā flauas ex auricalco: quas
guaninos appellāt: habuiſſe dicunt. Hæc monilia ꝓ ſacris apud reges habentur in hunc
vſq; diem. Viros autem illos quos ſine fœminis in antris relictos diximus: lotū ſe ad plu-
uidarū aquarū receptacula noctu referunt exiiſſe: atq; una noctiū in animalia quædā fœ
minas æmulantia ueluti formicarū agmina reptare per arbores myrobolanos a longe ui
diſſe. Ad fœminea illa animalia ꝓcurrūt. capiūt. ueluti anguillæ de manibus eorū labun
tur. Conſilium ineunt. Ex ſenioris conſilio: ſcabioſos leproſoſq; ſi qui ſint inter eos con
quirunt: qui manus aſperas calloſaſq; habeāt: ut apprehenſa facilius queāt retinere. Hos
homines ipſi caracaracóles appellant: uenatū proficiſcūtur: ex multis quas capiebāt quat
tuor tantū retinent: ꝓ fœminis illis uti adnitūtur: carere fœminea natura cōperiūt. Iterū
accitis ſenioribus quid faciendū conſulunt, ut picus auis admittatur: qui acuto roſtro in-
tra ipſorum inguina foramen effodiat: conſtituerunt: ipſis met caracaracólibus homini-
bus calloſis fœminas apertis cruribus tenētibus. Quā pulchre picus adducitur: picus fœ
minis ſexum aperit. Hinc belliſſime habuit inſula quas cupiebat fœminas: hīc ꝓcreata ſo
boles. Eia mirari iam deſinito: quod de myrmidonibus grecia uerax tot uoluminibꝰ de
ſcripſerit e formicis ut pote myrmidones ꝓcreatos. Hæc & alia huiuſmodi multa pacato
ſerenoq; uultu ſapientiores e podiis ſuggeſtioliſq; turbæ ſimplici mirabūdæ ſuadēt: reci
tantq; ꝓ ſacro. Aſt de maris origine ſeuerius: qua in re fuiſſe quondā in inſula potentē ui
rum nomīe iaiā qui filiū unicū hominē exuentē intra cucurbitā ſepulcri loco cōdiderit.
Is iaia paucis exactis mēſibus impatiens morte filii rediit ad cucurbitā: eam cū aperuiſ-
ſet balenæ ingentes & grandia cete prodierūt. quare incluſum in ea cucurbita mare cōui
cinis quibuſdā p̄dicauit. Ea permoti fama quattuor fratres iuuenes eodē partu geniti aſt
partu matre perempta cucurbitā ſpe habendorū piſciū adeūt: manu capiunt: iaia ſuper-
ueniente qui crebro nati oſſa incluſa reuiſebat: perterriti ſunt iuuenes ſacrilegio furtiq;
ſuſpitione dep̄henſi: ueluti qui iaiā obſeruabāt: vt celerius fugerent cucurbitam e manu
unde mare prodierit. ſoluerunt. ea pondere nimio preſſa frangitur. per eius rimas effunditur mare. ualles im-
plentur ea uaſta planities quæ uniuerſum illū inſularem orbē ſicca occupabat: ſummergi
tur: monteſq; tantū ob altitudinē ab ea inundatione euaſerunt: qui nunc eas continēt in-
ſulas: quas licet aſpicere. En illuſtriſſime princeps omni præconio dignā maris originē
nec ab eis parui eū fieri putes: qui hæc recitare didicerit. Aiunt deīde fratres hos iaiæ me
tu tam diu per diuerſa fuiſſe uagatos: ut fere iam fame perirent: quia nullubi ſiſtere pedē
audebant. hinc quoniā acrius urgerētur: piſtoris domum pulſare ceperūt cazabi. i. panē
petentes. piſtor antē in primo ingredientem cōſpuiſſe ita acriter fertur: ut illi ex ictu ſpu
ti exortū ſit turgidiſſimū intercus: quo fere interierit. Aſt fratrum conſilio accepto lapi-
de acuto apertum eſt: ex cuius ulcere natā aiunt fœminam: qua mutuo fratres illi omnes
uſi ſunt: atq; ab ea ferunt filios filiaſq; genuiſſe. Iucundius aliud aduertito princeps illu-
ſtriſſime: antrum extat iouanabóina nomine in cuiuſdam reguli dioeceſi: qui machin-
néch uocatur. Id religioſius q̃ corithium quondam aut cyrrham niſamq; græci colunt ac
uenerantur: mille uariis ornatum picturis. In huius antri foribus duos habent ſculptos
zemes: quorū unum binthaitélem: maróhum alterum vocant. Cur tanta ſpecum colerēt

pietate interrogati: quia sol inde lunaq; lumē orbi præbituri ꝓdierūt: grauiter sensateq; respondent. Concursationibus antra ueluti nos ui bem & uaticanū nostræ religionis caput: aut compostellam & Ierusalem domini sepulcrū frequentant. Subiacent & alteri superstitionum generi: mortuos putant noctu uagari: ac uesci guannaba fructu nobis incognito cotono simili: lectisq; inter uiuos uersari aiunt: ac decipere mulieres. sumpta nāq; uirili forma coire uelle uidentur: ast quū ad opus peruenitur: euanescunt. Si quis autem apud se iacere mortuū aliquando suspicatur: quum quid noui senserit in lecto: uteri attrectatione se dubio solui balbutit. Cuncta nāq; aiunt mortuos posse humana membra suscipere præter umbilicum: si umbilico igitur mortuum esse dignoscit: tactus illico resoluitur. Noctu & sæpissime in itinerib9 præcipue uiisq; publicis mortuos occurrere uiuis credunt: contra quos si uiator intrepidus steterit: dissoluitur fantasma. si uero pertimescat illum ita adoriendo perterret: ut sæpius ea formidine multi debilitentur ac stupeāt. Interrogati a nostris insulares unde sibi eos ritus inanes tanq̃ contagionē cōparauerint: a maioribus hæreditarios respondent: rithmisq; aiunt ultra hominū memoriam ista contexta: quæ neminem licet præter regulorum filios edoceri: memoriæ illa cōmendant. neq; enim litteras unq̃ habuere: diebusq; festis populo canentes ueluti solemnia sacra præponunt: Instrumentū. habent unicum ligneū: concauū: reboans tantum: ꝙ cōcutitur tympani more. His illos imbuunt superstitionibus eorū augures quos boitios uocāt: sunt & iidem medici qui plebeculæ rerum insciæ mille astruunt fraudes. Credere cogunt plebē hi augures: quia sunt apud eam auctoritatis egregiæ ꝙ zemes ipsos alloquantur futuraq; prædicent. & si quis aduersa laborans ualitudine conualuerit: se dono zemis id assecutū persuadent: ieiunio & purgationi se obligant boitii: quando curā de primario sumūt aliquo: herbamq; uorant inebriantē: quam cum puluercam sorpserit: ueluti menades in furorem uersi multa se a zemibus audisse immurmurant. Valitudinarium adeunt osse vel lapillo in os sumpto aut frustulo carnis: ex hemicyclo eiiciunt omnes præter unum aut duos quos ipsemet inualidus elegerit. Circuit primariū boitius ter aut quater: faciem labia. naresq; extorquens fœdis gestibus. in frontem. in tēpora. in collum sufflat ægroti ab sorbens aerem: post hæc se morbum ex laborātis uenis exhaurire dicit. Per humeros deinde ac femora & crura ægrotum fricans: cōnexas a pedibus manus deducit atq; sic manibus complexis ad ostium procurrit apertum: ac manus excutit patentes: seq; morbū effugasse: futurūq; propediem incolumē persuadet. Ast a tergo illū adoriens carnis frustulum uti præstigiator ex ore attollit. ægrotoq; inclamitat dicens: en quid ultra necessitatem comederas. ualebis quoniā illud tibi detraxerim. Si uero ægrotum fallere grauius intendit: zemen esse suum iratū suadet: ꝙ uel ei domum non construxerit: aut minus illum religiose coluerit: ꝙ prædium non dicauerit. Si ægrotum perire contigerit: affines eius ueneficiis cogunt mortuū fateri: fato ne an boitii incuria ꝙ non integre ieiunauerit: aut consonum ægroto pharmacum non præbuerit. Si medici boitii culpa diē obierit: de boitio uindictam sumunt. De lapillis aut ossibus quos ore gestasse boitius aliquis putatur: si fœminæ aliquem assequuntur: pāniculis religiosissime inuolutū seruant. puerperiis enī prodesse plurimum posse credunt: habentq; fœminæ lapillos eos loco zemium. Zemes autem uarios uarii colunt insulares. Ligneos quidam cōstruunt: nocturnis inter arbores umbris moniti: alii si responsa intra rupes habuerint: marmoreos insculpunt. In radicibus alii coluntur reperti inter aies: id est genus edulii de quo supra. Hos zemes curam habere ut panis ille coalescat arbitrantur: ueluti antiquitas dryades hamadryades ac satyros & panes aut nereides fontium siluarū & pelagi curam habere putabat: suosq; rei cuiq; deos assignauit ut suum quisq; genus tueretur: ita & insulares hi suos zemes inuocatos eorum optatis auscultare autumant. Quare cum de belli euentu de annona: de incolumitate zemes reguli consulunt: domū zemi dicatam ingrediuntur: ibiq; absorpta per nares chohobba: sic herbam uocant inebriantem qua & boitii in furore statim uertūtur: domū

ex duobus antris sol et luna.

fantasmata nocturna.

quomō decipiūtur misceri.

quomō boitii fallunt egrotos

illico tectis ad fundamenta uersus moueri: homines uersis uestigiis ābulare: se uidere gar riunt. Tanta est pulueris illius contusi uis ex cohóbba: ut sensum oēm illico sumenti eum tollat. ut pmū cessit isania brachiis demisso capite genua cōplectitur: quo ī statu attonit9 paulisper imoratus caput ueluti somnolentus eleuat: atq; oculos in cœlū attollens intra se primū confusa quædā obloquitur: cui tunc primarii aulici astantes: neq; enim de populo quisq; ad ea sacra admittitur: sublatis uocibus gratias agunt: q̄ iam a zemis colloquio ad eos redierit: & quid uiderit percunctantur. Ille aūt os aperiens zemen eo tēpore se allocu tum fuisse delirat: ipsiq; aut uictoriam aut perniciē si cū hostibus manus cōseruerint: aut famē uel ubertatem: pestem aut incolumitatem: & quicquid uenit in buccaʒ prædixisse illi zemē ueluti lymphaticus prædicat. Eia illustrissime princeps quid miraberis post hæc de apollineo spiritu suas ingenti rabie sybillas cōcutienti? Putabas superstitiosam illā an tiquitatem deperisse? Q̄ nquidē generalia de zemibus tot enarrauimus: quid de particula ribus quibusdā referatur silentio prætereundū minime censeo. Regulus quidā guamaré tus habuisse zemē dicitur nomine corochóttū. Hūc e supremo domus culmine ubi uin ctū guamarétus adseruabat: sæpe numero aiunt uel coitus aut cibi gratia uel ut sese abscō deret ruptis uinculis descendisse: per aliquotq; interdum dies latuisse iratū: eo q̄ in ipsi us cultu & sacris guamarétus rex defecerit. In guamaréti regio uico nasci aliqn̄ infantes coronas habentes duas referunt: hos corochóti zemi filios esse puerascunt. Ferunt & ab hostibus uictū fuisse in acie guamarétum: uicumq; ipsius ac regiam ferro igniq; uniuer sam uastatam: corochótum autem incensa domo exiliisse uinculis ad stadium usq; fuisse deinde repertum. Zemē habet alium epileguanitam nomine: ligneum quadrupedē: qui sæpe ad siluas e loco ubi colebatur fertur profugisse. Hunc quoties discessisse sentiebant: piis facto agmine supplicationibus solicite quæritabant: inuentum religiose ad dicatum ei sacellum humeris reportabant. Ast christianis ad insulam euntibus auffugisse illum: nusq; q̄ fuisse ultra repertum patriæ perniciem ob id augurantes conqueruntur: hæc a se nioribus audita sunt. Marmoreum colebant zemē alium sub fœmineo sexu: cui duo ma sculi pro ministris astabant. Horum alter fœminæ iussu præconis officio fungebatur: ad reliquos zemes qui auxilio assint fœminæ imperio: ad uentos pluuiasq; ac nubes conci tandas. Alius autem dicitur ex fœminæ mandato aquas in uallibus ex altis montibus col labentes congregare: ut inde facto impetu more torrentis solutæ uastent agros si simula cro debitos optatosq; honores indigenæ non præstiterint. Dignum memoratu hoc unū accipito princeps illustrissime: quod opus iam claudat. Tritissimum apud insulares no stri reperere duos fuisse quondam regulos: e quibus unus guarionéxii de quo supra mē tionem sæpe fecimus: fuit genitor: qui a cibo potuq; dies quinq; continuos abstinuerint ut de futuris aliquid a zemibus acciperent: eo ieiunio grati zemibus se habuisse in respō sis retulerunt: uenturam non multos post annos ad eam insulam gentem coopertam ue stibus: quæ ritus ac cerimonias omnes insulares esset uastatura: filiosq; omnes ipsorum aut peremptura aut priuatura libertate. De canibalibus apud iuniores coniecturam fa cientes sese ubi aduentare canibales sentiebant: fuga sibi consulere statutum erat: neq; un q̄ manus ultra cum canibalibus conseruerunt. Cum uero hispanos insulam ingressos ui derunt collectis de hac re coniecturis inter se hanc esse gentem illam augurati sunt. nec illos fefellit opinio. submissi christianis iam sunt omnes peruicacibus omnibus interfe ctis: nec ultra de zemibus extat memoria. ad hispaniam namq; sunt omnes asportati: ut eorum ludibria & dæmonum fallacias nosceremus: e quibus tu plures me tractante prin ceps illustrissime conspexisti. Multa prætereo quia te cras procul dubio in patriam dis cessurum: ut reginam tibi maiorem amitam quam huc es comitatus ex federici regis pa trui tui mandato reducas: monuisti. Tu petasatus: ego autem lassus: ergo uale memor tui martyris quem de grandi rerum aceruo pauca hæc sub nomine federici patrui tui deligere coegisti.

varii zemes.

pnosticon de pernicie

LIBER DECIMVS
OCEANEE DECADIS PERPENDICVLARIS
æpilogus ad inacum lopez mendocium tendille co-
mitem granatæ proregem. Liber decimus.

AB ORIGINE PRIMA ET RECENTI CO NSILIO SVMENDAE A colono huius prouinciæ oceaneæ ab urbe roma litteris amicorum & principum stimulabar: ut ea conscriberem quæ acciderent: Admiratione quippe summa musitabant: cum repertas esse nouas terras nouasq́ gentes quæ nudæ natura contentæ uitam agerent: desiderioq́ ardenti cognoscendi hæc tenebantur. Detrusit in præceps ascanium fortuna: fratre ludouico a gallis mediolano eiecto: cui9 autoritas torpescere me non sinebat: quin assidue calamum in dextra haberem: Ad eum præter alia multa quæ ex meis latentibus adhuc comentariis aliquando uidebis: libellos huius decadis præeuntes direxeram duos. Haud secus mihi fortuna detorsit ngenium a scribendo: atq́ ascanium deturbauit a potentia. Cessit a suadendo ille procellis agitatus: cessit & mihi feruor ista perquirendi: donec anno quingentesimo supra millesimū cum granatæ curia moraretur: Vbi tu prorex: ludouicus aragonius cardinalis: federici regis ex fratre nepos: qui granatæ erat cum regina parthenopæa nostri regis catholici sorore: federici regis ipsius litteras ad me directas porrexit: quibus me hortabatur: ut cætera colligerem quæ ascanianos epistolares duos libellos sequebātur. Ambo nanq́ fatebantur se ad manus habuisse quæ ad cardinalem ascanium scriptitaueram. laborabam tunc ego uti nosti aduersa ualitudine: sumpsi tamen onus & animū impuli ad scribēdum. Pauca hæc ex magno cumulo rerum quæ relatu autorum illas conquirentium accepi memoratu dignarum delegi. Nunc uero quandoquidem tu exemplar integrum meorum operum extorquere a me fueris conatus: quo tuæ bibliothecæ uoluminibus: quæ habes innumera: nostra comisceres: fuit consilium addere paucis: quæ post eum ānum quingentesimū a millesimo ad hunc usq́ qui est decimus ab illo: patefacta sunt. late aliquando scribentur si uixerimus. De superstitionibus insularium solutum per se libellum scripseram: ut decadem impleret: nunc placuit perpendiculum ad te directum decimi libelli titulo munire: tanq́ huius turmæ substitem & tergi ductorem: priorem q́ decimum nono connectere: non sublata de ducatu decimi præpositione ne tocies cogerer totum op9 transcribere aut mittere lituratum: propterea non miraberis si nonum legens promissum reperies irritum: non semper oportet stare pollicitis. Ad rem ueniamus. Varia diuersi nautæ hoc decennio littora percurrerunt: secuti tamen coloni inuenta. Pariæ nanq́ littus tractu continuo lambentes quod indicum esse continens credunt: in plures orientales ii: occidentales illi regiones nouas inciderunt auriferas thuriferasq́: inde nanq́ aurea plæriq́ monilia thurisq́ copiam ab incolis partim: nostrarum rerum permutatione: partim acri bello stratis tulerunt. Alibi nostros licet nudi sint incolæ: strauerunt tamen: & acies integras trucidauerunt. Feroces quidem sunt. sagittis certant uenenatis: & adustis præacutis sudibus. Animalia reptilia: insecta: quadrupedia etiam a nostris dissimilia reperere multiformia: uaria: inumeraq́: noxia tñ minime præter leones. tigrides. crocodillos in uariis magnæ illi9 telluris pariēsis regionib9 dico. In insulis haud quaq́ neq́ unū quidē. mitia sunt oīa insularia præter hoīes in plærisq́. uti iam dixim9 qui humanarum sunt carnium eluones caribes siue canibales dictos diuersi quoq́ generis uolucres. Plærisq́ in locis uespertiliones turturibus non minores ad eos acri furore primo noctis crepusculo uolitabant: & uenenato morsu ad rabiem usq́ læsos trahebant: ita ut aufugere inde ueluti ab harpiis fuerint coacti. Alibi cum in terra noctu quidam in arena dormirent e mari monstrum exiens: furtim unum arripuit medium asportauitq́ in conspectu sociorum: nec misero clamāti opem ferre potuerunt: donec in mare belua cum præda prosilierit. In his terris figere pedem arcesq́ ibi condere est animus regi: nec desunt qui

noctu uespertiliones

monstrum

europe am bitum supe rant.
laus hispa nie.

terræ illius subdendæ pacandæq; onus summere desiderent: & regi supplicant: ut ipsis prouincia demandetur.magni sunt tractus.uasta terrarum amplitudo.europā aiunt uniuersam sui magnitudine has regiones tū cōtinētes tū insulares triplo supare: præter eas quas portugalēses ad meridiē repererūt:q̄ maxime sunt.Magna laude digna est hac nostra tēpestate hispania:q̄ latētes hactenus tot antipodū myriadas nostris gentibus cognitas effecerit:ingenioq; polentibꝰ amplā adeo scribendi materiā pbuerit.Quibꝰ ego iter aperui:cū ista nude uti uides collegerī:tū quia elegantioribꝰ nequeo uestibꝰ quicq̄ ornare:tū etiā quoniā calamū ut historice scriberē nunq̄ sumpsi:sed ut p ep̄las rapti scriptas his a quorū mādatis referre pedē nō licebat:satisfacerem.Iam satis digressus sum ad hispaniolam redeamus.panē agnoscunt insularem parui esse roboris nostro triticeo pani assuetis.hebetantur ob eam causam uires hominum. propterea nuper rex imperauit:ut diuersis in locis uarioq; anni tempore seratur.in harūdineas nāq; paleas inanes cum raris S; illis crassis & prægnantibus spicis prodibant.Sentiūt eandem esse in herbis molliciē crescunt ad segetum mensuram.armenta mirūimmodum impinguāt:sed carnes reddūt insipidas:immo & aiunt sine medullis:aut si insint aquosis.de porcis econuerso.salubres sapidosq;:ob insulares quosdam siluestres fructus quibus auide uescuntur:esse ferunt:In macellis nil secant aliud.Creuit porcorum multitudo:& siluestres effecti sunt:qui e subulcorum cura euaserunt.Non egent ultra ut aliunde genus ullum quadrupedum aut altilium ad eos inuehatur.Animalium omnium pulli propter herbæ luxuriem patribꝰ grādiores euadunt:licet solo gramine sine ordeo aut ullo grano nutriantur de hispaniola satis.

de cuba insula.

Nunc eius uiciniam complectamur.Cubam tellurem illam quam diu ob eius longitudinem continentem putauerunt:insulam esse reperiunt.Neq; mirum uideatur: ꝙ ipsius incolæ dum pcurreretur a nostris:fine carere dicerent.Quia gens hæc nuda paruo & finibus suis natalibus contenta:quid uicini facerent: minime erat sollicita. Esset ne aliud quicq̄ sub cœlo:necne præter id quod pedibus terebant:haud quaq̄ sciebāt. Est uero cuba ab oriente in occidentem multo longior hispaniola:lata uero a septentrione in meridiem contra eorum priorem opinionem multo minus.Est angustissima : si longitudinē respexeris.terra ferax maiori ex parte atq; amœna.

alia insula aurifera.

Ab oriente non longe ab hispaniola iacet insula:dimidio amplius minor hispaniola sancti ioānis nomine a nostris dicta: quadrata fere.In hac aurifodinas esse ditissimas reperiunt:sed intenti nunc aurifodinis hispaniolæ:nondum opifices in eam insulam miserunt:parare tamen paulatim sese ad id: incipiunt.

ordo datur

Hispaniolæ uero prouentus reliqui posthabentur omnes:omnisq; ad aurum legendu; cura est directa:cui opificio ordo est datus huiuscemodi.Cuiq; uiro industrio qui alicuius momenti sit:unus aut plures cacichi idest reguli cu; suis quisq; subditis assignātur.Cacichus certis anni temporibus ex fœdere cū incolarum turma uenit ad eius cui addictus est:aurifodinam.Ibi instrumenta illis fossoria assignantur. Statutumq; est cacicho & incolis præmium laboris certum præter alimoniam.Discedentibus nanq; ex aurifodinis ad sementes:quibus suis temporibus inuigilant:ne desint alimoniæ : reportant thoracem unus:interiorem textam alius:alius sagulum aut pileum.his nanq; iam delectātur nec ultra nudi incedunt:ita & auro & agriculturæ incolarum haud aliter ac seruorum opera intendunt.Ferunt iniquo animo iugum:ast ferunt.Anaborias uocāt hos mercenarios insulares non tamen rex patitur ut pro seruis habeantur. Dātur & tolluntur ad regis arbitriū.Tēpore quo accersuntur a cacichis eorū regulis:ueluti a cēturionibꝰ milites: aut calones:incolæ si queūt ad siluas & mōtes euadūt multi.Cōtenti eo tp̄e siluestribꝰ cibis latitātes:ne laborē illū subeāt.

sunt docisles.

dociles uero sunt:priscorū rituū penitꝰ obliti:pie credūt:& recitāt quæ de nostra fide edocētur. Regulorū filios erudiūt domi primarii ex nostris: litterasq; ast uulgares & urbanos mores facile pueri ebibūt.Grandæuos ad natales mittunt: si præcipue patres interierint:gubernatum auitos incolas.Hi iam fide ualēt in christum & nostros: incolasq; suos in amore retinent: ac blandis suasionibus hilares ducunt ad au-

rifodinas:quæ duabus in regionibus insulæ iacēt. Ad milliare circiter trigesimū ab urbe
dn̄ica sancti xp̄ophori dicta una.ad milliare uero circiter nonagesimū altera quæ dicitur vbi confla
cibaua:ubi portus regalis.magni tractꝰ sunt hæ regiones. Vbi passim superficialr̄ iterdū: tur aurum
alicubi inter saxa globi aut laminæ reperiūtur aureæ.minutæ interdū:plærisq; in locis
magni ponderis. Tricentorū pondo globi interdū āplius. Ast unus repertꝰ fuit triū mil
lium tricentorū decē auri pondo. Qui uti aliqn̄ audisti:iteger ad reges ferebatur ī ea na
ui qua boádilla gubernator in hispaniā redibat:& præ nimio gentiū & auri pōdere sum
mersa interiit:cū iis qui inerant oībus.globū eū mille amplius hoīes uiderūt: atq; attre=
ctauerūt. Pondꝰ aūt hoc a me sic appellatū nō libram intelligi uolo æquare sed ducati au
rei & trientis summā uocant ipsi pesum:summāq; pōderis eius castellanū aureū appella
tis hispani. Quicquid auri effoditur in mōtibus cibauis & portu regali:ad conceptionez
oppidū ita appellatū fertur.ibi officinæ paratæ aurū suscipiūt:& cōflant in uectes. Dātq;
accepta parte regia q̄ est quinta:cuiq; portionē quā attulit ex suo labore. Id uero auri qđ
ī regione sancti chistophori legitur:ad officinas oppidi bonauēturæ affertur. Supra ter=
centū millia auri pondo quotānis in duabꝰ officinis cōflatur. Si quis fraudasse detinēdo
quin magistratibꝰ regiis adsignetur quicquid auri reperitur:lege mulctatur auri dn̄s. In
cidūt inter eos sæpe cōtētiones:quas nisi potis sit īsularis magistratus sedare:per appel=
lationē ad curiæ senatū lis defertur.a cuius sentētia nō licet in oībus castellæ regnis retro
cedere aut diuertere. Sunt aūt nostra tēpestate senatores insignes uiri nobiles oēs ex san
guine nitido:quos est consiliū eo ordine hic nominati inserere:quo de rebꝰ dubiis iudi=
caturi sedent in senatu. Primam sedem sibi legit Antonius Roies archiepiscopus grana
tensis tibi affinis:ingenio primas uir catoniano:qui neq; sibi ipi aut affinibꝰ si delinque
rēt:didicit ignoscere.uita integerrimꝰ.litterarū & ipse cultor. Princeps hic senatꝰ est:uos
ꝑsidentē dicitis. Cæteri huic astant ordine quē tp̄s īstituit:qui nāq; prior ad senatū accitꝰ qui senato
fuit:hic prior sedet. Doctores oēs aut designati aut insignibꝰ decorati:designatos aūt uo res regii
cat hispanū idioma licēciatos ex iure cōsultis regnorū delecti oēs. ꝑsidenti assidet uete= nr̄o tēpore
ranus noīe petrus cognomēto oropesa.sequitur hunc ludouicꝰ noīe zapata.ab hoc habet
locū fernādus cognomēto tellus:quartā sibi sedē habet garsias cognomēto moxica.qui=
to sedet loco laurētiꝰ cognomēto carauaial.astat huiꝰ lateri toribius cognomēto santia=
go.sequitur Ioānes lopez palacios ruuios.de hic ludouicꝰ cognomēto polāco: ab hoc se
dē tenet frācis cus cognomēto uargas:qui una est & regiꝰ thesaurariꝰ:ultimas occupāt sta
tiones duo sacris initiati sosa & cabrero iuris pōtificii periti.his nō licet in criminali ulla
causa suffragari.horū oīm hūeris quicquid litis aut cōtētiōis exoritur:incūbit. Ad nouas
iā terras a quibꝰ digressi sumꝰ redeamus. Innūeræ sunt:uariæ:fortunatæ. Nō saturno:nō
herculi:nō cuiq; ueterū qui nouas oras q̄ritanerint:ad cultūq; redegerīt: nostri iuniores
cedēt hispani.proh q̄ distentā posteri xp̄ianā uidebūt religionē:q̄ late iā ꝑuagari hoībꝰ
licebit. Quid de hisce rebꝰ sentiā nequeo lingua uel calamo ullo pacto promere. claudo
igitur decadis perpendicularē epilogū: animo tn̄ explorandi colligēdiq; cūcta particula
tim ut mādare litteris illa queā qn̄ p ociū licuerit.colonus nāq; idē almirantus cū quattu=
or nauigiis & hominibus centum septuaginta a regibus præbitis percurrit anno.1502.
terram quæ occidentem cubæ ultimum spectat angulum ad lequas centum triginta circi
ter:quo medio spacio iacet insula frugibus & fructibus arboreis fortunatissima nomine
guanassá:uertitq; se inde ad orientem per eius littoris oras:uersis uestigiis putans se lit=
tus pariæ reperturum sed minime cessit.procurrisse quoq; feruntur ea littora occidenta=
lia Vicentius agnes de quo supra & Ioannes quidam diaz solisius nebrissensis multiq;
alii:quorum res nondum bene didici.modo uiuam aliquando illa uidere licebit. Nunc
Vale.

P.M.ANGLI MEDIOLA.PROTO.N·REGII CONSI.
de orbe nouo ſecunda decas ad leonē decimum ſummum
pontificem maximum. Crediti continentis. Liber primus

X QVO BEATISSIME PATER GALEACIVS BVTRIGARIVS
Bononienſis & Ioannes curſius florentinus ad catholicum regem ꝓ tua
ſanctitate ille: hic uero pro clariſſima repu. ſua in hiſpaniam ſe contule=
runt: uiris aſtiti ſemper: & ob eorum uirtutes & ſapientiā obſeruaui utrū
ꝗ. Ii cum aſſidua uariorum auctorū lectione delectentur: in libellos quoſ
dam ex noſtra officina de cuſſos de uaſtis hactenus latentibus orbis terra
rum regionibus: deꝗ occiduis fere antipodibus ab hiſpanis iampridem repertis incide
runt. Nouæ narrationis licet male comptæ amore pellecti rem commendarunt: petierūt
ꝗ a me cum ſuo: tum ſanctitatis tuæ nomine: ut quæ poſt ea tempora reperta ſunt: ſcrip=
tis ſuperadderem. Sibiꝗ exemplar ad beatitudinem tuam mittendum traderem Quo in
telligat quantum noſtra tempeſtate fœlicibus hiſpanorum regum auſpiciis & humano
generi decoris: & militanti eccleſiæ augmenti acceſſerit. Gentes nanꝗ ille nudæ ueluti ra
ſæ tabellæ religionis noſtræ ritus facile induunt: noſtrorumꝗ commercio efferam nati=
uamꝗ ruſticitatē excutiunt. Placuit uirorum ſapientum & de tua ſanctitate bene merito
rum obtemperare mandatis: quippequi audito beatitudinis tuæ nomine: nefas inexpia=
bile fore putaſſem: niſi illico paruiſſem. Quæ igitur ordine ſuo littora latentia hiſpani
diſcurrerint: quibusue auctoribus res actæ ſint: ubi pedem fixerint: quid etiam ſpei affe=
ratur: quid illi terrarum tractus polliceantur: breuibus recenſebo. In decadis noſtræ oce
aneæ narratione: quæ me inconſulto per chriſtianum orbem impreſſa uagatur: chriſto=
phorum colonum lygurem eas inſulas: quarum meminimus reperiſſe: in læuāꝗ de hinc
uerſum ad meridiem in uaſtas terrarum pelagiꝗ regiones ab æquinoctiali linea a quinto
ad decimum gradum tantum diſcedentes incidiſſe deſcripſimus: ubi lata flumina niua=
les altiſſimosꝗ montes littoribus imminentes & placidiſſimos portus inuenerat. Colo=
no iam uita functo regi cura ingens exorta eſt: ut terræ illæ nouæ a chriſtianis habitandæ
in religionis noſtræ augmentum occuparētur. Propterea facultatem per chirographa re
gia id aggredi uolentibus præbuit honoratā. Sed duobus præcipue uiris Diego nicueſæ
Baecenſi uādalo & alphonſo fogedæ cōchēſi. Quare ex hiſpaniola: ī q̄ urbē & colonias cō
ſtruxiſſe hiſpanos diximus: quāꝗ ipi incolebāt: circiter idus decēbris alphonſus fogeda
prior cum militibus circiter tercentum diſceſſit: tendenſꝗ fere recta ad meridiem e por=
tubus iam antea repertis unum adiit: cui nomen erat a colono inditum carthagini: quo=
portus carthaginis. niam & inſula uenientibus fluctibus oppoſita lociꝗ amplitudine: & falcatis lateribus car
thaginenſem hiſpaniæ portum æmulatur. Inſulam uocāt incolæ Codégo: uti carthaginē
codego inſula. ſes hiſpani ſuam appellant ſcombriam. Regio ab incolis caramairi dicitur: in qua uiros ſi
mul & fœminas aiunt ſtatura pulcherrimos eſſe: nudos tamen: capillis aure tenus ſciſſis
caramairi regio. mares: fœminas oblongis: quorum uterꝗ ſexus ſagittis plurimum ualet. Arbores in hac
arbor ūbra et fructu ꝑniciosa. prouintia noſtri repere dulcium pomorum feraces: ſed maxime noxiorum. In uermes
nanꝗ comeſa conuertuntur. Sed arboris umbra præcipue lœthalis. Nam qui ſub ea ali=
quando dormierunt: turgido capite: & amiſſo penitus lumine excitati ſunt. At ſi breui tē
pore ſomno indulſerint: poſt aliquot dies cæcitate liberantur. Diſtat is portus ab ea parte
hiſpaniolæ: quam uocant hiſpani Beatam: in qua ad nouas terras traiecturi ſeſe apparant
millia. p. ſex & quinquaginta ſupra quadringenta. Portum ingreſſus fogéda incolis uī in
tulit: quos palantes & nudos adortus eſt. Dati erant in prædam ex diplomate regio: quia
fuerant in chriſtianos olim crudeliſſimi: nec adduci unꝗ potuerant: ut pacato xpianos ſu
ſcipere intra dicionis ſuæ terminos uellent. Auri copiā ſed exiguā apud eos repere: ne
ꝗ id quidem purū erat. Eo ſibi laminas & bullas pectori affigendas ad decorem conflāt.

Ea tamen grassatione spoliisq; non contentus fogeda captiuis: quos paulo ante cœperat: ducibus pagum in internis a littore distantem millia.p.duodecim: in quo fugientes ex uico maritimo suscepti fuerant: adortus gentem reperit licet nudam bello tamen aptam. Scutis quippe ancilibus & ensibus etiam ligneis oblongis & arcubus certant ac sagittis: cuspidibus aut præustis: aut osseis. Desperatis animis in nostros cum hospitib9 impetum fecerunt: animaduersa presertim eorundem qui ad eos aufugerant calamitate: ex paruulorum & fœminarum raptu & spoliis strageq; in ipsos illata. Strati fuerunt nostri. Proximum a fogeda præfecto Ioannem de la cossa: qui primus aurum in Vrabensi arena collegit: cum septuaginta militibus interemere. Sagittas nanq; liniunt herbæ cuiusdã succo lœthali. Cæteri in fugam uersi ad naues regente fogeda duce: qui & ipse terga dedit redierunt. Dum ea strage perculsi mœsti uiuerent in portu carthaginis: ecce ducem aliuz Diegum de nicuesa cum quinq; nauigiis. In portu nanq; beatæ in hispaniola & hunc pa rantem se reliquerant fogeda & cossa. Is quinq; & octoginta supra septingentos adducebat. Plures nanq; hunc nicuesam milites secuti fuerant: cum esset cuiq; liberum ex ducibus alterutrum eligere: propterea quod maioris esset ob ætatem auctoritatis: & quia ferebatur uulgo beraguãm ex regia concessione a Nicuesa colendam auro ditiorem esse: quam Vrabam Alphonso fogedæ destinatam. Appulso igitur Nicuesa: consilium iniere quid facto opus esset. Suffragiis uniuersorum statutum est: ut sociorum ultioni primum studeretur. Noctu agmine composito iter cœpere ad eos: qui cossam & septuaginta socios interfecerant. Vltima noctis uigilia imparatos adorti uicum qui domorum constabat centum amplius: sed uicinorum triplo refertum: incolunt nanq; gregatim: uniuersum ĩ gyrum circũseptum ne quisq; euaderet: supposito igne deleuerunt. Sunt domus eorum ligneæ palmarum foliis contegulatæ. Sex tantum paruulis ex ingenti uirorum ac mulierum multitudine pepercerunt cæteris qui non aufugerint ferro aut igne consumptis cũ suppellectilibus. a seruatis pueris cossam & cæteros interemptos ab ĩterfectoribus in frusta secatos fuisse: & demum comesos intellexerunt. A caribibus nanq; siue cannibalibus carnium humanarum edacibus originẽ traxisse caramairenses existimant. Auri aliquid inter cineres repertum est. Auri nanq; sitis non minus q̃ terrarum ad hos labores & discrimina subeunda nostros concitat. His actis & cossæ ac sociorum nece pensitata: ad portum regrediuntur. Post hæc fogeda qui prior uenerat: prior cum sua caterua discedens. urabam suæ gubernationi addictam quæsiturus iter fecit per insulam: quæ fortis dicitur Ea est media inter urabam & carthaginensem portum: in qua descendens trucium eẽ patriam cãnibalium didicit. Ex incolis mares duos: fœminas septem captiuos adduxit: cæteri euaserunt. Centum & nonaginta drachmas auri in uaria monilia conflati consecutus est. Inde urabam ab orientali præhenditora: quam appellant indigenæ caribana unde caribes insulares originem habere nomenq; retinere dicuntur. Ibi arcem & arci uicinũ uicum cœpit condere: in quod reciperent. Dehinc a captiuis edoctus: esse in internis ad millaria duodecim pagum nomine Tirufi aurifodina dite nobilem: consiliuz sumpsit de pago debellando. It: paratos ad sui iuris defensionem paganos offendit: repulsus fuit non sine contumelia & damno. Sagittis nanq; uenenatis & isti bellum gerunt. Non multos post dies in alterius pagi oppugnationem cum egestate pressus uenisset: fuit & ipsi sagitta femur transuerberatum. Aiunt e sociis nonnulli ab indigena percussum: cuius uxorẽ captiuam ducebat. Amice prius de uxore redimenda inquiunt egisse maritum cum fogeda: ad certumq; diem fuisse pactum id auri pondus: quod fogeda pro uxore petebat. Statuto autem die rediisse: sed sagittis & telis aromatum: non auro onustum cum octo sociis ad mortem paratis animis: illatæ iniuriæ carthaginensibus & pagi postea combusti participib9. Trucidatur incola ab fogedæ sociis: nec datur ultra amata cõiuge frui. fogeda atrocitate ueneni paulatim desiccatur. Dũ hæc ita succederẽt. ecce nicuesam ducẽ alterum cui beragua regio urabæ occidentalis assignata est habitanda. Is postridie a fogedæ

nostri p̃ofligantur.

cossa cũ septuaginta sociis interficiuntur.

vindicta in terẽptorũz.

auri sitis trahit nros

fortis ĩsula canibaliuz patria.

caribana prouintia

repulsa nostrorum.

uulneratur fogeda.

coiba prouincia.
digressu e portu carthaginis uela dedit beraguam aditurus. Littora semper lambens cuꝫ copiis: quas adduxerat: sinum cepit indigenarum appellatione coíba: cuius rex erat nomine Carcta. Linguam repperit ab hispaniola & carthaginensi longe aliam.

linguarum uarietas.
Diuersa etiam in his tractibus a suis met uicinis sunt idiomata. Regem nanq̧ hispaniola cacícum uocat: coíba uero prouincia chebí: alibi tibá: nobilem appellat hispaniola taino: coiba saccū: alibi iurá. Ex coiba ad Vrábam fogé de socii sui præfecturā tetendit. Nicuésa. Post aliquot inde dies ingressus ipse nauigii genus mercatorium: quod carauellā uocat hispanus: onerariæ naues ab alto ut sequantur imperat. Secum uero ducit biremes duas: uulgo bergantinos: quos est animus: simul & cætera nauigiorum genera: multa etiam alia: uulgaribus eorum nominibus in discursu nostræ narrationis nuncupare: ut apertius quid uelim intelligatur: neglectis tetricorum mordendi causas in scriptores querentium genuinis. Emergunt nanq̧ non pauca cotidie: quibus uera noīa relinquere nō potuit uetustatis ueneranda maiestas: Post nicuesæ discessum ad fogédam ex hispaniola uenit una nauis: duce Bernardino de talauera: quí eam fuerat ex hispaniola suffuratus cum hominibus sexaginta: Archithalasso: quem ipsi almirantū appellant: & gubernatoribus aliis inconsultis. Ex alimentis quæ ferebat: perditas egestate uires aliquantulum recrearunt. In fogedā indies magis ac magis exoriebantur sociorum murmura: ꝙ eos inani spe depasceret.

ex calamitate dissidium
Dicebat enim se in hispaniola reliquisse baccalarium ancisum iusticiæ prætorem a se electū auctoritate regia: quia sit peritus legibus: ut ad se duceret nauim unam commeatibꝰ onustam: Se ꝗ mirari quod multis ante diebus non uenerit: Neq̧ id falso aiebat. Discedens nanq̧ ꝙ ancisum iam semiparatum reliquerat. Socii uero se deludi arbitrantes inania esse quæ de anciso narraret: suspicati sunt. Taciti secū statuunt pleriq̧ bergantinos duos furari fogédæ: ac ad hispaniolam reuerti. Re intellecta fogeda præoccupare sociorum cogitata constituit: relicto francisco pizarro nobili uiro præfecto ad arcis: quam condiderat: custodiam: cum paucis ita saucius nauim de qua ante diximus conscendit: ad hispaniolaꝫ tum curatum femur si quod remedium inuenerit: tum etiam ut uestiget quid rei ancisum moretur: profecturus. De reditu suo intra quinquagesimum diem spem sociis relinquēs qui ex circiter tercentum ad numerum sexaginta: cæteris tum fame tum incolarum telis consumptis: reducti erant: lege Pizarro & sociis conscripta: ne proditione taxarentur: si

caribana fame deserit.
intra quinquagesimum diem non reuerteretur commeatuum & recentium sociorum auxilia ducens. Pactis igitur diebus exactis cum fame iaꝫ acri urgerentur: duos conscendūt relictos bergantinos: & eam terram deserunt. Hispaniolam uersus altum iam ad nauigātibus exorta tempestas e bergantinis unum cum uniuersis qui inerant: absorpsit. E sociis alii referunt se aperte uidisse immanem piscem circuneuntem bergantinum. Ingentia enim monstra maria illa nutriunt: & caudæ ictu bergantini temonem confregisse in frusta. Quo deficiente circumacta tempestate bergantinus obrutꝰ est circa littus insulæ: quam fortem appellant inter carthaginensem & urabanam oras sitam. A qua arcubus & sagittis bergantinus superstes accedens ab incolis feroci congressu barbarorum reiecta est. Iter ergo suum prosequens forte incidit in baccalarium ancisum inter carthaginensem portum & cuchibacóam regionem in ostio fluminis: quem nostri Boíum gatti

boiusgatti
appellant: quia ibi catum primo uiderint. Boíus autem hispaniola lingua domus dicitur. Veniebat ancisus una naui onusta commeatibus omnis generis tam ad uictum ꝗ̄ ad ue-

serra neuata.
stitum facientibus: & bergantino comite. Is erat cuius aduentum fogeda dux auide operiebatur: ex hispaniola idibus septembris soluerat: & quarto die a discessu montes altos quosdam recognouit: quos a perpetuis niuibus serram neuatam hispani appellarunt prætereunte colono primo repertore illarū regionū. Quinto aūt die p os draconis iter fecit anciso referūt: qui bergātino uehebātur: fogédā ad hispaniolā rediisse falso locutos ācisus existimās auctoritate ꝑtoria: ut reuertātur: īperat. Dicto parēt bergātinei. ācisū sequūtur: lꝫ ab eo supplices petierīt: ut alterutrū illis īdulgeret: aut ut bona eiꝰ uenia liceat ad

hiſpaniolã regredi: uel eos ipſe ducat ad nicueſã. In gratiæ præmiũ ſeſe donaturos ei duo millia drachmarũ auri offerunt. Auro nanq; dites erant: ſed pane egentes. Neutrũ Anciſus annuit: ſe q; alio proficiſci nullo modo poſſe teſtatus eſt: præterq; in Vrabam fogedæ prouinciam. Illis ergo ducibus Anciſus prætor Vrabam uerſus tetendit. Sed unum prius memoratu dignum non ſit moleſtum beatiſſime pater audire: quod huic prætori accidit uenienti. Iecit & iſte anchoras in ora Caramairiana: quam diximus Carthaginenſi portu & maritali fœminarum caſta uenuſtate: atq; utriuſq; ſexus animi fortitudine eſſe illuſtrem. Aquandi gratia & ſcaphæ naualis quæ confracta erat reficiendæ cauſa: nonnullos in littus mittit. Attentos operi noſtros indigenarum multitudo ſuo more armata circunſepſit: triduoq; obſeſſos tenuit: quo tempore neq; illi manus conſerere: neq; noſtri illos impetere auſi ſunt. ordinibus ſeruatis utriq; toto triduo ſteterunt protentis oculis in alteros alteri. Noſtri tamen interea opus demandatum proſequebantur: fabris nauticis medium agmen tenentibus. Dum ſic hæſitarent: ex grege aberrarunt duo aqualem urnã impleturi ad oſtium fluminis utriſq; uicini. Dicto citius ex hoſtibus adeſt cum decem armatis primarius unus: & ab utroq; latere aquatores circundant. Sagittis in eos directis minime tamen excuſſis: & trucibus oculis eos inſpectabant. Aufugit e duobus alter: manet imperterritus alter: & fugientem ſocium iurgio reuocauit. hoſtes compellat eorum idiomate: quod didicerat ex captiuorum inde alias raptorum comercio. Admirati ſermonem patrium in aduena truculentiam exuunt blandis inuicem uerbis agunt. qui ſint eius cateruæ appulſæ duces interrogant indigenæ. Peregrinos eſſe tranſeuntes reſpondet pedes: & ſe mirari ait quod a littore prætereuntes naues conentur deturbare: arguens eos immanitatis: ac ſimul ruinam enunciat: in tale conſilium abiiciant. Venturos nanq; armatos qui ſuperent maris arenas in ipſorum perniciem certiores facit: niſi nõ modo nõ arma ſumpſerint: uerum etiam niſi honorifice uenientes ad ea littora ſuſceperint: detineri pedites nunciatur Anciſo. fraudem ineſſe ſuſpicatus Anciſus ſcutatos educit ſocios omnes propter ſagittas uenenatas: & compoſito agmnine pedetentim graditur ad eos qui pedites detinebant: Sed dato ſigno a pedite indicante ut ſiſteret: ſuſtinuit gradum: & per reuocatum peditem alterum intelligit rem eſſe in tuto. Cupere pacem hoſtes inquit pedes: quandoquidem non ipſi ſunt: quos arbitrantur: fogedam & Nicueſam inſinuabãt qui pagum in littore illo ſpoliauerant captiuis abductis: & in internis alium proſtrauerant combuſſerantq;. Vltum eam iniuriam ſe ueniſſe fatebantur hoſtes: ſi quiuiſſent. At contra inſontes minime ſe uelle ſua tela exercere. Impium nanq; aiunt eſſe in quemq; non laceſſentem pugnare. Depoſitis igitur arcubus & ſagittis noſtros benigne excipiunt: ſalſis piſcibus & pane patrio donant. Ceruiſia quoq; ex fructibus patriis & ſementibus uinum æquante iiſdem uinarios cados impleuerunt. Ita pace confecta cum caramairenſibus ab aliis ducibus acriter laceſſitis: anciſus per inſulam fortem Vrabam proficiſcitur. Sua naui anciſus centum uehebat & quinquaginta uiros recentes: qui inde mortuorum locum ſufficerentur. duodecim etiam equas & ſues fœminas plures cum ſuis quod q; genus maſculis ad ſobolem in ea regione procreandam: & una tormentorum uaſa quinquaginta cum haſtarum. ſcutorum. enſium: reliquorumq; id genus telorum multitudine immenſa ad bella gerenda. Sed male auſpicato cuncta. Iamiam intrare portum uolentibus nauis gubernator: qui temoni inhærebat: in breuia & uadoſas arenas direxit. Stat miſera nauis arenis inuoluta. Vndis concutitur. aperitur. quicquid in ea uehebatur amittitur. Viſu miſerrimum. De commeatibus duodecim tantum farinæ cados caſeoſq; paucul os & biſcocti panis copiam exiguã ſeruauerunt: animalia & ipſa ſuffocata undis. Per bergantinũ & nauis ſcaphã pene nudis ipſi corporibus cũ telorũ parte euaſerũt. Ita ex calamitate cadũt ĩ calamitates de uita tantum: de auro iam minime ſoliciti. Ecce uiuos & incolumes inccomplexu terræ: quã tota mente petierant. Suſtinendis corporibus opera danda eſt: quia non ueſcuntur aereo flatu. De alieno quærendum eſt: proprio deficiente.

nonus caſus.

quid anciſus ſeců ne hat.

anciſi naufragium.

Vnum tamen illis inter tot aduersa secundum se se obtulit· Palmeta non procul a littore iuenere: inter quæ & palustres uluas aprorum multitudo libera uagabatur. aliquot ibi dies aprinis carnibus ad saturitatem usi sunt. Illos tamen aiunt nostris esse minores caudis breuissimis adeo: ut abscissas fuisse arbitrarentur. pedibus etiã nostris dissimiles sunt. Posteriores quippe aiunt pedes in his apris uno digito non ungulato constare: eorũ etiã carnes multo nostrorũ carnibus saporosiores & salubriores experti sunt. Palmarũ fructibus & palmulis radicalibus quibus interior bætica uescitur: & palmitos uocat: ex quorum qꝫ foliis roma scopas habet: necnõ prouincialibus pomis eo tempore usi sunt. Sed poma illa ut præcoca pruna quæ ossata parua etiã & rubẽtia ferũtur. Arbitror ego eius generis esse qualia ipse comedi aprili mense in ægyptia Alexandria: quorum arborẽ iudæi indigenæ periti legis mosceæ cedrum libani asseuerant. Ea sunt esui apta. Dulcedinem leni cuidam acrimoniæ mixtam habent: uti in sorbis uidemus. Loco persicorũ & cerasorum atqꝫ huiuscemodi aliarum arborũ incolæ in hortis arborẽ hanc plantant: & diligenti cura nutriunt: cum peregrina sit. Ea est ziziferæ arbori & foliis & altitudine trunco etiam simillima. Apris iam deficientibus de futuro consulere coguntur. Itur in interna turmati. Est huius terræ Caribanæ gens arcubus & sagittis tractandis aptissima. Centuriam ancisus ducebat: dico centum pedites: & si me nõ lateat constare centuriam ex centum uiginti octo militibus: ut decuriam ex quindecim. licet tamẽ de gente nuda scribenti nudis uti uerbis interdũ. Obuii occurrunt nostris tres tantum incolæ nudi: sine formidine ulla nostros adoriũtur. sagittis uenenatis transfigunt plures: plærosqꝫ perimũt: pharetris euacuatis euadunt uento celerius: pedibus nanqꝫ plurimũ ualent: & nostros lacessunt iurgiosis opprobriis. Sagittam in uacuũ emissam ex arcubus ferunt nullam. Redeunt ergo nostri: qua uenerant multis modis infœlices: & de relinquẽda terra illa consiliũ ineunt: præcipue quia diruerant arcem incolæ: quam fogeda condiderat: & uici domos triginta cõbusserãt ubi primũ terram a fogeda relicti Pizarrus & socii deseruère. Vestigantes igitur intellexère latus occidentale sinus illius urabæ fœlicius esse aeferacius. Quare dimidiã cum bergantinis uirorũ partem transmittunt: reliqua in orientali littore relicta. est sinus ille lat⁹ millia. p. quattuor & uigiti: quoqꝫ magis intra continentẽ prouehit: eo magis ãgustatur. In sinum urabæ diuersa cadunt flumina: sed unũ nilo: ut aiunt fortunatius nomine Darièn: in cuius ripa herbida & arborifera figere pedẽ statuunt: licet paruo lentoqꝫ alueo cõstet. Accolæ uero admirati uelorũ & bergantinorum aduentum: quæ suis lintribus erant grandiores: fœminis maribus qꝫ inermibus & suppellectilibus emissis: bello apti animis ac telis parati nostros in elato quodam tumulo structa expectant acie. quingentos amplius numero illos nostri eẽ iudicarunt. Instruunt ergo acies duce Anciso prætore pro fogèda. flexis genibus prætor ipse ac cæteri pro uictoria supplices orant superos. Vouẽt simulacro beatæ uirginis: quod hispali sub nomine sanctæ mariæ antiquæ colitur: aurea & argentea quedam dona: missuros qꝫ se peregrinum pollicentur: & nomen uico habitando imposituros sanctæ mariæ antiquæ: templumqꝫ sub eodem nomine erecturos: uel ad id eius reguli atrium dicaturos. His actis milites omnes iureiurando astringit: ne quisqꝫ hostibus terga uertat. Dato signo lætis animis scuta lacertis accingunt: hastas uibrant. & sublato clamore in hostes ruunt. Impetum nostrorum diu sustinere hostes nudi minime potuerunt. in fugam uertuntur duce regulo cèmaco. Nostri uicum occupãt: in quo ciborum copiam more patriæ ad præsentem esuriem propulsandam reperere: panem scilicet radicalem: & ex sementibus quas panico similes diximus in Decade: cum fructibus a nostris dissimilibus: quos ipsi uti nos castaneas & similia seruant ad usum. Ex gentibus iis mares nudos penitus fœminas uero ab umbilico gossampina contectas multitia repererunt. Est ea regio horroris hyberni expers. Distat nãqꝫ dariensis fluminis ostiũ ab æquinoctio gradus octo tantum: ita qꝫ populus uix diei ac noctis toto anno discrimen sentiat: ut plæriqꝫ

nouũ gen⁹ aprorum.

cedr⁹ libãi.

de cẽturia.

audacia inaudita.

latitudo sinus urabensis.

pugna dariensis.

cemacus regulus.

aiunt: neq; enim sunt astronomiæ periti. Propterea nil curæ nobis sit: an gradus ii ab eorũ sententia dissentiant: nec ne: quandoquidẽ paruo differunt: Licet ipsi arguant se intelligere: quantũ a puncto arctico stella polaris distans circumeat. Postero igitur die ex quo ad littus appulsi sunt: aduerso flumine tendunt. Canneta fluuialia reperiunt ad unũ milliare densissima. Rati quod accidit: pfugos accolas ibi uel latitare: uel supellectilia abscondisse. Cannetuʒ sagaci indagine scutis tamẽ insidiarũ metu contecti perambulãt. Desertum hominibus repercre cannetuʒ: sed supellectilibus & auro refertum. Lodicum ex arboreo Serico siue gossipio contextarũ: quod uulgus italũ bombasum hispanũ uero algodon nuncupant: copiam nõ exiguã: & utensiliũ ex ligno plæraq; alia ex fictilibus reperere: aureos & thoraces inuenere pectorales: & monilia eorũ more ad libraruʒ summã duarũ supra cẽtũ. Auro nãq; & ipsi monilia sibi cõparant: & miris modis laborata cõficiunt. E a pcẽtuũ suorũ pmutatõe assequũtur. Nã quæ regio pane fortunatur aut gossipio auro caret. q̃ uero aurũ gignit aut alia metalla maiori ex pte mõtana, saxea minie ferax. Sic inuicem cõmercia peragũt pecuniæ expertes. Duplici ergo lætitia psallentes q; auri magna cernerent argumẽta: & terram forsan amœnã ac feracem obtulerit: socios in orientali sinus Vrabæ parte relictos alias accersunt. Nonnulli tamẽ insalubrem esse ibi acrẽ cõtendunt: quia in summissa ualle iaceat pars illa montibus & paludibus circũsepta.

De gossipio nõia vulgaris.

Aurea monilia.

CREDITI CONTINENTIS LIBER SECVNDVS.

Habes beatissime pater ubi figere pedeʒ cõstituãt: qui fogeda duce uastos tractus Vrabẽses habitandos sanctione Regia sortiti sunt. Sinamus ergo Vrabenses parumper: & Nicuesam Beraguæ amplissimæ prouintiæ gubernatorem destinatũ repetamus. Ex uraba amici & socii fogedæ iurisditione diximus Nicuesam una carauella & duobus bergantinis ad occidẽtem beraguam uersus tetendisse: nauibus grandioribus a tergo ut sequerentur: relictis. Male auspicato consiliũ sumpsit. Nicuesa noctu amittit socios: pcedit ipse & beraguæ fauces: quas optabat præterit. Ex bergãtinis unũ ducebat lupus quidam de olano cantaber unius e nauibus grandioribus pfectus. Is a tergo succedẽs ab incolis didicit qua iter esset ad Beraguæ sinum ab oriente relictũ a nicuesa. Versa igitur ad orientem prora pcedens olanus occurrit altero bergãtino comiti: quod & ipsũ per noctis tenebras aberrauerat: cuius erat ductor Petrus de Vmbria. Læti ambo cõsulũt quid eligendũ: qua putent Nicuesam gubernatorem suum fecisse iter. Deliberato iudicãt. Nicuesæ ductori minus defuisse monitores de Beragua: quã sibi ductis: & spe reperiẽdi ducis in Baragua Beraguam uersus tẽdũt: cui repercre ad millia. p. sexdeci uicinũ flumẽ nomine dato a Colono de lagartos: quia lagartos hispana lingua latine lacertos nutriat maximos hominibus cæteris q; animalibus noxios niliacos crocodillos æmulãtes. In eo fluuio errorũ socios repercre in anchoris cum nauibus grandioribus: quæ ab alto ex ducis mandato pcesserant. Ibi uniuersa concio de gubernatoris errore solicita ex ducum Bergantinorũ consilio: qui pxime Beraguã abraserant: Beraguam proficiscuntur. Est beragua incolarum appellatione fluuius aurifer: & idem regionis nomen a fluuio sumptũ. In eius fluminis faucibus anchoras iaciũt naues grandiores: & uniuersos commeatus in terrã scaphis seruitoriis deportant: & Lupũ de olano Nicuesæ amissi loco gubernatorẽ erigunt. Cuius et primorum consilio ut abeundi adẽptis spes omnis tolleretur: sedarent q; animos ad eas incolendas: naues illas uetustate corrosas parumq; pfuturas deserunt: & quassari ab ũdis sinunt. Attamen ex eorũ recentioribus tabulis & nouis aliis ex regionis arboribus: quas aiunt ualde proceras esse & miræ altitudinis: sectis nouã post hæc cõstruxere carauellam qua uterentur ad emergentes necessitates. Fato infœlici a petro Vmbriæ bergãtini unius ductore Beragua reperta est. Is ingenio celer tentandæ terræ puinciam sumpsit: ut quo

Nicuese infortunium.

fl. de la gartos.

Naues depduntur ut spes tollatur abeundi.

in̄ loco terra capienda esset: sociis renũciaret. Duodecim nautas elegit. Scapham nauiũ grãdiorum ministram conscendit. pelagi fluxus ibi mugiebat horrendo quodã murmu re: ueluti de Scylla legitur sicula ob immanes pelago ꝓminẽtes rupes: ex acri undarum refluxu quẽ hispani uocant ressaccam: intra rupes repercussarũ. Luctatur aliquantisper Vmbria. Ad miserũ reiectus instar mõtis e rupibus turbo cooperuit: & cũ scapha ante so ciorum oculos obsorptũ uorauit. Vnus tantum ex omnibus: quia natator esset egregius: emersit: et apprehenso paruulo inter undas scopulo turbati maris furorẽ sustinens paca to altero die mari: & ex siccato ex refluxu littore euasit ad suos. Vmbria & reliqui undecĩ deplorati. Cætera multitudo non ausa se credere lintribus cũ bergantinis descendit ĩ ter ram: ubi paucos dies cõmorata aduerso flumine ascendens incolarũ pagos reperit: quos ipsi mumu appellant. Arcem in littore cõdere incipiũt: & in ualle quadã uberis soli: cum alioqui sit regio sterilis: sementes more patriæ iecerunt. Rebus ita se habentibus in Berá gua: ecce ab alta speculari rupe unus e sociis ad occidentẽ tendens oculos lintea uela lin tea uela proclamat. Quo ꝓpius uento appellitur: scapham esse carbasiolo erecto uenien tem cernit. Læti tamẽ scapham suscipiunt. Ea enim erat carauellæ nicuesanæ piscatoria quinq; uirorũ tantũ capax: qua tũ tres uehebantur: nicuesa inconsulto scapha suffurata: quia credere illis Nicuesa recusasset: quod beragua esset ab oriente a tergo relicta. hi uidẽ tes Nicuesam & socios paulatim esurie cõsumi: fortunã experiri ea scapha statuerunt: an beraguam ipsi quirent detegere. In beraguenses igitur socios incidunt. Nicuesã referũt errare amissa carauella per tẽpestates: inter paludes maritimas & deserta littora peragra re omniũ rerũ egentẽ calamitosũ: qui septuagesimũ amplius iam diẽ traheret herbarũ aut radicũ escis: aut patriæ fructibus raro contentus potabili aqua sæpe deficiẽte: quia in staret ad occidentẽ pedibus tendere Beraguã animo gestans. Tractũ cũ Colonus eius tã uastæ terræ primus repertor percurrerat: & gratia dei nomẽ indiderat incolarũ appella tione cerabaró. Interluit regionẽ fluuius a nostris sancti Mathei appellatus a beragua oc cidentalis millia. p. circiter centũ triginta. Huius fluminis & locorum pluriũ patriã præ tereo appellationem: quia ignorant eorum nomina: qui ad nos redeunt. Eo trium nau tarũ relatu lupus de olãno unius e duabus nicuesæ nauibus ductor: tũc etiã ꝓprætor unũ misit bergantinũ ducibus nautis aduectis scapha. Nicuesam reperiũt. Aduectus Nicuesa olãnum electũ gubernatorẽ donec ipse aduentaret: in carcerẽ & uĩcula cõpegit proditio nis accusans: ꝙ sibi gubernatoris autoritatẽ induisset: & imperãdi dulcedine pellect⁹ mi nime fuerit de ipsius erroribus solicitus: negligenter q; se habuerit: in uestigando quid ipsum tanto tẽpore moraretur: primarios oẽs perturbato animo alloquebatur: & intra dies paucos ut sarcinulas colligerent oms: si quas habebãt: imperat. Expectaret parump æquo animo rogant: donec semẽtes quas ipsimet iecerãt: metãtur: quæ iam prope matu ruerãt: nam quarto quoq; mense a iacto semine maturescunt. Se nolle quicq̃ expectare proclamat. Illico inquit a tellure tã male fortunata discedẽdũ fore. Eruit ex sinu beraguẽ si quicquid aduectum erat. Ad orientẽ uela dirigi iubet. Ad miliaria sedecim. Gregorius quidã iuuenis Ianuẽsis Coloni primi repertoris a teneris famulus portũ ibi esse uicinũ recognouit. Sociis quibus se uera dicere probabat: signa dedit: in arena semi obrutã ãcho ram ex naui amissa: subq; arbore portui proxima fontẽ liquidum se reperturos enunciat. terrã prehendunt. Anchora & fonte repertis ab ingenio & memoria Gregorium cõmen dant: ꝙ eius rei solus e multis nautis: qui littora illa cum colono percurrerãt: reminiscere tur. Portum bellum Colonus appellauerat. Quum ex itinere plærisq; in locis urgẽte fa me descenderent: e nauibus ab incolis male excipiebantur. Ex egestate tanta nr̃os inua serat hebetudo: quod arma capere in quẽquã licet nudũ resistentem nequirẽt. Viginti ho mines propterea uenenatis percussos sagittis amiserant. In portu bello fuit cõsilium di midiã sociorum partem relinquere: reliquã nicuesa traducit orientẽ uersus: ubi ad millia ria octo & uiginti a portu bello statuit arcã condere in littore apud promontoriũ olim a

Miserãdus Vmbrie casus.

Scapha ni cuesana.

Nicuese ca lamitas.

gratia dei.

Sãcti mat thei fluuius

Reperitur ĩfelix nicue sa.

beragua de serit ~~icuesa~~ nicuesa

Colono marmor appellatum. Sed nemini uires ad laborē illuȝ ob esuriem suppetebant: Turriculā tamen ad primos incolarū ipetus sustinēdos crexit: quā nomē Dei appellauit. Ex quo Beraguā reliquit: tum in itinere inter arenosas planities: tum egestate dū turrim ædificaret: e paucis superstitibus ducentū amisit. Ita paulatim cōsumpta est septingentorum octoginta quinq; uirorū multitudo ad uix centum iā reducta. Dum Nicuesa cū paucis illis miserrimis hominū uiueret: exorta est inter Vrabenses de principatu contentio. Vaschus núnez halbóa quidā omnium iudicio magis armis q̄ cōsilio confisus manu prōptos in Ancisum prætorē concitauit inquiens: Ancisum litteras regias prætoriā potestatem annuentes minime habere: nec satis esse quod a fogeda fuerit autoritate gubernatoria electus. Vetuit igitur ne ius prætoriū exerceret Ancisus: & quosdam īter se uiros vrabēses statuerūt: quorū consilio regerētur. Quare in factiones diuisi non redeūte duce suo fogéda: quē sagittæ ueneno iam perisse arbitrabantur: an accersendus esset eius loco Nicuesa nec ne: inuicem contendebant. Qui magis consilio ualebant: & nicuesæ familiares fuerant: quique Vaschi núnez insolentiam ferre nequibant: Nicuesam debere quæri per ea uniuersa littora censebant. Intellexerāt enī ex Beragua ob terræ sterilitatē discessisse: posseq; ipsum Ancisi exemplo & aliorum qui naufragati fuerāt: in secessu aliquo oberrare: neq; esse animo quiescendū: donec aperte intelligatur: uiuat ne cum sociis: an obierit. Vaschus autē núnez uerit⁹ ne adueniente Nicuesa imperio in socios exueretur: insanos appellabat eos: qui putarent Nicuesam uiuere: & si uiueret opera Nicuesæ ipsos non indigere. Asserebat enim neminē ex sociis esse: qui non sit æque imperio aptus: atq; Nicuesa. Dum ita in contrariis uersaretur studiis: ecce duarū nauium grandiorū ductorē Rodericum enriquū colmenares cum sexaginta uiris recētib⁹: & cōmeatuum tā ad uictū quā ad uestitū copia. De huius colmenaris nauigatiōe animus est plæraq; referre. Ex Beata portu hispaniolæ ubi ad has terras traiecturi se instruūt. Colmenares iste discessit circiter id⁹ octobris anni Millesimi quingentesimi decimi. Prehendit autem terrā in nonis nouembris in uasta Pariæ regiūcula a Colono reperta inter portū carthaginis & regionē cuchibacóam. Passus est inter nauigandū tū ab incolis: tū a maris ira Incōmoda nō mediocria. Aqua potabili deficiente naues applicat ad fluminis ostiū suscipiendis nauibus aptū: incolarū appellatione Gairæ defluebat autē gaira ex alto niuali monte quo altiorē nemo ex ducis Roderici comitibus aiebat se uidisse unq; : neq; aliter putandū est: si niuibus albescebat in ea regione quæ intra decimū gradū distat ab æquinoctiali linea. In gaire igitur fluminis ripa ad implēdos cados lintrē seruitoriā demittit. Dum haurire aquam inciperent e scapha: ecce regulum uestibus amictū gossampinis cū sociis palatinis uiginti: insuetum uisu. lena illi pendebat ab humeris cubito tenus: A cingulo uero demissa. uestis alia talaris fœmineū æmulabatur ornatū. Accedens Regulus amice uisus est monere nostros: ne inde aquā sumerent: quod noxia esset hominibus: ostendit q; proxime labi fluuiū aliū aquæ salubrioris ductorē. Monstratū a Regulo fluuiū adeūt. fundum tentare nitētes tepestate ꝓhibentur: ebulientes etiā arenæ uadosum esse ibi mare indicabant. Coacti sunt igitur ad primū redire fluuium iaciēdis anchoris tutum. Struxit cacichus ille nr̄is insidias adeuntibus. Attentos nanq; cadis implendis: cū armatis more suo nostrorū iuditio septingentis licet nudis alias: Soli nanq; regulus & palatini eius amiciūtur nostros perturbat. Lintrē raptat & in assulas cōfringit. Sagittis uno ictu oculi septē & quadraginta e nr̄is prius quā scutis se contegere quiuerint: transuerberauerūt: e quibus unus tantum euasit. Cæteri atrocitate ueneni periere illico. Neq; enim remedia contra id ueneni gen⁹ adhuc intelligebāt: uti postea ab insularibus hispaniolæ didicerūt. Herbā nāq; gignit hispaniola huius herbæ uirus extinguēs: modo propere succurratur. Seruati sunt & alii septē elapsi intra magnæ arboris corrosum uetustate sinum ad noctē usq; ibi latitantes: Sed minime uitauerunt hostium manus. Noctu nanq; illis relictis nauis discessit. De his nulla ulterior mentio habitā est. Ita per multa huiusmodi discrimina: quæ: ne sim minuta recensen

marmor ꝓmontariū. Nomē dei

discordia iter vrabenses.

vaschus recusat de nicuesa. Succurrit egētib⁹ colmenares.

rodericicolmenaris nauigatio.

gēs vestita

proditio incolaruȝ et nostrorum strages.

do tuæ Sanctitati fastidiosus: prætereo. Vrabæ tandem sinū assecutus est. In orientali ei⁹ latere sterili iecit anchoras: vnde paucis ante diebus ad occidentale fortunatius nrī trans= migrauerant. Admiratus locorū silentiū ibi nanqꝫ socios se reperturū putarat. Quid rei hoc sit non intelligit: uiuant ne: an locū mutauerint: ambigens. Salubre ad rem consiliū amplexus est. æneas ballistas & puluerariа quæcunqꝫ tormēta nauibus gestabat globis & puluere farciri: flammasqꝫ per cacumina rupiū accendi noctu iubet. Igne supposito uni uersa simul tormenta quatiunt. Tonitribus & mugitu horrendo sinus Vrabensis intremu it: licet millia passuum quattuor & uiginti distarent. Ea est enim sinus Vrabensis latitudo Exauditur tamen a sociis: & flammis aduentantiū sociorū. Dariennēses mutuis respon= dent flammis. Quare flammarū respondētiū ductu ad occidentale latus Colmenares tra ducit naues. ærūnosi dariennenses: qui iam uix aīam egestate lassam dentibus retinebāt: ob Ancisi prætoris naufragiū protētis in cœlum manib⁹: obortis præ lætitia simul et mæ rore lachrymis: eo plausu: quem tanta necessitas expostulabat. Rodericū & socios ad se ue nientes suscipiūt. Commeatibus & indumentis: erant enim pene nudi: habunde fruūtur Restat Beatissime pater: ut quid vrabensium dissidia de prīcipatu ducibus amissis pepe= rerint: edisseramus.

Confundit colmēares sociis non repertis.

succuritur erumnosis

PVTATI CONTINENTIS LIBER TERTIVS.

RIMORES Vrabenses oēs: & qui consilio magis pollebant: accersendū esse quoquomodo Nicuésam sicubi reperiatur: censent. Ab Anciso prætore renuē te aduentum Nicuésæ bergantinū quē ipse propria impensa construi fecerat: abripiūt: & contra ipsius Ancisi uolūtatē ac Vaschi núnnez gladiatoris iudici um statuunt vt Nicuesa quæratur ad inuidiā de principatu inter se tollendā. Colmenari ergo de quo supra mentionē fecimus: negociū dant ut nicuésam queritet per ea littora uti suspicabantur. errantē. Audierant nanqꝫ deseruisse Baraguā telluris in fœcūdæ regio nem. Dantqꝫ in mādatis: ut repertum aduehat. Spem rei bene gerendæ illi præbeat: si ad tollendas inter eos coalescentes iam seditiones uenerit. Prouinciā summit Colmenares quia nicuésæ deuīctus esset amicicia: nec se minus ut nicuésæ succurreret cum suis cōmea= tibus qꝫ vrabensibus: uenisse fateretur. Vnā igitur e suis nauibus quas aduexerat: & abla= tum Anciso prætori bergantinū cum parte cōmeatuū: quos īportauerat: instruxit. Vni= uersa circumuicina littora peragrās ædificantē turrim ad Marmor ꝓmontoriū Nicué= sam tandē reperit uiuentiū oīm infœlicissimum suprema macie confectū: squallore obsi tum una cū sexaginta tantūmodo sociis ex septingentorū amplius numero superstitibus adeo ut nil minus illorū misereretur: qꝫ si mortuos offendisset. Nicuésam amicum Col= menares recreat. lachrymis & blandis sermonibus solatur. Ampla spe melioris success⁹ & mutandæ fortunæ Nicuésam replet: . A bonis omnibus vrabensibus aduentū eius desi derari arguit: qꝫ sperent eius autoritate sedatum iri discordias inter eos exortas. Colme= nari amico Nicuésa gratias agit: quales tanta calamitas exigebat. Mare unā conscendunt Vrabam uersus ꝓficiscuntur. Veteri solēt homīes naturæ instituto ex lætis fortunæ succes sib⁹ insolescere. Post lachrymas: post flet⁹. & uarios de infœlici fato suo cōquest⁹: post gra tiarum actiones prouolutus ad pedes Roderici colmenaris seruatoris sui Nicuesa: fame iā domo expulsa: cœpit obloqui priusqꝫ Vrabenses uiseret: de mutando rerū statu in vrabā deqꝫ auro demendo cunctis: inquiens nequiuisse quenquam se aut fogéda collega suo in consultis auro manū imponere. Hæc huiusmodi dicta ad vrabensium aures delata. Anci= si prætoris pro fogéda & vaschi núnnez partis aduersæ suscitatoris. animos in nicuésā cō citarunt. Adeuntē reiiciunt: uelut alii referunt: posteaqꝫ in terrā descenderat cum sexagin ta sociis: ut inde abiret minis etiam additis cœgerūt. Bonis omnibus id minime placuit: Sed populi tumultū ueriti quē vaschus núnnez excitabat: rē iniquā passi sunt. In bergan tinum igitur: quē ipse miser aduexerat: cū septendecim tantū ex sexaginta superstitibus

nicuesa queritur.

nicuesa erūnosus.

gratiarum actio

Notabile.

repertus nicuesa minatur vrabensibus.

Eiicitur nicuesa

trudūt. In calendis martiis anni Millesimi quīgentesimi undecimi infœlix nicuésa mare conscendit iturus ad hispaniolā cōquestū de vaschi nunnez temeritate: atq; illata ui p An cisum prætorē in ipsū. Hora infausta bergantinum cōscendit. nusq; apparuit ultra. Sum mersos omnes & bergantinū ipsum arbitrantur. Id utcunq; feratur: nicuésa ex erūna præ ceps in ærumnā cadens uitam finiuit ærumnosius q; uixerit. Turpiter eiecto nicuésa: con sumptisq; quos colmenares īportauerat cōmeatibus: fame rabidi uti e siluis lupi rapaces coguntur uiciniā perturbare. Duce vascho nunnez circiter centū triginta uiri conueniūt Vaschus aciem suo more gladiatorio instruit. Folle tumidior præstites substitesq; sibi ac tergiductores ad libitum eligit. Comitem & collegā ducit secum Colmenarē. Exit raptu- rus a finitimis regulis quicquid fiet obuiū. Regionē per id littus nomine Cóiba: de qua mentionē alias fecimus: adit. Caretā eius regulū: a quo nil unq; aduersi passi fuerant tran seuntes: appellat. Imperiose trucīq; uultu petit præberi aduenientibus cibaria. Caréta re gulus posse illis quicq; impartiri negat. Se transeuntibus christianis succurisse sæpe nu- mero unde penu habeat exhaustū: arguit. Ex dissidiis præterea & simultatibus: quas ex- ercuit ab ineunte sua ætate cū finitimo regulo: qui Poncha dicitur: laborare domū suā re- rum penuria. Nil horū admittit vaschus gladiator Miserū Carétam spoliato eius uico ui- ctum iubet duci ad Dariénē cū duabus uxoribus & filiis uniuersaq; familia. apud Caretā Caretæ regu lus spoliat & capitur. regulum repererunt tres e sociis nicuésæ: qui nicuésa prætereūte ut beraguā quæreret: iu- dicium ex male factis timentes aufugerant e nauibus in anchoris stantibus. Classe uero ab- eunte caréte regulo se crediderunt. Caréta hos tractauit amicissime: agebatur iam mensis duodeuigesimus: ppterea & nudos reperere penitus: uti reliquos incolas: & saginatos uti tres pfugi saginati. capones manu fœminea domi depastos in obscuro. obsonia dapesq; regias fuisse sibi illo tempore incolarū cibaria uisa sunt: quod sine mei tuiq; : sine cede nō cedam cōtentione uixerint: quæ duo trahunt: cogunt & raptant homines: ut uiuēdo minime uiuāt. Ad pri stinas tamen curas redire elegerunt. Ex caréte uico ad pñtem famē propulsandā: non au qd trahat pceps hūanū genus. tem ad necessitatem penitus tollendā cibaria detulerūt ad socios in darienē relictos. An post hæc an prius id acciderit: non aperte intelligo: Scio tamē post nicuésam eiectū in an- cisum prætorē occasiones fuisse per vaschum & factionarios eius quæsitas. Captus est an capit ācis cisus & cōiectus in uincula: bonaq; illius fisco addicta: causa suscepta q; a fogeda tantū: quē iam uita functū aiebant: non a rege litteras prætorias haberet: seq; īquit nolle cuiq; parce- re: qui ab ipso Rege per propriū diploma potestatē non hēat. Bonorū tamē rogatu flexit animum: & mitius egit bonus digladiator: stigmati pepercit. Ancisum solui iussit: qui li- ber nauim ipse libens conscendit: ut inde abiret ad hisponiolam. Priusq; uela daret: boni Soluitur ancisus. omnes ad eū supplices iuerunt: vt e naui descenderet ab eo petunt: seq; daturos operam pollicentur: ut uascho recōciliato integra illi prætoria autoritas restituatur. Recusasse fer tur ancisus: discessitq;. nec desunt: qui sub lingua īmurmurent: uoluisse deū & cœlites in ācisi disces sus ex vraba. ancisum ista patrari in eiecti eius cōsilio nicuesæ uindictam. Vt cunq; sit nouarum terra rum uestigatores ruūt in præceps: & se ipsos conficiūt intestinis odiis: neq; inuigilant: ut par esset: tantæ rei inuēto. Statuunt interea oēs una sententia mittēdos esse ad Hispanio lam ad almirantū siue Archithalassum iuuenē Coloni primi repertoris hæredem filium ī hispaniola proregē: & ad reliquos insulæ gubernatores: a quibus nouæ terræ auxilia & leges recipiunt: qui significent de statu rerum: & quāta angustia laborent: quidue repe rerint: quid speretur si cōmmeatibus succurrant egentibus. Ad id uolēte vascho nunnez eligitur e factionariis eius Valdíuia quidā nomine processu in Ancisum suo insultorio iu valdiuia et zamudius vrabensiū nuncii re formato: additur & illi collega homo cantaber qdā zamúdius. Vt valdíuia ex hispanio la redeat cum cōmeatibus expositis mandatis: & zamúdius in hispaniā ad regem se con- ferat edicitur. Discedunt ambo una cum anciso aliter: quæ acciderint: regi q; ualdiuia uel zamudius relaturo. Et ancisus & zamudius me domi in Curia cōuenerunt. Quæ mecum Careta sol uitur. egerint alibi dicentur. Dum in his uersantur miseri Dariennenses Carétā regulum coibē

sem soluunt statuto fœdere de bello gerendo nr̄is auxiliantibus contra poncham caréte fi
nitimū hostem intra continentē regulum. Transituris Caréta pollicetur se necessaria p̄=
biturū: pn̄temq́ cū sua familia & armis futurū in bello. Sunt autem ipsorum arma non
arcus: non sagittæ uenenatæ: uti habere idigenas illos trans sinum orientales diximus.
Cominus hi certant ut plurimū ensibus oblongis quos macanas ipsi appellant: ligneis
tamen: quia ferrum non assequūtur: & præustis sudibus aut osseis cuspidibus missilibus
etiam ad prælium utuntur. Sementibus ergo iactis q̄ maximas iacere potuerunt: itur ad
Póncham duce causasq́ primas agente Caréta. Post aliquot a pacto fœdere menses: ut se
itur in pon — rēdi metendiq́ caretæ ruricolis copia daretur. Ponchæ regiam adoriuntur. aufugit pon=
cha regulū — cha. Vicum & uniuersa diripiunt: bonis ponchæ famem ꝑpulsant. Sed minime sociis
ob locorum distantiam illis bonis: licet multa repererint: succurrere potuerunt. Distabat
nanq́ regia ponchæ a Dariéne milia. p. centum amplius & humeris portanda erant: ad
maxime distans littus: ubi nauigia: quibus aduecti erāt ad caretæ uicū: relinquerāt. Auri
libras aliquot reperere cælatas in diuersa monilia. Redeunt ergo ad naues deleto pōcha:
reges internos relicturi: Maritimos autem infestare constituunt. Est non longe a Cóiba
in eadē ora regio cui nomē Comógra: regulusq́ illius Comógrus. Hunc post ponchā de
letum adeunt. Comógri regiam in aduersa montiū uicinorū radice sitā uberi duodecim
adit como — lequarū planicie celebrē repererunt. Ad comógrū affinis & primari⁹ Carétæ palatin⁹ ex
grus — dissidio cum careta se receperat. Appellat hos lingua eorū Iurá. sese medium dedit Iurá
Coibensis: & comogrū nr̄is conciliauit: quia nostris erat a trāsitu Nicuesæ notissim⁹: tres
q́ illos trāsfugas domi iurá hic habuisse ī honore toto eo tp̄e ferebatur. Pacato igitur nr̄i
Comogri regiā adierūt quæ distabat ab dariénē lequas. 30. itinere puio: circuire nāq́ mō
tes medii cogunt euntes. Septem habere filios egregia forma iuuenes & adolescentes ex
descriptio — uariis uxoribus Comógrū comperere licet nudos. Atrium autē ex sublicibus trabibus in
comogree — ter se connexis roborosa miris modis structura constare aiunt: lapideis mœnibus nihilo
domus. — minus ualida. Longitudinem dimensi passuū centum quinquaginta. Latitudinem uero
pedū octoginta in uacuo dinumerarūt: laquearibus & pauimentis arte eximia laboratis.
Penuariā uero cellā reperere refertam dapibus patriis omnifariam. Vinariā autē doliis
fictilibus & ligneis cupis munitā: hispano uel italo more: optimisq́ uinis licet nō ex uuis
more nr̄o — repletam. Neq́ enim uites habēt. At ex tribus illis radicum & granorū ad conficiendum
vasa & vinū. — panem generibus: quæ Iucca áges & maís diximus in nr̄a decade appellari: & ex palma=
ex palmaꝝ — rum fructibus uina cōficiunt: uti germanos: Belgas: britannos: montanos etiā nr̄os his=
fructib⁹ vi — panos puta vascones & astures: & in alpibus noricos sueuos & heluetios ex ordeo tritico
na. — q́ & pomis alicam cōficere audiuimus. Alba nigra etiam uariorūq́ saporum & mulsum
plæraq́ imitantia apud comogrū se potasse uina dictitant. Audi summe pontifex audi
aliud monstrosum spectaculū. Huius reguli penetrale ingressi camerā reperiunt pēsilib⁹
repletā cadaueribus gossampinis funibus appēsis. Interrogati quid sibi uellet ea super
Comogri — stitio: Parentum esse & auorū atauorumq́ comogri reguli ea cadauera inquiunt. De qui
penates. — bus seruandis maximā esse apud eos curam: & pro religione eam pietatem haberi recen=
sent. Pro cuiusq́ gradu indumenta cuiq́ cadaueri imposita auro gemmisq́ superintex
ta. Penates sic colebat antiquitas summe pontifex. Quo uero pacto cadauera illa cratib⁹
desiccent: ita ut sola restet cutis tanq̄ ossium retinaculum igne lento supposito: in deca=
de descripsimus. Ex septem comogri filiis ætate grandior mira pollebat natiua sapiētia.
Blandiendū esse hominibus iis uagis intellexit: dandāq́ operā ne causas nanciscantur
quibus in se domumq́ suam uti in cæteros cōterminos sæuire queant. Ad uascū & colme
Comogri — narē primarios: quattuor auri affabre laborati drachmarū millia: septuaginta etiam mā
munera. — cipia dono misit. Se nanq́ inuicem capiūt: ac uendunt rerum usui uel appetitui suo con=
sonarū permutatione: Pecunias quidem nesciunt. Aurum illud tantum dēq́ alibi conge=
stum una librabant in comogri uestibulo nostri: ut regio fisco quinta pars debita secerne

retut. Eſt nanq; id ordinariũ in iis regnis decretũ: ut ex auro argentoue ac gemmis quæ
ſtoribus regiis aſſignetur quinta: Reliquum inter ſe ex compoſito diuidũt. Exortæ ſunt ĩ
auro diuidendo inter noſtos rixæ. Aderat comógri filius prudens ille primarius: qui ac-
cedens librales lances pugno excuſſit rigido: & aurum quodcunq; inerat per ueſtibulum
diſperſit: iurgiis noſtros inſectando eleganter in hanc ſententiã diſſeruit. Quid hoc rei ẽ
uiri chriſtiani? adeo exiguã auri copiã tãti facitis quã præcipue uultis ex pulchre fabrefa-
ctis mõilib9 ĩ rudes uectes cõflare (Secũ nãq; cõflatoria ĩſtrumẽta portabãt) Si auri eſt vr̃a
fames tãta ut illi9 cauſa tot quietas gẽtes pturbetis calamitates & incõmoda pferẽdo p uni-
uerſum e patriis regionibus extorres: regionẽ affluẽtem auro uobis oſtendã: ex qua po-
teritis auri ſitim iſtam explere. Sed maioribus uos oportet copiis rẽ aggredi. Vobis nãq;
neceſſe eſt potentes reges: patriæ ditionis acerrimos deffenſores: armorum ui debellare
Præter cæteros ſeſe uobis obiiciet tumanamá Rex: cuius regnum eſt auro reliquis fortu-
natius: a nobis diſtans ſoles tantũ ſex: A ſole nanq; dies cõputant. Medios præterea mon
tes Caribes genus hominũ ferox humanarũ carniũ edax. ſine legibus ſine imperio uagũ
occupant. Oppreſſis nanq; montiũ habitatoribus aurifodinarũ: quæ ſcatent in iis mon
tibus: cupiditate raptati proprias & ip̃i ſedes deſeruere. Eo enĩ auro quod ip̃i miſerorum
monticolarũ lacertis effodiũt: in laboratas laminas & uarias imagines has & huiuſcemo
di alias effigiato: quicquid appetunt: aſſequũtur. Fabros nanq; & ipſi aurarios habẽt: qui
monilibus formandis inuigilant: Rude ſiquidem aurum nos non maioris facimus q̃ lu-
teos globos: priuſquam opificum dextra fabrefacti prodeant in fictile uas aliquod nobis
gratum aut neceſſariũ. Fictilia & ipſi habent nõ inculte formata. Hæc nos ab illis noſtro-
rum prouentuũ puta mancipiorũ in bello profligatis hoſtibus captorũ: quæ coemũt edẽ-
da lodicũq; & ſupellectiliũ ad domorũ ornatum permutatione cõparamus. Eſculẽta quo
q; illis nos præbemus: quibus ipſi carent: Quippe qui montes incolunt. Armis igitur eſt
hoc montanũ iter aperiendum. Hos montes (ĩdice digito montes auſtrales mõſtrabat)
traiiciendo mare aliud e promontoriis deſpectare licebit: quod nauigiis uelificatur nihi
lo ueſtris minoribus: & carauellas inſinuabat: licet & illi nudi agant more noſtro: uelis ta
men & remis utuntur. Ab aquarum e montibus diuortio latus illud uniuerſum ad auſtrũ
ſpectans aurũ gignit affluenter. hæc ille & una inſinuabat eſcaria uaſa cæteraq; utẽſilia re-
gem tumanamá ciſmontanũ & tranſmontanos oẽs ex auro habere formata: aiebatq; non
minorẽ eſſe apud auſtrales illos auri copiã: quã apud nos ferri. Ex qua nanq; materia no
ſtri enſes & reliqua tela cõficiant: intelligebat relatu noſtrorum. Duces noſtri Iuuenis nu
dio orationem admirati: interpretes enim habebant tres illos ſaginatos: qui ſeſquiannum
inter caretæ familiares uerſati fuerant: animos ad eius dicta erexerũt: & auri e lancibus li-
bralibus diſcuſſi temeritatem in facetias & urbanitatem conuerterunt: cõmendantq; illi-
us & facta & expoſita. Sed quibus argumentis innixus iſta ferat amice interrogant: quid
ue faciendum cenſeat: ſi plures copiæ uenerint. Ad hæc iuuenis comógreus idiomate pa-
trio in ſe parump receptus: uti orator qui ſe ad aliquid graue diſſerendũ accingit: & cor-
pus ad motus perſuaſioni neceſſarios diſponit: in hanc repetiit ſententiam. Attendite ui
ri chriſtiani: licet nos homines nudos auri cupiditas haud quaq; exagitet: ambitione
tamen: imperii cauſa nos bellis inuicem cõficimus: & uicinis præcellere noſtris cupimus
Hinc pullulant inter nos diffidia: hĩc noſtra pernicies. Bella geſſere maiores noſtri: geſ-
ſit & genitor comógrus cum finitimis regibus: in quibus & uicimus & uicti fuimus: Sicu-
ti ex ſtratis hoſtibus apud nos mancipia cernitis: ex quibus ſeptuaginta uobis dono dedi:
haud ſecus nobis profligatis e noſtris hoſtes captiuos duxerunt aliquãdo. Bellorũ nanq;
uices hæ ſunt. Ex familiaribus noſtris: qui apud eos mãcipiũ egerunt: ecce unũ qui apud
tranſmontanũ regulũ & eius regionis tranſmontanæ quæ magis auro ſcatet: dominum
longo tempore uictus ſub ſeruili ferula uitam duxit infœlicem. Ab hoc & innumeris ali-
is huiuſcemodi; A liberis etiã hominibus ab illis ad nos & e conuerſo amice traiicientib9

redarguit nr̃os comogri filius.

pulchra comogri filii oratio.

Rex tũana ma diues auro.

quid inui-cẽ pmutẽt.

Alia utilis oro comogrei iuuẽis

hæc nobis ab immortali memoria propriis facultatibus notiora sunt. Atamē quo certius uobis ista referri sciatis: ne falli suspicemini: me duce uincto resteq; parato ad supplicium rem aggrediemini: ut me ex arbore uicina suspendatis si differre a meis dictis uel puncto intellexeritis. Accite igitur accite mille christianos ad bella paratos: quorū robore possimus una cum comogri genitoris mei nostro more bellatoribus hostiū uires confringere. Id uobis auri copiam optatam præbebit. Nos autem in ducatus & auxilii præmiu3 ab hostiū nostrorum iniuriis & formidine perpetua: qua cōcepta male pacati uiuimus: liberabitis. His dictis prudēs iuuenis comógreus conticuit. nostri uero saliuā deglutire mercurialem ampla spe auri iterato cœperunt.

consiliū comogrei iuuenis

PVTATI CONTINENTIS LIBER QVARTVS

PAVCOS inde dies ibi commorati Comógro sub nomine caroli ob hispaniarum principem baptizato cum eius familia redeunt ad Socios Dariennenses relicta comógro spe de militibus a filio petitis: quibus tuto queant ad australe pelagus montes superare: victū quem habitādum elegerunt ingressi: rediisse Valdiuiā post semestre a suo discessu intellexerunt. Sed cum parua cōmeatuū copia quia paruum aduexerat nauigiū. Spe tamen ampla de mittendis prope diem & cōmeatuum & recentiū uirorū auxiliis. Almirantus prorex & reliqui hispaniolæ gubernatores se nullam habuisse hactenus curā de Dariennēsibus fatentur q Ancisum prætorem cū sua naui onusta incolumen fuisse appulsum arbitrarentur. bono sint animo in posterum hortātur. se nulla in re defuturos: Ad presēs nullam habere nauim qua plura valdiuiæ queant præbere de necessariis īquiūt neq; erat carauella qua3 ipse aduexerat capatior. Erat nāq; licet nomine carauella ob formam exiguū tamen nauigiū. Quare ad presentem tantum necessitatem parumper moderandam non ad egestatem tollēdā commeatus attulit valdiuia. Post paucos igitur dies a valdiuiæ regressu iisdem angebantur angustiis: præsertim quia ueniens ex altis montibus turbo cū fulguribus & tonitruis horrendis mense nouembri tantum aquarū attulit alluuiem: ut segetes omnes quas in solo bene fortunato septembri mense: priusq; ad comógrū regulum proficiscerētur: satas reliquerant: abstulerit partim: partim suffocauerit. Erant sementes illæ paniceæ quod grani genus hispaniola maisum vrabahóbam appellat: quas diximus quotannis ter maturescere quia regiones illæ horrore hyemali minime grauantur ob uiciniam ad æquinoctialem lineam. Ex hóbba siue maíso panem esse triticeo regiones illas incolētibus salubriorē: q facilius cōcoquatur: consonat physicæ rationi. Deficiente nāq; frigore ab extremis ad præcordia calores minime pelluntur. Frustrati ergo spe suarum segetum: & uicinis regulis iam & cōmeatibus & auro expilatis: quærere cibum a distantibus coguntur: & una significare gubernatoribus hispaniolæ quāta egestate urgeantur: quæue apud comogrū de Australi plaga intellexerint: quo sit regi cura de mittendis mille illis armatis: quorū dextra si pacato nequiuerint: per uos liceat facere montes utrunq; mare intersecantes. Mittitur cum mandatis idem valdíuia: cui præbendas quæstoribus regiis in hispaniola sedem habentibus: octunciales tercentum libras ex quinta Regio fisco debita crediderunt. Eam libram hispanus Marchum appellat: quam quinquaginta nummi aurei castellani nuncupati cōplent. Castellani pondus pesum dicunt. Quindecim ergo millium castellanorū summā dicimus eam fuisse. Est uero castellanus nummus paulo minus triente Ducatū aureū superans prouinciæ pecularis moneta: quæ nullibi præterq; in castella cuditur. Constat ex ea summa libras mille quingentas octunciales a regulis affecutos fuisse. Quod uniuersū in diuersa conflatū uel diductum monilia puta torques collis: armillas brachiis: & bullas pectoribus imponendas: laminulas etiam auribus & naribus affigendas repererant. Mare igitur valdiuia cōscendit ea carauellula: qua uenerat: redieratq; alias: tertio idus Ianua

comeat⁹ 3 pauci.

iactura turbinis.

ter serisē panis vno āno

Ex regia quinta tercētū auri libre octūciales mittuntur.

quid sit aureus castellanus.

rii anni iam millesimi undecimi ab aduentu domini: cum mandatis ad uaschi núnnez ar
bitriu3: & ea quã rettulimus auri summa regiis præbenda quæstoribus: & ex amicis por
tanda in hispaniam ad affines & cognatos: quam quisq3 optauisset. Quid ualdíuiæ inter
nauigandum acciderit suo loco dicemus: ad permanentes in vraba' redeamus. Hi dimisso
ualdíuia: rabida fame stimulati statuunt eius sinus intima uestigare per diuersa. Est ab o-
stio sinus eiusdem extremus angulus distans millia circiter octoginta. Angulum illũ ap-
pellarunt hispani culatam. Angulum præhendit uaschus ipse cum centum hominib9 ue
ctis per sinũ uno Bergantino & monoxylis prouincialibus quibusdam: quas diximus ca   de ãgulisinu uraběsi
nóas ab insularibus hispaniolis appellari: ab urabensibus urí. In sinum ex angulo fluui9
cadit: ab oriente labens dariene decuplo maior. Aduerso fluuio millia .p. triginta: aiũt nã
q3 ipsi lequas nouem amplius sed in dextram conuersi ad meridiem incolarum pagos of
fendunt: quorum regulus dabaíba nuncupatur: uti cacíchum hispaniola ii chebí ultima a
cuta appellant. Ad dabáibam se recepisse cemacchũ dariensis regulum a nostris in prælio   dabaiba re
profligatũ intellexarunt. Aufugit dabaíba. Putatur a cémaccho monitus ne nostrorũ im   gulus.
petum operiretur. Deserta omnia reliquit. Arcuum tamen & sagittarum aceruos: supelle
ctilia etiam & retia: piscatoriasq3 scaphas plures repererunt. Lacunosa nanq3 palustriaq3
loca illa neq3 iaciendis sementibus aut arborum plantationi apta esse cognouerunt. Pro   quid repererint i dabaibe regia.
pterea exiguam eorum: quæ affectabant: cibariorum scilicet copiam consecuti sunt: quia
piscium permutatione a finitimis panem ad propriam tãtum indigentiam ii piscatores
comparant: auri autem cœlati millia castellanoru3 septem ex desertis domibus habuerũt
E monoxylis quædam: ex arcubus centum: ex sagittis fasces aliquot: ex suppellectilibus
cuncta. De prouincialibus urí id est lintribus duas abduxerunt. Ex eius fluminis paludi
bus uespertiliones inquiunt prodire noctu turturibus non minores morsu lœthali no-
stros infestãtes. Id aliqui ex iis qui morsus experti sunt testantur. Ancisus prætor electus ĩ   magni uespertiliones
terroganti mihi de uespertilionum uenenato morsu rettulit se fuisse inter dormiendum
a uespertilione demorsum in talo pedis æstate ob calorem detecti: nec magis nocuisse: q̃
si alterius animalis non uenenosi dentibus læsus fuisset. Dicunt alii uenenosum esse mor
sum: sed aqua marina illico lotum curari. Rettulit etiam Ancisus mederi aqua marina: &
igneis cauteriis simul uulnerato ab incolis uenenata sagitta: seq3 id in regione caribana'
ubi plures ex suis percussi fuerunt: experimento cõperisse. Ex angulo igitur sinuali ura
bæ redeunt parum contenti: quandoquidem non onusti cibariis. Redeuntibus illis exor-
ta est in uasto illo sinu tanta tempestas: ut supellectilia omnia: quæ a miseris piscatoribus   fera tempestas.
afferebant: proiicere in pelagus fuerint coacti. Ex urí etiam id est lintribus quasdam una
cum hominibus absorpsit mare. Eodem uero tempore quo Vaschus núnnez tentare si-
nus angulum ad meridiem constituit: ex composito rodericus colmenares cum uiris se-
xaginta per alterius gurgitis alueu3 ab oriente ad montana carpit iter. Is ab ostio flumi
nis ad millia .p. circiter quadraginta: inquiũt nãq3 lequas duodecim: pagos offendit in ri
pa fluminis sitos: quorum chébi id est regulus Turuí appellabatur. Apud hunc regulum
adhuc morabatur colmenares: quando Vaschus nunnez post reditum ad darienem: ad-
uerso & ipse flumine colmenarem adiit. Inde refecta iam eius turuí cibariis sociorum ca-
terua statuunt una conscendere. Ad milliaria totidem ab illis quadraginta insulam com
plectitur fluuius piscatorum patriam. Eam: quia natiuas ibi arbores offenderint cassiam
fistulam gignentes: cannafistulam appellarunt. Vicinos in ea sexaginta repererunt gre   canna fistula.
gatim casas decem habitantes. A dextro insulæ latere labitur alter fluuius: & ipse
prouincialibus lintribus et Bergantinis sustinendis aptus. Riuum nigrum flu-   riu9 niger.
uium appellarunt. Ab ostio fluminis eius ad millia passuum quindecim sparsim re-
perere uicum domorum quingentarum ædificatum: cuius chebin id est regulum abena

abenamachei. machei uocari aiunt. Domos deseruere omnes ubi primum nostros aduentare senserunt Sed cum fugientes insequerentur: mutato consilio reuertūtur: & irruerunt in nostros atrocibus animis: ut qui e propriis laribus pellebantur. Ensibus ligneis: sudibus etiam prae ustis & hastis teretibus oblongis non autem sagittis nostros impetunt. occidentales nanq sinui haud quaq arcubus bella gerunt facile profligati miseri nudi sunt nostrorum telis Dum eos insequerentur nostri regulum abenamachei & primarios quosdam capiunt Capto regulo pedes unus: qui uulneratus ab eo fuerat: lacertum abscidit uno ictu gladii Ducibus tamen inuitis. Erat ibi christianorum numerus circiter centum quinquaginta. horum dimidiā partem ibi duces reliquerunt: ipsi uero cū caeteris aduerso iterū flumine tendunt lintribus patriis nouem quas diximus appellari uru. A riuo nigro & insula canna fistula millia passuum septuaginta: relictis a dextra laeuaq pluribus in id maius cadentibus fluminibus: unum capiunt duce incola nudo ducendarum per ea flumina nauium magistro: in cuius ripa ostio ipsius proxima Abibeiba regulus incolis imperabat. loca esse palustria cognouerunt. Propterea primarium abibeibae reguli atrium in arbore summa aedificatum erat. nouum & insuetum habitandi genus: sed adeo proceras arbores terra illa nutrit: ut inter earum ramos aedificare domos liceat indigenis uti de aliis apud uarios legimus autores qui aestuante oceano confugium habebant ad altas arbores: quum refluente piscibus uescerentur relictis trabibus inter ramos distentis & connexis inuicē: congeriem struunt contra omnem uentorum uim tutam. Putant nostri ob fluuiorum alluuies: quae ibi crebrae sunt: arboreas domos īcolas habere. Est arborum illarum altitudo tanta q nulla uirilis lacerti uis sit: quae domum aedificatam iactu lapidis attingere sufficiat. Nec miror quidē: si plinio & autoribus aliis crediderimus de arboribus indicis: quas adeo proceras esse tradunt ob soli ubertatem & aquarum abundantiā: ut sagitta nequeāt superari. Neq enim eius terrae campi omnium iudicio cedunt ubertate aut aquarū abūdantia ulli telluri: quam sol ambiat. Ex illis arboribus plerasq dimensi brachiorum ambitu uiri septem interdum octo stantes uix complexi sunt. In solo tamen cellas habent uinarias eo uino: de quo supra diximus: refertas. quia licet uentorum furor minime potis sit domos illas diruere: aut confringere ramos. Conuoluitur tamen q̄uis integra: quacū q flatus trahat: unde uina perturbarentur eo motu. Reliqua secum habent in arboribus. Vina pergradus constructos arbori inhaerentes famuli ad regulum & primarios prandētes aut coenantes recentia supportant non tardiore gressu: ac pede plano nostri pueri nobis ex abaco mensae uicino ministrant. Abibeibae arborem nostri adeunt. colloquia ineūt petunt nostri ut descendat dato pacis signo. negat abibeiba: ut se uiuere sua sorte sinant orat. Se post blandicias diruturos arborem a radice: uel igne supposito crematuros: nisi cum omni familia descendat: nostri minantur. Renuente iterum abibeiba securibus impactis arborem quatere incipiunt. Visis ex arbore salientibus assulis ex sectione: mutauit abibeiba consilium. descendit: sed ipse tantum cum filiis duobus. agunt de pace: deq auro colligendo. Se aurum non habere inquit abibeiba: quod auro non indigeat: & se de auro nunq fuisse sollicitum dicit. Instantibus inquit abibeiba: si tanta est auri uestra cupiditas: aurum in uicinis montibus quaeritabo: & repertum ad uos feram: gignitur nāq ī pximis montibus aurum. Diem statuit quo rediturus esset. nec statuto die: nec post statutū regressus est abibeiba. Discedunt ergo inde bene saturi dapibus & uino abibeibae: sed minime auro diuites: uti putauerant. Ab abibeiba tamen & dicionariis eius ac filiis de aurifodinis & caribibus siue canibalibus humana carne uesci solitis: de quibus alias latius: illa eadem accepere: quae apud comogrum regulū audiuerant. Ad millia. p. iterum triginta circiter ascendentes in canibalium tuguria: sed uacua penitus cuncta inciderunt. Cū nā q sentirent nostros uiciniam perambulare: se fortunasq suas humeris ad montana in tutum receperant.

Marginal notes: abibeiba regulus. Domus in arboribus. puerorū celeritas. abibeibe oratio

CREDITI CONTINENTIS. LIBER QVINTVS.

NTEREA DVM PER FLVVIORVM RIPAS ISTA GE
runtur ex iis quos naschus & colmenares in riuo nigro Abena
machei reguli dicione reliquerant ad terræ custodiam: De-
curio quidã noĩe raia siue fame cõpulsus: siue qd fatalis esset ei
ille dies cum sociis nouem uiciniam fuit ausus uestigare. Pa-
gum finitimum reguli nomine abraibe adiuit. Raiam ipsum
& duos e sociis abraibes trucidauit: cæteri aufugerunt. Post
paucos inde dies affinis & uicini abenamachei domo expulsi
cui brachium ut malum malo adderetur: abscidisse peditẽ
in riuo nigro diximus: Abraibæ misertus profugus namq; ad
Abraibẽ abenamacheius cõcesserat: abibeibã arboreum habitatorem conuenit: qui & ip
se domo extorris nostrorum congressum uitans per deuia montium & siluarum errabat
Abibeibam compellat Abraibes in hunc sensum. Quid rei hoc est Abibeiba infœlix?
Quæ gens hæc? proh miseros? quæ nos tranquilla pace fruentes exagitat? Quousq; tan-
dem patiemur horum sæuiciam? nonne satius est emori: quam ea ferre: quæ tu: quæ Abe-
namacheius affinis noster: quæ cemacchus: quæ Careta: quæ poncha: & reliqui nostri or
dinis principes ab his passi sunt? Vxores filiosq;: etiam dicionarios captiuos duci: & for-
tunas omnes in prædam trahi ante oculos? me nondum attigerunt: sed exemplo aliorum
nõ longe abesse meã perniciẽ æquũ est credere. Vires igitur nostras & fortunã experia-
mur in eos: qui abenamacheium domo expulerunt & male tractarunt. irruamus. iis truci
datis forte reliqui nos adoriri ultra uerebuntur. & si tentauerint: hos habebimus ex eorũ
acie detractos. Quidquid euenerit æquanimius tolerandum erit. His & huiuscemodi au-
ditis abibeiba in abraibes sententiam it pedibus. Diem ad rem gerendam statuunt: sed eis
minime successit ad uotum. Ex iis nanq; quos diximus ad canibales usq; ascendisse: redi
erant ad riuum nigrum forte fortuna ea nocte: quæ diem insidiarum præcesserat: uiri tri
ginta missi in auxilium relictorũ: si qua uis ingrueret de qua suspicabantur. ecce ubi pri
mum eluxit: reguli cum dicionariis armatis more suo quingentis pagum sublato ingen
ti clamore impetunt: de recentibus: qui ea nocte uenerant: inscii. Nostri scutati ad eos p-
deunt. Sagittis primo percutiunt: dehinc hastis: & cominus ensibus strictis irruũt in ad-
uersos. Gens nuda plures inspectans hostes q̃ sibi persuaserat: facile profligatur: trucida
turq; maiori ex parte ueluti grex incompositus. Reguli euaserunt. captiuos ad Dariennẽ
mittunt: quoscunq; uiuos affecuti sunt. Horum opera utuntur ad agros sementesq; colen
das. His actis & pacata ea prouincia redeunt secundo flumine ad darienem: relictis ibi tri
ginta uiris in prouinciæ custodiam duce furtado quodam decurione: licet decurioni mo
re romano nõ sint addicti præcise quindecĩ milites quos regat: centurioniq; cẽtũ uiginti
octo. Centuriones tamen ultro citroq; centenarium numerum: & ultro citro quindenũ
decurionem est consilium appellare. Nec enim hos seruant ordines hispani examusim:
cogimurq; nomina rebus & magistratibus dare. Is ergo furtatꝰ decurio e riuo nigro cui
præerat: uiginti e suis sociis & unam fœminam cum captiuis quattuor & uiginti una tan
tum ingenti lintre prouinciali demittebat secundo flumine ad naschum præfectum & so
cios. Ecce illos ex transuerso quattuor uru idest monoxyla impetunt. prosternunt. neq;
enim parati descendebant per fluminis alueũ: quia nil tale suspicabãtur. Lintrẽ nostrorũ
inuertũt. trucidãt quos assequi possunt. Cæteri obruũtur duobꝰ exceptis: q ligna q̃dã cõ-
plexi ad socios usq; ab hostiũ furore lignorũ fascibꝰ: qui p alueum defluebãt: inuoluti de-

abraibes regulus.
raia decurio pimitꝰ.
colloquiũ regulorum de nostris interficiẽdis
casus seruauit nostros
de cẽturia & de curia.
Incolarũ in nostros impetus.

ceptis hostibus euaserunt. Ab his duobus seruatis moniti quid rei hoc sit scrutari omni studio incipiunt. Sollicíti de seipsis meditantes ꝙ sociorum in riuo nigro discrimen: nisi sors recentes illos triginta demissos nocte insidias præcedente ad uicum appulisset. Cō cilia frequentant. in re tam dubia musitantes quid consilii capiant haud quaꝙ occurrit.

perturbatio nostroꝝ ob casū trucem.

Sagaci tandem indagine uestigando intellexerunt regulos quinꝙ: puta Abibeibam palustris arboris incolam: Cĕmacchum uico: quem nostri habitant spoliatum: Abraibem & abenamacheium affines riui nigri accolas & Dabaibam piscatorum anguli sinualis: quē diximus culatam appellari dominum detrucidandis statuto die christianis conuenisse: & quippe cessisset: nisi uetuissent superi. Miraculo ascribitur & quidem nō iniuria: si pie librauerim⁹ quonam pacto sors regulorum cōsilium patefecerit. Auditu dignum est: propterea rem breuibus pandam ordine suo.

cōuētus regulorū de nostris trucidandis.

Vaschus ille nunnez: qui magis ui quam suffragiis principatum in dariennenses usurpauerat egregius digladiator: inter multas quas rapuerat: fœminas prouinciales: unam præter cæteras habebat forma eximia. Ad eam ibat acredibat frequens germanus eius: qui cĕmaccho regulo familiaris erat palatinus: domo & ipse priuatus patria sororis amore stimulatus interloquendum hæc uerba protulit. Dilecta mihi soror dilecta ausculta meis dictis: & celato: quæ referam: si tibi mihiꝙ uniuerso etiam generi nostro bene consultum iri desideras. Est horum hominum qui nos auitis laribus propellunt: insolentia tanta: ut nullo pacto eos ferre ultra constituant terræ pricipes. Ducibus quinꝙ regulis: regulos ordine suo nominatim enumerauit: ad rem gerendam centum esse urū paratas: mari terraꝙ multitudo armatorum ad quinꝙ millia cogetur.

ofo patefactoris cōiurationis.

Ad exercitum nutriendum commeatus in uico tichiri coaceruantur. Diuisisse etiam regulos inter se ex composito nostrorum & capita & facultates enarrat sorori bon⁹ frater. Propterea monet ut statuto die in tutum se recipiat: occasionē nacta aliquam ne in cōfuso trucidetur. Nescit nanꝙ uictor miles occurrenti cuiꝙ ignoscere: & diem cædi adiectum puellæ sorori patefacit. Puella uero quia ferrum est: quod fœminæ obseruāt magis quam catonianam grauitatem: siue ꝙ uaschum amaret: siue ꝙ uereretur parentuꝫ & propinquorum omnium & uniuersæ uiciniæ oblita: regulorum etiam quibus gladium iugulo tenus imposuit: uascho rem omnem aperuit. nil eorum prætermisit: quæ imprudēs germanus differuerat.

bellicus regulorū apparatus.

p feminam detegit cōiuratio.

Re intellecta datur opera per fuluiam ut frater reuertatur. Accitus a sorore illico regressus est. Capitur. fateri cogitur. Cĕmacchum Regulum herum suum quattuor illas urū ad nostrorum perniciem misisse cemachiꝙ consilio paratas esse insidias aperte fatetur. Struxisse etiam cĕ macchum particulatim interitum ipsi uascho: dato in mandatis quadraginta dicionariis suis: quos in amicicitiæ pignus ad uaschum miserat ad colendum uaschi agros serendos more patriæ ut marris interficerent. Solebat uasch⁹ adire fossores: uti moris est bonorum æconomorum quo animum præberet ad laborem ferendum. Dicionarii tamen heri reguli mandatum exequi haud quaꝙ ausi sunt: quia nunꝙ pedes aut inermis ad eos profectus esset uaschus. Equam nanꝙ habebat: qua uisebat agricolas: & lanceam dextra gestabat semper suo patrio more. Quare frustratus particulari consilio cĕmacchus hoc ultimum aggressus est sibi uniuersis ꝙ finitimis perniciosum.

quid ꝓui deatur itellecta cōiuratione.

Coniuratione nanꝙ patefacta uaschus ipse septuaginta uocat uiros: se sequantur edicit. Quo tendat: quid ue statuerat nemini palam facit. Ad cĕmachum primo tendit: q agebat ab ipsis millia. p. decem. Sed esse apud dabaibam palustrem culatæ regulum profugum intellexit. Sacchum eius idest primarium affinem palatinum: sic enim primarios appellant: uti regulos chebbi cum cæteris familiaribus prȩhendit. captiuos ducit. Aliquot ibi tam mares ꝙ fœminas reperit. Eadem hora qua ipse Cĕmacchum quæsiturus pedem e terra mouit: Rodericus colmenares aqua aduerso flumine cum urū quattuor & uiris sexagita duce puellæ fratre tetendit. Vicū adoritur Tichiri appellatū: in quo dixim⁹ cogi cōmeatus ad alendū exercitū. Vicū occupat. Quicquid ibi coaceruatū erat: puta uini diuersorum colorū: uti apud comogrū diximus: & ex omni genere panis reliquorūꝙ

cōiuratorū copia capit.

Tichiri locus daturi prædam.

edulium prouincialium:in suam potestatem reducit. Saccum tirichēsem: cuius ueluti per prætorem exercitus res patranda erat: una & quattuor primarios præhendit. Imparatos nanq; reperit. Suspensum ab arbore: quam ipse coluerat: sacchum sagittis configi ante oculos incolarum: & primarios patibulis colligari iussit Colmenares ad aliorum exemplum. Hac pœna coniuratis illata formidine tanta repleuit prouinciam uniuersam: q̄ nullus est iam: qui audeat erigere uel digitum contra torrentem nostrorum iram. Pacato iā uiuunt. Subdunt colla libentes cæteri reguli: neq; ultra sæuitum est in reliquos. Ex hostium horreis & cellis uinariis refertis in Tirichensi uico geniales egerunt dies aliquot.

prefect⁹ exercit⁹ regulorū pímit.

CREDITI CONTINENTIS·LIBER SEXTVS.

POST HAEC VOCATIS IN CONCIONEM SOCIIS omnium suffragiis sancitum est: ut procurator aliquis ad hispaniolam unde ius & auxilia expectant: deinde in hispaniam ad regem mittendus deligatur: qui seriem rerum omniū almiranto & gubernatoribus regi deinde proponat: nitaturq; regi persuadere de mittendis mille hominibus illis: quos iuuenis comogreus ad traiiciendos montes australem plagam ab eis dirimētes opus esse dixerat. Ambiuit sibi Vaschus nu'nnez procuratorium id munus: sed minime sociorum suffragiis id assequi potuit: neq; factionarii eius assensi sunt: ut inde discederet: cum quia se desertos arbitrarentur: tū etiam quia immurmurabant omnes Vaschum si semel inde euaderet: ad eam calamitatum combustionem nunq̄ rediturum exemplo ualdiuiæ ac zamudii quos a mense Ianuario miserant: putabātq; deliberato noluisse reuerti Sed aliter: uti suo loco dicemus: res se habebat: nam perierant. Scrutiniis igitur uariis inter se diu contendunt. Deligunt tandem Ioannem quēdam Quicēdum uirū grauem & maturum ætate fisci regii quæstorem in illis terris. In hoc quice'do fidem habebant summam de re bene gerenda. De reditu etiam quia uxorem ad eas regiones secū duxerat: quam in pignus sui regressus in sociorum potestate relinquebat. Quicēdo electo de collega illi præbendo diuersæ surgunt sententiæ. Maximo esse discrimini inquiūt aliqui rem tantam locare in unius uiri manibus: non q̄ quicedo diffidant: sed quia sit uita hominum fragilis ipsis præcipue iam æquinoctiali uicinæ temperiei assuetis: si cogantur ad septentrionem reuerti ad uarias aeris & ciborum mutationes. Dandum ergo esse collegam quicēdo censent: ut uno deficiente: quod facile potest accidere: supersit alter: ut q; duorum relatui si ambo euaserint: firmior a rege fides adhibeatur. In diuersa studia rē distendunt. Sors tandem in Rodericum colmenárem: de quo sæpe mentionem fecimus: cecidit: quia polleret rerum experientia. Percurrerat nanq; ab adolescentia ac iuuentute mari ac terris europam uniuersam: & rerum in italia gestarum in gallos fuerat particeps Non infirmior tamen illis causa uisa est: qua sperare deberent colmenarem si uiueret rediturum: q̄ in dariene maxima sibi prædia comparasset: maximasq; sementes iactas relinqueret: quibus uendendis sicco pede speraret se aurum promercale a sociis consecuturum. Reliquit igitur curam rerum suarum contubernali cuidam suo matritensi municipali alfonso mei hospitis filio unico nu'nnez nomine: qui iuris dicendi prætor erat. & fere sociorum suffragiis fuerat procurator electus pro contubernali colmenare: perfectumq; fuisset: nisi sponsam nu'nnez ipsum habere matriti e sociis unus patefecisset. Veriti namq; sunt ne sponsæ lachrymis deuinceretur: & abiret non rediturus. Colmenare igitur libero uiro electo quicedi collega: bergantinū ambo: neq; enī grandius iā ullū nauigiū

adregē nūcii deligūt

alfōsus nūnez.

quicedus & colmēares nūcii ad regem.

habebant: ingrediuntur quarto calendas nouembris anni Duodecimi supra quingen-
tesimum & millesimum a nostra redemptione. Ex itinere uariis agitati tempestatibus:
ui uentorum proiecti sunt ad occidentale littus eius uastæ insulæ diu creditæ continen-
tis: quam in prima decade Cubā diximus appellari. Egestate iam summa premebantur
ob diuturnitatem temporis. Agebatur nanq; tertius iam mensis a discessu a sociis. terraꝫ
captare coguntur: ut si qua reperiant: ab indigenis auxilium experiantur. Forte ad eam
eius insulæ oram appulsi sunt: in qua & ualdiuia tempestatibus quassatus terram capta-
uerat. Proh miseri! Expectate dariēnenses ualdiuiam: ut uestris ærumnis mederetur: mis
sum: expectate. Appulsum cubenses incolæ cum sociis omnibus ad unum trucidarunt: &
discerptam in littore carauellam qua uehebantur reliquerunt. Super repertas quasdam
carauellæ tabulas arena semiobrutas ualdiuiam & socios deplorarunt. Cadauer nullum
offenderunt: putant uel in mare proiecta: uel canibállibus edenda præbuisse recentia. Eas
nanq; regiones caniballes sæpe incursitant edendorum hominum causa. Ab insularibus
duobus: quos deprehenderunt: ualdiuiam intellexerunt perniciem: auri etiam cupidita-
te: quod habere ualdiuiam incolæ ab loquace e sociis uno cognouerant: pellectos de patrā
do tanto scelere cogitasse suos conterraneos duo illi professi sunt: aureis nanq; & isti mo
nilibus oblectantur. Truculenta sorte perculsi quia præcipue frustra sociorum ultioni in-
tendissent: aufugere crudeles terras & auaram nudorum hominum sæuiciam constitu-
unt. Iter ergo suum mœsti ob casum sociorum penuria rerum laborantes prosequūtur.
Priusq; cubæ latus illud meridionale superarent: mille illis aduersi casus acciderunt: & fo-
gedam intellexerunt appulsum: & ipsum per ea littora infœlicissimam transegisse uitaꝫ
tempestatibus quassatum aiunt: per mille amfractus ærumnarum mille genera fuisse per
pessum: de hinc pene solum sociis amissis uel fame anhelantibus in diuersa relictis uix ui
uum ad hispaniolam deuectum: ueneniq; tandem atrocitate ex illo uulnere: quo percus-
sum diximus ab incola urabensi proiecisse animam. Ancisus uero prætor eiectus secun-
diore fortuna terras easdem peragrauit. Se optatos uentos inter ea littora offendisse mihi
assensus est in curia: & ab incolis cubæ se fuisse benigne susceptum iactitauit: sed in Caci-
chi cuiusdam præcipue dominatu cui nomen est commendatori. Is cum baptizari a tran
seuntibus christianis peteret: quo nomine hispaniolæ uicinæ insulæ gubernator appel-
laretur interrogans: commendatorem nominari audiuit. Erat enim eo tempore quo is
uoluit baptizari gubernator quidam egregius uir ordinis equestris militiæ calatrauæ:
Cuius institutionis equites commendatores appellantur. Optauit propterea cacichus
ille id est regulus appellari commendator. Commendator igitur iste insularis Ancisum
ad se appulsum benigne suscepit hospitio: & oppleuit necessariis ad uictum: sed quid de
religione sanctimoniaq; ibi ancisus seruari didicerit ab incolis: tu sanctissime pater: cu-
ius dextra religionem sanctimoniamq; induimus accipito. Nautam ignotum male se ha
bentem per cubensia littora facientes iter e nostris quidam reliquerant apud commēda
torem regulum. Nauta in honore habitus a regulo & eius dicionariis ualetudine recupe
rata commendatoris præfecturam in bellis gerendis sæpe exercuit: mutuis nanq; sese in
uicem conficiunt præliis: & uictor euasit semper. Is licet litterarum ignarus bono animo
uir: Beatam uirginem deiparam pientissime colebat: & secum perpetuo consutum in pe
ctore uirginis ipsius in charta pulchre depictum gestabat simulachrum. eam pietatem ui
ctoriam sibi semper peperisse commendatori significauit: atq; una commendatori per-
suasit abiiciendos esse cemes omnes: quos ipsi colerent: quia nocturnos lemures anima-
rum nostrarum uoratores infensissimos referrent: beatam q; uirginem deiparam patro-
nam sumerent: si fœlici ductu res suas oēs bello & pace iri gubernatū optarent. Defuturā
nullo tpē uirginē deiparā: si corde pio numē ei9 inuocauerint: facile nudis gētibus nauta
persuasit. Virginis ergo simulachrū regulo rogāte dono dedit: cui & ædem & altare dica
uit: cemibus quos auitos colebāt posthabitis. De cemib9 pater beatissime ex gossampino

trimestris erroꝛ i mari

valdiuie et sociorū iter nicies a cubensibus.

fogede nauigatio ⁊ iteritus.

de cōmēdatore cubēsi regulo.

ad nocturnorum lemurum: quos familiariter passim uident & alloquuntur similitudinē
contextos: & eodem gossampino in miram duriciem interius constipatos: in decimo no
stræ decadis libello latissime. Ex nautæ instituto sole uergente ad occasum commenda
tor ille regulus & uniuersi eius dicionarii utriusqꝫ sexus domum mariæ uirgini dicatam
adeunt cotidie. Ingressi flexis genibus capite reuerenter obstipo & manibus iunctis si
mulachrum his uerbis multiplicato salutant: aue maria aue maria. Pauci nanqꝫ ex eis plu
ra proferre eius orationis uerba didicerunt. Ancisum itaqꝫ & socios adeuntes dextra præ
hensos ad dicatam domuꝫ alacres ducunt. Se illis mira ostensuros inquiunt. Simulachrū
digito monstrauerunt monilibus & fictilibus uasis eduliis & aqua plenis per podia cir-
cūseptum. Hæc nanqꝫ simulachro sacrificii loco donant ex auita religione erga cemes. in
quiunt ea se simulachro præbere: ne si fame urgeatur: desint cibaria. fame urgeri posse si
mulachrum integro sensu putant. Sed quid auxilii a simulachri numine hoc est a Beata
uirgine se fateantur habuisse auditu pulcherrimum est: & medius fidius beatissime pa-
ter pro certo habendum. tantus est enim ex nostrorum relatu pietatis erga deiparam uir
ginem in his simplicibus incolis feruor: ut ad se laborantes in prælio præcipue cōtra su-
os hostes: pene dixerim: cogant e cœlo descendere. quandoquidem precium: quo emere
ipsum & suos cœlites possimus reliquit hominibus deus: pium scilicet amorem & chari-
tatem ardentem. Quo nam igitur pacto poterit ullo tempore deesse beata uirgo: præsi-
diū eiꝰ pura fide inuocantibus? Anciso & sociis commendator & palatini eius omnes affe
uerant: conserta manu nauta duce simulachrum portante secum: cemes hostium in con-
spectu simulachri uirginei omnibus rem intuētibus uersa facie intremuisse. Cemes enim
quiqꝫ suos ad prælium in auxilium portant. Nec simulachrum modo sed uiuētem fœmi
nam candidis uestibus pulchre amictam pugnæ tempore auxilia ferentem in hostes se
uidisse asseuerant. Fatentur itidem hostes ex aduerso sceptratam & minacem apparuisse
suis hostibus fauentem mulierem: cuius aspectu præcordia sibi horrescere sentiebant.

mira de religione cubensium

ancisus honorifice suscipitur

mira simplicitas incolarum.

preciū quo deus & supi emuntur.

Miracula pugne tpe.

Postea uero ꝙ abiuit nauta ab adeuntibus ea littora christianis susceptus nauigio: seruas
se ad unguem nautæ instituta se cōmendator fatetur. Cum finitimis exortam esse diram
contentioneꝫ de cemibus rettulit: puta qui nam cemes esset alio sanctior ac potentior: su
perqꝫ hac disceptatione certatum fuisse aperto marte sæpius cum finitimis: sed beatā uir
ginem defuisse nunqꝫ: quin ingruente certamine affuerit: attuleritqꝫ cōtra maximas ho
stium copias parua manu facilem uictoriam. Quibus uerbis clamore sublato in hostes ir
ruerent interrogati: se nil aliud unqꝫ ex nautæ doctrina protulisse: ꝙ sancta maria adiu-
ua nos: sancta maria adiuua nos idiomate tamen castellano. Id enim in omnium ore li-
quide prolatum nauta reliquerat. Dum ita sese inuicem crudeliter trucidarent: pacto fœ
dere conuentum est: non ut singulari electorum ex utroqꝫ exercitu certamine: ut sæpe ro
manis: multisqꝫ aliis contingit apud antiquos: aut sagaci aliquo consilio res decernere-
tur: sed ut alterne ex utroqꝫ populo manibus post terga ligatis: & ad uincientis arbitriū
post terga innodatis uinculis in aperto agro singuli iuuenes sisterentur: eumqꝫ melio-
rem esse cemen aduersi annuerent: qui suæ partis colligatum iuuenem celerius liberaret
Sancito fœdere iuuenes alterne uinciunt duos: commendatoriani aduersum: aduersi ue
ro commendatorianum: ter idem tentasse inquiunt: terqꝫ inuocatum sui cemis dæmonē
ad ligatum ex aduerso accurrisse utroqꝫ uincto inspectante. Sed proclamante commen-
datoriano assuetam appellationem Sancta maria adiuua me Sancta maria adiuua me: ad
uentasse illico candidatam uirginem: & fugato dæmone imposita uirga: quam manu ge
stabat: in commendatoriani uincula solutū subito fuisse ante alterius oculos cōmēdatori
anum: transisseqꝫ in aduersum ea uincula: quibus erat cōmendatorianꝰ ab hostibꝰ īnoda
tus: ita ꝙ hostes repererint liberatū aduerse partis iuuenē: suuꝫ uero duplicibus astrictū
uinculis. Sed neqꝫ his cōtentos referunt hostes: præstigiis nanqꝫ id agi humanis arguunt:
nō melioris numinis aduenientis potestate. Vt igitur uiri graues ætate ac moribus pol-

nota lector ꝙ tasit pure fidei uehemētia.

lentes ab utroq; populo quattuor assint in prospectu ligandorum iuuenum: qui an fraus insit: necne: diiudicent: expostularunt hostes: o simplicem: o puram animorum benigni tatem! o auream: o beatam simplicitatem! annuit hostium postulatis cum suis familiaribus commendator ea fide: qua petiisse salutem sanguinis alluuie ualetudinariam: qua petrum cuius tu beatissime pater uicem geris: siccis pedibus uiso domino fluctus calcasse di dicimus. fœdus iacitur. uinciũtur iuuenes uiris grauibus octo astantibus. stat uto limite locantur. Dato signo suum quisq; cemen appellat. in auxilium uocat. aduentantem sui cemis dæmonẽ caudatum: hiatu uasto dentatum: cornutum: Cemen ipsum manufactum æmulantem & ligati & spectantes cernunt uolentem e uinculis iam soluere sibi dicatum iuuenem. Ad proclamantis commẽdatoris uocem præsto fuit beata uirgo: uiris graui bus protentis oculis ad rem tendentibus animum: assueta facit uirga in aduersum fugato dæmone transilire sui clientis uincula. Perculsi tanto miraculo commendatoris hostes uirginis cemen suo ceme digniorem esse fatentur. Eius rei argumentum est: quod audito christianorum appulsu ad eas terras: pagani commendatori finitimi: qui cum eo capitalia odia exercuerant: & sæpe conflixerant: oratores ad ancisum miserunt rogatu; ut sacerdotes ire iuberet: qui eos baptizarent. Duos quos secum habebat ancisus propere mittit. Centum triginta uno die ex cõmendatoris quondam hostibus: tunc amicis & affinibus baptizarũt. Gallinaceum genus apud hos incolas nostrorum industria coaluisse diximus. Quicunq; ad baptismum confluxerat: sacerdotibus gallinam offerebat aut gallum: caponem haud quaq;. Neq; enim: ut capones efficiant: castrare pullos adhuc didicerunt. Salsos etiam pisces & ex pane recentes afferebat quisq; placentas una cum altilibus. Redeuntes ad littus sacerdotes illos sex homines ex baptizatis muneribus onusti comitati sunt: quibus lautum pascha peregerunt. Ante lazari nanq; dominicu; diem biduo tantum ex Dariene discesserant: & vltimum cubæ angulum cuneatum ab oriente hispani olæ uicinum eo tempore abradebant. Commendatoris rogatu relictus est apud eũ unus e sociis libens tamen: non alia de causa: quã ut ipsum dicionariosq; suos & finitimos si accesserint: angelicam salutationem edoceat. Arbitrantur nanq; se maiori curæ fore numini deiparæ uirginis: quo plura eius orationis uerba didicerint. Assensus est ancisus commendatori: & his actis iter suum ad hispaniolam: cui iam proximus erat: prosecutus est. De hinc ad regem in ualladolæto morantem se contulit: ubi mecum uersatus est familia riter: & in uaschum nũnez gladiatorem acriter concitauit: promulgataq; fuit in eum ad uersa sententia anciso procurante. Hæc uolui beatissime pater de incolarum religione re censuisse: quæ non ab anciso solum uerum etiam a pluribus aliis autoritate pollentib9 uiris scrutatus sum. Quo intelligat beatitudo tua: quam docile sit hoc genus hominũ: quã q; facilis pateat eis ad nostræ religionis ritus imbuendos aditus. Nequeunt ista fieri repente. Paulatim ad christi legem euangelicam in cuius culmine sedes: trahentur omnes: & tui gregis oues multiplicatas indies magis ac magis beatissime pater intelliges. Iã darienenses procuratores repetantur.

inaudita fiducia de btã uirgie.

baptizãtur cõmẽdatoris hostes perculsi miraculis.

que munera baptizãtibus obtulerunt.

uascus cõdẽnatus.

Apostrophat ad põ

CREDITI CONTINENTIS·LIBER SEPTIMVS.

ST AB DARIENE AD HISSANIOLAM OCTO DIERVM ET interdũ breuior: si flauerit in puppim placidi uẽti nauigatio. Eam uix cẽtum dieb9 procellarũ causa ꝓcuratores peregerũt. Paucos nanq; dies in hispaniola cõmorati mandatis almiranto & gubernatorib9 expositis paratas ipsis adeũtibus mercatorias naues: quæ frequẽtes ad hispaniolã eũt & redeunt: ascenderunt. nec ante K. maii alterius anni ab eorũ discessu ex dariene ad curiã ꝓfecti sunt. Duo igitur darienensiũ ꝓcuratores quicedus & colmenares mẽse maio ãni. xiii. & quĩgẽtisimi a millesimo curiã ingressi sunt. Ioannes uero fonseca

qñ nũcii darienẽses curiã ingressi sint.

cui ab initio curandæ negociationis huius fuit onus demandatum: quē ob fida in reges
obsequia in pacensē: de hinc cordubensem: post palantinum & una Rosanū Antistitem
alii pontifices: nunc tua sanctitas in burgensem erexistis: & quia sit regiæ domus capella-
nus maior & consiliarius: indulti Regii cruciatæq; Regibus contra mauros concessæ ge-
neralem comissarium creastis: uenientes Quicedum & Colmenarem ab orbe diuerso a
gentibus nudis a terris alias ignotis suscepit honorifice. Burgensis ergo antistitis patro
cinio Quicedus & Colmenares a catholico Rege audiuntur. Quæ attulerūt regi palatinis
q; omnibus auditu grata fuerunt ob rerū nouitatē: & apud me sæpe cōtubernati sunt. Da-
riennensis aeris inclementiā horum uultus testantur. flauescunt nāq; similes ictericis &
turgescunt: sed ipsi præteritæ id ascribunt egestati. Ab iis procuratoribus & anciso zamu
dioq; altero etiā baccallario iurisperito qui baecia dicebatur: & terras illas peragrauerat:
& a Vincentio annez nauiū patrono littorum omnium illorum perito: & alfonso nigno
multis prætereа gregariis: qui ductu eorū eas oras adnauigauerāt: quæcūq; gesta sunt in
tellexi. nullus nanq; ad curiam rediit unq; qui non fuerit delectatus & uoce uiua & scri-
ptis mihi quæcunq; ipsi didicissent: patefacere. Ego uero e multis quæ quisq; mihi re
cēsuit prætermissis memoratu minime dignis illa tantum colligo: quæ meo iudicio sa-
tis factura historiæ amatoribus arbitror. In tanta quippe rerum magnitudine multa ne-
cessario emergunt: quæ ne nimis longa texatur oratio prætereunda iudico. Sed ad effe-
ctum: quē procuratorum aduētus pepererit: ueniamus. Priusq; ii procuratores aduentarēt
fama relatum erat primarios illos præfectos Nicuesam & fogēdam Ioannem etiam a cos
sa tanti momenti uirum: ut Regio diplomate nauiū magister appellatus sit regius: infœli
ci sorte periisse. Dissiderеq; inter se paucos illos superstites in dariēne: ita ut neq; trahen
dis ad fidem nostram simplicibus illis gentibus studeretur: neq; de vestiganda natura ter
rarum curam gererent: fuit consilium mittere ducē: qui rem deperditā sublato imperio
iis qui in iussu regio imperiū usurpauerant: restitueret. Eligitur ad prouinciam hāc capes
sendam petrus Arias Abulensis ciuis autem segouiensis cui est inter hispanos ātonoma
sice nomen inditum iustatori: quia egregius fuerit a iuuentute hastilusor. Vulgato per p
curatores Dariennenses in curia quanti momenti res sit: tollere Petro ariæ ducatū e ma-
nibus multi apud regem pertinaciter institerunt. At capellanus maior Burgēsis Antistes
cuia interest: uti iam diximus: huic negocio laboranti præbere remedia: regem adiens re
intellecta his uerbis compellauit. Quando quidem petrus arias forti animo Rex catholi
ce tuæ maiestati sub incerta spe lucri per certa discrimina trahendā obtulit uitā: sciamusq;
longo experimento militibus regendis aptum esse: sed in africanis certaminibus præ-
cipue: in quibus se gessit uti strenuum decet militem: & sagacē militiæ præfectū oportuit:
impiū fore iudicarem si cuiusq; alterius auaricia tantum excitati causa hic exautoraretur.
Ea t uir bonus iste dextris auibus; eat tuæ maiestati fidus alumnus in Regia educatus a te-
neris. Ex burgensis igitur episcopi consilio Rex petri ariæ cum amplioribus mādatis fir
mauit electionem. Mille ducentos bello aptos milites stipendio regio burgensis episco
pus conscribit Petro ariæ. Ex iis plærosq; duxit e curia: discessitq; ex valladoleto circiter
calendas octobris anni tertii decimi supra quingentesimū a millesimo hispalim urbem
uulgo Siuillam appellatam multitudine ciuiū et opulentia insignē profecturus: ubi per
Regios magistratus & militum supplementum: & commeatus: reliqua etiam ad rem tan
tā facientia sunt illi tribuenda. habet enim rex in ea urbe ad oceanea tantum negocia do
mū erectam: ad quam euntes redeuntesq; negociatores confluunt de iis quæ ad nouas
terras important: deq; auro inde relato rationem præbituri. Domum uocant indicæ con
tractationis. Reperit Petrus arias Hispali coacta iuuenū duo millia amplius: Auarorum
etiam senum non exiguum numerum. E quibus multi sese Petrum ariam propria pecu-
nia sine stipendio regio secuturos obtulerunt. Sed ne nimium destinata nauigia onerarē
tur; neue commeatus aliquando deficeret: traiiciēdi libertas ablata est. Est præterea cau

Fōseca ad ministrator.

petrus arias eligitur mittēd⁹ ad darienem.

burgēsis fauet p. ariæ.

virtus burgensis.

militū designatorum numerus.

1513

indice contractatiōis domus.

Furtuʒ cadamusti.

tum ne alienigena quisq; in iussu regio commisceatur hispanis. Propterea fui admirat⁹ Aloisium quendã cadamustũ venetũ scriptorem rerum Portugalensiũ ita perfricata frõte scripsisse de rebus castellanis fecimus uidimus iuimus: quæ neq; fecit unq̃ neq; uenetus quisq; uidit. ex tribus meæ decadis primis libellis: ad cardinalem Ascaniũ & Arcimboldum: quibus eram conterraneus: quando illa fiebant: scriptitata: ea excerpsit & suffuratus est: existimans nostra nunq̃ proditura in publicũ: Potuit & forte apud oratorẽ aliquẽ venetum in eos libellos incidisse. Celebres nanq; uiri ab illustrissimo senatu illo missi sunt ad reges hos catholicos: quibus ego ipse illa ostendebam libens: utq; exemplaria ab eis caperent facile assentiebar. Vtcunq; sit bonus uir Aloisius cadamustus alieni laboris fructum sibi studuit uendicare. De portugalensium inuentis: quæ quidẽ admiranda

mirãda portugalẽsiuʒ.

sunt: an uisa: uti ait: annotauerit: an ab alterius eodem modo uigiliis subtraxerit: nõ ẽ meum uestigare. Viuat & ipse marte suo. Nullus ergo mare conscendit in ea militum copia:

nõ licet ad uenis siuissu Regio nouas terras adire

qui non fuerit a regiis magistratibus conscriptus. Censiti tamen sunt extra ordinẽ plærique inter quos & iuuenis quidam nomine Franciscus cotta cõterraneus meus: sed adepto meo supplicatu diplomate regio: quo ut illum aduenam cum Petro ária traiicere sinerent: magistratibus imperabat: Aliter haud quaq̃ licuisset. Eat ergo cadamustus uenet⁹ & se cuncta uidisse scribat: cum sex & uiginti ãnorum: quibus huic catholico regi nõ male gratus semper astiti autoritas uix ualuerit ad impetrandũ de trãsitu aduenæ diploma. Ex genuensibus aliquibus Sed quidem paucis ob almirantum primi earum terrarum repertoris filium ea impenditur uenia. Cæteris minime. Conscẽdit igitur mare Petrus árias per Betim hispalim interluentem secundo flumine circiter anni prĩcipium Millesimi quingentesimi quarti decimi: sed male auspicato soluit. Tanta classem eã tẽpestas adorta est: ut naues duas discerpserit. & e reliquis deiicere in mare cõmeatuum partem ad naues exonerandas fuerint coacti. Superstites ad hispana littora retrocesserunt. Sed illico a Regiis magistratib⁹ refecti remissi sunt. Prætoriæ nauis iussu regio magister naucler⁹ erat Io. vespucius florentinus americi uesputii de quo supra nepos cui patruus hereditariam reliquit artis naucleriæ graduũq; calculi pitiam. Secundioribus uentis ex hispaniola relatum est oceanum illos suscepisse. Veniens nanq; nũdinaria nauis iam captare uolentes hispaniolæ vicinas insulas eos offendit. Interea tamẽ dum stimulatores mei Galeacius Butrigarius & Ioannes cursius tuæ sanctitatis studiosissimi paratum se hẽre tabellarium: qui nostras has oceaneas male comptas nereides sit delatur⁹ ad beatitudinem tuam ne tempus teramus in cassum: plæraq; alia postergata: memoratu digna tamen iudicio meo licet nõ locata suis sedibus recensebo. Petrus is arias ductor uxorẽ habet cui nomen est elisabeth a boadilla ex fratre neptẽ Boadillæ marchionissæ amoia: quæ vrbẽ segouiam fernando & helisabethæ regibus portugalensibus castellam inuadentibus tradidit. Vnde uires ad resistendum primo: dehinc ad bellum aperto marte portugalensibus inferendum propulsandosq; ipsos sumpserunt: ob thesauros quos ibi Enricus rex helisabethæ Reginæ frater coegerat. Bello & pace marchionissã hæc dum uiueret: uirilem ostẽdit animũ: & eius cõsilio præclara multa gesta sunt in castella. Hui⁹ est neptis ex fratre petri ariæ vxor. Amitã magnanimitate neptis æmulata discedere ad ignotas orbis oras & uastos terrarũ pelagiq; discursus parantem se maritum his uerbis compellat.

discess⁹ petri ariae ex hispania. graui tẽpestate quassatur.

galeati⁹ nũci⁹ scribere fecit.

laus marchionissae boadille.

oratio uxoris. p. arie.

Dilecte coniux. Maritali iugo nos fuisse a iuuentute nostra coniunctos hac lege arbitror: ut una non seiunctim uitam ageremus: quacunq; te fata trahent: siue per undosos oceani furores siue per horrenda terrarum discrimina comitem me tibi futuram scito. nullum mihi potest periculum imminere a deo atrox: nullum genus mortis occurrere: quod mihi nõ sit multo lenius perferendum: quã a te tanta locorũ intercapedine me semotã uiuere. Emori semel satius est: & in mare piscibus: aut in terram cannibalibus uorandã proiici: q̃ cõtinuo luctu & perpetuo mærore non maritũ sed mariti litteras expectando cõtabescere. Mea est hæc non temerarie; non ex tempore: nõ fœmineo raptu excogitata: sed mature

uirilis animus ĩ femina.

libꝛata ſententia.vtrũ malis eligito.uel iugulũ mihi gladio impete:uel meis poſtulatis aſ
ſentire. Nec filiorũ quos deus nobis præſtitit:(quattuor enim mares & fœmellas totidē
reliquebant:)uel momēto me retardabunt. Auitas illis & dotales opes:quibus queant in
ter ſui ordinis equites uitam agere relinquemus. De cætero nil mihi curæ. Hæc ubi uiri-
lis animi matrona diſſeruit:uidens maritus fixum uxoris animũ ad ea perficienda: quæ
dixerat:contraire poſtulatis minime auſus eſt:ſed uxoris tantæ propoſitum commenda-
uit.Secuta eſt ergo uti ſuum Ipſycrateia ſciſſis crinibus mithridatē.Amat uiuum hæc:uti ſequit̃ ma
mortuum Alicarnaſſea caria:mauſolum ſuum artemiſia.Intelleximusq; non infirmiore rituum vxor
pectore oceanea murmura heliſabetham boadillam generoſam molli pluma:ut eſt in p-
uerbio: educatam perferre:ac maritum aut e nautis inter marinos fluctus educatis quen
quam. Sunt & alia e poſtergatis quæ referam. In prima decade mentio facta eſt non uul-
garis de vincentio annez pinzono. Is Chriſtoforo colono genuenſi poſtea almiranto
in prima nauigatione fuerat comes:per ſe & pecunia ſua poſtmodũ cũ diplomate ac ue-
nia regia:uti eſt in decade:uno tantum nauigio explorauit.Anno priore a diſceſſu ducũ
Nicueſæ & fogedæ: iterũ tertio tractus illos percurrit ex hiſpaniola. Hic vincentius an-
nez meridionale cubæ latus uniuerſum ab oriente perluſtrauit ad occidentem:& cubam
a multis ad ea uſq; tempora ob ſuam longitudinem continentē putatam circuiuit:itidem
& alii plures ſe feciſſe aiunt. Vincentius annez cognito iam experimento patenti cubam circũ uelifi
eſſe inſulam proceſſit ulterius:& terras alias ad occidentē cubæ offendit: ſed tactas prius cata cuba.
ab almiranto.Quare implicitus noua terra in læuam conuerſus illius terræ littora ꝑ oriē diſcurſ⁹ vi
tem abradens Beraguæ vrabæ & cuchibacoæ ſinuum fauces tranſgrediens ad regionem cēcii annez
quã diximus in decade pariam appellari:& os draconis nauim ſuam qua vehebatur ap-
plicuit ingreſſusq; eſt uaſtum ſinum a colono tactũ dulciũ aquarũ & piſcium copia inſula
rumq; multitudine celebrem:ab oriente a curiana diſtantem milliaria centũ triginta cir
citer:in quo tractu ſunt mediæ cumana & manacapana:quibus principatũ de margaritis
plærīq; donāt nõ curianæ.Facti certiores de noſtrorũ aduētu regionis ei⁹ reguli:qui chia
cones ut in hiſpaniola cacicchi appellantur:exploratum mittunt:quæ gens hæc noua ſit:
quid ue noui afferat:quid uelit:atq; una lintres unilignea quæ monoxyla eſſe dixim⁹ in
decade uti de canois hiſpaniolæ parari iubent armatas.lintres iſti chicos appellant. Stu-
puerunt quippe uiſis eius nauis protentis uelis:neq; enim ipſi uelis utũtur ullis:& ſi ute Fer⁹ ĩpet⁹
rerentur exiguis uti opus eſſet ob lintriũ anguſtiã.Suis ergo monoxyllis plurib⁹ ad na agreſtiũ in
uim uectis ſagittis auſu temerario noſtros adhuc ſpondarum repagulo:uti mœnibus tu- noſtros.
tos configere aut perterrefacere exiſtimarunt.Noſtri bombardas in illos excutiunt qua- profligant
rum tonitribus & vaſta ſtrage:quando feriebāt:attoniti ſeſe ipſi profligarunt.Diſperſos incolis.
& fugientes noſtri per nauis cymbam ſeruitoriam aſſequũtur:& trucidant quoſdam plu-
res capiunt. His intellectis & tormentorum mugitibus auditis reguli oratores ad vincen
tium annez mittunt ueriti uicorum ſuorum direptionem & hominũ internicie:ſi deſcē
derent irati ex naui.Pacem orant quantũ per ſigna & nutus colligere poſſunt. Neq; enĩ
uerbum ullum noſtri ſe intellexiſſe fatentur. In pacis optatæ ſignũ noſtros egregiis mu
neribus donarunt:ut pote auri tribus millibus ponderis eius:quod nummũ caſtellanum
uocari dixim⁹:uulgo peſum appellatum:& pleno maſculi thuris præſtātiſſimi ligneo do
lio librarum octun cialium circiter bis millium ſexcentarum: quare thuris feracem eſſe
terram cognouerunt. Neq; enim incolis pariæ cum ſabæis eſt quicq; commercii: quip- Thurifera regio.
pe quibus nihil penitus notum eſt extra ſua littora.Cumq; auro et thure et pauonibus pa
triis a noſtris tamen diſſimilibus colorum uarietate fœminas uiuas ad ſobolem nouarũ
uolucrum procreandam in hiſpania & e maſculis numerũ ingētem ad præſentem edēdi uarii pauo
uſum præbuerunt.Supellectilia etiam goſſāpina quædã ad domorum ornatũ pro aulæis nes.
miris modis & coloribus diuerſis laborata:quibus erāt pendula ſparſim per fimbrias ap
pēſa aurea tintinabula id genus:quod uulgus italum uocat ſonaglios: hiſpanũ caſcaueles

Beatissime pater. Vrabam igitur repetamus: & a nominibus prouinciarum recenter im positis exordiamur. prouinciasq; liceat appellare quia ꝓcul uictæ christianis parent.

CREDITI CONTINENTIS LIBER NONVS.

nova nomina ꝓuinciarum.

ERAGVAM STATVERVNT castellam auriferam: vrabám uero an daluziam nouam appellari: & ueluti ex insulis pluribus hispaniolam in quam multæ deductæ sunt coloniæ in caput insularum habitandam ele gerunt: ita in immensis pariæ tractibus in duabus regionib9 vrabá & be raguá statuta est mansio: ut ad eas tanq̄ ad portus uagaturi sese recipiant fessiq; & rerū indigentes sese queant ibi reficere. Sata iā in vrabá & hor tensia omnia mirifice coalescunt. Nonne hoc admiratione dignu3 sanctissime pater: om nium rerum sementes taleas quoq;: surculos: & calamos: propagines etiam aliquarū ar borum ad eas terras: uti de quadrupedibus & altilibus diximus: important. O mira uber tas: a iacto semine cucumerum & huiuscemodi rerum ad diem citra uigesimū fructus eo rum colligunt. Caules: betas: lactucas: borragines & hortensia his similia intra decimū. Cucurbitas uero & melones decerpunt intra octauum & uigesimum a sementis satione. De taleis & surculis arborum nostratium per seminaria & scrobes satis: & calamis in ra mulis patriarum: quæ consonent: insertis: eadem referunt celeritate fruticare qua dixim9 de hispaniola. Arboreos natiuos fructus habent Dariennenses multiformes & uariorū sa porum ad usum humanū salubres: e quibus est consiliū præstantiores describere. Guaiá nam colunt arborem: quæ fructum parit citrorum generi quos uulg9 limones appellat p similem sapore acro dulci commixto. Nucibus etiam pineis abundant & palmarū uariis cariotis iis quæ nobis notæ sunt grandioribus: sed minime aptis ad esum ob austeritatem Palmulas steriles: quæ tamen ipsæmet eduntur: & folia creant ad scoparum usum: passim ac sponte sua nasci certum est. Guarauanó uero: quæ aurea mala ferente arbore procerior est: fructum gignit magnū malum citreum æquantem. Est & alia arbor castaneæ ferme si milis: hæc ficum grandiore3 fructu suo æmulatur: sapore dulci & salubri. Mameis est ar bor alia: quæ fructum producit aurei mali magnitudine: sapore melone optimo haud in suauior. Guananalá fructum dat cæteris minorem: sed odoriferum aromatice & sup om nes sapidum. Hóuos est alia quæ prunis per similem generat fructum & forma & sapore sed aliquanto grandiorem: hanc mirabolanū esse pro certo habent. Est hispaniolæ arbor hæc adeo peculiaris: ut eius fructibus porci saginentur: neq; cum maturescunt retinere il los aut regere subulci queant: quin ex eorum ferula elapsi siluas earum arborum altrices sparsim petant: vnde multitudo ingēs siluestris effecta est. Propterea suillas aiunt carnes arietinis esse in hispaniola saporosiores salubrioresq;: nemini nāq; dubiū est quin uaria ciborū genera uariā carnibus edendis uim gustumq; longe alium ingenerēt. Alium fru ctum se inuictissimus Rex ferdinand9 comedisse fatetur ab iisdem terris aduectū: squam mosum: pinus nucamentum aspectu: forma: calore æmulatur: sed mollicie par melope poni: sapore omnem superat hortensem fructum non enim arbor est sed herba carduo p similis aut acantho. Huic & rex ipse palmam tribuit. Ex iis ego pomis minime comedi: quia unum tantum e paucis allatis reperere incorruptum: cæteris ex longa nauigatiōe pu trefactis. Qui in natiuo solo recentia ederunt: illorum cum admiratiōe suauitatem extol lunt: effodiunt etiam e tellure suapte natura nascentes radices: indigenæ Batátas appellāt quas ut uidi insubres napos existimaui: aut magna terræ tubera. Quocunq; modo condi antur assæ uel elixæ nulli crustulo aut alio cuiuis edulio cedunt dulcorata mollicia, cutis aliquanto tenatior q̄ tuberibus aut napis terreiq; coloris: caro cādidissima. Serūtur etiā & coluntur in hortis uti de iucca dixim9 in decade prim. Comeduntur & crudæ. Viridis castaneæ gustum cruda imitatur: est tamen dulcior: Sed de arboreis & hortensibus uege

Mira soli ubertas.

arborum & fructuū nomina

getatiuisq; aliis iam satis: ad sensitiua ueniamus. Terræ illius horrentes saltus depascũt præter tigres & leones cæteraq; nobis iam nota animalia: uel saltem ab egregiis autorib⁹ descripta: monstrosa plura. Sed animal unum præcipue procreat: in quo natura studuit se se mirã artificem ostendere. Id est corpore bouem æquans promuscide armatum est elephantina non elephas. bouino colore non bos. equinis ungulis non equus: auriculis etiã elephantinis sed minus patentibus & demissis: q̃ cæterorum tamen animalium patentioribus: De animali ferente secum natam sobolem in uterali crumena scriptoru3 nulli meo iudicio noto: quod serptim arboreis depascitur fructib⁹: in decade satis: quã puto ad tuæ sanctitatis manus priusq̃ id rerum culmen adepisceretur deuenisse. Quandoquidẽ e me is latebris impressa euasit. Quid uero de fluminibus urabensibus restet referamus. Darien angusto in sinum vrabensem deuoluitur alueo: monoxylorum ꝓuincialiũ uix patiens & uicũ quem habitandũ elegerant præterlabitur: sed fluuiũ in angulo sinus quẽ dixim⁹ a uascho per nauigatum reperere latitudinis eẽ stadiorum quattuor & uiginti lequam dicunt profunditatis etiã immensæ cubitorũ puta ducẽtorum amplius: per diuersa ostia in sinũ cadere. Hunc uti legimus histrũ in ponticũ pelagus: & nilũ in ægyptium defluere ĩ vrabensem sinum aiunt. Antonomasice grandẽ fluuiũ appellant: quẽ magnorũ esse ac multorum crocodillorũ nutritorem inquiunt: ueluti de nilo didicim⁹: ego præcipue qui nilum aduerso secũdoq; flumine nauigaui soldanum petens & ab eo rediens. Quid propterea queam ex tot insignium doctrina & autoritate uirorum scriptis de Nilo colligere non intelligo: Duos nanq; Nilos siue a lunæ montibus siue solis: aut e squalidis æthiopũ iugis undecunq; fluere uelint: aiunt naturam dedisse telluri irrigandæ: ad septẽtrionem in ægyptum sinum cadere unũ: in oceanum meridionalem alterum. Quid hoc loco dicemus? De ægyptio nihil ambigimus. Meridionalem alium Portugalẽses: qui per nigritas & melindos æquinoctialem circulum trãsmeant: in suis mirabilibus inuentis repererũt: & e lunæ montibus ipsimet deriuari arguunt: esseq; Nili alueum alterum quia crocodillos generet: neq; alibi præterq̃ in nili fluẽtis crocodillos gigni legerint. Senẽgam uocãt fluuium portugallenses. Nigritas is interluit septentrionali ripa fortunatus: meridionali arenosus horridus. Crocodillos passim emittit. Quid ergo referemus de hoc tertio: imo & pene dixerim quarto? Crocodillos nanq; esse puto: quos armatos conchis testudineæ duriciei duce colono castellani reperere in flumine: quod dici de lagartos supra memorauimus. Dicemus hos e lunæ montibus oriri? haud quaq̃ Beatissime pater. Crocodillos ergo posse alias præter Niliacas aquas producere iuniores nostri experimẽto didicere. Nõ enim hæc flumina e lunæ montibus scatent: neq; possunt cu3 ægyptio nilo aut nigrito siue melindo quacunq; illi deriuentur eandem originem habere: quippe qui ex proximis defluent montibus: quos diximus a septentrionali oceano non magno discrimine mare aliud australe dirimere. In dariensis præterea & aliorum fluminũ palustrib⁹ locis relictis ex alluuie aquosis: phasianos: pauones sed non pictos: & multa uolucrũ genera a nostris dissimilia tam ad esum apta: quam ad demulcendum uariis concentibus audientium aures nutriuntur. Sed aucupii imperitia castellani nostri negligenter uolucres insectantur. Psittacorum etiam sub eodem genere species in stagnantibus illis locis innumeræ garriunt. Sunt e psittacis qui capones æquent magnitudine: sunt & qui ne passerculum quidẽ superent. De psitacorum uariatate in prima decade satis. In huius nanq; uastæ terræ discursu colonus ipse ad curiam & misit et tulit ex omni specie non paucos: quos omnibus uulgo licuit inspectare feruntur q; cotidie. Vnum restat Beatissime pater dignissimum historia: quod mallem in Ciceronianas manus aut liuianas icidisse: quam meas: tanti nãq; miraculi est apud me: ut implicatius reperiam in eius descriptione ingenium meum: q̃ de gallinaceo feratur pulliculo stuppis inuoluto. Terræ illius latitudinem a septentrionali oceano ad australe pelagus sex tantum dierum esse diximus incolarũ testimonio. Magnitudo propterea fluuiorum & numerus hinc: illinc terræ angustia me trahunt in ambi

Animalia diuersa.

latitudo et ꝓfunditas

nil⁹ duplex

Senega alter nil⁹ crocodillos generans.

uolucrũ in ripis uarie ni varietas

psitacoꝝ varietas.

Multa de flumib⁹ et montibus.

guum: qui fieri poſſit: ut intercapidine tam exigua dierum trium a ſupremis eorum mõtium cacuminibus dimetiendo: tot tamq; magna flumina diuertant in hoc ſeptentrionale non intelligo. Credere nanq; licet ad auſtrales incolas totidem defluere: ſunt hæc urabenſia flumina exigua ſi plæriſq; aliis comparentur. Aiunt ſe reperiſſe coloni tempore caſtellani & pernauigaſſe poſt illum: flumen: cuius hoſtium in mare cadens paſſuum aſſeuerant eſſe paulo minus centum mile in primis pariæ littoribus: uti alias diximus: nanq; furibundo meatu in oceanum ex altis mõtib9 decidere prædicant: ut retrocedere mare etiam exæſtuans ui uentorũ dico impulſum ſuo impetu & amplitudine cogat: neq; in magno eius ſpatio amári quicq; ſenſiſſe in aquis: ſed potui aptas & ſuaues omnes īquiũt: maragnonũ appellant hunc fluuiũ incolæ adiacentes autem regiones mariatambál camamórũ: & paricóram. Præter ea flumina quæ ſupra nominaui: darienẽ puta grãde dabaíbæ: beraguenſe: Sãcti Mathæi: Boii gatti: et de lagartos et gairam: paſſim reperiũt alia multa qui peragrant ea littora. Deliberanti ergo mecum unde ſibi ſpecus tanti capaces habeant hi montes littoribus adeo uicini & anguſti ſentẽtia incolarum & unde replẽat humores tantos cogantur euomere: ſuccurrunt uaria. Magnitudo primũ montiũ: altiſſimos quippe eſſe inquiunt. Aiebat & idem primus repertor colonus: immo & aliud ipſe differebat. Eſſe deliciarũ paradiſum in eorum montium culminibus: qui ex ſinu pario & ore draconis apparent: ſibi ſtatuto perſuaſerat. Vaſtæ ergo montium moles uaſtos in eſſe ſpecus multi capaces arguunt: ſed unde repleantur penſitandum eſt. Si dulcium aquarum omnium ex ſententia multorum ita refluunt e mari flumina: maris ipſius ponderoſa mole compulſa per terræ meatus: uti e meatibus ipſis ſcatentia uidems ad mare curſum dirigere: minus hic mirandum eſt quam alibi. Quia nullibi legim9 adhuc duo maria huiuſcemodi terram ullam tam anguſto limite ſi uera ferunt incolæ circunſerpere. Magnũ quippe eſt a dextro latere oceanum in quem ſol uergit a ſiniſtro alium unde naſcitur forte non cedentem: quia putant indico mixtum: habere cubitantes. Tanta ergo mole grauata (ſi ualet ſententia) tellus iſta nimirum cogitur tot aquarum uoratus deglutire: deglutitos per patulos gurgittes emittere. Sed ſi e mari ſorbere humores terram negauerimus: fonteſq; gigni omnes ex aeris conuerſione in aquam intra montium cauernas ſtillantem aſſentiemur uti plæriq; autumant: autoritati magis eorum qui talibus īnituntur rationibus caput flectemus: q̃ quod intellectus noſter ſit eius ſententiæ capax. Conuerti in aquam abſorptum in cauernis montiũ aliquibus aerẽ non quippe recuſo: Vidi nãq; ego ipſe in hiſpania e pluribus antris gutatim imbres decidere perpetuos: & inde collectas aquas per collium latera riuos demittere: quib9 plantata in cliuis uineta oliuetaq; ac fruteta omnis generis rigabãtur. Sed uno in loco præſertim teſtes habeo Illuſtriſſimum Ludouicum Aragonium cardinalem tuæ Sanctitatis obſeruantiſſimũ & antiſtites duos italos epiſcopum vnũ Bouienſem Siluium pandonum nomine: Archiepiſcopum alterũ cuius neq; nomen propriũ recolo: neq; titulum didici. Granatæ nanq; nuper e maurorũ poteſtate ereptæ agebam9: & nos omnes oblectandi animi gratia ad quoſdã amœnos tumulos duxit: per quos ſuaui murmure riuus irrigans defluebat. Interea loci dum Illuſtriſſimus noſter Ludouicus ſalientes per arbuſta riuo inhærentia uolucres ſagittis inſectatur ego & antiſtes uterq; cliuum aſcendere ſtatuimus: ut unde riuus oriretur intelligerem9: Eramus nanq; cacumini montium illorum proximi. Succinti ergo riui ueſtigia ſequentes antrum reperimus eiuſmodi perpetuo imbre uberrimũ: ex cuius aqua per frequẽtes guttas cadente in receptaculum in ſubiacentibus ſaxis manu cauatũ riuus efficitur. Licet uulgo conſpicere & aliud rorans antrũ in hoc celebri oppido Valladoleto: ubi nunc agimus in oppidani egregii uiri iuriſperiti cognomine licentiati de villena ab oppidi mœnibus minus ſtadio diſtante uiridario. Fateor igitur ex antrorum roratu per conuerſionẽ aeris inter pendentium rupium cauernulas abſorpti poſſe fontes alicubi generari. Sed naturam arbitror de tanta illuuie aquarum hac induſtria tenui generãda minime fuiſſe

Inaudita magnitudo fluminis.

Argumẽta de gñatiõe & fluxu aq̃rum.

De antris rorantib9.

aragonius card. teſtis

de antro licenciati de villena.

sollicitam. Consonant ergo rationes duæ ingenio meo. frequentiū pluuiarum casus altera ob perpetuum ibi uer uel autūnum: quia sunt ita propinquæ æquinoctiali circulo terræ illæ: ut uulgus non aperte dignoscat diei ac noctis discrimen toto āno: suntq; hæc duo tēpora gignendis pluuiis aptiora: quā grauis hyems aut æstas feruida. Altera prioris effectiua est huiuscemodi. Si porosum esse mare perq; poros eius austris illos aperientib9: uapores quibus aquosæ nubes generentur: eleuari assentiemur: terram hanc oportet crebrioribus pluuiis madefieri: quā terrā aliam: si situ ti aiunt angusta: duoq; teneat īmensa maria. quæ illam ita proxime sepiant: collateralia. Vtcūq; sit beatissime pater: nequeo tot uiris eas terras frequentātibus non credere: cogorq; illa licet plæraq; uideantur non uerisimilia referre. Propterea per hæc argumenta fuit consilium discurrere: ne uiri doctrina celebres hinc: illinc quærendarum occasionum in aliena scripta studiosi nos ita hebetes eē diiudicēt: ut nulla ratione media fidem facile præstemus emergenti cuiq; narrationi. De impetu tamen illo dulcium aquarum: qui obiectus pelago facit ostium adeo ingēs: uti supra diximus: aquas existimo cadentium multorum esse fluuiorum coactas: quæ lacum ingentem efficiant: non autem fluuium unum: ut ipsi aiunt. Sed quia sint montes ardui tantam esse puto uim declinantum aquarum: ut impulsu stagnantiu3 ea fiat cōflictatio: & ne salsæ aquæ ingrediantur in sinum resistant. Surgent & forte alii: qui me tantopere fuisse admiratum mirabuntur: & subsannabunt dicentes. En quid pro miraculo hic recitat magna inesse flumina regionibus illis? Nonne italia suum creat eridanū: fluuiorum regē ab autoribus egregiis appellatum? Nonne & regiones aliæ sua ingentia: uti de tanai gangeq; legimus atq; histri fluentis q̄ uincere mare ita produntur ut dulces haustus in quadraginta millia passuum liceat colligere. Iis satisfactum iri uelim hac ratione. Padus alpinos aggeres gallias & germanias Pannoniasq; secernentes ab italia sibi habet a tergo magna mole succosos: longoq; tractu ticinum & innumera alia bibens flumina tendit in adriaticum. idem de cæteris. Flumina uero hæc plenioribus alueis e proximo uti ex regulorum dictis nostri referunt lapsa cadunt in oceanum. Sunt tamen qui amplissimam esse alibi licet hic angusta sit arbitrentur terram. Succurrit & alia causa: quam licet habeam pro inualida: scribere tamen eam statuo. Longitudo forsan terræ ab oriente protenta per immēsum in occidentem si angusta est adiumento erit. Quia sicuti legimus Alpheum ab elide in siculam aretusam per meatus subtermarinos occultos scatere: ita & posse montes illos productas adeo cauernas habere: ut longissime distantibus terrarum cauernis responde ant: augeanturq; passim aquæ uenientes aeris illa transmutatione qua3 diximus. Capiāt & qui sano pectore aliena īterpretantur: & qui subsannationibus īuigilāt: rē uti malint. In hac re nescio quid ultra referā in præsentiarū: qn̄ aliter rē eē repererim9 cādide uerū ꝓstebimur. Qn̄quidē de terræ huius latitudine tot tantaq; dissernimus: De longitudine formaq; ipsius iam tandem sermo resurgat.

CREDITI CONTINENTIS.
LIBER DECIMVS.

ST IN MARE PROTENTA TERRA ILLA NON SECVS AC italia: licet non humano cruri hæc ut illa similis. Sed pigmeolum giganti comparo. Est nanq; pars ea quam a dicta cuspide orientali quæ uergit ad Atlantem castellani percurrerunt: fine nondum reperto ad occidentē Italia longior octuplo amplius. Qua ratione fretus octuplum hoc ausim ꝓmere vult tua sctitas ītelligere. Ex q̄ parere statui postulātib9 vt sctitatis tuæ noīe ista redigerē ī latiū sermonē ego nō lati9: curaui ne qd eat non rite exploratum.

burgensis epus huius nauigatõis caput.

Burgense ātistitem huius nauigationis confugiū: de quò supra lata mentio: adiui. Inclusi uno cubiculo multos harum rerū indices habuimus ad manus: solidā uniuersi cū his inuentis sphęram; & mēbranas: quas nautæ chartas uocant nauigatorias: plures: quarum una a portugalensibus depicta erat: in qua manum dicitur imposuisse Americus vespucius florentinus uir in hac arte peritus: qui ad antarcticum & ipe auspiciis & stipendio portugalensium ultra lineā æquinoctialem plures gradus adnauigauit. In hoc indice latiorē esse primā huius terræ frontē reperimus q̄ reguli vrabēses nostris persuaserint de suis mōtibus. Alteri colonus uiuens cū ea perlustraret loca dedit initiū: cui & frater eius Bartholomæus colonus hispaniolæ adelantatus iudiciū suum addidit. Peragrauit nanq & ipe ea littora. Præterea castellanorū omnium quotquot sibi sentire quid sit metiri terras & littora persuadent: suā quisq nauigatoriā depinxit membranā. Ex omnibus cōmendatiores seruāt: quos Ioānes ille de la cossa fogedæ comes: quē a caramairēsibus apud carthaginis portū peremptū diximus: ediderat: & gubernator alius nauium nomine andreas morales cum ob maiorem earum rerum experientiam: Familiares enim notosq habebāt ambo tractus illos nō minus iā ac suæ domus cubicula: tū etiā quia cosmographiæ naualis peritiores haberentur q̄ cæteri. Omnibus igitur indicibus allatis: in quorum singulis iacebat linea: quæ hispano more nō millia. p. sed lequas designabat: circinos afferri iubemus & hoc ordine cœpimus littora metiri. A cuspide siue fronte illa quā diximus portugalensium includi linea p eas: insularū quas uocāt de cabouerde parallelos deducta: sed lequas centum ulterius ad occidentem quam & ipsi ultro citroq iam explorarūt: reperimus ad maragnoni fluminis ostium lequas tercentum. Inde ad os usq Draconis lequas septingētas in nonnullis paulominus: neq enim penitus conueniūt. Volunt lequam hispani millia. p. quattuor continere mari præsertī: terra uero tria. Ex ore draconis ad Cuchibacoæ protentam: in mare cuspidem: qua superata in læuā sinus efficitur: lequas tercentū dimēsi sumus in uno: in aliis circiter. Ex cuchibachoæ illo pmōtorio cuspidali ad caramairiē-

de lequis a pnuta scti augustini ad riuum pditorū.

sem regionē: ubi port⁹ est carthaginis: circiter cētū septuagīta. Ex caramairia ad īsulā fortē quīquagīta. Inde ad vrabæ fauces ītra quas uic⁹ ē sctē mariæ ātiquæ: ubi sedes posita ē: quinq tātū & triginta. Ex urabensi dariene ad beraguēsem fluuiū: ubi fixurus erat pedē nicuesa: nisi aliter apud superos statutū reperisset: centū triginta interesse dimensi sum⁹. Ex beragua ad eum fluuiū: quem diximus sancti Matthei appellatum a colono: in quo nicuesa carauella ammissa pererrauit omnium hominum calamitosissimus: lequas in indicibus centum quadraginta tantum reperimus: multo tamen plures in hoc tractu a sancto mattheo multi e redeuntibus mihi rettulerunt: in quo & locant diuersa flumina puta aburema cum preiacente insula nomine scutum cateba cuius regulus facies combusta est appellatus. aliud zobrāba: vridā post illud. Durabāq auriferum & portus etiam egregios: inter quos cerabaroūm & hiebram incolarum appellatione. Si rite dinumeraueris Beatissime pater: lequas īuenies in hoc calculo quinq & uiginti post quingētas a mille: quæ amplectūtur milliaria septingenta supra quinq millia a cuspide ad sancti matthei quē p-

sunt milliaria. 5700. Joan. dias de solis.

ditorū uocāt sinum. Sed non sistit opus. Astur ouetensis auito genere quidā nomine Ioānes diaz de solis qui se nebrissæ: quæ doctos edit uiros: natū īquit: ab eo fluuio ad occidētem tendens lequas & ipse percurrit nō paucas. Sed littus illud mediū ad septētrionē curuatur. Propterea nō examusim locatū inter dimensa: putamus tamen colligere diametro lequas tercentum circiter. Quanta ergo beatissime pater sit terræ illius quæ tuo throno subiicienda est: longitudo: ex dictis colligito de latitudine forte aliter aliquando sentiemus. De polarium nunc graduum uarietate pauca referamus. Terra hæc licet ab oriente protenta sit in occidentem: retorta tamen est: & ad meridiem sua cuspide tantum incuruatur: ut polum arcticum amittat: æquinoctialemq su peret lineam ad antarcticum septem gradus. Sed portugalensium est eius cuspidis iurisditio uti iam diximus. Cuspide relicta, pariam uersus: arcticus reuisitur polus: & quo magis ad occidentem regio uer

git:eo magis polus eleuatur. Habent ergo castellani uariam graduum eleuationem: do= nec ad Darienem statutam earum terrarum sedem primariā ueniatur: beraguensis nāq͙ derelicta est: ubi eleuatum gradus octo reperiunt polum. Sed inde tantū terra incurua= tur ad septentrionē: ut quasi herculei freti gradus æquet: si præcipue terras dimetiamur quasdā ad latus hispaniolæ septentrionale ab iisdē repertas. Inter quas ad lequas ab hispa niola quinq͙ ac.xx. supra tercentū unā esse insulā fabulātur: qui eā explorarūt ad intima noie boiuca alias agnaneo fonte perēni adeo nobilē: ut eius fontis aqua epota senes reiu= uenescāt. Nec arbitretur beatitudo tua hoc dictū iocose aut leuiter: Ita serio rē hanc p cu= riā uniuersā auſi sūt spargere: ut popul9 oīs & ex iis quos uirtus aut fortuna secernit a po pulo: nō pauci rē esse uerā arbitrētur. Ego uero si quid sentiā interrogaueris: naturæ re= rū genitrici nō me tantū tribuere respōdebo: sibiq͙ seruasse deū hanc prærogatiuā p nō minus ppria: q͙ scrutari corda hoīm aut priuationi dare accessum ad habitū existimo. ni si colchia forte fabula de rnouato esone erythreæ sibyllæ fuisse folia crediderim9. Hæc de lōgitudine latitudineq͙ ac mōtibus abruptis & eorū specub9 aquosis deq͙ uariis terræ il= lius gradib9. & quidē satis. Sed minime ptereūda puto quæ miseris iter generales calami tates acciderūt. Horrebant puero mihi uiscera: cruciabarq͙ præ miseratiōe de Achemeni de uergiliano inter cyclopū littora ab vlysse relicto: q͙ baccis lapidosisq͙ cornis ab vlyssis transitu ad æneæ aduētū dies nō multos fuisse depastū Vergili9 recēseret. Baccas lapidosa q͙ corna p delicatis epulis īfœlices habuissent hispani: q nicuesam secuti beraguā habitā= dā elegerāt. Quid de asini capite magno empto op9 est magnifacere rē? Quid de huius= cemodi mltis: q͙ obsessos pati oportet? Postq͙ nicuesa cōsiliū cepit de beragua deserēda ob terræ squallorē & sterilitatē: portū bellū & de hīc pmōtorii marmoris appellati littora tē tauit: an ibi fortunati9 quiret insidere. Oppressit socios ei9 egestas tāta: ut neq͙ a scabio= sis canibus: quos uenat9 & tutelæ causa secū habebāt: in certaminibus nāq͙ cū nudis īcolis canū opera plurimū utebātur: neq͙ aliqn a perēptis īcolis abstinuerūt. Nō enī ibi fructifi= cātes arbores: aut uolucres quas darienē alere diximus pcreari: ac pinde terrā minime frc quentē habitatorib9 reperiebāt. Cōuenerūt e sociis quidā de cane macerrimo emēdo: q iā fere & ipe deficiebat ob esuriē: mltos pbēt canis dño auri pesos: idest aureos castellanos canē excoriāt comedēdū. scabiosam canis pellē capitis ossibus appēsis iter dumeta pxia piecerūt. Postridie pedes quidā e sociis in abiectā pellē incidit uermib9 iā refertā ac semi= ferentem: domum asportauit. Excussis uermibus pellem in ollam coquendā coniecit: coctam edit. Adcoctæ pellis ius cum suis multi paropsidibus singulos castellanos aureos p singulis iuris paropsidib9 offerētes accurrebāt. Bufones alius duos reperit: coctos ægro tus quidā bufonū dño emit comedēdos: p q͙ illis duas fertur lineas auro ītexto subuculas q͙ ualorē æquabāt castellanorū sex. pbuisse. In cāpestri uia quadā mortuū reperērūt plæ= riq͙ īcolā a sociis īterfectū: & iā putridū: dimēbrarūt secreto: siue assis siue elixis carnibus illis tanq͙ pauonis esca famē tūc pepulerūt. Saburra īquiūt cōtentū palustri p aliquot dies e sociis aliū: qui noctu a sociorū cuneo secedēs piscatū iter palustres uluas diuerterat: do= nec serpti iā semimortuus uiā ad socios reperit. Hæc & huiusmodi multa ppessi infœlices beraguēses ex numero militū septīgētorū septuagīta āplius ad uix quadragenariū redu= cti dariēnēses & ipsi effecti sūt: ab īcolis perēpti pauci: fame cæteri cōsumpti animas euo= muere anhelātes: aperiēdo uiā ad nouas terras posteris pacādas suo sanguine. Ad cōuiuia ergo posthac nuptialia cæteri: si q͙ hi passi sunt pēsitauerimus: per tuta nouaq͙ itinera ad tutas nouasq͙ terras: in quibus & habitatores & sata iam reperiēt: pficiscentur. Quo aūt petrus arias ductor cū regia classe sit appulsus ad hanc usq͙ horā nō intelligimus. Quæ successerint: si hoc sanctitati tuæ gratū fore cognouero: uigilātius explorabo. Ex catholici regis curia pridie nonas decēbris. Anno a xpī natali. 1514.

de variis magne terre gradib9.

mira fōtis natura.

quid de fōtis natura autor credat.

canes bufones & humanas carnes pre inedia comederūt hispani.

CREDITI CONTINENTIS.
P.M.ANGLI MEDIOLA.PROTONO.CONSI.
regii ad Leonem decimũ pontificẽ maximũ.de orbe
nouo tertiæ decadis.Liber primus.

LAVSERAM ORBI NOVO PORTAS BEATISSI=
me pr̃: satisq3 me p illius oras uagatũ arbitrabar: qñ nouæ lit
teræ allatæ patefacere illas iterũ: & repositu3 sumere calamũ
coegerunt. A uascho núnnez quẽ electis Nicuésa duce & An
ciso prætore ex Dariene principatũ sibi manu prõptorũ au=
dacia fretũ usurpasse memorauim?: a sociis etiã plærisq3 litte
ras habemus: suo militari stilo cõpactas: quib? didicimus eũ
superasse mõtes illos oceanũ nobis notũ ab altero australi æ=
quore adhuc latẽte dirimentes. Est eius epistola capreensi de
sciano grãdior. Sed ea tantũ ab illa cæterisq3 excerpsim? quæ
memoratu eẽ digna duxim?. Catholici regis animũ sibi uaschus nõ mõ iratũ recõciliauit
uerũ etiã gratiosum effecit. Donat? est a rege uaschus donati & plærisq3 alii p̃stantib? & ho
noratis preuilegiis p talib? ausis. Attẽtas nobis aures tua sãctitas p̃beat: & quæ illis passi3

fit attẽt? põtifex.

in re tãta euenerit serena frõte & gaudẽti pectore suscipiat: qñquidẽ nõ cẽturias solũ & le
giones sed inumeras hoi3: natio hæc hispana p uarios labores & multa uitæ discrimĩa tuo
sacro throno subdẽdas domat myriades. Vaschus núnne3 siue ĩpatiẽs ocii quia nescit stare
loco fortis anim?: siue ne rẽ tantã surriperet alter uerit?: putãt nãq3 multi uaschũ de petri
ariæ p̃fectura ĩtellexisse: siue utraq3 motũ causa & q iratũ regẽ ex ãteactis sentiret: aggre
di puinciã ipse cũ paucis cõstituit: quã a comógri reguli filio etiã mille armatis fore diffi
cile audiuerat. Accitis ergo darienẽ sib? ueterib? aliquot: & plurib? ex iis q ab hispaniola
recẽtes uenerãt uberioris auri copiæ fama cõpulsi: centũ nonaginta armatorũ manũ cõ=

ãno. 1513.
itũ est ad austrum.
Quo apparatu uasch? tẽtet australe pelagus
Fugit poncha regul?
Redit poncha.

parauit. In calẽdis septẽbris ãni superioris. 1513. factur? iter maridũ liceret: ex dariene cũ
uno bergãtino & monoxylis id ẽ unilligneis puĩcialib? decẽ cymbis discessit. Caretæ litto
ralis reguli coibẽsis amici terrã primũ capit: relictis ibi nauigiis ut cœptis de? faueat sup
plex petit: & una carpit iter terra mõtes uersus. In põchæ reguli ditionẽ primũ ĩcidit. põ
cha uti alias ipso adeũte fecerat aufugit: p nũcios ducib? coibẽsibus caretanis põchæ tute
lã ab oĩ hostiũ ĩiuria & amiciciã fide p̃bita multaq3 bñficia pollicetur. pmissis ergo & blã
diciis tã nr̃orũ q̃3 caretanorũ emollit? põcha uenit ad nr̃os: libẽs gaudẽs põcha fœdus su=
scipit. Ne ultra uereatur uasch? põchæ suadet. Dãt dexteras: & sese ĩuicẽ cõplectũtur: mu=
tuisq3 se munerib? afficiũt. Auro põcha s3 modico cẽtũ puta & decẽ aureis põderib?: quæ

q̃ fuerit dona mutua.

singula castellanũ æquãt nũmũ: fuerat nãq3 spoliatus ãno supiore uti supra rettulim?. Vas
chus ut dono donũ pẽsaret põchã rebus nr̃is uitreis. s. calculorũ sertis ad colli & brachiorũ
gestamẽ speculisq3 ac tĩtinabulis orichalceis & huiuscemodi mercib? institoriis donauit.
Has ĩdigenæ magnifaciũt: quia id ubiq3 p̃ciosæ rei loco habetur qd̃ est peregrinũ. Securi

morale dictum.

bus etiã ferreis ad arbores scĩdẽdas paucis põchã ditauit: nil nãq3 maioris faciunt q ferro
& metallis oĩbus careãt auro excepto: & secare ligni genus ullũ: ad cõstruẽdas domos p̃ci
pue canoasq3 cauãdas: sine ferreis ĩstrumẽtis difficillimũ sit: fluuialib? qppe lapidib? qui

lapidib? oĩa formant.

busdã p̃acutis lignariã oẽm exercẽt fabrificinã. Põcha igitur deuicto: ut a tergo tuta relin
quat oĩa uaschus: ad mõtana ducit agmẽ datis a põcha ducibus & calonibeq uiarũ ãgustias
sternẽdo præeãt: p saltus nãq3 ĩuios & ferarũ latebras atq3 anfractus mõtiũ penetrãdũ erat
Pauca qppe raraq3 sũt ĩter eos cõmercia: quia paucis nudi hoies & pecũie expertes ĩdigẽt

pecuniã nesciunt

& si q̃ exercẽt e pxio agũt: auri ad ornatũ & supellectiliũ ad utilitatẽ pmutatiõe. Proptea
haud q̃q3 trita sũt ĩter eos ex minie freq̃ntib? cõcursatõib? itinera. Notas tñ occultas obser
uãt semitas eorũ exploratores: q̃rũ ductu se p ĩsidias & nocturna latrocinia ĩfestãt alterne
trucidãtes atq3 seruitutẽ seuicib? redigẽtes. Põchẽsiũ igitur & carpẽtariorũ nr̃orũ opa & mõ
tes supauit horridos: & p obuia ĩgẽtia flumĩa plura structis põtib? aut subliciũ trabiũ cõge

rie|cōnexa duxit icolumē cateruā.hic eorū multa ꝑtereo q̄ tū ex rerū penuria tū ex īmēn so labore passi sunt:ne sim minuta recensendo molest⁹.sed quæ cū regulis ex itinere acta sunt ꝑtermittenda minime duco. Priusq̄ alta montium cacumina ptingeret: regionem ingressus nomine quarequam regulum eodem nomine nuncupatum obuium habuit armatum eorū more: arcubus puta & sagittis machanisq̄ id est ensibus amplis ligneis oblōgis utraq̄ manu agitandis & sudibus præustis: missilibus etiam quæ certissima iaculātur. His superbe nostros & hostiliter excepit cum ingenti dicionariorum multitudine transitum prohibiturus. Quo irent quidq̄ peterent interrogans: retrocedant uultu torno per inter nūcios cōmonefacit: ni uelint ad unū trucidari. Hæc dicens prodit in apertum uestitus ipse ac palatini: cæteri nudi: & nostros īpetit retrocedere recusantes. Breuib⁹ actū est sclopetarū sclopos: quibus auditis nostros secū habere fulmia & tonitrua arbitrati sūt: & scorpionū sagittas nō diu sustinuerūt. terga igitur uertūt fugiētes. ueluti permacella lanibouinas arietinasq̄ secāt infrusta carnes: ita huic nates: illi femur: alteri humeros uno ictu nostri scindebāt. ueluti aīalia bruta perierūt ex eis una cū regulo sexcēti hoīes. Huius reguli domū reperit uaschus nefanda infectā uenere. fœmineo amictu reguli fratrē: plures q̄ alios cōptos & uicinorū testimonio pathicos offendit. Iussit a canib⁹ circiter quadraginta lacerari: canū opa nostri utuntur in præliis cōtra nudas eas gētes: ad quas rabidi insiliunt haud secus ac in feros apros aut fugaces ceruos: nec minus fidos hispani suos repe riūt in periculis subeūdis q̄ colophonii uel castabalēses qui ad bella gerēda canū cohortes instituebāt. itaq̄ primā aciē in prælio canes seruarēt nec unq̄ detrectarent pugnā. Audita nostrorū in obscœnū id genus hominū seueritate tanq̄ ad herculē populi cōfluebāt quoscūq̄ morbidos ea peste sentirent trahētes: ut e medio tollerētur expuendo in illos īclamitabāt. In palatinos quippe: in populū haud quaq̄ cōtagio fluxerat. In cœlū oculos manusq̄ tendētes deū insinuabāt esse tāto scelere iratū: inde mitti fulgura: tonitruaq̄: crebris nanq̄ fulgurib⁹ uexātur: & aquarū freqūetes alluuies quæ sata oīa raptent: fameq̄ & morbos inde prouenire cōquerebātur: licet nil aliud ꝓ deo colant præterq̄ solē. Huc præstare: hunc tollere solū existimant. dociles tñ sunt. Ad nostros ritus facile trahētur: si doctores eos adierint. Nil tetricū nil ꝓlatu durū in eorū ligua esse quin latinis possit litteris ut de hispaniolis aliqñ dixim⁹: |eorū uniuersa uocabula scribi: & ꝓferri cognouerūt. Bellicosa gens est hæc: & quæ finitimis molesta fuit hactenꝰ. Sed ꝓuincia non auro aut agrorū ubertate fortunatur. Mōtana est ac sterilis: & ob squallorē montiū algens. Propterea uestiūtur ibi qui uestes assequūtur palatini: cætera turba naturæ beneficio cōtenta uiuit. Mācipia ibi nigra repererūt ex regione distāte a quarequa dierū spacio tantū duorū quæ solos gignit nigritas: & eos feroces atq̄ admodū truces. Ex æthiopia putāt traiecisse quōdam latrocinii causa nigritas: ī q̄ illis mōtibus naufragatos fixisse pedē. Cū his nigris odia exercēt intestina quarequani: & sese seruitio addicūt uicissim aut trucidāt. In quarequa relictis plurib⁹ e sociis qui nōdū assueti laborib⁹ & esuriei tātæ deciderāt īualitudies duces capit e quarequanis ad uertices mōtiū tēdēs. Ex pōchæ regia sex breuiū dierū spaciū ad alteri⁹ æquoris ꝓspectū iacet mediū. id nequiuit minore q̄ quiq̄ &.xx. uariis iplicitus casib⁹ & sūma rerū egestate ꝑficere. Septimo tādē Kľ octobris mōstrata p quarequanos celsa culmina: e quib⁹ optatū mare aliud despici poterat: protētis oculis ītuetur. Siste re agmē iubet. Præit ipse sol⁹ & uerticē prim⁹ occupat. In terrā ꝓuolutus & genib⁹ flexis manibusq̄ ī cœlū erectis austrū salutat: & grãs imēsas scri bit se deo cœlitibusq̄ oīb⁹ ꝑsoluisse: qui tātæ rei palmā sibi homini nō magno igenio pollēti: nō pito: nō optimati asseruauerit. Sacris orōnib⁹ suo militari more pactis: cōmilitones dextra īnuēs uocat. desideratū pelagus ostendit. Repetito poplitibus deflexis orat superos atq̄ īprimis deiparam uirginem ut fauste fœliciterq̄ cœptis faueāt: & lustrare quas sub pedib⁹ uideāt terras liceat itidē & socii oēs sublatis ꝑ lætitia uocib⁹ faciūt. Hānibale italiā & alpinis ꝓmōtoriis militib⁹ ostēdente ferocior. Ingētes opes sociis pollicetur. ecce desideratū pelag⁹ ecce o tot

quoquerā regio.

minat nr̄is regulus.

putabāt habere tonitrua.

perit regulus ꝛ.600.

dom⁹ īfecta turpi uicio

mira de canibus.

irat⁹ de⁹ ob nefandū scelus.

q̄ regna gēs bellicosa

Nigra hic mācipia. opinio cur nigri sint.

laborũ socii cõmilitões de q̃ nobis tot tãtaq̨ comogri filii⁹ & idigenæ reliqui p̃dicarũt. his dictis in possessiõis signũ ꝑ aris saxorũ cõgerit tumulos. A dextra læuaq̨ ne posteritas arguat eos mẽdacii: declinãs e uertice mõtiũ ĩscribebat passim arborib⁹ sciso cortice castellæ regis nomen: & saxeas erigebat ubiq̨ strues donec ad reguli australis regiã uentũ est: q chiappes dicebatur. Arma capit chiapes. ꝓsilit cũ ingẽti multitudie minitabũd⁹: ꝓhibiturus nõ mõ transitũ sed & accessũ. Instruũt acies nostri: licet numero pauci. ruũt in aduersos. sclopetris primũ & molossorũ: quos alanos uulg⁹ uocat: cohorte chiapẽ salutant. Audito mõtiũ reboatu ex emissis globulis & pulue reo uiso flãmas euomẽti fumo: sulphureo q̨ odore narib⁹ ꝑcepto: ad hostes nãq̨ uẽtus flabat: seipos ꝓfligãt. ꝑterriti fulgura in se ꝓiici arbitrãtes sternebãtur. ita solo iacẽtes aut uersos in fugã nr̃i adoriũtur: agmine tñ cõposito & seruatis ordinibus primũ: de hinc soluti assequũtur multos. trucidãt paucos. capiunt plures. Statuerãt nanq̨ amice agere: pacatoq̨ terras explorare illas. Chiape igitur occupato atrio: soluit e captis in fuga plærosq̨: qui chiapẽ quærĩtẽt: & hortẽtur ueniat. Ex reditu pacẽ: beneficentiã: & amorẽ pollicea̅tur. Si detrectauerit: sibi suisq̨ iminere exitiũ & regni excidiũ enũciẽt. Quo aperti⁹ ista chiapæ pateſiãt ex quarequanis: qui nostris⁹ uiæ duces erãt: comites dat chiapæis quosdã. Ita & ꝑ quarequanos qui a se & suo regno cõiecturas chiapæ ꝓposuerũt: & ꝑ suos chiapes persuasus datæ fidei se credit. E latebris ꝓdiens redit ad nr̃os. Datis acceptisq̨ utriq̨ dexteris amiciciã ineũt: & fœderibus se ĩuicẽ astrigũt. muneribus etiã mutuis se deuĩciũt. quadrigẽtos auri cœlati pesos: diximus ducatũ id põdus fere triente superare: uascho chiapes donat. Vt demerito uaschus bene mereatur: rebus nostris chiapen munit. Ita cõtẽti utriq̨ dies aliquot una cõmorati sunt: donec relicti a tergo in quarequa socii aduẽtarẽt. Quibus actis gratis munusculis donatos dimittit quarequanos: & chiapæis ipsoq̨ chiape ducibus quarto a mõtiũ uerticibus die ad littus optatũ læti ꝑcurrũt. Testibus & scribis regiis astãtibus mare illud uniuersũ & adiacẽtes mari terras oẽs ĩperio addicũt castellano. Apud chiapẽ sociorũ partẽ reliquit: quo liberius explorare quiret uniuersa. Nouẽ capit e chiapæis monoxylis quæ ipsi culchas uocant: & chiape duce fluuiũ traiicit ingẽtẽ cũ uiris octogĩta e suis: ad alteri⁹ reguli dicionẽ noĩe quoquerã Is resistere primo ac reiicere nr̃os armis certauit. iisdẽ auspiciis: quibus & cæteri cogitata ꝑfecit coquera. Vincitur & ipse fugaturq̨. chiapæorũ coquera suasu regressus est. hi nãq̨ functi oratorio munere ꝑ uascho q̃ ĩuicti nostri sint: q̃ mites in supplices: q̃ truces & seueri in renitẽtes enũciãt coqueræ. Ex nostrorũ amicicia sui reguli & aliorũ exẽplo tutelã: patrociniũ: & animi trãquilitatẽ pollicẽtur. Ex iiuria & detrectatu excidiu3 & internicie̅ minãtur. lætus ergo talib⁹ nũciis rediit coquera. sexcẽtũ quĩquagĩta cœlãti auri pesos donat nr̃is. Cõtra: uaschus donis dona pẽsat nostratibus: uti apud põchã dixim⁹. Coquera pacato: redeũt ad chiapæ regiã. Inde cõmilitonibus reuisis: ubi paulũ quieuit: explorare uiciũ statuit sinũ ingentẽ: quẽ ab ultimo ipsius ĩ terrã receptu ad prĩas ab æquore fauciũ porrecturas sexagĩta milliariũ spacio constare aiũt. Sinui sc̃tõ michaeli nomẽ ĩdidit: quẽ aiũt habitatis ĩsulis & squallidis rupibus eẽ frequẽtẽ. E nau alibus ergo chiapæ nouẽ capit easdẽ culchas: q̃bus fluuiũ tranauerat & cũ sociis ĩcolumibus octogĩta cõscẽdit: chiapæ dissuadẽte rogãteq̨ ne ullo pacto sinũ tẽtare illo ãni tp̃e uelit. Esse tribus ãni mẽsib⁹ adeo ꝓcellosũ significat: ut nullo mõ sit ibi mare tractabile. Ante ipi⁹ oculos uoratas fuisse culchas plures a rabidis uorticibus p̃dicat. Vaschus tñ ĩpatiẽs ocii fore sibi fautores deũ & superos oẽs ĩtali negocio p̃dicat. rẽ eẽ q̃ deũ tãgat: in qua christiana religio uires ꝑtẽdet: & hauriendi sũt thesauri q̃bus neruis bella geri queãt in hostes fidei. Pulpitarii gerit uicẽ oratoris: & sociis persuasis classiculã chiapæã cõscẽdit. chiapes uero ne de ipsius fide uaschus dubitaret: q̃cũq̨ ꝓficiscatur se p̄sto futurũ comitẽ enũciat. assesurũ nullo pacto istat ut se relicto uasch⁹ e sua regia pedẽ moueat. Vbi primũ a littore culchas ĩ altũ detruserãt: tãta illos ũdarũ cõflictatio adorta ẽ ut q̃ se uerterẽt aut ubi cõsisterẽt cõsiliũ deesset. Versi alt̃ne ĩ facies q̃sq̨ socios pauidos & ꝑterritos ĩspectabat: s3 p̄cipue chiapẽ & suos: ĩportuni maris illi⁹

chiapes regulus.
ꝓfligatur chiapes.
uenit chiapes.
ad australe fretũ tẽdũt.
quoquera regul⁹ fugatur.
redit quoquera.
mũera quoquere.
scti michaelis sinus
cõsiliũ chiape.
mare itractabile.
tẽtãt sinũ sũmũ uite discrimẽ.

pitos:res macerabat:q mlta huiuſcemõi pícula ſumerſiõeſq; uiderãt ĩ uicinis.elapſi tñ cul varíataſſlu
chis alligatis ĩ ꝓximã ſe recipiũt ĩſulã.Ibi pnoctãdo flux⁊ ĩclufit:&fere totã coopuit.Aiũt x⁹ ⁊refluxꝰ
id auſtrale pelag⁊ æſtuãs adeo tumeſcere ut multæ ĩ eo tũc lateãt magnæ rupes:q̃ demũ re
fluẽte uidẽtur emergere.Cõtra:ſeptẽtriõale qđ ĩhabitãt:oẽs uno ore uix cubito prodire a
littore aſſeuerant. Fatẽtur & iidẽ qui hiſpaniolã & reliquas incolũt cõterminas inſulas.
deſſicato igitur a reflexu littore ad culchas ſtupidi redeunt.obrutas oẽs & arena repletas
repererunt:ex illis quaſſatas nõnullas:& hiſcentes rimis:licet unilígneas: ac ruptis rudẽ
tibus ſemideperditas.Cingulis & arborũ corticibus & tenacibus quibuſdã marinis her=
bis laceratas reſarciunt:herbiſq; ſtipãt ad neceſſitatẽ.regrediũtur ergo naufragis ſimiles quid cogat
& fame pene conſumpti:quia nil penit⁊ eis ad ueſcendũ tẽpeſtas reliquerat. horrendos neceſſitas.
audiri mugitus æquoris toto anno qñ fluit aut refluit inter eas inſulas indigenæ prædi=
cant:ſed præcipue trib⁊ illis menſibus a chaipe noĩatis:quos octobrẽ nouembrẽ & decẽ=
brem eſſe ex illius ſermone collegerũt: præſentẽ nanq; lunã & ſubſequẽtes duas inſinua quibꝰ mẽſſ
uit:eratq; is mẽnſis october.Refectus paululũ uno ĩutili regulo prætermiſſo ad aliud e ſi bꝰ ĩtracta
nus illius laterib⁊ tendit:cui⁊ regulũ tumáccũ a regionis nomine appellãt.Is armat⁊ pro bile
dit ut cæteri.cõtrahitur & cũ tumácco:uti cũ aliis.Vincitur fugaturq;.trucidãtur obſtãtes tumaccꝰ re
Reliquis ignotũ eſt.intenditur nãq; pacandis nationib⁊ & amice tractãdis:uulnerat⁊ eua gulus.
ſit tumáccus.per nũcios chiapeos tumácco ſuadetur ut redeat.nil uereatur.Neq; pollicitis vulneratus
neq; minis mouetur.Mortẽ illi & ſuo generi exterminũ locorũq; ſui regni excidiũ ex p= fuit regulꝰ
uicacia differũt.filiũ tandẽ uenire iuſſit.Hunc uaſchus ueſtitũ & munuſculis donatũ remi filiũ mittit
ſit:ut genitorẽ accerſat & illũ de noſtrorũ natura & fortitudine cõmonefaciat hortatur. regulus.
Hac benignitate in filiũ motus tumácc⁊ in diẽ tertiũ a baductu filii uenit.nil tũc attulit:ſ;
miſſis familiarib⁊ ſexcentũ quattuordecĩ auri peſos & ducẽtos quadraginta egregios uni
ones:e minutis aũt copiã maiorẽ afferri iuſſit.Vniones noſtri admirabãtur:licet nõ rite vnioneſcorrumpunt
cãdidos:quia e conchis illos minime eruũt niſi prius aſſis:quo facilius ſeſe ipſæ aperiant
& caro incluſa ſapidius coquatur.ſunt nãq; edulia regũ & obſonia carnes eorũ:quas ma= ꝯchilia vnionũ edulia
ioris pendũt ꝙ margaritas ipſas.hæc arbolantius quidã hiſpan⁊ cantaber e uaſchi cõmi= regum.
litonibus unus ab eo miſſus ad regẽ cũ unionibus & cõchilibus rettulit. credere oportet
rerũ participibus.Tumáccus ergo tantifacere uniones noſtros inſpectãs: familiaribus qui
buſdã ſuis qui aderant:ut piſcationi ſe accingãt ĩperat.dicto parẽt.Quarto ab inde die re libre vnionum.
grediũtur. libras octunciales unionũ afferunt duodecĩ.Pars utraq; gaudens ſeſe mutuis
ſtringit amplexibus:qđ noſtros gratis muneribus donauerit:ꝙ q; admiſſus in amiciciã
fuerit tumáccus ſe fœlicẽ eſſe arbitratur. Noſtri hoc tãto grandiũ opũ argumento ſe bea
tos fore ſaliuã deglutiẽdo interloquũtur.rerũ oĩm chiápes regul⁊ & teſtis & comes erat.læ argumenta
tabatur & ipſe:ꝙ ſuo ductu & noſtris ſatiſfactũ iri uiderat & uicino regulo.forte nõ amico opum
ſed potẽtiori oſtenderet quales ſibi uiros haberet amicos.Id ſuæ domus autoritati cõdu=
cere nõ dubitans:grauib⁊ nanq; inter ſe odiis hi nudi reguli ãbitione ſola eos exagitãte ambítio nudos turbat
fatigãtur.Vaſchus iactat apud tumáccũ ſe mira de illius terræ opib⁊ ſecreta didiciſſe:quæ
ad præſens uelle ſe reticere inquit.Ad aurẽ locutũ illi tumáccũ inſinuat.ab utroq; tñ regu
lo eſſe in eo ſinu cæteris grãdiorẽ inſulã aiũt potẽte uno rege cõtentã:& qui ſedati maris inſularís regulꝰ potẽs.
tẽpibus ad ipſos tranet magna culcharũ claſſe:ĩ prædãq; raptet obuia cũcta. Ea ĩſula diſtat
ab hoc littore millia .p.circiter.xx.apparentq; illius promontoria ex cõtinẽtis elatis col
libus.In ea inſula cõchilia gigni ferũtur umbellã æquãtia magnitudine:a quib⁊ uniones
cõchiliũ corda eruũtur faba & interdũ olea grãdiores:& quos cleopatra optare potuiſſet magnitudo vnionũ.
licet adeo ꝓxime ad littus inſula ſe applicet:extra ſin⁊ fauces tñ eius initiũ in ãplũ æquor
porrigitur.his ĩtellectis uaſch⁊ iſthac exhilaratur narratõe lucratĩa:& q̃ ꝓpẽliores ſibi re
gulos redderet:& arctiore uĩculo deuĩciret:ferocia ĩ tyrãnũ uerba detorquet.iurgiis & cõ iactãtia vaſ
tumeliis ĩiuriũ regulũ lacerat.Nulla mora ĩteriecta:traiecturũ ſe ad eũ debellãdũ ꝓſtrãdũ chi.
trucidãdũq; iureiurãdo ĩtonat:& vná culchas parari iub;:qb⁊ dictis facta cõpẽſet.Aſt regĩ

chiapes ac tumacc⁹ amice illū hortātur & cōmonefaciūt ut prouinciā in pacati⁹ differat tē pus. nulli esse nauigio ea tempestate: erant enim iā nouembris nonæ: mare illud peruiū: procellosissimū & tempestuosum atq3 inhospitale penitus esse repetebāt. Vera dicere re gulos constabat. horrēdo quippe fremitu inter sinuales eas frequentes insulas: rugit⁹ ex conflictationibus crebris exaudiebantur & e montib⁹ relictis alueis flumina saxa secum & magnas arbores trahentia inaudito strepitu defluebant eo tempore: ventorumq3 uis atrox furiebat non sine domorum iactura. Austri erant & euronoti tractuum illorum ea tempestate tonitruis & fulguribus associati: perpetui hospites. Sereno tempore noctu frigore urgebātur: die uero molestus illis erat ardor solis: neq3 id mirū cū eēnt equinoctio proximi: licet ipsi nulla3 de polo mentionem faciant. In tali nanq3 regione luna cæteriq3 frigentes planetæ noctu: die uero sol & factionis ei⁹ errantia sidera uim suam exercent: li cet aliter uetustas senserit: quæ ob solis perpēdiculū desertū relinquebat æquinoctialē cir culū: præter paucos autores quorū sententiā experimento portugalēses probāt haud du bio. Quotānis quippe ad antarcticos hyperboreorū fere antipodes tranant: & cōmertia cū eis cōtrahūt. Antipodes dixi q̄uis me nō pretereat nō defuisse uiros alioqui ingenio singulari & sūma doctrina pollentes cœlitibusq3 ex his admixtos nōnullos: qui ātipodes negent. nō est cuiq3 uni datū oīa scire. Assecuti sunt portugalēses alteri⁹ poli gradū quītū & quinquagesimū ampli⁹: ubi punctū circūeuntes quasdā nubeculas licet intueri: ueluti in lactea uia sparsos fulgores per uniuersum cœli globū intra eius spacii latitudinē. Nota bilem stellā huic nostræ similē quā uulgus polū esse arbitratur & tramontanā italū: hispa num nortē appellat: nullā aiunt illi polo uicinā: quæ nō cadat in oceanū. Ex axe medio li bræ sole cadente nobis: illis ascendit: & uer q̄n nobis autumnū: æstatē q̄n hyemē ad illos importat. de alienis ab instituto nostro iā satis nostros repetamus.

Marginal notes: inhospitale pelagus. — descriptio inhospitalitatis. — opiniones de eqnoctio — not⁹ antarctici grad⁹ 55. — multa de antarctico.

TERTIAE DECADIS
LIBER SECVNDVS.

CHIAPAE AC TVMACHI REGVLORVM CONSILIO DIFFER ire transitum ad insulam placuit in uernū aut æstiuū tempus: quo se futu rum nostris comitē chiappes obtulit. Interea retia regulos habere & pis caria concharū margaritas gignentiū littora pro prædiis intellexit uas chus: quas tanq3 euiuariis eripiūt regulorum egregii urinatores ad id exercitiū a teneris educati. sed quieto tranquilloq3 mari littus æstu dese rente: quo facilius ad earū stationes submergi queant. & quo maiores cōchæ sunt eo pro fundius inhabitāt: minores uero uti filiæ propiores aquæ margini: minime aūt uti nep tes supercilio uiciniores degunt: ad ima cōchilia staturas uiriles tres: quattuor interdū de scēdunt. Ad filias aut neptes dimidio femore ten⁹: & breuius aliq̄n subnatant: quarū etiā post sedatū a feris tēpestatibus æquor multitudinē in arena ab undis diuulsa3 proiectāq3 in littus reperiūt. Quæ in arena legūtur minutis pollent bacchis. Conchiliorū eorū caro esui est uti nostrarū ostrearū acomodata: sed laudabilioris esse saporis illa ostrea ferūt. fa mes forte oīm escarū optimū condimentū id fateri nostros monet. An cōcharū sint corda margaritæ: uti placet aristoteli: an fœtus interanneorū: uti plinio: & ipsorū sint part⁹. hæ reant ne ꝑpetuo scopulis: an gregatim seniorib⁹ ducatū agētib⁹: pelago uagētur. Singu los procreēt an plures uniōes singulæ testæ: semel an iterato: lima radātur fixæ: an facile diuellantur: & maturæ prodeāt sua sponte. Molles intra testā an duræ sint margaritæ: ad huc nostris est incōpertū. certā prope diē spero me rōnē consecuturū: q̄nquidē præ mani bus rem nostri habeant. Vbi appulsum petrum ariem ducem nostrorum sensero: ab eo ꝑ litteras petā ut ista diligēti uestiget idagine: mihiq3 ad unguē cūcta significet. scio daturū operā. ē nāq3 mihi amic⁹. absonū quippe uidetur ut de re tāta musitem⁹ q̄ ꝑmiscue uiros

Marginal notes: differt trāsitū uaschus — habitatōes cōchiliū. — varietas cōchilium. — fames cōdimētū grāde — opiniones de margaritis.

ac fœminas:antiquitatē ac nostra tempora trahit:traxitq́ꝫ præcipites in immoderatū sui desideriū:cleopatraruꝫ post hac & Asoporum hyatus satiare poterit margaritis hispania Neqꝫ ultra feracib⁹ stoidi:aut trappobanæ uel oceano indico erythreo ue mari assurgetur aut inuidebitur. Ad institutū redeamus. Tentare per suos natatores uaschus chiáppæ mar garitale prædium statuit. Huic ut morem gereret chiáppes licet aduerso procellosoq́ꝫ tp̄e triginta iubet e suis urinatoribus illi arti assuetis ꝑperare ad uiuaria. Comites e suis mit tit uaschus sex tātum qui rem inspectent e littore:nec se periculo tempestatis credāt. vna proficiscūtur. Distabat ab chiáppe regia piscariū id littus milliaria forte decem: fundum tentare ob maris iram minime sunt ausi. E conchis superciliaribus & e reiectis ui procel larum ad littus:sex attulerūt sarcinas breui dierum numero. Harum carnibus more eluo num depasti sunt. Baccæ uero lente aut exiguo cicere nihilo grandiores sed nitore can dido quia e crudis euulsæ. Ne mendacii de concharū magnitudine arguantur ad regem uná cum margaritis: egregiæ missę sunt plæreq́ꝫ testæ carnibus exesis. Putam⁹ nullibi ter rarum reperiri posse grandiores. Conchilia igitur hæc aurūq́ꝫ ubiq́ꝫ domorum repertū naturam habere in illis tractibus reconditas arguunt immensas opes: quia hæc in digitu lo pigmeolo tantū de gigantea manu: vrábæ nanq́ꝫ sola est tractata uicinia: quid erit quā do uniuersas eius adeo uastæ telluris oras penetraliaq́ꝫ illius secretiora explorauerint? Cō tentus & talibus inuentis gaudens uaschus regredi ad darienem & socios ubi & aurifodi nas habent a uico miliaria forte decē: sed diuersa constituit uia. Dat chiáppæ ueniā ne ul tra sequatur: seruet se icolumē suadet. Mutuis se amplexibus: fere obortis chiáppæ lachry mis astringunt: dexterasq́ꝫ secedentes dant inuicem: ualitudinarios relinquit: cū incolu mibus carpit ducibus chiáppeis nautis iter. Traducit agmē per fluuium ingētem mini me uadosum ad reguli dicionem nomine teaócham. Audito nostrorum aduētu: quia mo res eorum iam uestigauerat: summopere delectatus est regulus. Prodit obuiam libens. no stros honorate suscipit ac salutat amice inq́ꝫ amoris argumentum auri affabre laborati uascho libras offert octunciales uiginti. præstantes quoq́ꝫ uniones ducentum: licet male nitidos quia læsos igne. datis ergo utrinq́ꝫ dextris: teaóchæ munere bene pensato chiáp peis dat cōmeatum id rogante regulo teaócha ne suo & ipse desiderio obsequēdi nostris defraudetur. Teaócha igitur nostris ex ipsius regia discedentibus nō modo dat uiæ comi tes: sed & obsequiaria mancipia: quæ iumentorum uicem gerant ad comportādū hume ris uiaticum: q̄ eūdum esset ꝑ deserta siluarum & steriles ac squalidos montes feris tigri bus & leonibus refertos: datq́ꝫ mancipiis in ducatum regulus cariorem e filiis. Salitis pis cib⁹ & pane patrio ex iucca & maizio cōfecto mācipia onerat: filioq́ꝫ imperat ne a nostris ūq̄ recedat: aut reuertatur: donec uascho libeat. Ad regulum his ducentibus: tēdit uasch⁹ nomine pácram tyrannum atrocem: finitimorū regulorum hostem infensum; potentio rem cæteris. Siue conscientia scelerum territus: siue quod imparem se fore intelligeret au fugit. Magnos æstus se fuisse passum nouembri mēse lœthalemq́ꝫ sitim scribit: quia sit ea pars montium aquis male fortunata. Periissent nisi ostēsum ab incolis in abdito siluarū secessu fonticulū agiles duo iuuenes e nostris: aquatum cū cucurbitis & uasis aqualibus quæ teóchenses gestabant: propere adiissent. Ex incolis ausus est nullus e turba secedere q̄ nudos obuiæ feræ impetant: in illis præsertim iugis & fontis illius uicinia e domib⁹ in quiunt se aliquando noctu raptari: nisi diligenter soliciteq́ꝫ uectibus & feris clausis domo rū hostiis sibi cauerint. Opere preciū erit particularem casum priusq̄ ultra ꝑgrediamur recensere. A tigride aiunt infestatum fuisse anno superiore darienem iactura nō minore quā a b apro quondam rabido calydoniā: aut a leone fero nemeam. integro nanq́ꝫ seme stri noctem aiunt exactam fuisse nullam indemnē quin uel iuuencam aut equaꝫ canē aut porcum intra uici ipsius uias interfecerit. Armēta gregesq́ꝫ iam assequūtur: immo & mi nime tuto referunt domo exisse quenq̄ eo tp̄e: quando præcipue catulos alebat tūc nan q́ꝫ adoriebatur & homines fame urgente catulorū: si homines pri⁹ occurrebant q̄ brutū

p̄dia margaritarum

sex cōchiliū sarcine.

opū ingētiuꝫ argumē ta.

teaocha regulus.

mūera teaoche.

Leones et tigres

Pacra regulus.

fugit pacra

siti succurri tur lethal i

i domib⁹ ve nant a feris

De fera ty gride.

animal. Neceſſitate cogente tandem ars inuenta eſt: qua tanti ſanguinis pœnas lueret ex
Qualē tigri cã facte.
ploratis quippe anguſtiis ſemitarum quibus e caruernarū latebris ad prædā noctu pro-
dire ſolebat: iter ſciſum eſt. Excauatam ſcrobem cratib⁹ & egeſta terra: parte ſuperuacua
diſperſa: ſtrauerunt: Veniens incautus mas quidem erat tigris decidit iu foueam: & ſudi-
quid de ti gride
b⁹ acutis in ſcrobis fundo fixis inheſit. Rancatu ſuo uniuerſam obtundebat uiciniā & mō
tes illo ſtridore reboabant. Saxis ingentibus e foſſæ ſuperciliis in eum ſudibus infixū de-
iectis peremptus eſt. In mille aſſulas & mille fruſtula: fixa dextra directas haſtas: & ab alto
iaculatas dirumpebat. Semianimis & exanguis formidine replebat intuentes: quid ſo
lutus & incolumis feciſſet? Ioannes quidam ledeſma hiſpalenſis vaſchi amicus & laborū
ſocius: de tigride illo ſe comediſſe faſſus eſt. Bouina carne nihilo deteriorem eſſe mihi
rettulit. Vnde tigridem eſſe dicant interrogati: qui nunq̄ tigridem uiderunt: reſpondent
a maculis: a feritate: a dexteritate: a ſigniſq; aliis ab autorib⁹ datis tigrim arbitrari. Cum
& pardos & pantheras maculatos ex ipſis plæriq; ſe uidiſſe prædicent. Tigridi mare pe-
rempto montes uerſus ueſtigia illius ſecuti antrū coniugale ipſius domicilium adeunt.
Duos abſente genitrice catulos uberibus adhuc matris indigos auferunt. Mutato conſi-
lio quo grandiuſculos effectos in hiſpaniam poſthec mitterent: ferreis catenis diligen-
ter in colla compoſitis ad maternū antrum paruulos reportant lactandos. Poſt paucos in
de dies regreſſi ad ſpeluncam catenis nil ſuo loco mutatis uacuā repperere ſpeluncam. Pu
tant a matre in fruſta præ rabie dilaceratos ablatoſq; ne quiſq̄ eis frueretur. Aſſeuerant
nāq; ſolui e catenis nullo pacto potuiſſe uiuos. Pellis perēpti tigridis ad hiſpaniolam ſic
cis herbis & culmo farcta miſſa eſt ad almirātū & primores a quibus hæ nouæ terræ leges
& auxilia expectāt: Et qui a tigride incomoda paſſi ſunt & qui pellem eius tractarūt hæc
mihi diſſeruerunt: quæ dāt accipimus. Ad pacram a quo ſumus digreſſi redeundū eſt. De
ſertos pacræ boi'os ideſt domos ingreſſus uaſchus: pacram nititur attrahere. per legatos
Redit pa chra
eadem pácræ ſignificat quæ cæteris ſignificata memorauim⁹. diu pácra renuit. Detrectā
ti minæ ſuperadduntur. venit tandē tribus regulis comitatus. Deformē adeo ſordidūq;
ſcribit uaſchus ac fœdū eſſe pácram: ut turpius quicq̄ ſe uidiſſe nunq̄ fateatur. Humanā
Qualis ſit pacra.
tantum illi formam tribuiſſe naturam inquit: de cætero brutum animal agreſte: mōſtro
ſum. Mores inquit habitudini ac lineamentis pares. Quattuor vicinorū regulorū ui rap
p hercule habetur.
tis filiabus abutebatur libidine deteſtanda. De obſcænis pacræ moribus deq; iniuriis alte
riuſmodi multa per finitimos regulos coram uaſcho uti coram iudice prætorio uel her-
cule ultore iactata ſunt. vt de pácra ſuppliciū ſumeretur eflagitabant. Beluā immanē cū
regulis ipſis tribus pacræ dicto parentibus iiſdemq; morbis laborantibus in bellatorum
quid cōtra ſceleratos.
canum fauces cōiecit: illorumq; lacerata cadauera cremari iuſſit. De canibus cū quibus p̄
lia ineūt mira referuntur. Ad indigenas armatos haud ſecus irruunt præcipites ac in fu-
gaces ceruos aut feros apros ſi digitto monſtrentur. Accidit interdū non enſibus aut ſa-
gittis uel tellis aliis opus fuiſſe ad profligandos hoſtes obuios: data quippe teſſera cani-
bus ſolutis p̄euntibus agmen toruo moloſſorū aſpectu atq; inſueto latratu perterriti hæ
mira de ca nibus.
ſitantes pugnas ordineſq; ſtupidi prodigioſo inuento deſerunt. Aliter tamen accidit quā
do cum caramairenſibus & caribibus manus conferuntur: ferociores nanq; belliſq; gerē
dis aptiores ſunt: In ruentes canes citius fulgure icto uenenatas deſtinant ſagittas: & mul
tos pimunt. Horum uero montiū incolæ non ſagittis bella gerunt: maccánis tantum id
q̄bus armiſ bella gerūt
eſt enſibus ligneis latis oblongis & miſſilibus haſtiſq; p̄uſtis agunt in hoſtes. A uiuente
pacra ubi nam aurum familiares eius colligerent nullis unq̄ blādiciis aut minis uel tor-
mentis potuit extorqueri. Vnde autē illud haberet interrogat⁹: ex eius quippe gazophi
30 libraſ auri a pacra
latio libras auri triginta fuerant aſſecuti: reſpondit: mortuos eſſe familiares qui parentū
ſuoq; tempore aurum e montibus illis colligerēt. Nil fuiſſe ſibi curæ ex quo exceſſit a pu
bertate de auro q̄ritando. Diuelli ab hoc propoſito inſtituto nūq̄ potuit. Ex hac in pacrā
ſeueritate finitimorum ſibi regulorum animos conciliauit uaſch⁹. Hinc exortū eſt ut uo

catos ad se ualitudinarios quos a tergo relictos diximus: regulus qui medius erat itinere recto nomine bononiama transeuntes benigne susceperit: & libras auri puri cælati uiginti dederit: esuiꝗ apta præbuit affluenter: neꝗ deserere nostros uoluit unꝗ: donec ex sua regia in pacram illos traduxit: uascoꝗ omnes tanꝗ fidele depositum ipsemet dextra tenens quēꝗ tradiderit inquiens. Ecce cōmilitones tuos uir fortissime: ecce quales mea regia suscepit uenientes tales tibi dedo: uellem incolumiores: sed tibi sociisꝗ tuis repēdet ille: qui tonitrua mittit & fulgura in homines nefarios. & iuccam nobis ac maizium ex bonitate sua præstat per temporum clæmentiam. Hæc inquiens in cœlum tendēs oculos solem insinuabat. Tu nostros hostes uiolentos & superbos pimendo: nobis domibusꝗ nostris animi trāquilitatem affers. tu monstra domas: te sociosꝗ tuos præstantes uirtute uiros ex alto missos arbitramur: quo sub uestræ maccanæ tutela nobis liceat īpauidis agere uitā. Datori bonorū ex hac tāta nobis aduecta fœlicitate gratias agemus ppetuas. Hæc & huiuscemodi alia concionatum fuisse bononiamam regulum interpræetes aiebant. Cui uaschus de commitatu & beneficentia erga nostros gratias rettulit pares: multis quippe gratissimis apud ipsos donis ornauit bononiamam. Multa scribit ab hoc regulo uaschꝰ se didicisse de illarum partium opulentia: quæ se nelle in præsentiarū ꝑterire ait: ad euētumꝗ illa citat. Quid sibi uelit hæc hyperbole implicita non intelligo. Magna polliceri uidetur neꝗ ab eius promisso alienum fore iudicandum est quin ingentes opes inde sperari q̄ant: quandoquidem nullam incolarum domum adierunt in qua thoraces aut pectoralia aureos uel colli aut lacertorum aurea monilia non repererint. E nostrorum ego domibus facio coniecturam. Si quis ferri cupiditate stimulatus sese manu forti conferret in italiam aut in hispaniam quid nam ferri reperiet in domibus. Ibi ferream sartaginem: ex ferro cacabum alibi & tripodes igni appositos ac uerū copiam ad coquinæ necessitatē. Nullibi ex ferro usui non aptum quicꝗ inueniet: neꝗ magnam ferri copiam assequetur. Ferrū inesse regionibus ex inuentis coniectabitur. Indigenas illos nihilo maioris facere rude aurum senserunt ꝙ nostri rude ferrum estiment. Hæc ego. B. Pater ex uaschi nunnez & commilitonum eius litteris & uiua uoce de rebus illis habeo: tempus autem occulta quæꝗ detegens ea clarius patefaciet. Nil egregium in aurifodinis quæritandis potuerunt hi perficere: quoniam e centum nonaginta uiris quos ex dariene uaschum eduxisse memorauimus: septuaginta solum aut quando altius octoginta usus est opera in rebus gerendis: cæteris a tergo semper in regulorum domibus relictis: sed eos præcipue in uarios ait morbos incidisse: qui recenter ex hispaniola fuerant aduecti. Hi quippe tantam nequiuerunt calamitatem tolerare: ut prouinciali pane solum & herbis agrestibus sine sale sæpius cum fluuiali potu: atꝗ illo interdum salubri deficiente: contentos alerent stomachos melioribus escis assuetos: priores autem darienenses malis omnibus perferendis & esuriei ultimæ suos indurauerant. Vnde longiorem acrioremꝗ quadragesimā ꝙ tua sanctitas ex maiorum instituto iubeat obseruari: se egisse facete iactitat. Quadrienniū nāꝗ se perpetuum consumpsisse inquit terræ frugibus aut arboreis fructibus raro saturos ipm & socios: piscibus rarius usos: rarissime carnibus: & eo usꝗ deuentum lamentatur: ut scabiosos canes & cænosos buffones ac huiuscemodi alia pro delicatis epulis & lautis obsoniis quando illa assequebantur: edere fuerint coacti. De his latius in superioribus exarauimus: priores autem apello darienenses eos qui nicuesa & fogeda ducibus terram primum captarunt habitandam: e quibus pauci superstites erāt. Hæc iam missa faciamus & uaschus per celsa iterum cacumina montium uictor reducatur.

[Margin:] Bononiama regulꝰ cōitatur in firinos regulus. — oro bononiame. — refert gras uaschus — magna pollicetur uaschus — Cōparatio auri ꝛ ferri — paruifaciunt aurū ꝑ se. — quare non colligāt aurum. — esuriei ultime assueti. — Adagiū de quadragesima. quadrienniū egesto sim — regreditur uaschus

TERTIAE DECADIS LIBER TERTIVS.

CERDITI CONTINENTIS.

N PACRæ REGIA TRIGINTA DIES INCOLARVM animos cōciliãs & sociorum egestati consulens exegit. Inde teaochensibus ducibus ripam fluminis comogri prehendit a quo & regio & regulus sibi nomen adepti sunt. Torpētia reperit ea montiū latera: horridaq; adeo ut praeter herbas aut radices agrestes brutorum escas uel arborum fructus nil esui aptum inuenerit. Duo reguli contubernales affines terrā infœlicem incolebant: & hominū & soli male fortunatam faciē fugiens propere fame stimulante discedit. Cotochum ait alterum e pauperibus regulis ciurizam alterum appellari: ambos trahit uiæ duces teaochensibus dato commeatu: per horrentes siluas & inuios montiu3 anfractusq; loca palustria postmodū & cænosas lāmas quæ īpositis cedūt pedib9 & uiatorem plærumq; absorbent incautū: sociis pene fame cadentibus: dies percurrit tres: pq; loca benignitatis naturæ ad humanu3 usum expertia: qua raro aperta itinera reperiebat: quia raro inter se commercia contrahunt indigenæ: bellicis tantum incursionibus se inuicem trucidant: aut raptāt in seruitutem: de cætero contenti quiq; suis limitibus. Ad alterius tandem reguli dicionem appulsi qui buchebuea dicitur uacua omnia & silentia reperiunt: ad siluas profugerant: & regulus & dicionarii omnes. Missis legatis qui cū adducerent: non modo non iniuriam minantur: uerum etiam patrocinium pollicentur. Respondit buchebuea non iniuriæ metu auffugisse: uerum præ pudore atq; animi tristicia secessisse: q nostros honorifice uti merebantur: suscipere nequiret: quia nil eis poterat ad uictum impartiri. In obseruantiæ tamen & amiciciæ signum uasa plæraq; aurea ad nr̄os petita uenia de reliquis: libens misit. Visus est miser insinuasse ab finitimo se hoste aliquo fuisse spoliatum: ac superbe crudeliterq; tractatum. Inde igitur hiantes fame ac macilentiores discedunt q̄ eo uenerant. Intereundum ex transuerso nudi quidam incolæ sese offerunt e cliuo innuentes. Sistere agmen iubet uaschus. expectantur. Quid uelint interrogatur: per interp̄tes quos secum habebat uaschus: ita sunt affati. Regulus noster chiorisus uos salutat. Viros uos esse fortes & iniuriantum domitores malorumq; debellatores intellexit: propterea uos tantum fama notos colit & obseruat. Nil maluisset q̄ uos intra regiæ suæ tecta conuiuas habere: beatum se talibus hospitibus fore inquit. Sed quādoquidem sors illi est aduersata: restetq; deuius a tergo: in amoris argumentum hæc auri frustula uobis dono dat Patenas e puro auro triginta cū urbano subrisu uascho porrigunt. Maiora se præbituros si aliquando ad eos ierint pollicentur. Vocat hispanū uulgus patenas quas collo gestant bullas: & quibus in sacris cooperiuntur calices admissi altaribus. Propterea patellas mensales intelligat in bullas non percipio. Puto patellas escales: quia ponderis erant librarum quattuordecim octuncialium. Præterea finitimū se habere hostem regulum & opulentum auro a quo infestentur qnotannis rettulerunt: quasi inferre uolentes & uos dites efficiet eius reguli excidium & nos amicos a cotidiana liberabitis molestia. Id facile fore per interprætes enunciant nostris auxiliātibus: se ducatum agentibus. Bona spe præbita nuncios uaschus remisit alacres: uerum ex pensato suo munere beatos: præbitis quibusdam ferreis securibus quas maioris faciunt q̄ grandes auri cumulos. Auro nanq; parum indigent pecuniæ expertes mortiferæ: securibus uero ille se crasso ditiorem fieri fatetur: qui unam assequatur. Ad mille usus hominu3 accōmodatas esse secures nudi homines ferunt. Aurum uero ad inanes quosdam appetitus quæritari: quibus carere haud quaq̄ est incommodum: neq; enim ad eos nostra gula descendit: quæ abacos onerare multiplicibus prægnantes toreumatibus illos uti nostra tempora cogat. Non mensis non mappis non mantilibus utuntur: nisi forte reguli paucis uasculis aureis mēsas ornent: cæteri sumpto dextra pane patrio: & sinistra piscis assi frustulo aut fructu aliquo famem propellunt: carnes raro adipiscuntur. Si uero tergendi sint aliquo uncti edulio digi

pauper̄es reguli.

noīa regulorum.

horrida loca

cōtenti suis limitib9.

buchebuea regulus.

quare aufugerit rex

aurea uasa mittit.

Mūcii a regulo.

Chiorisus rex.

oro nūcio rū reguli.

q̄ aurea dona dant.

pōdus donorum.

remittūtur cōtenti nūcii.

quātifaciāt securim.

de simplici uictu.

quomō tergāt digitos

ti: pedum plantam aut fœmoris cutem uel genitalem īterdum crumenam sibi habēt pro linea mappa. Idem de insularibus hispaniolæ fertur: crebro tamen se fluminibus immergunt: & se totos lauant. Auro igitur onusti nostri progrediuntur sed aflictissimi: & spm̄ uix trahentes præ inedia. pocchorrósæ reguli dicionem offendunt. Maizio pane qui est uti paniceus insuber ibi triginta dierum intercapedine exhaustos repleuerunt uentres. Aufugit pocchorrósa. Blanditiis & promissis pellectus reddiit. Mutuis se muneribus afficiūt: solitis uaschus pocchorrósam: atq; iisdem recipienti gratissimis: pocchorósa uaschū auri conflati libris quindecim & mancipiis paucis. Volens inde discedere iter sibi fore p unius reguli dicionem nomine tubanamá relatum est. Is est quem a comógri filio potentē eē atq; uniuersæ uiciniæ formidolosum alias intellexerant. Apud quē e comogri famiiaribus plærīq; mancipium egerant bello capti. Tubanamé potentiam: uti nunc constitit: a se ipsis dimensi fuerant: quando illa recensebant q̄ culices ad ælephantem illi sint reguli: si sub strenuo & fœlici duce militantibus nostris comparentur: ignari. Neq; trasmōtanum esse tubanamā: uti arbitrabantur. Neq; auro adeo fultum uti comogræus iuuenis prædicauerat: e proximo cognouerunt. De prostrando tamen cogitatur: hostis erat tubanamæ pocchorrósa: propterea illi placuit uaschi: de hoste suo delēdo cōsilium. In pocchorósa ualitudinarios reliquit: sexaginta quos habebat incolumes & animo pollētes ad se uocat. Quid facto sit opus illis apperit. Tubanamā regulum iactanter superbeq; sæpius fuisse ipsi & sociis omnibus minitatū: & necessario per eius dicionem eundū fore prænunciat. Imparatum censet esse impetendum. Assentiuntur cōsilio comites. vt rem agrediatur suadent & hortantur: secuturos se offerunt. Duorum iter dierum uno peragendū eē statuunt: ne cogendi armatos tubanamæ copia præbeatur. vti cogitatum est ita euenit Prima noctis uigilia cum pocchorrosensibus vna tubanamæ regiā adoriuntur. Palātem & imparatum præhendunt. viros apud se duos obsequiarios habebat: fœminas autē per uim & iniuriam a diuersis regulis raptatas octoginta: dicionariis omnibus & eiusdicto parentibus regunculis per pagos circumuicinos dispartitis: quia sedato ociabatur animo: nil suspicans semotis nanq; non contiguis habitant domibus ob furentes uentos. Crebris namq; nimbosis typhonibus fatigantur ob repentinos motus aeris ex effectibus siderum in æqualitate diei et noctis: quia sunt uti alias diximus æquinoctio proximi. Domus autem sunt ligneæ: contectæ circunseptæq; paleis aut culmo paniceo patrio uel herbis prouincialibus tenacibus. Tubanamæ atrio domus altera tantum inherebat non minor primaria: centum & uiginti passuum utriusq; domus longitudinem: latitudinem uero passuum eē quinquaginta dimensi sunt. Hæ domus ad habendos militum delectus siquando bella mouebant tubanamā paratæ erāt. Capitur tubanamá: capitur & sardanapalicus eius comitatus uniuersus. Insultabant in uinctum pocchorrosenses conterminiq; omnes reguli. Audita tubanamæ fortuna psallebāt: nihilo nāq; minus īfensi suis finitimis tubanamā fuisse intellexerunt quā fuisse pacram in diuerticulo ad austrum diximus. vincto uaschus dissimulāter minabatur: re autē nil mali tubanamæ cupiebat. Debitas hic pœnas tyranne lues aiebat: te si huc se conferrent: capillis raptatos christianos oēs in uicinū flumen obruturum sæpe apud tuos iactitasti. In idem flumē raptabere miser & obrueris & una iubet hominem attoli dato tamen sociis ueniæ signo. Ita deterritus infœlix tubanama: serio ista imperari meditatus: ueniam prostratus ad uaschi genua petit: se nihil horum dixisse unq̄ iureiurando asserit. Regulos forte suos ebrios ista protulisse: regulosq; intemperantes appellans arguebat procacitatis. vina quidem illorum licet nō ex uuis ut iam significauimus in nostri agelli primiciis ad tuam sanctitatem: ebrietati tamen apta sunt: finitimos etiam in se fuisse ista cōmentos lamentabatur: & ob inuidiam in se conflatam: q̄ potentior esset: talia confixisse. Auri se copiam ingētem allaturum promittit: modo ignoscatur. Dexteram affigens pectori ait se amasse timuisseq; semper nostros: q̄ machanas idest enses nostrorum audiuerit suis machanis eē acutiores: scidereq; acrius quic

crebro se lauant.
auro ditees sed fameilici.
de pocchorrosa regulo.
Dona pocchorose
de tubanama rege.
cōsilium in tubanamā.
orō uaschi ad milites.
itur in tubanamam.
cōitatus tubaname.
philosophica ratio.
de domib⁹
atria reguli
tirann⁹ hic
Mine vaschi
Excusatio reguli.
De ensio.

quid fiat obuium intellexiſſet. In uaſchum dirigens occulos ait. Quis contra enſem iſtū
adulatio reguli. tuum niſi mentis inops dextram erigere audebit? quo findere potes & ſoles peruicacẽ
hominem a uertice uno ictu ad umbilicum? ne tibi quiſq; perſuadeat fortiſſime uiuentiū
ex ore meo prodiiſſe quicq; eiuſcemodi. Hæc & multa diſſeruit nodum mortis iam de=
glutiens tubanamá: quando ad ipſius lachrymoſa poſtulata ſe flexiſſe animū uaſchus diſ=
Datur venia regulo. ſimulat. placido uultu illum alloquitur: & data uenia ſolui iubet. Afferūtur interea ex duo
bus atriis libræ triginta puri auri octunciales in fœminea conflati monilia. In diem uero
tertium aliæ portantur a regulis eius miſſæ libræ ſexaginta in temeritatis mulctam. Sed
90. auri libre. unde id aurum aſſequatur tubanama interrogatus negauit e proximo effodi aurum illd.
Fuiſſe ad ſuos maiores importatum a flumine comogro in auſtrum deriuāte īſinuabat
Pocchorroſēſes uero cæteriq; illius hoſtes mentitum fuiſſe aiebant: diteſcereq; auro re
gnum illius affirmabant. Cōtra tubanama nullam indicione ſua ſe noſcere aurifodina;
cōtentio de auro. perſeueranter aiebat: collectos tamen aliquando minutos quoſdam alicubi grumulos au
reos ſed de his colligendis ſe minime fuiſſe unq; ſolicitum: quia id fieri ſine longo ma=
gnoq; labore nequeat. Dum hæc ita tractarentur: ad uaſchum ueniūt in pocchorroſa po
anno. 1513 ſtergati: apulſiq; ſunt octauo. Kl. Ianuarii calce anni. 1513. perq; mācipia a regulis auſtra
libus habita foſſoria tulerunt inſtrumēta auro apta deligendo. Natalem domini diem ab
Colligunt aurum. omni opere immunem exegerunt. Altero autem ab eo quo beati ſtephani prothomar
tyris ſolemne agimus in cliuū parum a regia tubanamæ diſtantē quia terræ colorem di=
cit ſe cognouiſſe auro gignēdo teſtem: foſſores quoſdam ducit. Scrobe ad ſe quipalmum
effoſſa grumulos lēte non grandiores aureos ſe reperiſſe cribrata leuiter terr aſcribit: &
tominum ut ſuo utar uocabulo qui trapezitarum appellatione duodecim grana continet
corā notario ac teſtib9 collegiſſe quo rei fides pſtetur. Vnde arguit finitiorū dictis qdrare
vates regulus. telluris illi9 opulētiā: licet id mime potuerit a tubanama extorqre. Putāt tubanamā nihili
feciſſe exiguā adeo eam portiunculam. Alii pertinaci aiūt ſtomacho tubanamā negaſſe
fortunari auro ſuam tellurem: ne aliquando ad eam auri cupiditas noſtros trahat uſurpā=
dam. Sed uates fuit bonus regulus. Eam quippe ac pocchorroſenſem deſtinarunt ad ha=
bitandum eligendas: deq; nouis oppidis in utraq; condendis: modo regi placeat: eſt con
ſilium tum ut ſint ueluti meritoriæ tabernæ tranſituris ad auſtrum receptaculum: tum
tellus apta frugibus quia ſit utraq; tellus quibuſcūq; frugibus alendis & arboribus ſuſcipiendis aptiſſima.
Inde iam diſcedere ſtatuens tentat obiter alibi terram colorem calculoſq; monſtrantem
gignēdo auro conſonos. paulo ultra cutem effoſſa breui ſcrobe peſū quod caſtellani au
rei pondus eē diximus in primitiis primis ad beatitudinem tuam: non tamen uno gra=
no ſe reperiſſe perhibet. His rerum argumētis lætus tubanamæ ſpem fœlicis ſucceſſus
pollicetur: modo neminē infeſtet ex his quos ipſe amicos in conterminis linqueret. De
Dat filium rex. auri copia colligenda ſuadet. Sunt qui ferant abduxiſſe tubanamæ fœminas omnes ſpo=
liatumq; ne inſoleſcere queat reliquiſſe. Filium illi ſua ſponte præbuit alendum tubana=
ma quo uerſans inter noſtros linguam & mores noſtrorum pdiſcat & religione imbua=
tur ut aliquando ſit eius inſtitutio utilis genitori ad fauorem conciliandū. Vrgebatur acri
pēſiles portantur. febre uaſchus eo tempore ex immenſo labore uigiliiſq; & inedia propterea īde diſcedēs
mācipiorum humeris penſilem portari ſe iubet. Feruntur & inde penſiles in amachis id
eſt goſampinis lodicibus grauib9 cōfecti ægritudinib9. Quibus autem uires aliquæ ſup
Deſcriptio domus comogri. petebant neq; incolumes tamen cruribus hebetibus: dextris incolarum ſubalas præhen
ſi ſubleuabantur. Ad comogri tandem reguli amici relicti de quo ſupra lata mentio facta
eſt dicionem apulſus: mortuum eē reperit ſenem: filiumq; ipſius: quem alias a prudētia
Fi. comogrus. laudauimus: genitoris loco ſuffectum intellexit: carolumq; uocari baptizatū didicit. Eſt
huius comogri regia in radicibus cliui bene culti ſita planiciem habet a meridie lequarū
duodecim latam uberem hanc zauanam uocant incolæ. Planicie ſuperata: montes occur
runt altiſſimi quos diximus dirimere duo illa maria. A cliuis mitibus fluuius ſcatet como

grus qui planiciem illam interluens montes petit arduos perq; illorum ualles reliqua flu mina suo alueo sorbendo: uiam reperit ad australe pelagus. Distat ab dariene leguas circiter septuaginta occidentem uersus. Nostris igitur aduentantibus psalens alacerq; prodit obuiam carolus regulus: eduliis potubusq; suauibus nostros recreat. hospicio suscipit honorifice. Mutuis sese muneribus afficiunt laborati auri libras octunciales uiginti porrigit uascho regulus. vaschus non minus grata repensat: secures puta fabriliaq; instrumenta quædam ad carpētariam artem facientia. Sagulo etiam atq; interiore texta linea pro temporis angustia comogrum ornauit. His donis se inter uicinos heroem effectum existimauit carolus. Comogrum & reliquos omnes comonefactos reliquit: ne unq̃ ab obseruantia & fide erga castellæ reges discedant: si uiuere uitam tranquillam exoptāt. Vt q̃ studiosius posthac aurum magno illi tibā idest regi offerendum congerant hortatus ē. Hac uia paraturos sibi suisq; posteris ab omni hostium insolentia patrocinium & nostratium rerum copiam affluentē enunciat. His ita confectis iter suum prosequitur ad ponchæ regiam: ubi quattuor e dariene uenisse iuuenes reperit ipsum admonituros appulsa eē nauigia bene fulta commeatibus ex hispaniola. Eo nanq; se rediturum: quacunq; ab austro regredi fas foret: fuerat pollicitus. Quare sūptis .xx. e cōmilitonibus incolumioribus longis itineribus ad darienem ipse proficiscitur: cæteris ut se pedetentim sequantur postergatis. Quartodecimo. Kl' februarii. 1514. scribit sedeuectum ad socios. Data uero litterarum ipsius est ex dariene quarto nonarum martii: prius non licuisse: nulla prius discedente naui inquit. Scribit se illinc duo misisse nauigia: quibus postergati aduehantur. Et iisdem litteris multa se iniisse certamina iactat: nunq̃ uero fuisse percussum: aut e comilitonibus amisisse ullū pugnādo. Nulla est propterea magnæ ipsius epistolæ pagina: quæ gratiarum actionibus referta non sit: q̄ a tantis totq; discriminibus & laboribus euaserit. nullus est eius actus: nulla peregrinatio sine cœlitibus inuocatis: deipara uirgine præeunte semper. Euiolento igitur golia in elyseum ex antæo in herculem portentorum domitorem transformatus hic noster uaschus balbōa: fuisse uidetur. Mutatus ergo ex temerario in obsequentem honoribus & beneficentia dignus est habitus: & in catholici regis gratiā receptus diplomate regio præfect⁹ militum eius regiōis est creatus. Hæc & litteræ dariensium & uiuæ uenietium uoces rettulerunt. Quid autem ego beatissime pater e propīquo de hisce rebus sentiam forte cupies intelligere. Mea est hæc opinio simplex & militaris scribendi referendiq; uaschi & sociorum series: res ita accidisse testari uidetur. Non per effossos ergo cuniculos ad īfernos manes: non per milliaria multa: non per intollerādos labores & uaria uitæ discrimina scindendo montes descendet hispanus quæsitū opes in uiscera terræ: sed ex ipsius cute uix e solo supercilio scrobib⁹ effossis uel ex fluuiorum ripis æstate siccatis leuiter abluta tellure aurum: modo perstent in habitādo terram: colligetur: faciliq; indagine margaritæ reperientur. Tanti muneris expers fuit uti cosmetræ omnes assentiuntur ueneranda uetustas: quoniam ad has gentes itum est nunq̃ hactenus structis ordinibus: ipsæ uero nullo indigæ uel paruo minime hospites uelint: immo uti late ostendimus adeūtes feroci congressu excipiunt: nec se nisi bello superatos tractari patiūtur. Si præcipue in edaces humanarum carnium nouos antropophagos quos dixim⁹ caribes alias cannibales appellari: quoniam hi sagaces hominum uenatores nulli alteri exercitio intenti agunt ætatem præterq̃ uel agrorū cultui suo more uel rei bellicæ ad homocupium. Hi ergo uenientes nostros ueluti apros aut ceruos in eorum uenabula uel retia casuros expectant: & secum taciti spe prædæ labia lambunt. Si profligauerint epulantur lautissime: si autem se impares fore arbitrantur: fuga saluti consulunt: & elabuntur uēto celerius. Si apud aquas res agitur: demersi gurgitibus tam uiri q̃ fœmine haud segni⁹ adnatant: ac si perpetuo in aquis degerent: & sub aquis uictum queritarent. Non mirum ergo si tractus hi uastissimi sunt pro ignotis relicti. per hæc inuenta igitur christiana religio: cuius tu apicem tenes: in immensum brachia protēdet. Multas hominū uti in initio

Dona dat.

Hortatio uaschi.

1514 rediit

1514

Deo plen⁹ vaschus.

Honores uaschi.

nesciuit hec antiquitas

atropophagi.

caribes uel canibales.

homo cupium.

diximus miriadas tanq̃ nouum pulliculorum fœtum sub alis tua sanctitas fouebit acersitas: beragua nanq̃ a colono primum reperta: sinistris mox auibus a diego nicuesa tractata nunc deserta repetetur: ac reliquæ telluris illius amplæ regiones omnes ex efferis & agrestibus ad cultum politicũ & ueram religionem paulatim reducentur:

TERTIAE DECADIS LIBER QVARTVS.

IC SISTERE PATER BEATISSIME STATVERAM: SED IGNIculus quidam tortor animi producere parumper sermonẽ hortatur. Beraguam dixi primo repertam a colono. Defraudare uirum: & admittere scelus mihi uiderer inexpiabile: si labores toleratos: si curas eius perpessas: si deniq̃ discrimina quæ subiuit ea nauigatione silentio præterirem. Is a salute nostra 1502. sexto idus maii cum classicula nauium quattuor: cuparũ in singulas quinquaginta & sexaginta cumq̃ hominibus centum septuaginta soluit e gadibus: & fœlici cursu canarias præhendit in diem quintum. Inde apulsus est ad insulam dñicam: quæ caribium est pr̃ia die sexto decimo: captauit e dominica hispaniolam die quinto. Sexto igitur & uigesimo die uentis lapsuq̃ oceani ab oriente in occidentẽ fluentis adiuuantibus: ab hispania nauigauit ad hispaniolam: qui cursus mille ac ducentarũ leucarum a nautis eẽ perhibetur. In hispaniola siue libens siue monẽte prorege parũ moratur. Occidentẽ recta secutus: cuba Iamaicaq̃ insulis a septentrione in dextram relictis in insulam se incidisse meridionaliorem Iamaica scribit nomine incolarum guanassã uirentem uniuersam uberemq̃ supraq̃ credibile cuiq̃ sit. Eius insulæ littora percurrẽs duobus occurrit prouincialibus monoxylis de quibus satis late diximus in superioribus. Restibus Iugata mancipia nuda trahebant: uti aduersis fluminib9 solet fieri. Monoxylis primarius insularis uehebatur cum uxore ac liberis nudis omnibus. Nostris qui descenderãt in terram superbe mancipia innuebant ex heri mandato: ut cederent uenientibus. Minabantur recusantibus: tanta est eorum simplicitas q̃ nec ueriti sint neq̃ admirati nostrorũ uel nauigia uel potentiam aut multitudinem. Putabant nostros ea qua ipsi reuerentia colebant herum assurecturos. Ab alienis terris mercatorem esse redeuntem intellexerunt. Nundinas exercẽt: nundinarias merces ille ferebat: aurichalcea tintinabula. Nouaculas cultellosq̃ ac secures e lapide flauo diaphono lucido generi cuidaʒ ligni tenaci manubriato. vtensilia etiam: coquinariaq̃ uasa & fictilia arte mira e ligno partim: partim ex eodẽ marmore laborata: sed lodices præcipue supellectiliaq̃ gosampina uariis intesta coloribus uehebat. Dominum & uniuersam eius familiam rẽq̃ omnem præhenderũt. Solui tamen mox præfectus illos iussit: & rerum partem maiorem restitui: quo beniuolos redderet imperauit. De natura terræ ulterioris ad occidentem didicit. Recta carpit iter ad occidentem. Ad milliaria decem paulo amplius tellurem reperit uastam nomine incolarum quiriquetanam: ipse uero ciambam nuncupauit. rem diuinã in littore iussit celebrari. Habitatoribus nudis plenam reperit. Hi mites & simplices posito timore ad nostros: ut ad rẽ mirandam: prouincialibus cibis & aqua recenti onusti confluebant. Oblato munere uersis uestigiis capite obstippo reuerenter retrocedebant: pensauit munera illorum muneribus rerum nostrarum: calculorum puta uitreorũ sertis: & speculis quibusdaʒ: acubusq̃ ac spinteribus & huiuscemodi mercibus illis peregrinis. In magno illo tractu regiones sunt duæ. Taia hæc Maia illa appellatæ: uniuersam scribit terrã illam esse salubrem: amœnam clẽmentia cœli fortunatam optime: nulli terrarum ubertate agrorum postferandam: tẽperie mira præditam & montanam refert partim: partim lata planitie nobilem: arboriferam ubiq̃ herbidamq̃ ac perpetuo uere autumnoq̃ gaudentẽ: arboribus toto anno frõdentibus & pomiferis. Illicetis pinetisq̃ ait esse refertam: ac palmarum generibus septẽ quarũ aliæ dactiliferæ: steriles aliæ sunt: pelgoras uuis pendẽtibus maturis sed labruschis

Alia nauigatio.

Die 26 ex hispania ad hispaniolã 1200 leũ ex hispaniola ad hispaniam.

De uasis. et supellectilibus.

quiriqueta na regio.

perpetuus autũnus.

terra gignit suapte natura inter arbores. Tantam refert esse apud hos suauium utiliumq; fructuum natiuorum copiam aliorum: q de uuis colendis nulla sit cura. Ex palmarum quodam genere machanas idest enses ligneos latos & iaculares hastas construunt gossampinas arbores nutrit ea tellus uulgo. Mirabolanos etiam diuersarum specierum emblicos puta & chebulos medicorum appellatione. Maizium & hæc terra generat ac Iuccam: aies: & batatas: uti cæteræ regiones illæ: eadem & leones nutrit ac tigres: ceruos: capreolosq; & huiuscemodi animalia. Volucres etiam diuersas: inter quas pro altilibus habent: eas quas pauonibus fœminis colore ac magnitudine similes esse gustu: etiam & sapore diximus aliquando. Proceros esse aiunt ac pulchre formatos incolas: utriusq; sexus: quos ait pudenda tegere gossampinis uelaminibus intextis diuersis coloribus. Ad elegantiam seipsos depingunt quorundam pomorum succo ad id in hortis nutritorum: nigris ac rubentibus uti agatirsos legim⁹. Totum inficiunt alii corpus: partes alii: plæriq; autem tractim flores aut rosas effigiant: aut implicitos laqueos prout cuiq; sedet apetitu. Idiomata sunt penitus alia ab insularibus conuicinis. More torrentis: aquæ defluebant ad occidentem: statuit tamen orientem eius terræ quærere animo uertens pariam: osq; draconis & alias quas iam descripsimus ab oriente repertas oras: contiguas esse uti erant: existimans. Ex ampla igitur quiriquetana decimotertio calendas septembris soluit. Ad lequas triginta fluuium reperit: extra cuius hostium dulces haustus sumpsit in mari. Littus erat scopulis & rupibus purgatum. Fundo ad iaciendas anchoras ubiq; apto. Tantam scribit fuisse uim oppositi torrentis oceani: q diebus quadraginta lequas uix potuerit septuaginta percurrere: claudicando semper & gyris per altum agendo classiculam: procedebat. Interdumq; se repulsum & retro raptum reperiebat impetu aquarum: terram captare uolens ad uesperum ne per noctis tenebras in ignotis littoribus naufragarentur. Intercapedine lequarum octo: tria se ingentia flumina nitidarum aquarum scribit reperisse: in quorum marginibus cannæ crassiores humano fœmore gignebantur pisciumq; ac magnarum testudinum copiam ingentem. & plærisq; in locis crocodillorum multitudinem in arena uasto hiatu solem captantium. Varia etiam animalia quibus nomen non dedi: uariamq; refert eius telluris faciem esse: saxeam alicubi & promontoriis fultũ squalidis ac rupibus ambesis. Alibi benignitate soli nulli terræ cedentem. Varia etiam in uariis oris regum & primariorum nomina. Vocant regulum cacichum ut alias diximus: alibi quebi: tiba uero alicubi: primarium autem alicubi saccus alibi iura. Eum qui strenue se gessit in pugna hostili & signatã cicatricibus faciem ostentat cupram appellant. Habentq; pro heroe. Vulgum nũcupãt chiuys hominẽ alicubi dicũt homẽ. Accipe hõ si quis dicere uoluerit hoppa home dicet Alius deinde fluuius grandibus nauigiis aptus occurrit: ante cuius fauces quattuor insulæ paruæ floridæ atq; arboriferæ iacebant: quæ portum efficiebant. Has quattuor tẽpora uocitauit. ab his: ad lequas terdecim ad orientem semper contra uim aquarum tendens: duodecim paruas præhendit insulas: has quia preditas nouo genere fructuum limones nostros emulantium: limonares appellauit. Eadem uia pererrans ad lequas duodecim: magnum reperit portum lequarum triũ spacio sese in terram insinuantem: pauloq; minus latum: in quem fluuius ingens cadebat. Ibi amissus est postmodu3 nicuesa beraguam quæritans uti supra diximus: unde perditorum fluuium recentiores nuncuparunt. Continuo cursu tendens contra pelagi furorem almirantus colonus uarios reperiebat montes: Valles uarias: fluminaq; ac portus: spiritus rerũ omnium suaues fuisse atq; recreantes naturam refert: neq; incidisse in aduersam ualitudinem e sociis quẽq; ad regionem usq: incolarum appellatione quicuri ultima acuta: in qua portus est cariai. Ab ipso almirãto mirabolanus appellatus: quia natiua sit ibi arbor illa. In hoc portu cariai sese obiiciunt circiter ducentum incolæ manu gestantes terna quaternaq;

de mirabolanis.

depingunt se

ali⁹. fl. grãdis.

4. insule

insule limones.

portus ingens.

cariairei portus.

iacula : mites tamen : et hospitales : Sed quid sibi gens hæc noua quæreret parati expectantes. Colloquia petunt. dato signo pacis: natando nostros adeunt. comertia ineunt. Permutationem rerum postulant. Dari e nostratibus rebus ad eorum beniuolentiam captandam : almirantus sed gratuito imperat: per signa gratiam recusant: neq; enim ullum ex horum idiomate uocabulum perceperunt: fraudem aliquam inesse nostris donis suspicati. q̄ ipsorum oblata nostri recipere renuissent: quicquid fuerat impartitum in littore liquerunt. Tanta pollent cariairenses urbanitate : atq; animi benignitate : ut magis dare q̄ accipere studerent. Puellas ad nostros uirgines formæ elegantis misere duas: quas ut abducere liceret insinuabant. Hæ ut cæteræ fœminæ pube tenus fascia tegebantur gossampina. Is enim est fœminarum cariairensium mos: uirorū autē nude agere. Scindunt & crines fœminæ: uiri nutriunt occipite: a fronte radunt. Colligunt q̄ uittis cādentibus & in orbem circunducunt capiti : uti nostrates uidemus puellas. Almirantus indutas ac bene donatas cum rubro laneo pileolo genitori earum præbendo remisit. Sed cuncta iterum in littore locata sunt: quia ipsorum dona recusassent nostri: duos tamen uiros & eos non inuitos secum aduexit : quo uel illi nostram : uel nostri cariairensem perdiscerent linguam. Maris æstu parum quati tractus illos cognouit: q̄ haud secus littori ac fluuiorum ripis arbores inhærerēt. Idem aiunt & cæteri oras illas tractantes exiguo fluxu ac reflexu omnium illarum terrarum insularum: etiam littora madefieri. In huius terræ prospectu inquit in mari ipso gigni arbores quæ ramos incuruent postq̄ altius emerserint ad profundum: quo applicatæ cuspides uti propagines uitium solo demersæ radices creant: & in sui generis arbores perpetuo uirentes prodeunt. De huiuscemodi arboribus plinius in duodecimo naturalis historiæ: sed in arido solo : non autem in mari. Animalia nutriri in ora cariai eadem: quæ alibi diximus: sed unū repere re naturæ longe dissonæ. Id est grandi cercopiteco par cauda longiore procerioreq;: cauda suspensus & uim: terq; quaterq; sese deuoluens capiendo: ex ramo transilit in ramum: & ex arbore sese proiicit in arborem: ac si uolitaret. Arcuarius e nostris unum sagitta confixit. Vulneratus se deiicit cercopitecus: hostem uulneratorem rabidus adoritur. Stricto ense agit in pecus uenator. Lacertum cercopiteco abscidit: cœpitq; mancum ferociter renitentem. Ad classem perductus mansueuit inter homines parumper. Dum sic ferreis uinctum catenis seruarent. E littoribus trahunt paludibus aprum uenatores alii. Cogebat nanq; carnium desiderium nemora perlustrare. Cercopiteco aper & ipse ferox ostenditur. Setas excutit uterq;: in aprum cercopitecus furibundus salit: cauda circunligat aprū. Cum seruato a uenatore uictore suo lacerto guttur apro præhendit: reluctantem aprum suffocauit cercopitecus. Hæc & huiuscemodi monstra nutrit alia tellus illa. Seruant & cariairenses desiccata cratibus procerum & parentū cadauera foliis arborum inuoluta: populo nemora siluæq; sunt addicta sepulchris. Procedentes ex cariai ad lequas uiginti circiter: sinum repere amplum adeo: ut in gyrum putent lequas continere decem. Quatuor insulæ paruæ feraces exiguo discretæ interuallo sinus faucibus obiectæ tutum efficiunt portum. Is est portus quem alias diximus appellari ab incolis cerabaró ultima acuta sed unum eius littoris latus tantum ita uocitatum nunc didicere: atq; id dextrum ingrediendo: læuum autem aburéma nuncupatur. Insulis inquiunt uniuersum feracibus & frequentibus celebrem esse: atq; arboriferis: fundo ad anchoras iaciendas ubiq; apto nitido q̄: ac mira piscium copia pollentem. Vtraq; terra adiacens ubertate soli nulli terrarum eorum iudicio cedit. Duos incolas ad manus habuere. Colla incolæ monilibus quæ appellant guanines aureis: in aquilas aut leones vel animalia huiuscemodi affabre effigiatis ornant: sed aurum id minime purum esse cognouerunt. A duobus illis cariairensibus quos abductos diximꝰ nr̄i didicerūt cerabaróā & aburémā regiones auro dites ēē cariairēsesq; rerū suarū permutatione uniuersū aurū quo ornātur ab his adeptos fuisse. Quiq; pagos

gratiam renuunt

habitꝰ hoīꝫ

ferox anial nouum

cadauera seruant

erabcaro & aburema portꝰ latera

ornamenta incolarum

auro legendo egregios inesse cerabar'o's & aburemanis regionibus: a littore in internis
distantibus non longo tractu cariairenses nostris aperuerũt: comertia nanq; a maioribus
eorum utræq; nationes frequentarunt semper. Pagorum nomina hæc esse perhibentur.
chirará: purẽn: chitazá: Iurẽche. Atamẽa. uiri omnes cerabaróæ prouinciæ nudi sunt pe *aurea loca*
nitus: sed uariis depicti modis: sertis floridis & coronis ex leonum & tigrium unguibus *quinq;.*
contextis oblectantur. Fœminæ angusta gossampina uitta pudenda tantum contegunt.
Hinc iam tandem egressi per idem littus ad lequas octodecim in fluminis reperti ripa
occurrunt uiri nudi tercentum sublatis clamoribus minitabundi: espuentes in nostros a=
qua sumpta in os aut littoralibus herbis. Iaculando missilia: uibrandoq; hastas & macha' *ferox popu*
nas enses diximus esse ligneos a littore arcere nostros conabantur. Depicti uariis mo= *lus.*
dis erant: alii præter faciem corpus uniuersum: tractim alii. Pacem nolle se aut commer=
tium ullum cum nostris insinuabant. Solui tormenta quædam in illos: sed ab alto ne pe=
rimerent quemq̃ imperat: hoc enim semper sedit coloni animo ut pacato ageret cũ no *sternuntur*
uis gentibus. Fragore discussæ balistæ bombardæ perterriti: sternuntur omnes. Pacẽ op *audito fra*
tant. Comertiantur inuicem. Guaninorum aureorum: ex aduerso calculorum uitreorum *gore.*
atq; huiuscemodi rerum permutatione. Tympana hi habẽt & marina cõchilia quibus: ad
excitandos animos pugnæ tempore utuntur in bellis. In eo tractu flumina sunt: acaté=
ba: quarẽba: zobróba aiaguitĩn: urida': durubbá: beragua: ĩ oĩb9 auruz colligere licebat. Fo *aurea flũia*
liis arborum latis ab æstu pluuiaq; penularum loco se tuentur. Oras inde perlustrauit e=
betere' & embigar' in his flumina labuntur dulcium aquarum & piscium copia egregia:
zahorán & cubigár. Hic sistit auri ubertas. quinquaginta circiter lequarum tractu. Distat
inde lequas tantum tres ea rupes quam in infausto Nicuesæ discursu diximus appellari
pegnonem a nostris: incolarum autem appellatione regio dicitur uibbá: in quo etiam tra
ctu est portus ad lequas tantum sex quem bellum diximus a colono uocitatum: cuius re=
gio xaguaguara' dicitur ab incolis: populis est ea tellus uniuersa frequens sed nudis. In *regio xagu*
xaguaguará regulus nigro: populus rubro: coloribus fucantur. Regi & primariis septẽ: *agara.*
è naribus pendebat aurea lamina labiorum tenus. In hoc ornatu summum putant esse
decorem. Testa marina uiri pudenda includunt. Fœminæ gossampina tegunt uitta. In
hortis hi pineæ nuci fructum similem nutriunt quem diximus alias e frutice nasci uelu= *arboree cu*
ti carduo sed mollem & regia dignum esca. Cucurbiteas quoq; arbores ad potus feren *curbite*
di usum. De his late alias. Vocant arborem hibuero. Crocodillis alicubi occurrebant qui
quum aufugerent aut mergerentur odorem a tergo musco uel castoreo suauiorem relin
quebant. Nili accolæ de crocodilo fœmina idem mihi rettulerunt: de abdomine præserti
q; arabicos æquet odores quosq;. Regressus hinc est almirantus: cum sua classicula: tum
quia nequibat aduersuz aquarũ cursum sustinere: tũ etiã quia magis ac magis indies naui
gia: putrescebant: atq; terebrabantur uermium aculeis: qui ex aquarum tepore in uni=
uersis tractibus illis: æquinoctio fere suppositis gignuntur. Bissas uermes illos merca=
tor uenetus appellat: hos & alexandrini duo portus ægyptii generant: nauesq; labefactãt
si diu in anchoris morentur: cubitales sunt & interdum longiores: digitulo nunq̃ cras= *de broma*
siores. Hispanus nauta pestem hanc bromam uocat. Bromam igitur ueritus colonus al= *uerme.*
mirantus & renitente pelago uexatus: secundo oceano ad occidentem regreditur. Hie'=
bram fluuium a beragua fluuio duas distantem lequas quia sit maioribus nauigiis susci=
piendis aptior captat. A beragua minore: regio nomẽ tenet: quia utriusq; fluminis posse
ssor regulus beraguam inhabitat quid dextrũ quid ue sinistrum hic acciderit dicamus.
Stans in hiebra colonus fratrem suum bartholomeum colonum hispaniolæ adelantatuz
cum cymbis seruitoriis & hominibus octo & sexaginta mittit ad fluuium beraguam. Ob
uius fit adelantato cum patriis monoxylis secundo flumine regionis regulus more pa *rex bera*
trio depictus: nudus cum ingenti comitatu sed inermis. Quum primum ad *gue.*
colloquium deuentum est: reguli familiares quidam de quiete sui heri anxii & ma=

ſedes regu li. ieſtatis regiæ memores ne ſtans regulus negocietur. ſaxum e proximo ſumptum
in ripa lauant: confricantq; decenter: & reuerenter allatum regulo ſupponunt. Sedens re
gulus per ſigna uiſus eſt annuere ut noſtris liceat dicionis eius flumina percurrere. ſexto
idus februarii pedes adelantatus aduerſa tendit beraguæ fluuii ripa cymbis relictis. In du
aurũ vbiq; rabám fluuium incidit: hunc hiébra & beraguá inquit eſſe ditius auro. In omnib9 quip-
pe terræ illius fluminibus aurum gignitur. Inter arborum radices ripis inhærentes in-
terq; ſaxa & lapillos a torrentibus relictos & ubicunq; ſcrobes ad ſexquipalmum effodie-
bant: egeſtam reperiebant terram auro mixtam: propterea figere ibi pedem fuit conſili-
um: ſed incolæ futuram perniciem olfacientes uetuerunt. Facto agmine cum horrendo
clamore ruunt in noſtros: qui domos ædificare iam cœperant. Primos impetus uix ſuſti-
nuére noſtri. Certarunt eminus crebris miſſilibus primo barbari nudi: mox comin9 ſtri-
ctis enſibus ligneis quos diximus nuncupari machanas rabidi pugnare cogitarunt. Di-
pugna gra uis. ctu mirandum: tanta erat concepta in eis iam ira: ut neq; arcubus aut ſcorpionibus & qđ
maius ē neq; bombardarum e nauibus iactarum fragore terrerentur. Ceſſerunt loco ſe-
mel. Iterato maiore numero comparato redeunt ferociores. Satius emori fore iudicant
defenſores prime fere. ꝙ perpeti patriam occupatum iri a peregrinis. Hoſpites benigne ſuſceperant: habitato-
res recuſant. Quo magis inſtabant noſtri: eo maior finitimorum multitudo confluebat.
Nocte dieq; a fronte modo: modo a lateribus urgebantur noſtri. A tergo ſtans in littore
claſſis tutos reddebat. Deſeruere igitur terram hanc: & qua uenerant regrediuntur. Ia-
maícam inſulam hiſpaniolæ cubæq; collateralem a meridie nauigiis in cribrorum mo-
dum pertuſatis a bróma ut hiſpano utar uocabulo uix præhendere potuerunt: fere ex iti-
deſeruit be raguam nere perierunt. Vbi lacertorum exhaurientium maris aquas per amplas rimas ingrediē-
tes uitæ diſcrimen euaſerunt tandem: & ad Iamaícam ſemianimes apulſi ſunt. Obrutis
ibi nauigiis omnibus intercepti: uitam egere menſibus decem uergiliani achemenidis ui
ta in nudorum barbarorum poteſtate calamitoſiorem: eius terræ cibis contenti: ſi quan-
vita miſer- rima do barbaris placebat impartiri. Profuit noſtris odium capitale quo ſeſe inuicem barba-
ri reguli proſequuntur: ut enim noſtros fautores haberent: ſi quando cum finitimis ho-
ſtibus bella ingruerent pane aliquando patrio famelicos recreabant. Sed ꝙ miſerum &
ærumnoſum pater Beatiſſime ſit mendicato pane adipiſci coniectetur tua ſanctitas: vbi
præſertim cætera deſint: uinum puta carneſq; uel omne preſſi lactis genus quibus euro
peorum hominum ſtomachi a cuna ſolent enutriri: fortunam tentare neceſſitas coegit.
Per œconomum ſuum Diecum Mendeȝ: ducibus tamen iamaícenſibus duobus eorum
littorum peritis: quid de ſe deus cogitet ſtatuit experiri. Canóam cõſcendunt mare iam
undoſuȝ. E ſcopulo in ſcopulum e rupe in rupem quaſſatus undis ob nauigioli breuitatē
& formam: appulſus eſt iam tandē diécus mendez ad ultimum hiſpaniolæ angulum e ia-
maica diſtantem lequas quadraginta. Spe munerum ab almiranto colono promiſſorum
iamaicenſes læti reuertuntur. Ipſe pedes ad ſanctum dominicum urbem primariam me
tropolitanam proficiſcitur. Duo noſtratia comparat nauigia. dominuȝ adit. Inualidi om
nes & egeſtate rerum extenuati ueniunt ad hiſpaniolam. Quid inde illis ſucceſſerit: non
intellexi. Ad generalia redeamus. Vniuerſos tractus illos: quos percurriſſe colonum di-
ſalubris ae ris terra. ximus: ipſe ſcribit: idemq; fatentur omnes laborum ſocii: toto anno eſſe frondoſos: ui-
rentes: amœnos: & quod maius eſt: ſalubres: in quibus ex uniuerſo comitatu nullus unꝗ̃
ægrotauerit: neq; horrenti frigore unꝗ̃ aut æſtu feruido quinquaginta lequarum inter-
capedine: a cerabaróo magno portu ad uſq; hiebram & beráguam uexatum ſe fuiſſe ia-
quibus ſig nis noſcãt aurũ ieſſe. ctat. Cerabarói populi: quiq; iacent medii ad hiébram uſq; beráguam: non niſi certis
anni temporibus auro intendunt quæritando. Suntq; negociationis eius opifices exerci
ti: uti apud nos argenti ferriq; fodinatores. Quæ loca magis auro fortunentur: a ſpecie
defluxi torrentis: a terræ colore aut huiuſcemodi argumentis: lõgo hii callēt expimēto.
Credũt ieſſe auro numē qñquidē ad id negocii minĩe tēdũt iexpiati ex priſcorũ religiõe

puta qui a coitu & omni oblectamento abstinent: cibisq; ac potu parcissime utantur: uni uerso legendi auri tempore. Viuere tantum ac mori datu3 hominibus: ut cæteris animantibus arbitrantur: propterea nil colunt aliud. Solem tamen uenerantur: & surgentem ab orizonte reuerenter excipiunt. De montibus et terræ situ sermo trahatur. Ex uniuersis illarum regionum littoribus: uastos attolli montes a meridie: sed protentos ab oriente in occidentem continuo tractu prospicitur. Quare ita distermínari duo illa magna maria: de quibus alias late fecimus mentionem: his aggeribus ne inuicem collidantur: existimamus: ueluti Tyrrhenum italia dirimit ab adriaco. Quacunq; enim proficiscantur: ab ea cuspide sancti augustini: quæ ad portugalenses attinet: ad atlantem spectante: urabam usq; ac cerabaroúm portum atq; ultimas ad occidentem terras alias ad hunc usq; diem repertas: perpetuo tractu eminus cominusq; sese montes nauigantibus offerũt nunc lenes: elati nunc: modo asperi & petrosi: arboriferi herbidiq; atq; apti culturæ modo: uti accidere solet in tauro nostriq; apenini costis uariis: reliquis etiam huiuscemodi uastis montibus. Vallibus quoq; egregiis horum uti aliorum montium intersecantur iuga. Ea pars montium quæ beraguæ fines recipit superare suis uerticibus nubes creditur: raroq; cerni eius culmina dicunt ob nubium & nebularum fere continuam densitatem. Quinquaginta amplius attolli milliaria beraguensia cacumina contendit almirantus ipse: qui ea primus explorauit in eadem præterea regione inquit ad montium radices iter esse apertum ad australe pelagus: & uenetias comparat cum genua siue mauis ianua: uti eius ciues iactitant: qui a iano conditam fabulantur: protendiq; uult terram ad occidentem: & capere hinc initium lati corporis: uti ab alpibus nostris ex angusto italiæ fœmore uidemus amplas eas galliarum terras: germaniarũq; ac pannoniarum distendi ad sarmatas scythasq; uarios ad usq; riphæas rupes & glaciale pelagus: complecti etia3 nexu cõtinuo thraces & græcíam omnem: & quicquid malea promontorio & hellesponto a meridie: a septentrione uero euxino & meótide concluditur. Vult ergo almirantus istea læua tendentibus ad occidentem terram hanc india recipi gangétide: A septentrione uero in dextram ad glacialem oceanum ultra hyperboreos & arcticum polum distendi: ita ut utrũq; mare australe illud scilicet & nostrum oceanum in eius telluris angulis sese insinuet: nõ autem sepiant aquæ terram ipsam ueluti europa hellesponto tanaiq; & oceano tum glaciali tum hispano ac nostro mari circum ambitur: sed furor delabentis oceani ad occidentem uetat meo iudicio clausam esse coniungi q; septentrionalibus oris terram illam: uti supra disputauimus. Sit satis de longitudine tractatum beatissime pater. Quid de latitudine sentiatur intelligamus. Diximus aliquando angustis limitibus dirimi australe pelagus & hoc nostrũ oceanũ: atq; ita cõstitit experimẽto: qñquidẽ uascho nũnez & cõmilitonib⁹ ei⁹ iter patuit: sed q̃ uarie nr̃æ alpes ĩ europa ex ãgustantur hic: alibiq; late patescũt: eodẽ naturæ cõsilio tellus hæc mõ ꝑtẽditur & uagatur late: modo ab utroq; mari repertis uallĩũ aditib⁹ ꝑstrĩgitur: & breuibus cõtenta est ĩteuallis. Vbi urabám & beraguã dixim⁹ iacere regiones: parua discluduntur intercapedine maria: eam autem quam maragnon⁹ amnis interluit late patere regionem credere oportet: si flumen non mare maragnónum esse fatebimur: fateamur uero suadent aquarum eius dulces haustus. Nequeunt enim in angustiis terræ specubus uoragines adeo uastæ considere quæ aquarum eam amplitudinem queant enutrire. Idem de flumine magno dabáibæ quem diximus ex angulo sinus urábæ ulnarum quadraginta: quinquagintaq; alibi profunditate: latitudine autem milliarium trium in mare defluere. Latam ibi terram dare necesse est: quæ ab altis dabáibæ montibus non ab austro sed ab oriente fluuium demittit. Hunc aiunt constare fluminibus quattuor a dabáibæ montibus collabentibus. Sancti Ioannis flumen nostri appellãt inde ĩ sinũ uti nilũ per septem cadere hostia ferunt. In eade3 regione urabæ ãgustias esse alicubi miras quæ uix lequas colligunt quindecim: at inuias ob perpetuas paludes medias: frequentesq; lammas aiunt quas hispani tremedáles appellant: alias trampáles: ce=

uaria montiũ facies

de uallib⁹.

altitudo mõtis.

cõparatio.

uarie opiniones.

de latitudine.

cõparatio

negales etiam & sumideros ac çahondaderos. Priusq̄ ultra progrediamur: operepretium erit unde illi montes nuncupentur enarrare. Dabaibam ferūt fuisse fœminam apud maiores eorum magni animi & prouidentiæ: quam uiuentem antiquitas obseruabat: mortuam inquiunt reuerenter coli ab uniuersis regionum illarum incolis. Ab ea regiones nomen sumpsisse aiunt: & mitti fulgura tonitruaq; ac segetum stragem si quando irascatur: irasci nanq; balbutiunt dabaibam: si negligenter sacris eius intendatur. Eam miseris inbibere superstitionem genus hominum fallax sub nomine religionis: quo frequentia dona portent ad dabaibæ sacra quibus ipsi fruantur. De hoc satis. Paludes illas angustæ telluris crocodillorum draconumq; ac uespertilionum & culicum ualde noxiorum altrices esse dicunt. Ad montes propterea diuertitur: quando ad austrum carpere iter cōsilium est: & paludum illarum uicina fugiuntur. Sunt qui putent uallem unam qua fluuius labitur perditorum a nostris dictus ob Nicuesæ sociorumq; infortunium a cerabaroó non multum distantem: findere montes illos ad austrum. Sed cum potabiles sint eius aquæ: fabulatos esse eos putant qui talibus argumentis innituntur. Hoc perpendiculo perficiamus opus. A dextra læuaq; dariens prædicant uiginti flumina decurrere auro feracia: quæ dant accipimus nemo est qui non id ferat. Sed interrogati cur paruam auri copiam inde asportent: fossoribus opus esse inquiunt: qui autē eas adiere terras minime sūt assueti laboribus. Propterea dicunt minorem auri copiam inde uehi q̄ tellus ipsa sua benignitate polliceatur. Videtur & nitidas promittere gemmas. In cuius rei argumentum est q̄ præter ea quæ dixi in cariai & sanctæ marthæ uicinia reperta. Andreas quidam morales nauclerus per ea maria Ioannis cossæ amicus & socius dum cossa uiueret: ad manꝰ habuit adamantem a iuuene pariensi in cumananudo: mire preciosum: longum uti signant duos infamis digiti articulos: magni autem pollicis primum articulum æquātē crassitudine acutum utrobiq;: & costis octo pulcre formatis constantē: eo inquiunt infixisse incudibus uibices uectesq; ac limas corrosisse adamante illæso. Collo gestabat pendulū adamantem iuuenis ille cumananus & andreæ ipsi morali precio quinq; calculorū uitreorum nostratiū uiridium & glaucorū: uarietate colorū delectatus: uēdidit. Offenderunt & topacios in littore. sed cum auri faciem animo gestēt: nulla est his de gemmis cura. Auro tantū inuigilant. Aurū sectantur. Maior præterea hispanorū pars annulatos aut gemmatos deridēt & ꝓbro ascribunt gemmarū gestamina: populares præcipue: nobiles autē si quando nuptiales uel alias regiæ parentur pompæ celebres: torquibus aureis gemmis consutis gaudēt & uestibus margaritas gemmis admixtas intertexunt. Alias minime. effœminatorum esse huiuscemodi ornatus atq; arabicorū odorum spiritꝰ & suffumigatiōes continuas diiudicant. Obscœna uenere obuolutum putant si cui castoreum uel muscum olenti occurrant. Ab uno pomo ab arbore decerpto pomiferam intelligemus eam esse arborem. Ab uno pisce in fluuio capto piscium esse nutritorē fluuiū dignoscemꝰ. A modico igitur auro & ab uno lapillo: auri & lapillorū esse genitricē terrā hāc assentiamur oportet. Quid etiā in portu sanctæ marthæ in regione cariai repererit transeūte classe ītegra duce petro ariæ cōmilitones eiꝰ & e regiis magistratibꝰ plæriq; loco suo diximꝰ. Pululāt germinātur: coalescūt: maturescūt: legūturq; cottidie opimiora præteritis. Vilescit quicquid manu saturni herculis & aliorū huiuscemodi herorū patefecit antiquitas si quid inde fessus labor hispanorū detegat animaduertemus. Valeat tua sanctitas et crebro quid sentiat de his suæ sedis apostolicæ culturis mihi significet quo animum subleuet ad laborem futurorum subeundum.

De femina dabaiba.

quare longiter capit ad austrū cū sit aliud breue.

quare paruū auri ferat.

TERTIAE DECADIS.

LIBER QVINTVS.

VB ORBE LVNAE PATER BEATISSIME QVAECVN
q͞ parturiunt aliquid: ubi primū ediderint: aut claudunt uterū: uel
saltē aliqua temporis intercapedine quiescunt. Noster aūt nouus
orbis recentes cottidie sine intermissione: fœtus procreat & emit=
tit: quibus continuo tractu queant homines ingenio pollentes &
magnarū rerum nouarum præcipue studiosi præ manibus habe=
re: unde pascere animū queant: Quorsuȝ hæc dicet beatitudo tua.
Vix bene redegeram in ordinem quæ uascho nunnez balboæ & cō
militonibus eius in australis pelagi discursu acciderunt: ad beatitudinem tuam mittenda
per Ioannem ruffum foroliuiensem cusentinū archipræsuleȝ & galeaciū ipsū butrigariū — nūcii apostolici.
sacræ tuæ sedis apostolicæ nūcios mei sopiti īgenii excitatores ī ū p̄fectiarū. qn̄ ecce littrās
a petro ariæ quē āno superiore cū exercitu & classe oceanū cōscēdisse ad nouas has terras
traiecturum diximus. Classem seq͞ ac exercitum appulsos incolumes significat. Easdem
litteras. Io. cabedus a tua sanctitate supplicatu regis catholici illius prouinciæ dariēnēsis
epūs creatus: atq͞ una tres alii e primariis illi gubernationi addictis: Alfonsus de ponte:
Diecus marques: & Ioannes de tauira suis subscriptis nominibus autorarunt. Hanc ergo
nauigationē tua sanctitas accipiat. Pridie idus aprilis anni. m. d. 14. uela dedit petr⁹ arias 1514
ex oppido sancti Lucari de barrameda dicto: in faucibus bætis fluuii: quem hispani dicūt
guadalchebir: sito. Distant oceaneæ septem insulæ canariæ millia. p. circiter quadringēta
a bætis lapsu in oceanum. Has fortunas putant esse: licet alii negent. Harum insularū recē
tia nomina sunt occursu primo pares duæ: lanzalota & fortis uentura. A tergo iacet ma=
gna canaria. Sequitur illam teneriffe. Gomera tantillo ad septentrionem a tenerife. Ater
go uidentur agere agmen palma & ferrea. Gomeram præhendit petrus arias intra diem — nomina canariarum. numer⁹ classis.
octauum a discessu cum classe nauiuȝ septemdecim: & hominibus mille quingentis: licet
mille ducentorū tantū illi fuerit assignatus numerus imo & fertur reliquisse a tergo duo
millia amplius suspirantes & mœstos: qui propria impensa auri fama & uisendi res nouas
desiderio stimulati adduci postulabant. In gomera lignādi & aquandi reficiēdarumq͞ na=
uium gratia quas tempestates quassauerant: sed præcipue prætoriæ: quæ temonem ami=
serat: dies moratus est sexdecim: commode nanq͞ sunt insulæ: uastum illud æquor cap=
tare uolentibus. Inde in nonis maii capit altum: nec terram uidit ultra usq͞ ad tertias iu=
nii nonas: quo die de cānibalium humanarum carnium edacium insulis unam adiit: quæ
dicitur dominica. Ea distat a gomera leuquas octingentas circiter. Quattuor ibi dies egit — insula canibalica.
aqua recenti & lignis sumendis intentus. Neq͞ homini ulli neq͞ hominis uestigiis occur
rerunt. Cancrorum littoralium & magnorum lacertorum copiam repererunt. Per mati=
ninam de hinc guadulapæiam & galantam insulas: de quibus prima in decade nostra la=
te mentionem fecimus: iter cœpit. mare etiam percurrit herbidū longo æquoris spacio. — mare herbidum.
Neq͞ almirantus colonus quē diximus primum has insulas & mare hoc herbidum perna
uigasse neq͞ isti rationem ullam produnt herbarū. Putāt aliqui cœnosum esse ibi mare:
& herbas illas in profundo gigni tēdereq͞ ad superna: ut uidem⁹ in lacub⁹ sæpe ī magnis
quoq͞ fluminibus etiam currentibus accidere. Volunt alii non ibi natas sed e scopulis fre
quentibus raptatas ui tempestatum enatare per ea maria. Ita rem in dubio relin=
quunt: quoniam an fixæ cedant nauium proris: an erutæ uagentur: nondū habent explo

ratum. Natas ibi credendum est: aliter ĩpulsu nauium conglobarentur: sicuti scopæ domo rum conglobãt scobes: & cursum impedirẽt. Quarto a discessu a dñica die qui erat iunii tertio idus: niuales illi apparuerunt montes. Decurrere inquiunt ibi maria: ueluti e montibus rapidus torrens: ad occidentem: licet non occidentem ipsi recta sequantur: ad meri diem nanq paulo magis tendebant: quod aliquãdo demonstratine per tabellam hui9cos mographiæ nouæ quam animo concepi: si uiuere dabitur: colligere licebit. E montibus illis gaira fluuius decidit strage nostrorum transeunte roderico colmenare uti alias diximus in signis. Multi præterea defluunt alii. Portubus egregiis duobus nobilitatur ea prouincia: in qua diximus esse caramairam regionem carthaginẽsi ut puta & sanctæ marthæ altero sic a nostris appellato: cuius regiuncula est feturma incolarum appellatione. Est sãctæ marthæ portus niualibus propinquior montibus: in ipsorum nanq montium radicibus iacet: carthaginensis uero illo est occidentalior lequas circiter quinquaginta. De sãctæ marthæ portu mira scribit: itidem fatentur & qui redierunt: inter quos. 10. uespucius americi uespucii florentini nepos: cui moriens maritimam & polarem artem reliquit hæreditariam. Is enim iuuenis missus est a rege unus e prætoriæ nauis magistris: quod quadrantibus regere polos caleat. Temonis nanq gubernandi cura præcipua Ioanni cuidã serrano castellano qui sæpius eas oras permeauerat: credita est: uespucium ipsum sæpius habeo conuiuam: quod sit iuuenis ingenio pollens: & qui percurrens eas oras diligenter ãnotauerit quæcũq oblata sũt. Scribit petrus arias & hic idem uespucius diserit: quæ modo referam. E genere caribium siue canibalium ortos harum regionum incolas uolunt. Ptopterea feroces & crudeles admodum: ut puta qui transeuntes nostros sæpius hostiliter a littoribus reiecerunt: & terram prehendere optantes male exceperũt. Tanta est his nudis barbaris innata vis animi tanta fortitudo: ut integram classem nostram adoriri sint ausi: prohibereq a littore tentauerint. Venenatis uti alias scripsimus agunt sagittis. Rabido cursu pectore tenus neq numero neq magnitudine nauium territi mare intrabant: atq inde iaculabantur telorum mille genera: sed nostri spondis nauium & scutis protecti ictus illorum suscipiebant. Vulnerati tamen duo fuerũt qui periere. Excussis tãdem in illos puluerariis tormentis rapuere fugam barbari tonitruis machinarum & furore globorum stupidi quos fulgura esse arbitrabantur: crebro quippe fulguribus ob natiuam regionis & montium altorum uiciniam uexantur. licet pallantes & profligatos cõspicerent hostes: hesitauerunt tamen: & inito consilio in diuersa studia uertebantur: descenderent ad hostes nec ne. Timor hinc pudor inde trahebant. Venenatæ sagittæ quas certissima siaculantur incolæ: formidabantur. Cum tanta classe totq militibus sicco pede præterire uerecundum erat atq indignum & infame. Vicit tãdem pudor fugientes ac dispersos sequũtur. Leuioribus cymbis terram præhendunt. Portus circunferentiam scribit dux ipse classis & idem uespucius perhibet: esse lequarum trium. tutum. nitidum adeo ut in fundo cubitorum uiginti liceat calculos numerare. Duo in portum descendere inquiunt dulcium aquarum flumina: sed minime apta maioribus nauigiis sustinendis q̃ patriis monoxylis De copia & uarietate saporeq piscium tam fluuialium q̃ marinorum auditu suaue est: ꝑterea piscatorias ibi multas reperere lembos patrios multaq retia miris modis ex tenacibus herbis contusis & neti gossampii funibus contexta. Piscatiam artem callent hi caramairenses gairensesq ac saturmani: piscium nanq permutatione prouentus optatos quibus ipsi carent: assequuntur ab internis populis finitimis. Reiectis a litore barbaris: Boios eorum idest domos ingrediuntur. Iterum atq iterum feroci cursu nostros impetunt: & sagittis uenenatis conficere tentant: sed rabidiores irruunt quando domos occupari spoliariq senserũt: quia præcipue fœminas puerosq plærosq duci ĩ prædã cernerẽt supellectilia domorum e littoralibus cãnis & uariis herbis: cõtuso sparto similibus erãt steriæ contextæ uariis fucatæ coloribus: e gossampino quoq aulea arte idustria laborata leonibus aquilis tigribus & imaginib9 aliis effigiata. Domorum & cubiculorum ostia forni

montes niuales.

regio saturma.

a caribib9 orti.

uulnerant nostri.

terrentur tormentis.

descriptio port9. s. m.

cesq̃ liminares putaminibus choclearum tenuibus funiculis appensarũ: quo facilius ue=
to agitatæ colliderentur inuicem: quo sono delectantur ornatos reperiebant. Mira de his
cerebus mihi rettulerũt multi: gonzalus quidam fernandus ouie'dus præter cæteros e re=
giis magistratibus is qui dicitur ab hispanis ueedor se longius in terram iactat descendis
se. In saphiri putamen ouo anserino grandius incidit. In collibus ab eo tractatis cum tri=
ginta uiris smaragdinas plasmas se uidisse ait multas: calcidoniasq̃ & hyaspides ac mon
tani succini magnos globos. Auro intexto admixtas in auleis consutas gēmas eas a fu=
gientibus caribibus in domibus relictas is & cæteri omnes se prædicant reperisse. Est &
coccinearũ genitrix siluarum tellus illa: est & auro opima: margassitas auri indices ubiq̃
littorum & ubiq̃ riparum inuenerunt. Inquit is ouie'dus in regione quadam dicta ze=
nú ad orientem a dariene iacente milliaria nonginta nouum mercaturæ genus excerceri
In incolarum domibus serias cistasq̃ ingentes & canistros pulchre contextos ex arborũ
foliis ad id aptis repererunt. Cicadis: gryllis: cancris: coclcis: locustis agros sternentibus
dessicatis & salitis plenos. Ad quem usum illa cogerent interrogati: respōderunt ut ad in
ternos populos ea uenum portarent: harum namq̃ preciosarum uolucrum & salitorum
piscium permutatione peregrina quæ optant assequntur harum terrarrum incolæ. Hi
sparsim habitant non contiguis domibus: sed terram incolunt eliseam: caramairenses
amœnam: feracem: acris hyemis & furentis æstus expertem: cum paruo diei & noctis dis
crimine. Vallem ingressi sunt barbaris fugatis lequas latam duas: tres longam ad mōtes
usq̃ quosdam herbidos & arboriferos in quorum radicibus duæ ualles aliæ iacent dextra
læuaq̃ singulis ablutæ fluminib9 quorũ unus est gaíra: alteri uero non dede're nomē. In
his uallib9 cultos reperere hortos agrosq̃ rigari per deductas ordīe miro fossas: haud se
cus ac insubres aut ethrusci nostri suos colunt atq̃ irrigant: sunt & istorum edulia cōmu
nia ages: iu'cca. maizum. batta'tæ: arboreiq̃ fructus ut reliquis & piscariæ dapes: humanas
autem carnes raro uorant: quia raro peregrinos assequuntur: nisi uenatum ipsi exercitu
composito per alienas tendant terras: a se ipsis quippe abstinent. Sed auditu miserandum
Myriadas hominum ad edendi usum creduntur hi obscœni antropophagi cōsumpsisse.
In paradiseas mille insulas in regiones mille incidūt elisias nostri: quas nefarii depopu=
lati sūt. Propterea licet amœnas & benefortunatas desertas reperiūt plures. Colligat hoc elisii tract9
exemplo tua beatitudo ꝙ perniciosum sit hoc genus brutorum hominum. Sancti Io
annis insulam diximus esse hispaniolæ proximam: quæ ab incolis burichéna dicebatur.
Ab ea nostra tempestate rapuisse feruntur edēda quinq̃ milia hominum amplius: ex uici ederunt. ſ.
nis tantũ insulis: quas hi habitant: puta sanctæ crucis quæ hayhay & guadalupea q̃ quera ẟM. hoiu.
queira nuncupabātur. Satis uagatum sit per obscœnorum edacitatem. De radicibus parũ
per sermo sit: quandoquidem sunt futuræ christianorum escæ panis triticei loco & raparũ
aliarumq̃ radicum nostratium. Iu'cca3 esse radicem diximus sæpe alias: qua nobilior pa=
nis & apud insulares omnes & continentes hos efficitur: sed quomodo colatur germinet
ꝙ ꝙ etiam uaria sit: minime adhuc dixi. Quando plantare iu'ccam statuunt: terram ege De satione
runt tenus genu: & effossam erigunt in tumulos quadratos nouempedales: duodecimq̃ iuccæ.
ex ipsius iu'ceæ truncis sexquipedalibus aut circiter: tumulo ternos cuiq̃ lateri preben=
tes infigunt trāsuerse: ut fere in ipsius tumuli centro cuspides eorum conueniant. Ex illo De natura
rum internodiis & ifixa cuspide radiculæ capillares prodeunt. Hæ paulatim auctæ in eas iuccæ.
conuertuntur: superantq̃ maturæ lacerti ac sæpe fœmoris humani crassitudinem longitu
dinemq̃. Ita cumulata illa terra fere uniuersa digertur in radices. Sed maturescere iu'cca3
inquiunt non breuiore spacio ꝙ sesquianno. Inquiunt quoq̃ quo ulterius ad bienniũ quomodo
usq̃ sinatur: eo fieri meliorem: perfectioremq̃ ad panem conficiendum. Euulsam: lapi fiat panis.
dibus duobus ad id paratis: ueluti scalpro nostræ fœminæ caseum conterunt: & premunt
demum: aut sacco ex herbis uel canniculis fluuialibus confecto imponunt ponderoso la
pide superiecto: diemq̃ naturalem appensum sinunt: & succum eiiciunt. diximus nanq̃

esse apud insulares mortiferum: attamen si coquatur salubris est succus ille. uti e nostro la
cte serum. Hoc aduertendum apud hos continentes minime noxium inquiunt iuccæ suc
cum. Multa dicunt esse iuccarum genera. Vnū altero suauius: atq; aliud alio preciosius
est: quo regulis edulium paretur: sunt quibus uescātur nobiles: sunt & quibus popul9. Ex
succatam uero iuccam ītabellas fictiles ad id compactas ueluti pressum nostri caseum di=
stendunt coquendam. Is est eorum panis primarius: hunc uocant cazábbi. Agium simili
ter & battatárum uarias dicunt esse species. Sed agibus & battatis magis ꝑ ferculis aut fru
ctibus utuntur: q̄ ad usum conficiēdi panis uti nostri rapis: raphanis. tuberibus: napis pa
stinacis. & huiuscemodi rebus: sed battátis præcipue: quæ terræ tubera egregia superent
battatarū gustus. mira quadam dulci molicie: si p̄sertim in nobiliores incidatur. De radicibus iam satis:
ad aliud iam panis genus sermo uertatur. Diximus habere frumenti genus quoddam pa
nico fere simile: sed grandioribus granis nobilius. Id in farinam contusum vi lapidū ma
nu actorum ꝑin sunt iucca deficiente: estq; uulgarior panis. Singulis annis ter seritur: mo
ter in anno seritur maizium. do agri ubertas ferat ob æquitatem temporum de qua satis multa in superioribus. Et ra=
dicum omnium & maizii grani cultum hic reperere. Arboreorumq; fructuum uaria ge=
nera cultissima. Inter hos caramairenses & saturmanos itinera inquiunt eē lata rectaq;:
ita ut distenta rubrica credi queant notata. Ydrias: cantharos: ollas: orcas: paropsides:
patellasq; fictiles apud hos repererunt: & uariorum colorum aquales urnas: inquibus aq̄
sagittis rn̄dent ꝑpositionibus. seruari feruntur frigidæ: Edicto ut uel parerent regi catholico religionemq; nostram in=
duerent uel terram linquerent: venenatis sagittis respondebant. Cœperunt non nullos: e
quibus plærosq; indutos prius soluerunt illico: alios ad naues prius ductos & rerū nostra
rum amplitudine ostētata i quo cæteris illa referrent ad beniuolentiam eorum captandā
postea dimiserunt. In omnibus fluminibus se uidisse aiunt auri argumenta. Recentes in
eorum domib9 ceruinas & aprinas carnes passim reperiebant: quibus laute sunt epulati.
volucribus & hi abundant: nutriuntq; domi volucres tū ad esum: tū ad delicias. Eius cœli
Salubris aer spiritum esse benignum hinc arguunt: quod noctu apud flumina ī ripis sub dio dormie
rint: nullusq; grauedinem capitis senserit ullam: aut humorem conceptum insalubrem
Magnos etiam neti gossampii glomos & fasces diuersarum pennarum quibus sibi cristas
nostrorum cataphractorum more cōtexunt: & sagulos ad decorē formant: passim repere
runt. Delectantur & hi elegātiis huiuscemodi. Arcuū & sagittarum multitudo fuit innu=
mera Maiorum & ibi cadauera combusta ossibus in ollis conditis alicubi: alibi integra in
sepulchris. In ipsis boiis idest domibus alibi: reuerenter auro gemmisq; ornata ser=
uantur. Habitas eorum bullas pectorales aliaq; monilia quæ uocant ipsi guanines: repe=
adulterinū aurum. rere orichalco magis q̄ auro fabre facta esse: propterea eē his commertia cum uafris pere
grinis arbitrantur: qui ad eos monilia hæc confecta importent: ut purum aurū ab eis adi
piscantur pro uili metallo. Neq; perpēderunt nostri fraudem: donec ad conflationem uē
tum est. Architecti plæriq; pererrantes a littore parumper: infrusta candidi marmoris se
incidisse dixerunt. Putant peregrinos ad eas terras uenisse quōdam: qui marmora e mō=
tibus aliquando sciderint: & putamina illa in plano reliquerint. Ibi didicere maragonuꝫ
fluuium e montibus niualibus descendere augeriq; inter labendum magna fluminum
aliorum copia in eum cadente propterea ingens est quia e longinquo ad mare fluit ꝑ ter
ras aquosas. His actis: receptui signa dantur. Noningenti erant ad terram missi. Hi om=
maragon9 a niuali monte nes sublatis clamoribus præ læticia compositis ordinibus & præda prouincialium rerum
onusti cristisq; & coronis: lenis quoq; ac sagulis plumeis militaribus incolarum ornamē
tis redeunt fulgentes. Anchoras eleuant. 16. Kl. Iulii nauibus refectis quas tēpestates plæ
req; concusserant: sed prætoria præcipue discrimen ingens subierat amisso temone: uti
iam diximus. capiunt altum ut carthaginensem portū petant & insulas quasdam medias
truciū caribium receptacula infestent ex regio mandato: sed uelox aquarum decursus &
Ioannē serranum prætoriæ nauis nauclerum primarium & reliquos fefellit quamuis flu=

xuum illorum naturam se optime callere iactarent: quadraginta se lequas fuisse una no=
cte trasportatos præter opinionem conqueruntur.

TERTIE DECADIS LIBER SEXTVS.

IC PHILOSOPHANDVM EST PARVMPER BEATISSIME
pater & a cosmographia digrediendum ad naturæ archanorum causas
Decurrere ad occidentem ibi maria ueluti e montibus torrentes dela=
buntur: omnes uno orõ prædicant. Propterea trahor ego in ambiguum
quo nam aquæ illæ tendant: quæ rotãte ac perpetuo tractu ab oriente flu
ant ueluti fugientes ad occidentem inde nunq̄ reddituræ: neqꝫ occidens
propterea magis repleatur: neqꝫ oriens euacuetur. Si ad centrũ eas tendere de natura gra
uium dixerimus: cẽtrunqꝫ lineam eẽ æquinoctialem uoluerimus: uti plæriqꝫ aiunt: quod
centrum dabitur tot tantarumqꝫ capax aquarum? quæ ue circunferentia reperietur madi= Argumẽta
da? Rationem uerisimilem qui ea littora perlustrarunt præbent nullam putant plæriqꝫ ua de torrẽte.
stas eẽ fauces in angulo sinuali magnæ illius telluris quã diximus italia octuplo maiorez
ab occidente cubæ insulæ: quæ rapidas has aquas obsorbeant: & inde ad occidentem illas
emittant: quo ad orientem nostrum redeant: alii dicunt ad septentrionem. Volunt non=
nulli clausum eẽ sinum illum magnæ telluris: tendereqꝫ ad septẽtrionem a tergo cubæ ita
vt septentrionales terras quas glaciale circũsepit mare sub arcto complectatur: sintqꝫ uni=
uersa littora illa contigua: unde credunt eas aquas obiectu magnæ telluris circumagi: ut
in fluminibus licet conspicere riparum gyris sese obiectãtibus: sed hoc minime quadrat
Eodem namqꝫ modo: non acri tamen: sed leui fluere ad ocidentẽ aquas perpetuo lapsu
inquiunt: qui glaciales tentarunt oras: & occidentem postea secuti sunt. Scrutatus est eas
Sebastianus quidam cabotus genere uenetus: sed a parentibus in britãniam insulam ten=
dentibus: uti moris est uenetorum: qui commercii causa terrarum omnium sunt hospites Veneti sũt
transportatus pene infans. Duo is sibi nauigia propria pecunia in britãnia ipsa instruxit hospites
& primo tendens cum hominibus tercentum ad septentrionem donec etiam iulio men= orbis.
se uastas repererit glaciales moles pelago natantes: & lucem fere perpetuam: tellure tamẽ
libera gelu liquefacto. Quare coactus fuit uti ait uela uertere & occidẽtem sequi: tetẽdit
qꝫ tamen ad meridiem littore sese incuruante: vt herculei freti latitudinis fere gradus eq̄
rit ad occidentemqꝫ profectus tantum est: ut cubam insulam a læua longitudine graduũ
pene parem habuerit. Is ea littora percurrens q̃ꝫ bacalláos appellauit: eosdẽ se reperis=
se aquarum sed lenes delapsus ad occidẽtem ait: quos castellani meridionales suas regio
nes ad nauigantes in ueniunt. ergo non modo uerisimilius: sed necessario concludendũ
est: uastos inter utrãqꝫ ignotam hactenus tellurem iacere hyatus: qui uiam præbeãt aquis
ab oriente cadentibus in occidentem: quas arbitror impulsu cœlorum circulariter agi in
gyrum circa terræ globum: non autem demogorgone anhelante uomi absorberiqꝫ ut nõ
nulli senserunt: quod influxu & refluxu forsan assentire daretur. Baccalláos cabottus ipse
terras illas appellauit: eo ꝙ in earum pelago tantam reperit magnorum quorundam pis=
cium: tinnos emulantium: sic uocatorum ab indigenis: multitudinem: ut etiam illi naui quare bac
gia interdum detardarent. Earum regionũ homines pellibus tantum coopertos reperie callaos.
bat: rationis haud quaqꝫ expertes. Vrsorum inesse regionibus copiam ingentem refert pellibꝰ ue
qui & ipsi piscibus uescantur. Inter densa nanqꝫ piscium illorum agmina sese immergũt stiti.
vrsi: & singulos singuli complexos: unguibusqꝫ inter squamas immissis in terram raptãt
& commedunt: propterea minime noxios hominibus vrsos eẽ ait. Orichalcuz i plærisqꝫ vescũt pis
locis se uidisse apud incolas prædicant. Familiarem habeo domi cabotum ipsum & con= cibꝰ ursi.
tubernalem interdum: uocatus nãqꝫ ex britannia a rege nostro catholico post enrrici ma
ioris britaniæ regis mortem concurialis noster est; expectatqꝫ indies ut nauigia sibi parẽ

tur:quibus arcanum hoc naturæ latens iam tandem detegatur. Martio mense anni futuri.1516:puto ad id explorandum discessurum. Quæ succedent:tua Sanctitas per me intelliget:modo uiuere detur. Ex castellanis non desunt qui cabottuȝ primum fuisse baccallaorum repertorem negent:tantumq; ad occidentem tetendisse minime assentiuntur. De faucibus & cabotto iam satis. Ad castellanos redeamus. Carthaginis portum & adiacentes caribium insulas quas appellant Sancti bernardi præterlapsi sunt: vniuersamq; caramairensem regionem intactam postergarunt. Hic ab exorta tempestate ad insulam quaȝ diximus alias fortem appellari: ab urabensis sinus faucibus distantē lequas circiter quinquaginta proiecti sunt. In ea insula canistros ex cannis marinis cōtextos reperere in barbarorum tuguriis multos sale plenos. Salinis egregiis nobilitatur insula: eius salis permutatione aliena conparant incolæ. Ad prætoriam nauem uolitauit onocrotalus auis ingens uulture maior: quæ guttur demittit multicapax: paludum Rauenatum quondā domestica autorum testimonio: nescio an & nostra tempestate: capi facile passus est: & circūductus per uniuersæ classis naues tandem interiit. Viginti aliorū in littore stantiū agmē uiderunt procul. Grandiorem nauem prætoriam puta iam quassatam & minime utilem a tergo reliquerunt: ut paulatim & sedato mari sequeretur. Vndecimo calendas iulii appulsa est classis ad darienem: in quartum inde diem prætoria nauis sed uacua super inducta est. Dariennensis populus duce uascho nūnez balboa præfecto de quo alias latam fecim⁹ mētionē cum psalmo te deum laudamus obuiam tria prodit milliaria. Intra domos in p̄uincialium domorum modum ædificatas: habitatorum quisq; uenientes suscæpit libens prouincias has omnes regiones liceat appellare quandoquidem procul uicte sunt oībus regulis eiectis. Prouincialibus reficiūtur fructibus & pane recenti tam radicali quam maizio. Cætera secum classis afferebat: salitas puta carnes: salsos etiam pisces & triticeā in cuppis farinam. Ecce regiam in abstrusis terris classem: ecce non modo intra cancri tropicū uerum etiam ipsi æquinoctiali circulo fere suppositos hispanos contra multorum sapiētum sententiam: ut ibi pedem figant & colonias construant. Postea uero q̄ in unum conuenere: quid consilii ceperit intelligamus. Altero die ab appulsu classis quadringentorū quinquaginta hominum darienensium fit conuentus. Publice arcaneq; : coniunctim simul & uiritī indagatum est de rebus scriptis a uascho præfecto australis pelagi. Is est magistratus quē diximus ab hispanis uocari adelantatum Compertum est uera fuisse quæcūq; de australi pelago terræ illius regi significauerit. debere in comogri: poccorrosæ ac tubanamæ dicionibus ex ipsius uaschi præfecti iudicio erigi arces in præsentiarum: ut coloniæ post modum deduci queant. Missus est propterea ioannes aiora nobilis cordubensis proprætor cum hominibus quadringētis: quattuor carauellis & una minore naui aduectis. Is primo comogrensem captat portum lequas ab dariene distantē forte quinq; ac uiginti: vti scribunt litteris præsentibus. Inde ad austrum ex quadringentis centum quinquaginta missurus est: nouo itinere rectiore reperto: qua inquiunt sex & uiginti tantum lequarum esse intercapedinem ab comogri regia ad Sancti michaelis sinus fauces. Reliqui e quadringentis pedē ibi fixuri sunt: & inde auxilia præstituri eūtibus redeuntibusq;. Centum uero illi & quinquaginta ituri ad austrum aptos secum interpretes australiū linguarum ducunt e nostris: qui ea didicerunt idiomata a mancipiis habitis a uascho: cū eas terras peragraret: & ex ipsis mancipiis: qui linguaȝ iam callent hispanam. Aiunt hi distare pochorrosæ portum a comogræo lequas septem tātuȝ. In pochorrosa proprætor ex p̄toris & aliorum sanctione uiros relicturus est quinquaginta cum naui leuiore: qua fungātur officio cursoruȝ: & ueluti terra per equos dispositos fieri solet: ita mari certiores hi faciant prætorem & darienenses de rebus emergentibus: locaturi etiam sunt intubanamæ solo domicilia. a pochorrosa inquiunt distare tubanamæ atria lequas uiginti. Ex quadringentis hominibus his: ex priscis darienensibus rerū experientia pollentibus: quinquaginta qui de curionum loco nouos dirigant & ducant ad res gerēdas destinati sunt. Ita dispo

Insule sancti bernardi

Saline fortis insule.

de onocrotalo.

Cōsiliū appulsa classe.

vbi parent edificare.

fitis rebus fuit consilium regi hæc significare: atq; una certiorem reddere: eẽ in illis terris regulum nomine dabáibam cuius regnum auro sit opulentum: sed intactum ad huc relictum ob potentiam. Hunc secundo magno flumine illo: de quo alias mentione3 fecim? habere regnum: vniuersamq; dicionis ipsius tellurem auro uberem fama est uulgaris. leuquas inquiunt distare ab dariene dabáibe regiam quinquaginta. Inde aiunt incolæ auri copiam per confinia spargi: licet & ab dariene uti alias diximus lequas tantũ tres nostri habeant aurifodinas nõ ignobiles: quibus in Præsentiarum fruantur: multisq; in locis effodiendo aurũ colligunt: feratius tamen eẽ dabáibæ regnum credunt. In primis nostris ad tuã sanctitatẽ primitiis: mentio de hoc dabáiba facta est: sed errore ducti cũ dabaibæ piscatores reperissent dabáibam ipsu3 inter palustria loca se offendisse arbitrati sunt. Ad dabaibam igitur tercentũ deligere uolunt egregios ex uniuerso excercitu bello aptos iuuenes: telorum omnis generis & armorum copia magnifice instructos: qui eum adeant: & detrectantem pacem sternant: & debellent. Iterum atq; iterum repetunt in argumentum opulentiæ futuræ se paucis in locis effodere: vbi non comixtis terræ grumulis aureis occurrant. Quæ scripserint refero. Consulunt & regi condẽdam esse in sanctæ marthæ portu in regione: appellatione incolarum saturma: coloniam quæ sit futura refugiu3 nauigãtibus ex dominica insula: a qua cursum ferunt esse quattuor aut quinq; dierum ad eum saturmæ regionis portũ: & ex Sancta martha trium ad darienem: eundo inquio: reditus nãq; illis a deo durus est: ob eum quem diximus decursum aquarum ut arduos uideãtur mõtes redeundo conscendere. Non est huius torrentis uis ex hispaniola & cuba redeuntibus in hispaniam tanta q̃uis & ipsi laborent contra labentem oceanum: quia sit hic pelagi amplitudo ingens: qua uagari queant aquæ fluentes: in pariæ tractu stringuntur aquæ lateribus eius terræ & multarum insularum adiacentium ex aduerso compressæ: uti liquet in siculo freto coniectari: vbi est aquarum impetus is quem tua sanctitas nouit qui scyllã & charybdim efficiunt ob angustias illa maria receptantes Ionium uidelicet ac libycum & tyrrhenum. Ex guanassa insula & taia maiaq; & cerabaróno regionibus beraguæ occidẽtalibus scriptum reliquit colonus huius inuenti princeps: reperisse furorem tantum in ꝑ ram ea littora uersis uestigiis orientem queritando: ut neq; licuerit interdum posse plumbata fundum tentare: quin illam secum pensilem raptaret aduersus impetus. Neq; ipse quiret aliquando integro die: licet uent? aliquis flaret in pupim: uel unico milliari decursum uincere. Hinc est quod sæpe cogantur cubam hispaniolam demũ præhendere prius ut mox lato pelago ad septentrionem captato cursum dirigant in hispaniam quo boreales flatus illis adiumento sint ad impellendum naues quas itinere recto minime quirent perducere. De motibus oceani ultro citroq; iam satis multa: quid de dariene & colonia in eius ripa deducta: quam diximus Sanctam mariam antiquam ab ipsis apellari scribant: recensendum est. Loci situs est inualidus: pestifer: sardo cœlo perniciosior. Pallent omẽs ictericis similes. Neq; a natura regionis id euenit: multis nanq; in locis sub iisdem latitudinis gradibus signorum salubrem benignamq; reperiunt aeris clemẽtia3: ubi scilicet nitidos terra fontes gignit: ubi ue flumina ripis meant currentibus haud quaq̃ cænosis: sed præcipue vbi cliuos: non ualles inhabitant. Locus autem ille in darienis fluminis ripa situs in profunda est ualle locatus: collibus undiq; arduis circumseptus: qua de causa solares radios meridianos suscipit suos in uerticem fere perpendiculares: & a montanis labẽtibus radiis a fronte tergoq; ac lateribus grauiter uexatur: radiorum quippe solariũ feruorem repercussio parit: nõ accessus ad terram: quia in se minime sint passibiles: quod ex niuibus altorum montium colligi potest: uti optime callet tua sanctitas: propterea cadentes in montibus radii per obiectum decliuem ad ima rotantur uti saxum ingens rotundũ a culmine montis deiectum. Valles ergo & contingentem sibi radiorum partem ex directo & præcipitem cliuorũ ac montium ex transuerso suscipiunt. Est ergo darienis habitatio a natura loci particularis non a regione pniciosa. Est & pestifer a natura soli locusq;

aurifodine darienis

Cõparatio de fluxu.

furor aque inauditus

De situ darienis

vbi salubritas.

ratio radiorum solis.

cœnosus paludibus fetidis septus sit: imo uicus ipse palus est ubi ex guttis mancipiorum

Ex guttis buffones.

dextra cadentibus dum irrigant pauimenta domus: illico buffones gignuntur: uti alicu=
ego ipse uidi in pulices guttas illas æstare conuerti: vbicũq; præterea effodiunt ad sesqui
palmum scaturiunt aquæ salubres omnes & corruptæa natura fluminis qui ad mare cœ
noso atq; inerti alueo: per uallem profundam: delabitur. Propterea de loco mutando cõ

Quare ibi pedẽ fixerit

sulunt. Ibi figere pedem primos: necessitas coegit: tanta enĩ urgebantur ægestate: qui pri
mi ad eas terras appulsi sunt: ut de loco mutando cura defuerit. Iniqua igitur soli sedes: il
los uexat ob solares radios. Deterior aquarum & corrupti aeris ob cœnosos uapores incle

nõ hñt portũ pari.

mentia reddit inualidos: nec portu nobilitatur ullo locus ipse: qui distat a sinus faucib9 le
quas. 3. estq; iter arduum asperumq; ad comportãdũ comeatus e mari. Ad alia contingẽ
tia ueniamus. Vbi primum appulsi sunt: multa illis acciderunt hactenus incognita. Medi
cum quendam eximium hispalensem quem antistitis autoritas & auri simul cupiditas:

q̃ appulsis acciderint.

tranquillam linquere uitam in patriam stimularunt:: adorta est dormientem cum uxore
uis fulguris: domus cũ uniuersa supellectile illi exarsit: Atoniti uir & uxor pene nudi ꝓ
clamantes & semiusti uix euaserunt. Stantibus in littore: molossum sexquianniculum ra
puit crocodillus ingens: & uti miluus pulliculum solet: miserum canem dñi auxiliũ ua=
sto latratu implorantem ante omnium oculos asportauit. Noctu uespertilionum morsib9
torqbãtur: si dormientem forte momorderint quẽpiam exhausto sanguine trahunt in=
uitæ discrimen & mortuos fuisse nonnullos ea tabe compertũ est. Si gallum: aut gallinam
sub dio noctu uespertiliones depræhenderint: in cristam aculeo fixo interimunt. Croco

Uespertilionũ tabes

dillis: ac tigribus & hi aiunt leonibus infestari terram: Sed inuentas iam esse artes quib9
multi capiantur: Reperisseq; se in sociorum domibus tigriũ ac leonum iterfectorum pel=
les scribũt. Boues: porcos: atq; equos: adolescere ibi maiorem immodum & grãdiores fie
ri genitoribus dicunt: ob ubertatem soli. De arborum proceritate deq; terræ uariis fructi
bus: de hortensibus & satis omnibus nostratibus: de ceruis & quadrupedibus feris: uariis
etiam generibus auium ac piscium eadem referunt quæ scripsi alias. Caretam regulũ re=

De careta regulo

gionis coibe principem triduo habuerunt hospitem & admiratum nostra harmonica in
strumeta equorumq; faleras ac cætera illi peregrina beneq; donatum remiserunt. Is nr̃is
significauit arbores gigni i ꝓuicia quarũ tabulis naues cõstructæ tutæ sunt a corrodẽti=
b9 marinis uermibus. Est nanq; dira hæc pestis nostris nauibus in portubus illis. Ait esse
amaritudinis tantæ ligni genus illud: ut facile abstineant ab eius gustu. Est & alia pecu
liaris terræ arbor cuius Si folia nudum alicuius corpus tetigerint: vibices eleuent ingen=
tes & nisi illis aqua marina uel saliua matutiña medeatur: illico læthalẽ suo ueneno excitẽt

Arbor perniciosa

dolorẽ. Hanc arborẽ & hispaniola parit eius etiam lignum olfatu aiunt eẽ mortiferum
nec portari quoq; lignum posse sine uitæ periculo. Quum excutere a se tãtæ seruitutis
iugum sæpe insulares hispaniolæ tentauerint: nec cesserit unq;: aperto marte uel insidiis
reperti sunt eo ligno uoluisse primarios noctu dormientes suffumigatos interimere. Sed
admirati ligni reperti nouitatem christiani: fateri fraudem miseros coegerunt: & comen
ti autores pœnas dedere. Habent ipsi genus herbæ cuius odore fulti remedium sibi com=
parant ab eius ligni ueneno ut portare illud queant indemnes. De his leuibus iam sa=
tis. sperant ex insulis australis pelagi maiorem multo copiam habituros. Parabat enĩ pe=
trus arias (nuncio qui ad nos litteras tulit discedẽte) profectionem ad eam insulam quæ
prominet medio in sinu Sancti michaelis a nostris appellato: a uascho intacta relicta ob
perturbatum eo tempore mare: de qua late in transitu uaschi ad austrũ. Multa in dies ma
iora ꝑteritis expectam9. Cœptæ sunt enim & prouĩciæ plures aliæ quas non inutiles aut
non mirandas fore putamus. Io. ille dias solisius nebrissensis de quo fecimus aliquãdo
mentionem missus est per frontem illam sancti augustini quæ lineam superat æquino=
ctialem gradus septem & ad portugalenses pertinet ut latus australe a tergo pariæ cuma
næ cuquibacoæ: portuumq; carthaginis & sanctæ marthæ dariensis & beraguæ nostris na

uigiis percurrat: quo apertior & plænior de tractib9 illis habeatur noticia. Missus est ali9 nauium trium ductor. Io. poncius qui caribium terras depopuletur & in seruitutē obscœnos hominum uoratores redigat: quo liberæ sint ab ea peste iam tandem adiacentes mitium insulæ & una prouentus earum insularum & arcana liceat uestigare. Missi sunt & alii per diuersa. Gaspar badaiocius ut occidentem percurrat. Franciscus bezerra ut per sinus ipsius angulū. Et uallceius ut p fauces eius ad orientalem sinus oram traiiciant ad arcana telluris eius exploranda in qua fogeda nuper sinistris auibus pedem figere cœperat arce ac pago ædificatis. Cum octoginta prius militibus instructis ex darienæ badaiocius discessit quem secutus est cum quinquaginta ludouicus dictus mercado. bezerræ uero addixerūt octogīta. uallcio septuaginta. Portus ne tutos capturi sint: an in malefidas stationes casuri: summi rerum artificis prouidentia nouit. Nos autem homines casuū noticia postq̄ emerserint icludimur. Ad alia ueniamus.

TERTIAE DECADIS LIBER SEPTIMVS.

DIX BENE DOMO EXIERAT PETRI ARIAE PVTATI CONtinentis gubernatoris: appulsus ad darienem cum plerisq̄ appendicib9 quando ad curiam negotiationis gratia sensi uenisse quendam andreā moralem nauium ea littora noua percurrentium nauclerum: qui & crediti continentis oras: & insularum adiacentium tractus & hispaniolæ interna omnia diligenter soliciteq̄ scrutatus est. uestigandæ hispaniolæ curā uiro huic frater nicola9 ouādus militiæ alcātaræ maior cōmēdatari9: hispaniolæ gubernator demandauit: quod ingenio polleret: essetq̄ ad huiuscemodi rem explorandam cæteris aptior. Super his ādreas hic indices & tabellas formauit egregias: quibus prebetur fides a reliquis rem intelligētibus. Is ad me uenit uti solent alii ab oceano redeūtes. Quæ ab eo & plærisq̄ aliis hactenus ignorata: didicerim tractemus. Sit hispaniolæ particularis descriptio: quæ primam huius narrationis frontem amplectatur: quandoquidem caput est & emporiū uniuersæ liberalitatis oceani: habeātq̄ mille atq̄ iterū mille formosas: comptas ditesq̄ nereides nimphas quæ ipsam: tanq̄ tethim alteram dominam & genitricem circunsepiant: comantq̄ decentes. De nereidibus ipsis idest circumambientibus insulis pauca mox differemus. Insula demum margaritæa diues a nostris appellata: in australis pelagi sancti michaelis sinu iacens iam trita: quæ nobis miranda præbuit in præsentiarum: & maiora de futuro pollicetur superueniet: candentibus armillata: torquata & coronata cleopatræis unionibus: de quorum conchilibus in calce naratiōis par erit aliqua pertingere. Ad ælisiam iam hispaniolam ueniamus: & a prima nominū impositiōe exordiamur de forma & cœli clementia mox: de ipsius diuisione demum conferemus. Ex insula matinino de qua in prima decade cum accentu in ultima uti tua Sanctitas noscet p uirgulam superimpositam in omnibus eorum uocabulis ne toties repetendum sit ubi accentus nouorum uocabulorum iaceant: inquiūt hi trāsuectos suis monoxylis canois: dico lintribus unilignei: primos habitatores e patria p aduersæ factionis partes eiectos: dardanū ex coryto legimus: & ex creta teucrum in asiam & solum: postea troianum appellatum: tyriosq̄ ac sidonios fabulosa ducente inlibyā didone classe appulisse. Extorres igitur Matininoēnses e ppriis laribus in hispaniola & ea insulæ parte quæ cahonao dicitur: ad ripam fluminis appellati bahaboni sedem posuere: uti est in romanis initiis de ænea troiano in italiā ad latium tibrim deuecto. Intra bahaboni fluminis ostiū iacet insula ubi dicuntur aduenæ primam domum erexisse. Hanc apellauere camoteiam. Domum eam sacrarunt postmodum: & reuerenter coluerunt semper ad aduentum usq̄ nostrorum: & donis perpetuis salutabant. uti nos initialem nostræ religionis ierosolymam: mahometæi mechani: & ueteres fortunatarum insularum cultores in magna canaria tyrmam sup

qs gubernator hispaniole.

Insula diues.

primi habitatores hispaniole.

ubi primam domum condiderint.

alta rupe structam: unde sese multi lætis animis & psallentes præcipitabāt a sacrificulis e-
rum persuasi animas inde se amore tyrmæ deiitientium beari: ad æternasq; delicias per
duci. Repperere id obseruatum ad nostra usq; tempora fortunatarum debellatores: nec de
cidit hodie a cōmuni sermone sacrificiorū memoria: nomēq; rupes ipsa retinet. Didici
etiam nuper eē in insulis ipsis a betanchoro gallo primo fortunatarum cultore: habita ta
men ab castellanis regibus uenia uti alias dixi: betanchóranam factionem quæ adhuc &
linguam & mores gallicos seruet: licet betanchóri heredes castellanis uiris: uti supra me-
morauimus: domitas duas insulas præcio reliquerint. habitatores tamen qui betanchórū
secuti fuerant & sibi domicilia fabricauerant familiasq; ibi auxerāt perstiterūt: atq; una
cū hispanis fortunate uiuunt gallicorū frigorū expertes ad matininoēses pedē referam?
Nomīa hispaniolæ a primis habitatoribus imposita fuere: primum Quizquéia: de hinc
haiti neq; hæc ad imponentium uoluntatem solū: sed ab effectu credito ab eis. Quizquéi
am dicunt rem grandem qua nulla sit maior: Quizquéiam interpretantur uastitatem &
uniuersum ac totum: uti græci suum panem: Quia sunt arbitrati: ob eius magnitudinem
esse uniuersum orbem terrarum: neq; sole calefieri quicq̃ aliud præter eam insulam cum
adiacentibus cæteris propterea quizqueiam dici debere statuerunt. Haiti uero dicitur as-
peritas eorum uetere ligua: atq; ideo insulam appellauere uniuersā haiti per metonymi-
am a parte totum denominantes: quia hæc insula plærisq; in locis horrescat aspera monti
ūm facie ac tetra siluarum densitate uallibusq; ob altitudinem montium formidolosis &
obscuris: licet alibi sit amœnissima. Hic est aliquantisper Beatissime pater digrediendū.
Mirabitur beatitudo tua quonam pacto simplices homines recolant huiuscemodi princi
pia a distantibus quandoquidem nullum genus litterarum assequūtur. Mos est apud eos
ab æterno in regum domibus præcipue ut filios eorum boitii idest sapientes in rerū ag-
nitionem memoriter erudiant. In ea præceptione duabus maxime rebus intendunt: ge-
nerali alteri de rerum origine ac successu: particulari alteri de parentum auorum atauorū
q; ac maiorū omnium p̄clare gestis bello & pace: quæ duo præcepta rhithmis habēt cō
posita eorum lingua. Hos aréitos apellant. Et uti citharœdus apud nos: cum tympanis il-
li suo more fabrefactis suos aréitos concinunt: & choreas cantando ductitant. Tympanū
maguéy dicitur: habent & aréitos amatorios: habent & querulos et excitantes ad pugnā
cū suis quemq; sonis rei quadrātibus. Utūtur & saltationibus: in quibus sunt nostris mul
to agiliores quia nulli alteri rei magis iuigilāt: suntq; nudi: nec uestib? occupātur: In areí
tis a maioribus habent uaticinatū nostrorum aduētum: quibus gemendo uti per elegias
perniciem suam detonant. Maguacochíos aiunt idest uestitos homines uenturos ad insu
lam armatos ensibus: hominē scindentibus uno ictu: quorum iugo posteritas eorum sub
denda foret nec miror quidem uaticinatos eorum maiores seruitutem filiorum: si uerum
est quod de lemurum familiaritate referunt. De quibus satis late in primæ nostræ decadis
libro nono: uti de cæmibus idest de eorum simulachris quæ collebant: disseruimus. Nūc
autem fatentur cæmibus sublatis nusq̃ ultra quenquā apparuisse. Ascribūt nostri signo
crucis quo se omnes muniunt: sunt nanq; baptismatis lauacro abluti. Est & uniuersis in-
gens cura de noscendis finibus & regnorum terminis: sed hæc generalis mitaínis omni
bus: idest nobilibus mitainos enim appellant nobiles. Ita ut suæ sint & hi patriæ non in-
epti cosmetræ. Vulgo nulla est cura alia præterq̃ de semētibus & sationibus. Piscationib?
sunt & aptissimi: quia toto anno omnibusq; diebus sese fluminibus immergunt: neq; mi
nus agunt in aquis uitam q̃ in terra uenatu etiam inuigilant. Habent nanq; duo genera
quadrupedum uti alias diximus utías. Hæ sunt cuniculi parui & serpentes iuánas de qui-
bus in prima decade satis crocodillis assimiles: octipedales terrestres: suauissimi saporis.
Volucres autē inumeras nutriūt omnes insulæ: puta palumbes: anates: anseres: ardeas:
psitacorum præterea nō minorem q̃ apud nos paserculorum copiā. Quisq; regulus su
os habet dicionarios dispartitos: uenatui hos: illos piscationi: agriculturæ alios addictos

superstitio sa mors.

diuersa no mina hispaniole.

quare quizqueia dicatur.

q̃re haiti.

q̃ sint eorū sapientes.

de illorum rhithmis.

uaticiniū de pernicie

familiares lemures.

sunt baptizati.

Ad nomina redeamus. Quizqueiā diximus & haiti'n esse antiqua nomina. cipangā etiam a regione mōtana auro ferace plæriq; uniuersam insulam appellauere: uti poetas uidimus nostros italiam appellasse aliquando latiū a parte ipsius. Ecce uti ausoniam hesperiamq; maiores italiā dixere. Ita hi quizqueiaȝ haiti'n cipangam nostri aūt primo isabellam ab helisabeth regina quā hispanū idioma nuncupat isabellam a prima colonia cōdita in littore septentrionali insulæ: de qua satis in prima decade. Ab hispania postmodum appellant diminutiue hispaniolā. De nominibus satis. de forma nūc loquamur. Qui primi percurrerāt insulam castaneæ folio simile cum sinu ad occidentem mihi depinxerūt: cubam insulam prospectantē. Hic autē andreas morales nauclerus: aliter depictā: parum tñ ad me tulit: ab utroq; quippe angulo orientali puta & ocidentali magnis sinibus cauatam esse describit: cornuaq; protendere longissime. Intraq; magnum sinū orientalē portus locat amplos tutosq;. dabimus operā ut aliqñ ad sanctitatē tuam is index particularis hispaniolæ mittatur. Eodē nanq; modo suū idicē affert: quo hispaniam & italiā cum suis quaq; montibus: uallibus: fluminibus: urbib9: & coloniis arbitror beatitudinē tuā sæpe conspexisse. Comparemus sine rubore cōparemus btissime pater italiæ reginæ quondā orbis terrarū: hispaniolā qñdoquidē si quantitatē dimetiemur: paulo minor reperietur. Est nanq; hispaniola ab oriente distenta in occidentē milliaria uti iuniores uolunt quadraginta supra quingenta. almirantū diximus in prima decade produxisse mensuram: lata uero alicubi tercentum fere: āgustior tñ alibi: ubi cornua iactat: sed italia est hæc multo beatior btissime pr̄. maiori quippe ex parte sui est adeo tēperata & amœna: ut neq; frigore urgeatur molesto: nec calore uexetur īmodico. Habȝ utrūq; solstitiū hispaniola pene par æquinoctiis. Vix enī horā integrā ascendit dies ut nocte superet: aut ecōuerso ī meridionali latere: in septētrionali aliter. plæræq; regiones in ea iacent: in quib9 aliqñ frig9 uiget: sed id accidere btitudo tua intelligat ex cōsono ad id obiectu montiū: ut infra lati9 dicemus: neq; tñ est atrox adeo ut habitatores niues molestēt unq̄. Perpetuo p̄terea gaudet uere ppetuoq; autūno fœlix hæc insula. Frondescūt ibi toto āno arbores & prata uirescunt: fortunātur ibi oīa mirifice. Quantū hortensia coalescāt ītra sextū decimū diē caules lactucæ: borragines: raphani: & huiuscemodi sata: cucurbitæ: melones: cucumeres: & similia intra trigesimū satis late alibi: de aialibus aūt diximus boues ex hispania trāsuectas in multo maiores euadere. Boues elephantis: porcos mullab9: cū de augmēto est sermo cōparāt hyperbolice tñ. Diximus & suillas carnes sapidas esse ac salubres propter mirabolanos & patrios fructus alios quibus uescūtur suapte natura nascētibus: uti apud nos fagineæ sunt iliceæ quernæq; glandes. Vites etiam si cura insit: mira coalescunt ubertate: & si cui anim9 aliqñ fuit de serēdo in mōtibus tritico: ubi parūper frigoris uigeat: in plano minime ob nimiā agrorū pinguedinē: est incredibile auditu. Spicam superare lacerti crassitudinē spithama longiorē granaq; nutrire quālibet duo millia āplius asseuerāter inquiūt & iureiurando affirmant. Sed salubriorē insulæ panem iuccæ præsertim aiunt quem uocant caȝabbi: quia sit digestioni aptior. ꝙ q; seratur & colatur facilius atq; uberius. id autem temporis quod superest: auro intendūt legēdo. Est tāta oīm quadrupedū copia: ut iā & equi & coria boū & pecudū portentur in hispaniā. Genitrici iā succurrit filiola multis ī reb9. De coccineis arboribus: de aromatibus: de colore glauco: de mastice: gossampio: de electro: & multis aliis eius prouentibus satis multa alibi. Quid fœlicius ergo btissime pr̄ in terris: q̄ uiuere ubi fas sit tot tātaq; passim uidere & frui: quid beati9 q̄ agere uitā ubi nō cogaris āgustis īcludi cubiculis horrenti gelu: aut āxio calore: neq; hyeme oporteat pōderosis uestib9 corp9 onerare: aut suras ppetuo igne cremare: q̄ senesciūt hoīes in ictu oculi: acvires labefactāt: trahūtq; mille morborū genera. Salubrē p̄terea inquiūt eē aerē: salubres & fluminum aquas: ut puta quæ auro perpetuæ superlabūtur. Null9 ē nāq; fluuius nulli mōtes: paucæ planicies auro immunes. Ad particularem tādeȝ internā huius beatæ insulæ cosmographiam deueniamus. Habere hispaniolam quattuor flumina quæ fere

quare cipāga dicitur.

de forma hispaniole

quare sit beatior q̄ italia.

solis uere aut autūno fruitur hispaniola

filiā hispanie uocat hispaniolā

quid sene faciat.

portionibus æquis eam diuidant ex altis montibus: uno ad orientem hoc iunna dicitur
noĩa fluui ad occidentem altero quod attibunícus: tertio ad meridiẽ qđ naíba: ad ſeptẽtrionẽ: quar-
orum to qđ iáche alias narrauimus. Nouã hic nauclerus affert ab incolis ab æterno obſeruataꝫ
deſcriptionẽ. In quinqꝫ partes uniuerſam diuidemus: de hinc cuiuſqꝫ ꝓuinciæ regiuncu-
las veteribus noĩbus appellabimus quodqꝫ memoratu dignũ in ſingulis erit recenſebim⁹
Inſulæ initiũ ab oriente ãplectitur prouincia noĩe caizcimú ſic appellatã. quia eorũ lĩgua
quĩqꝫ ꝓui cimú frontẽ ſiue initiũ ſignificat. ſequitur illã huhábo: inde caihábo. quarta eſt bainóa. an
ciarũ noĩa gulum occidentalẽ tenet guaccaiarima: ſed penultima bainóa latiorib⁹ cõſtat terminis ꝗ
tres eam præcedentes. Caizimú a prima inſulæ fronte protẽditur ad flumen ꝑ urbẽ pri-
hozama fl. mariam ſancti dñici labens qđ eſt hozáma. Ad ſeptentrionẽ autẽ terminatur ad montes
ſcti dñici aſperos dictos ob ſui horrorẽ haití particulariter. Huhábo mõtib⁹ haití & flumine iáciga
includitur. Caiábo tertia amplectitur quicquid iacet inter cubáho & dahatio ad oſtiũ uſqꝫ
fluminis iaccæ unius e quattuor æque diuidẽtibus inſulã: & aſcẽdit ad mõtes cibáos ubi ẽ
maior auri copia: in quib⁹ naſcitur fluuius demáhus: caditqꝫ per fontes fluminis naibæ al
terius e quattuor ad mare auſtrale: ad aliã fluminis ſancti dñici ripã. Bainóa capit initiũ a
finibus caiábi ad inſulã uſqꝫ cahiní: quæ iacet fere contigua littori ſeptẽtrionali ipſius ĩſu
læ: ubi primã diximus ædificatã fuiſſe coloniã. Reliquũ ad occidentẽ occupat guaccaiari-
ma prouincia: atqꝫ ideo guaccaiarimã appellant: qđ ſit inſulæ extrema pars marimã ipſi
articulus appellãt podicẽ: inſulæ podicem uocant. gua eſt apud eos articulus. & pauca ſunt regũ ꝓci
gua. pue nomina: quæ nõ incipiãt ab hoc articulo gua: ut guarionexi⁹. guaccanaril⁹. & hic mľ
ta etiã locorũ nomina. In caizimú regiones ſunt higuéi: guanamá: reyré: xaguá: aramaná
arábo: hazóa: macoríx: caiacóa: guaiágua: baguanimáho & aſperi mõtes haitiẽſes. Hic de
aſpiratione pauca referam⁹: quæ aliter ſe habet ꝗ apud latinos. Aduertendũ eſt nullã ineẽ
aſpirationẽ uocabulis eorũ: quæ nõ habeat effectũ litteræ cõſonãtis: imo grauius aſpira-
de regioni tionẽ proferunt ꝗ nos. f. conſonantẽ: proferendũqꝫ eſt quidquid eſt aſpiratũ eodẽ halitu
b⁹ in caizi quo. f. ſed minime admoto ad ſuperiores dẽtes inferiore labello: ore aũt aperto ha he hi
mum.
De aſpira ho hu & cõcuſſo pectore. Hæbreos & arabicos eodẽ modo ſuas proferre aſpirationes ui-
tiõe alibi ẽ deo: hiſpanos etiã in his quæ ab arabibus diu poſſeſſoribus uocabula experior idẽ ſerua-
repetitũ ex re: multa quippe retinent. ut almohádda quæ dicitur puluinar. almoháza quæ interpræ-
ĩcuria. tatur ſtrigilis & huiuſcemodi multa quæ anhelante pectore promũt. Placuit hæc recẽſere
quia apud latinos accẽtus plærũqꝫ ſolus aut aſpiratio mutãt ſignificatũ: uti hora ꝓ pte di
ei & ora pro plurali hui⁹ dictiõis os: aut ora troiæ qui primus ab oris. In accentu aũt accẽ
tu mutato occído uel óccido ita ut in horũ ſimpliciũ lingua maxime ſeruãdi ſunt accẽtus
de regiõib⁹ & aſpiratio promenda. de accentu ſupra diximus & articulo gua. In huhabo prouĩcia ſũt
2. ꝓuicie. regiões xamána: canabacóa: cuhábo: multæqꝫ aliæ quarũ nomina nondũ didici. Caiábus
prouincia regiones habet maguá: cacacubána. Huius regionis incolæ longæ aliã habent
linguã ab hiſpaniolis reliquis: & macoryxes dicũtur. Cubaná eſt alia regio: & ipſa lingua
regiões. 3. differens a cæteris. Baiohaígua regio: diuerſum & hæc idioma tenet. Aliæ ſunt regiones
dabahón: cybáho: manabáho. Cotóy eſt in inſulæ medio: flumen interlabitur nizaus: mõ
tes autem mahaítin dicti: hazuá: neibaymáo. In bainóa regiones ſunt maguána: iagohaiú
regiões. 4 cho: baurúco: dabiágua: attibuniá noĩe fluminis: caunóa: buiaicí: dahabonicí: maiaguari
tí: attiéi: maccazína: guahábba. Anniuicí: marién: guarícco: amaguéi: xarágua: yaguána:
azzuéi: iáchi: honorúcco: diáguo: camaíe: neibaimáo: ĩ guaccaierima prouintia ultima. re
giones ſunt mauicaráo. guahágua: taquenazábo: nímaca: Bainóa parua: cahaymí: iamai
zí: manabaxáo. zauána: habacóa: ayqueróa. Ad particularia nunc de regionib⁹ ipſis quæ
regiões. 5. dam deſcendamus. In prouincia caizimu intra uaſtum initii ſinũ eſt antrũ ingẽs: in rupe
caua ſub radice mõtis altiſſimi ad ſtadia duo circiter a mari: cui⁹ oſtiũ eſt magni tẽpli: fo-
ribus aſſimile. falcatũ ingens. Tentauit cũ nauigiis antruꝫ ex gubernatoris mandato hic
nauclerus. per latentes uias inquit ueluti ad ſentinam concurrere ad antrũ multa flumina

& desiere post id mirari quo tenderent flumina plura delabētia: quæ a nonagīta milliaribus uenietia fluēdo absorbentur: nec appareāt ultra. Per ei⁹ saxei mōtis uoragines deglutita iā arbitrantur ad id antrū proficisci. Ingressus antrū nauclerus fere absorpt⁹ est. Inesse rebulitus & uortices inuicē cōflictantes & ora hiantia multa inquit. Veluti pilā cū horrendo mugitu nauiculā eius. uortices hic: ebulitus inde: modo hac mō illac diu iactitarūt: Ingressum fuisse pœnituit: nec qua regrederetur intelligebat. In obscuro iā uagabantur tū ob ipsius antri tenebras ~~quæ~~ longissime petit mōtis specū: tū quia ꝑpetuæ ibi sint nebulæ ex salientib⁹ uaporibus: humidis in cōtinua cōflictatione uenietiū aquarū. Casui nili e mōtibus æthiopū strepitū illū comparat. surduerūt adeo: ut quid inuicē loquerētur: haud quaꝗ audirent. Euasit tandē pauidus de antro ueluti de tartaro putās rediisse ad superos. Ad milliaria forte sexaginta ab urbe primaria sancti dñici sunt fere in ꝓspectu mōtes alti super quorū uertice stagnū est inaccessibile. a iuniorib⁹ nūꝗ uisum ob asperitatē montis: neꝗ semita pateat ulla. Per uicinū tandē regulū ductus naucler⁹ ut gubernatoris mādatū expleret montē ascendit. Stagnū adiit. Vigere ibi frigus ait. In hyemis argumentū filices & rubeta mora gignentia quæ duo calidā regionē minime patiūtur iuenere. Montes uocāt ymizui hybahaino. Circuit in gyrū lacuna milliaria tria. Dulciuꝫ est aquarū: uariis piscibus egregia est. cadunt in eā riui plures: nec habꝫ exitū lacus quia sit undiꝗ montiū uerticibus circūsept⁹. De altero nūc caspio siue hircano: mediterraneo mari dico: cū uicinis aliis quibusdā dulcib⁹ lacubus parūper conferamus.

stagnū inaccessibile.

filices & mora.

TERTIAE DECADIS. LIBER OCTAVVS.

CAINOA PROVINCIA QVAE TRIPLO SVPERAT TRES PRImas caizimu scilicet vhabo & caiabon uallē includit caiouani: in qua lacus est salsus: amar⁹: horridus. uti de caspio legitur. Propterea caspiū esse animus uocitare: licet nō sit hircania regio. Voragines habet e quib⁹ & saliūt aquæ marinæ & uenietes e mōtibus absorbentur. Putant eē āplas adeo profundasꝗ caueruas eius: ut e mari per eas magni etiā marini pisces emergant: inter quos piscis quidā ab eis dictus tiburonus qui hominē in ictu dētis secat mediū & uorat. In hozamā urbis primariæ fluuiū e pelago ascēdūt tiburoni & multos dilacerāt ex incolis: ꝑcipue qui se nullo pacto abstinēt: quin cotidie lauādi gratia īmergāt fluuio. Flumina in stagnū delabūtur salsū a septētrione guaninicabon: a meridie xaccoci ab oriēte guannabo: ab occidēte occoa: magna hæc flumina perpetuaꝗ eē inquiūt: & parua in caspiū cadere uigiti āplius. Scatēt etiā a septētrione proximi stagno nō āplius stadio stadiūꝗ occupāt in circuitu fontes plusꝗ ducēti aquarū æstate frigidarū & dulciū potabiliū. Hæ fluuiū efficiūt minime uadosū: qui e ꝓximo cū cæteris ad stagnū labitur. Hic est sistendū parūper. Regionis regul⁹ uxorē in sacello a xp̄ianis in eius diciōe structo orātē reperit. cōcubiū petit. habēdā eē rationē loci deo sacri uxor arguit: cui⁹ uerba hæc fuerūt. teitoca teitoca: qđ sonat esto quiet⁹. techeta cynato guamechina. quod sonat dñs multū irascetur. guamechyna dicitur dñs. techeta multū. cynato iratus: inquit excusso brachio maerit⁹. guaibbá. sonat .i. uade. cynato machabuca guamechina. īterpræt atur qđ ad me ꝙ irascatur de⁹. Vi uxori ītulit repēte mut⁹ effect⁹ est. & semimāc⁹. Pœnitētia duct⁹ & miraculo ꝑculsus donec uixit egit uitā religiose: nec passus ē ultra sacellū uerri aut ornari aliena manu. Eo miraculo & icolæ multi & xp̄iani oēs cōmoti sacellū pietissime freqntāt. æquissimo libētiꝗ aio ferūt regulū fuisse passū ei⁹ cōtumeliæ uidictā: ad caspiū retrocedam⁹. Is lac⁹ salsus ꝓcellis agitatur & tēpestatibus: ita ut piscatorias sæpe nauiculas ī ꝑceps trahat: & cū nautis absorbeat: neꝗ repertus ē naufragatus quispiam emersisse: aut ꝓiectus ad littus uti assolet de cadaueribus deglutitis in mari. Sunt hæ tempestates tiburonorum lauta conuiuia. Dicitur id caspium hagueygabon. iacet media insula in quam se piscaturi recipiunt: minime tamen culta. Est insulæ nomen guarizacca. Amplectitur lacus ipse longitu-

lac⁹ salsus.

piscis hoīes uorans.

uidicta iniura polluti sacelli.

dine millia .p.triginta.latitudine duodecim:alibi quindecim.Est alius in eadem planicie lacus huic proximus aquarum salso dulcium: quæ nec potui sunt bene aptæ: neq͂ si necessitas urgeret ineptæ.Longitudo est eius milliarium quinq͂ & uiginti.Latitudo octo:nouem & decem alicubi:fluminum est multorum receptor.absorbētur & ibi aquæ. caret exitu.E mari etiam prosiliunt in eum aquæ sed paucæ propterea cōmixtus. In eadem prouintia lacus alius dulcis nomine iainaguá ad occidentem parum distans a caspio. Habet & alium lateralem idem stagnū salsum ad septentrionem sed paruum trium & quattuor milliarium in latitudine in longitudine unum & paulo amplius.hic est potabilis. dicitur is paruus guaccáa.Ad meridiem lacus eiusdem salsi iacet alius lacus trium milliarium in longitudine fere circularis:dictus babbaréo.Dulcis est.ut superiores duo.Hic lac⁹ quia caret exitu nec voraginibus deglutiatur ad mare:in salsum si torrentibus augeatur:superfluas mittit aquas.Hic est in xamaná bainóæ prouinciæ regione.Est alius inter orientem & meridiem iacens ad latus caspii dictus guanybam milliarium in longitudine.x. est fere rotundus.Sunt præterea per insulaꝫ sparsi lac⁹ alii parui quos prætermittimus:ne diu morando in re eadem fastidium generemus.Hoc unum claudat de lacubus sermonem.In omnib⁹ ingens piscium:ingens & uolucrū copia nutritur.Hi omnes lacus iacent in ualle amplissima:quæ ab oriente tendit ad occidentem milliaria centum uiginti: lata uero est milliaria octodecim:ubi angustior:ubi amplior quinq͂ ac uiginti.Collaterales habet mōtes ad occidētem uersa facie daiguani a sinistris:a dextris ab ipsius uallis nomine montes caiguani dictos.Iacet ad radices montium caiguaniensium ad latus eorū septentrionale uallis altera superiore longior latiorq͂.Ducenta nanq͂ fere milliaria complectitur eius longitudo:latitudo ubi amplior triginta ubi angustior circiter uiginti. Dicitur uallis maguána hic:ibi iguamú alibi hathathiéi.q̄ndoquidē de hac parte uallis quæ dicitur atiei mētio incidit:diuertendū est ad inauditū de marino pisce miraculū.Huius regionis regulus piscatione delectabatur:caramatexius dicitur.In eius retia piscis catullus incidit de genere piscium īmanium:qui dicuntur manati ab incolis:minime notū arbitror genus id mōstri per nostra maria.Est nanq͂ testudineæ formæ quadrupes. Squamis tñ nō cōcha munitus.corio durissimo:ita ut neq͂ sagittā uereatur.mille uerucis armatus:tergo aūt plano & capite penit⁹ bouino.Aquatilis est.& terrestris piscis mitis:iners uti elephas utiq͂ delphī hominib⁹ sociabilis sensu mirabili Infantulum piscem domi regulus aluit dies aliquot pane patrio ex iucca & panico puta confecto:radicibus etiā aliis quibus hoīes uescūtur. Adhuc paruulū proiecit piscē in lacū suis edib⁹ proximū tanq͂ ad uiuaria:qui lac⁹ & ipse suscipit aquas nec illas euomit.Est lacui nomē guaurábo:q de hinc lacus manati est appellatus.Liber in aquis piscis ānos uagat⁹ est quīq͂ ac.xx.Adoleuit in īmensū.Quæ de baiano quæ ue de arionæo delphinis ferūtur distāt ab hui⁹ piscis gestis.Pisci nomē est īpositū matū.qđ significat generosū aut nobilē.q̄n ergo ex reguli familiarib⁹ ei notis ꝑcipue quisq͂ in lacunæ ripa matúm matúm hoc est generose generose ꝓclamabat:hūani bñficii meōr caput eleuās ad uocantem pergebat.Pascebatur hoīm manu.si uero quispiam transfretādi cupidus signa dabat:prostratu suo traiecturos inuitabat.decē aliq̄n monstrū conscendisse uno receptu:transportatosq͂ fuisse oēs incolumes psallendo & cantādo cōpertū est. Sed si christianū quēq͂ erigens caput cerneret:sumergebatur & parere recusabat: quia fuerat a christiano iuuene quodā petulāte affectus iniuria.In piscē nanq͂ mitem & domesticū fuerat iaculat⁹ hastā acutā:licet haud quaq͂ læsus fuerit ob duriciē corii: qđ habꝫ uerucosuꝫ asperūq͂ :illatā tñ sensitiiuriā.Et si q̄n uocabatur a notis : ex illo die circū aspectabat prius diligentissime:ne quis vestitus xp̄iano more adesset.Luctabatur in ripa cum reguli cubicularibus:sed præcipue cum adolescente regulo grato:cum quo domi cibos aliquando sumpserat.Cercopitheco lepidior erat.Fuit longo tempore uniuersæ insulæ singulari solatio:nam & incolarum & xp̄ianorū multitudo ingens ad mōstri miraculū cotidie confluebant.Sapidas inquiunt eē illius speciei piscium carnes: multosq͂ maria illa

iaynagua lacus

guaccaa.l.
babareo.l.

guaniban. lacus.

mire valles

de piscemanat⁹.
descriptio monstri

lepid⁹ piscis.

generant. Amissus est tandē facetus piscis Matum: ad mare deuectus ab attibunico uno e quattuor æque diuidentibus insulam fluminibus: ex alluuie inaudita tiphonibus horrē dis comitata quam ipsi uocarunt furacanum. Superauit attibunicus ripas adeo: ut uni uersam impleuerit uallem: & sese lacubus omnibus immiscuerit. Secutus ergo attibunici torrentem bonus mattumus facetus: sociabilis: matrem antiquam & natales aquas repeti uit: nusq̄ alias uisus. Satis digressum. Ad uallis situm ueniamus. Habet uallis hæc colate rales montes cibauos & cayguanyenses: ad mare australe illam deducunt. Est & uallis alia ultra cibauos montes ad septentrionem: quæ dicitur uallis guarionexii: quia regulus ille guarionexius ab auis & maioribus aliis ab hominum memoria uniuersæ ualli semper he reditario iure imperitauerit. De hoc regulo multa in primis insulæ narrationibus & pri ma nostra decade. Est uallis centum octoginta milliarium longa ab oriente ad occidentē lata uero a meridie ad septentrionem triginta: ubi angusta. Vbi latior quinquaginta. Ini tium capit a regione canabocoa per prouincias huhabum & caiabum: terminaturq̄ i pro uinciam bainoam & regionem marienam: iacet autem media inter cibauos montes & ca honabos & cazacubunā. Nulla est prouincia: regio nulla: quæ non sit celebris maiestate mō tium: ubertate uallium: amœnitate collium: & fluminum interluentium copia. Nulla mō tium aut collium latera: nulla flumina: quæ non abundent auro & suauium piscium dapi bus: uno fluuio excepto qui ab origine sua & montanis fontibus eius salsus egreditur. La biturq̄ salsus donec pereat. Is dicitur bahuan. & regionem maguanam prouīciæ bainoæ intersecat. Existimant per meatus aliquos gypseos aut salinas subterraneas iter sibi fecis se fluuium. Sunt in insula salinæ celebres: de quibus latius infra dicemus. Per quattuor ea flumina perq̄ prouincias quinq̄ diximus insulam diuidi. datur & alia partitio. Constat ī sula uniuersa quattuor montium cacuminibus: quæ mediam seccant ab oriente in occidē tem. succosa cuncta: auro feracia cuncta: e quorum cauernis & faucibus uniuersæ aquæ flu minum euomuntur. Sunt in eis antra horrenda: sunt & tractim obscuræ ualles. Sūt saxeæ rupes. Nullum animal noxium in ea repertum unq̄. Nullum quadrupes rapax: non leo: non ursus: nō tigres feroces: nō īsidiosæ uulpes: nō lupi uoraces: beata oīa beatiora nunc q̄ intra tui gregis oues btīssime pater: sint recepta tot hominū millia: cæmibus oībus dæ monum simulachris eliminatis. Si res huiuscemodi aliqn̄ in discursu nostræ narrationis repetiero: sicq̄ digredior interdū: ut hæc referā btīssime pater: ne mihi succenseas. Feruor animi præ lætitia cum audio: cum uideo: cum scribo ista: me uelut apollineus & sibilinꝰ quidā spiritus exagitat: cogitq̄ idē sæpe referre: qn̄ præcipue sentio quo tendat nr̄æ reli gionis āplitudo: hoc tn̄ inter sata hæc uberrima iacet mediū quod me angit nō mediocri ter. Simplices hi nudi hoīes paruo erāt assueti labori. Pereūt multi ex īmēsa fatigatione ī aurifodinis: desperātq̄ adeo ut sibi mortē multi cōcīscāt: nilq̄ curēt de procreatōe filiorū Sūmere matres grauidas medicamina inquiūt: quo īmaturos partus edāt: cū cernāt se pa rituras xp̄ianorū mancipia. Licet ex regio diplomate liberos esse sancitū sit: seruire tn̄ co guntur ultraq̄ homini libero placeat. Extenuatꝰ est miserorū numerus in īmensū. Duo decies centena capitū millia āplius fuisse aliqn̄ censita multi ferūt. Quis nūc sit horresco referre. Missa hæc faciamꝰ. Ad oblectamēta mirandæ hispaniolæ regrediamur. In monti bus cibauis qui fere mediā insulæ sedē in prouincia caiabo tenent: ubi diximꝰ natiui auri uberiorē eē ortū: regio ē dicta cotohi ī nubibꝰ sita: celsis mōtiū culminibꝰ circūuallata: fre quens habitatoribꝰ: planicie cōstat milliariū quinq̄ & uiginti lōga: lata quindeci. Supat ea planicies cæterorum montium cacumina: ita ut reliquorum montium hi montes uide antur esse principes & genitores. Planicies hæc quattuor sentit anni tempora. Ver. æstatē autūnum: & hyemē siccescunt ibi herbæ: nudātur frondibꝰ arbores: prata canescūt: quod minime diximꝰ accidere cæteris in locis insulæ: quæ uer tātū & autumnum hospites ha bent. Filices nutrit ea tellus & hortos serpentia rubeta mororum altricia: quæ frigus in esse regioni ostendunt. Amœna tamen regio est: neq̄ horridum est frigus: puta quod ri

pulchra uallis

oīa auro a bundant.

salinæ cele bres.

ꝓtestatio repetitiōis

numerꝰ an tiquꝰ insu larium.

regio cotoy

gore niuibusq haud quaq incolas premat. Vbertatem eius regionis a filicibus arguunt quorum frutices inquiunt hasta crassiores generari. Auro ditia sunt eius montana latera. Non itur ad id effodiendum: quia uestitis opus esset fossoribus ob frigora & laborib9. assuetis. Habitatores autem paruo contenti molles sunt. Propterea minime ferre quirēt hyeme sub dio uitam. Flumina regionem interluunt duo e cacuminibus præsentiu3 mō-

flumina cotoy.

tium delabentia. Vnus comoiayxa qui tendit ad occidentem & in naibæ alueo nomen amittit. Alter tirecotus dicitur hic ad orientem fluens Iunnæ fluminis aquas auget. In insula creta prætereunti mihi ad soldanum rettulere ueneti regionem huiusmodi iacere intra ideorum montium cacumina: quæ cæteris feracior sit insulæ regionibus satione frumentaria. At quoniam ob angustas ad culmina uias cretenses illi aliquando defecerint: diuq contra senatus ueneti autoritatem regionem armis tutati sint: quando post longa tempora se iam bello fessi dediderunt: regionem deserta3 relinqui senatus uoluit: portis angustiarum clausis ne quisq iniussu ueneti senatus ad eam conscenderet. Eo autem anno qui fuit secundus a quingentesimo supra millesimum iam uenia dabatur agricolis colendi regionem: aptis autem ad arma minime. Est & alia regio in hispaniola nominis eiusdem cotoy. Ea prouincias disterminat uhabum & caiabum. Montes uallesq & planicies habet: sed quia sterilis minime frequens est habitatoribus. Maior est in ea auri copia Est ibi auri origo: non grumatim non minutim legitur. Inter tofos & rupium uenas solidum purumq aurum inuenitur: scindendo saxa sequuntur auri uestigia. Esse arborem

arbor aurea.

uiuam auri uenam comperiunt. quacunq pateat iter e radice per apertas mollesq scatebras: ramos ad superna supercilia mōtis emittit: neq unq datur quiescere donec cœli auram assequatur. Formare ibi uiso aeris fulgore: bactras & grumos pro fructu animaduerterunt. Hæ sunt quæ per uniuersam disseminantur insulam per alluuies raptatæ ad ima de natura ponderosorum: non autem illic procreari putant ubi leguntur in sicco præsertim in fluminibus aliter. Radicem arboris aureæ tendere ad terræ centrum inquiunt: & ibi coalescere. Quo nāq profundius effodiatur eo truncos reperiūt crassiores si per mōn-

quō crescat aurum.

tis scatebras liceat. E ramis autem filo subtiliores aliquos captant: digitos æquātes alios pro scissurarū hiatu. Accidit & incidisse in cauernulas auro fultas: per ramorū tn̄ ascendētium uias: quibus repletis ex substantia trūci serpente ab imo carpit iter ramus qua pateat. Intercipitur sæpe saxi soliditate. In cæteris rimis tn̄ nutritur ex halitu & uirtute radicū Quid ergo auri afferatur interrogabis btīssime pater. Ex sola hispaniola uehitur in hispaniam quotānis quadringentorū & quingentorū interdū milliū ducatorū auri summa Id ex quinta regia intelligitur quæ ad fiscū uenit: octoginta nonaginta & centum milliū castellanorum auri & aliqn̄ maior. Quid ex cuba: quid ex insula sancti Ioannis fœcūdis

q̄tū auri feratur.

& ipsis auro speretur: infra dicemus. De auro satis dictū. De sale quo condiamus quæ auro emūtur: sit sermo. In regione bayndæ prouinciæ in montibus daiagonis ad milliaria duodecim a caspio salso lacu salinæ sunt mōtanæ saxeæ crystallo lucidiores cādidioresq

mire saline

Sunt & huiuscemodi salinæ quæ crescūt mirūimodū ī laletania quæ catalonia dicitur sub duce cadonæ regionis illius optimate primario: sed nobiliores has bayndas esse asseuerant: qui utrasq noscunt. Sine cuneis & ferreis clauis hoc scindi minime posse aiūt. Laletanum aūt facile frangi & ego expertus sum: hoc tofeæ illud marmoreæ cōparant duriciei. In prouincia cayzimu regiūculis iguanama: caiacoa: guariagua scatent admirabilis

miri fōtes

naturæ fontes superficie prima dulces. Quæ mediū tenent aquæ salso dulces. quæ fundo iacēt amaræ salsæq. Putāt salsas maris aquas leniter emanare. In supercilio fluere de mōtibus per terræ meat9 dulces. Hæ sūmergūtur: emergunt illæ: nec sufficiūt hæ corrūpere penit9 illarū latices. Quæ sūt mediæ utrasq suscipiūt & vtrarūq fiūt participes. Si aūt qs ī alicui9 fontis margine strat9 aurē fixerit: cōcaua3 esse adeo ibi terrā noscit vt reboet a milliarib9 trib9 ueniēs eques: pedes aūt ab uno milliari sētitur. In ultima ad occidētē regiōe guaccaiarima ī regiūcula zauana hoīes uiuere aiunt mōtiū cauernis & siluestrib9 fructib9

contentos qui nunq̃ man sucuerint neq̃ aliorum unq̃ hominum cõmertio usi sint. Sine certis sedibus sine sationib⁹ aut cultura ulla: uti legitur de aurea ætate. Hos certo aiũt idiomate carere. Cernuntur aliquando. habuerunt ad manus neminem. Si quando uenientes ad conspectum hominum quemq̃ ad se moueri cognouerint: ceruo celerius confugiunt canibus aiũt gallicis agiliores eẽ. Quid ex his soliuagis lepidissime unus egerit audi beatissime pater prædia nostri habent in densarum siluarum & nemorum marginibus. Solatii gratia christiani quidam septembri mense anni. 1514. prædia uisunt. E nemore salit insperatus elinguis homo. subridens e christianorum lateribus puerum rapit dñi possessionis filium habitũ ex insulari fœmina. Aufugit soliuagus. vt sequãtur inuit. E nostris & e nudis insularibus multi currunt ad raptorem: prehenderunt minime. Vbi ubi uidit facetus soliuagus desiisse christianos a persequendo: puerum reliquit in binio qua subulci uagabantur porcos cogentes ad pascua. In puerum subulcus incidit. In ulnis susceptum ad genitorem sese torquentem portat: esse de genere caribium genitor soliuagum arbitrabatur. Voratum iam filium deflebat. In eadem insula maritimis locis e scopulis picem legunt arborea pice duriorem amarioremq̃ propterea nauibus fucandis cõtra uermes corrodentes quos dicunt bromam: de quibus late alias: cõmodior est: gignit ex duob⁹ arborum generibus picem insula. Ex pinu puta & arbore dicta copei. De pinea prætereo quia uulgo ubiq̃ generetur de copeia arbore dicamus: de pice fructuq̃ pauca quia pix non aliter ex ea legitur q̃ ex pinu: licet dicant plæriq̃ stillicidio colligi comburendo eius lignũ fructus autem eius paruus est uti prunum esui satis aptum. De folio auditu nouũ est pulchrum nature consilium. Arborem esse hanc existimandum est cuius foliis caldei litterarum primi repertores conceptus mentis absentib⁹ significabãt priusq̃ usus chartæ reperiretur. Spithameũ est latitudine folium: rotundumq̃ fere. Acu aut spintere uel stilo quouis ferreo siue ligneo inscribũt nostri non ineptius q̃ charta ut libet. Risu dignũ est: quæ insularibus nostri de folio persuadeant: nostrorum imperio folia loqui putant boni homines. Missus est ex urbe dñica primaria insulæ insularis quidam admittentis amicum qui distabat in iterna colonia cum utiis: diximus esse cuniculos: affis Ex itinere siue fame siue gula impellente nuncius tres utias edit. sunt muribus non maiores. Folio rescripsit amicus quot receperit. Ad seruum herus inquit. En quid ubi tua fides fili. potuit ne tãtuʒ gula: ut creditas utias comederis. Tremens miser & admiratus fassus est errorem: sed unde id habuerit herum rogat. En foliũ quod tu ipse affers mihi recenset. Horasq̃ illi accessus ad amicum ac dicessus cũ regrederetur edicit: ita lepide fallũt stolidos insulares & pro diis habent nostros quorum imperio folia promant quæ ipsi arcana esse putarunt. Sparso per insulam rumore q̧ folia nostrorum nutu loquantur in fide depositi retinet insulares. Vtraq̃ folii facies litteras uti charta nostra suscipit: mẽbrana duplicata crassius est folium: tenax mirum inmodum. dum est recens: litteras ostẽdit candidas in suo uiridi: quãdo siccatur uti tabella lignea candescit durescitq̃ sed caratheres flauescunt. Minime autẽ corrumpitur nec si madefiat: notas dimittit nunq̃: nisi comburatur. Arbor est alia nomĩe xagua: cuius pomi acerbi succus glauco niger pingit quicquid tetigerit adeo cohærenter ut nequeat ullo lauacro ꝯbradi intra dies uigiti: vbi maturuerit pomum: vim eam succus amittit. comeditur. & sapidum est pomum illud. Est & herba quæ: vti de ligno alias mẽorauimus suffumigio perimit. De nostris interimendis reguli quidam conuenerũt: cum non auderent aperta ui prouinciam sumere: statuerunt locare intra quãdam domũ multos eius herbæ fasces; ut domum postea succenderent; quo accurrentes nostri ad extiguẽdũ ignem: eo suffumigio læthalem conciperent morbum. Patefacto cõsilio luerunt pœnas sceleris autores. Extra ordinem plæraq̃ nunc inseramus Beatissime pater quãdo quidem tua sanctitas placere sibi scribit quæcũq̃ de nouis oris referãtur. De maiceli: agiũ: iucæ: battatarum & radicum omnium escariarum satione: cultu & usu satis multa hacten⁹. Vnde autem uenerint in hominum commoda minime ad huc diximus. Id seferamus.

Siluester hõ raptat puerum.

de uaria pice.

scriptibile folium.

putãt folia loqui.

exemplum

herba perniciosa.

TERTIAE DECADIS LIBER NONVS.

RIMOS AIVNT HABITATORES CONTENTOS VI
xiſſe diu radicibus his: palmarum puta Magueíorum qne eſt
herba ſedo ſiue aizoȯ: quã uulgus ſemper uiuã appellat: ſimi
lis. Guaiegárum uti tubera terræ ſunt rotundæ radices hæ ac
maiores. Guaicros & edebant: ſunt uti paſtinacæ. Cibáios uti
nuces ſũt hæ. Cabaíoes uti cepæ. Macoánes idẽ uti cæpæ: mul
tis præterea radicibus aliis. Boitiũ ideſt ſapientem ſenẽ aiunt
poſt multa annorum curricula in unius fluminis ripa fructi-
cẽ uidiſſe ferulæ ſimilem: inde euulſam radicem ex agreſti fe
cit hortenſem. Et qui primi iucca ueſcebãtur cruda: breui pe
ribant. Cum eſſet eius guſtus ſuauis: decreuerunt diuerſis experiri modis pertinaciter ei⁹
uſum. Aſſa elixaqꝫ minus nocebat. Denenere tandem ad agnitionem ueneni ſucco latẽtis
& eo modo exiccata cõditaqꝫ & deducta in cazáby: panẽ præbet ſtomachis humanis triti-
ceo ſaniorem: ꝙ aptior ſit digeſtioni. Idem de cæteris radicibus & maizio inter naturæ ſe
quomõ rep mina ab ipſis electo: uti cererem legimus triticum ordeumqꝫ huiuſcemodi etiam alia fru
tũ triticũ. menta quibus humanũ genus fruitur delegiſſe in ægypto: ex granis raptatis cũ limo e
montibus æthiopũ p incremẽta nili: relictaqꝫ in niliaca planicie nilo regrediẽte ad alueũ:
ad culturam redegiſſe: unde diuinis cererem honoribus dignam iudicauit antiquitas ad
culturam redactis electis ſeminibus. Agiũ ſpecies innumeræ ſunt. A foliis & florib⁹ earũ
varietas dignoſcitur: harum ſpecies una dicitur guanaguáx hæc eſt intus foriſqꝫ albida:
alia guaraguéi colorem habet uiolaceum foris: intus autem cãdidũ. Appellant alios ages
ſpecies bat zazauéios hi rubeſcunt foris: intus cãdeſcũt. Alios ſquinétes: intus foriſqꝫ albidi ſunt. Eſt
tatarum. túnna ubiqꝫ uiolaceus. Hobos flaueſcit pelle carneqꝫ. Eſt alius dictus atibuniéix pelle uio
laceus: carne cãdid⁹. Aniguámar cute uiolaceus eſt: interius albeſcit. Guaccarácca pelle cã
deſcit: uiolaſcit carne. Sunt multa præterea quæ nondum ad nos delata ſunt: quibus reci-
tandis ſcio me nimium excitare inuidorum calcaria qui ridebunt ſi quando ad eorũ ma
nus mea ſcripta deuenient ꝙ ad ſupræme occupatum heroem Beatitudinem tuam cuius
humeris uniuerſi chriſtiani orbis onus inheret minuta mille ſcripſerim. An plinius cæ-
teriqꝫ inſignes doctrina uiri quando huiuſcemodi & ab his diuerſa dirigebant ad poten-
tes principibus quibus cum differebant prodeſſe ſolum intenderant ab inuidis cuperẽ
intelligere. Illuſtribus obſcura: magna paruis: craſſis minuta: cõmiſcebant. Quo poſteri
de inuidis. tas principum cauſa agnitione rerum uniuerſa frueretur: particularibus autem rebus in
tenti & nouarum rerum cupidi particulares oras tractuſqꝫ ac terrarum prouentus & mo-
res gentium naturaſqꝫ rerum intelligere quirent. Ridebunt ergo ipſi noſtras curas: deri-
Inuidorũ debimus nos eorum non inſcitiam non incuriam non deſidiam: ſed pernicioſam ſoler-
pena. tiam: & eorum torturæ pectoris miſerebimur: colubriſqꝫ inuidorum eduliis eos cõmen-
dabimus. Si uera ſunt quæ de tua Sanctitate galeacius ipſe butrigarius & Ioannes Ruf-
pſuaſores fus in præſentiarum cuſentin⁹ archipræſul nuncii tuæ ſedis apoſtolicæ rettulerunt: placi
ut ſcribat tura omnia non dubitauero: nec incultas ueſtes noſtras quibus res mirandas teximus ſo-
autor. lum: non ornauimus: collegimus: non deſcripſimus abiecturam exiſtimamus: ſatis rebus
ipſis factum uideatur ꝙ tua cauſa inuigilauerimus ne perirent. Tollãt hinc quiſqꝫ ſuæ cru
menæ quadrantẽ monetam. De boue uerueceqꝫ a laniis ſecto: propterea nihil ad ueſperã
ſupereſt: quia humerus huic placet: illi femur: alteri collum: nec deſunt quib⁹ & ilia ſatiſfa
ciant aut crura conducant. Satis euagatum cum liuore rabido. Quibus modis naſcẽtes re
gulorum filios reguli ſalutent: quo ue pacto uitæ finem principio cõmodẽt cur ue quiſqꝫ
regulus multis nominibus uocitetur: parumper referamus. Naſcentem alicui regulo pro

lem finitimi accurrunt. Reginæ cubiculum intrantes hic natam sobolem uno nomine sa
lutat: alius alio. Salue lucida lampas hic: relucens ille. Domitor hostium alius. Fortis hero Quomõ sa
is atnepos alius. Auro splendidiorẽ appellat alius & inania multa: propterea uti adiabe- lutẽt reguꝫ natos.
nicus: parthicus: armenicus: dacicus: germanic⁹: romanorum quisq; dicebatur pro paren
tum & maiorum titulis. Ita hi a regulorum impositione ut puta beuchius anacauchóa xa
raguæ regionis dñs de quo sororeq; ipsius anachaóna prudente fœmina late in prima de
cade his nominib⁹ appellabatur. Tureigua hóbin quod sonat rex resplendẽs uti orichal
cum: alius solum starei idest relucens: alius hui'ho hoc est altitudo: duiheyniquẽ alius: in- Supstitio
terprætatur diues fluuius: cum his beuchius omnibus nominibus & aliis quadragĩta am nominum.
plius se ornat: quandocũq; sit aliquid imperaturus aut per præcones edicturus. Horum si
quis iniuria uel negligẽtia unũ prætermitteret: summa se affici contumelia rex iudicaret.
Idem de cæteris. In testamẽtis autem quã fatue sese habeãt intelligamus. Ex sorore prima q̃ heredes.
primogenitũ: si insit: relĩquũt regnorũ heredem: sin minus ex altera: uel tertia si ex secũ
da proles desit: quia e suo sanguine creatã sobolem eã certum est: filios autem uxorũ suarũ
pro non legitimis habent. Si ex sororibus defuerint: fratribus: si fratres: tunc filiis legãt:
Si filii desint ei qui potentior habetur in uniuersa insula regnum cõmendãt: quo suos di-
cionarios ab auitis hostibus tueatur. Vxores ducunt quotquot placet. Morientes ex uxo-
ribus chariores cũ regulo sepeliri patiũtur. Anachaóna soror beuchii xaraguæ regis qui
in componendis areitis idest rhithmis uates habebatur inter egregios: iussit formosioreꝫ uiue sepeli
ex fratris uxoribus & pellicibus quæ guanahattabenechéna dicebatur uiuam cũ uiro se- unt cum ui
peliri duasq; comittes. Cẽsuerat ut plures: nisi crepidati fratres diui frãcisci qui forte ade- ris.
rant præcibus obstitissent. Guanahattabenechénam aiunt parem nullam in uniuersa insu
la habuisse pulchritudine: secũ sua monilia sibiq; uiuenti gratos ornatus sepeliuit. Aquæ
phialã & caccábby panis portionem cuiq; locãt in sepulchro. In huius beuchii reguli re
gno xaraguá & in hazúa caiábi regionis parte: in ualle etiam egregia lacuum salsi & dul-
cium & in yáquino baynóæ prouinciæ regionis raro pluit. Hæ habent omnes auitas fos-
sas quibus aquas nõ ineptiore ducũt ordine per campos irriguos q̃ nouæ carthaginis &
regni murciẽsis habitatores in spartária ob pluuidarum aquarum in frequentiã. Maguá- uarie pluit
na uero regio baynóam a caiábo dirimit & zauána a guaccaiarima. In profundis etiaꝫ ual
libus crebrioribus uexantur pluuiis q̃ opus esset. Vrbis etiam primariæ sancti dominici
circũuicina plærumq; plus æquo humectantur. In reliquis temperate pluit: uarii sunt er-
go in hispaniola motus elementorum: uti de aliis multis legimus regionibus. De coloniis
in ea positis satis in prima decade. Villulas postmodũ posuere portũ platæ: portũ regalẽ:
lares: uillanouã. Azuam saluaterrã: Aduertẽdum est nullam inesse aspirationem uocabu De ui aspi
lis eorum quæ non habeat effectum litteræ consonantis immo grauius aspirationem pro rationis.
ferunt q̃ .f. consonantem proferendumq; est quicquid est aspiratum eodem halitu quo .f
sed minime admoto ad superiores dentes inferiore labello: ast ore aperto ha he hi ho hu
& concusso pectore. Hebræos & arabicos edeꝫ modo suas proferre aspiratatiões uideo.
Hipanos etiaꝫ in his quæ a rabibus diu possessoribus habuere uocabula: experior idẽ ser
uare: multa quippe retinent. Vt almohada quæ dicitur puluinar. Almohaza quæ interp̃-
tatur strigilis & huiuscemodi multa quæ anhelante pectore promunt. Placuit hæc recen-
sere quia uti apud latinos accentus plerũq; aut aspiratio mutant significatum uti hora ꝓ
parte diei & ora plurali ab os oris aut ora pro regione. In accentu autem occído uel óccí-
do ita & in horum simplicium lingua maxime: seruandi sunt accentus: & aspiratio ꝓmen insulas no
da. De accentu supra diximus & de articulo guá. Nunc iam de adiacentibus insulis innũe- catnereides
ris: quas immensæ tethidis nereides diximus eam comantes: notas describam⁹. A uicini
ori: arethusa altera nobilitata: licet alias inutilis sit exordior. Ad miliaria a suæ tethidis lit
tore sex: iacet paruula a nostris duas arbores antiquo nomine pretermisso appellata: quia
duabus polleat arboribus tantum: quibus uicinus est fons ex hispaniola subter mare per

latentes meatus scatens. Vt ex elide in arethusã siculam alpheus. Ex hobis idest mirabolanis & multis arboribus hispaniolæ folia in fonte salientia quib⁹ insula caret rem testãtur. Originẽ capit fons a flumine yiamiroa regiõis guaccaiarima: zauanæ terræ ꝓximo. Piscaria tamen est insula: cuius circunferentia milliare uix cõplectitur. Recta ab oriente Sancti Ioannis insulam ueluti Ianuæ custodem nostra thetis habet: de qua multa alias. Auri ferax est & ubertatate soli æque fortunata ac sua genitrix hispaniola. Coloniæ sunt & ĩ ea iam deductæ auroq́ꝫ legendo intenditur. Ab occidente septentrionali tergũ thetidi seruat ingens cuba putata diu continens ob sui longitudinem: longior nanq́ꝫ est ipsa hispaniola. Secat mediam ab oriente in occidẽtem cancri circulus. Hispaniola uero & reliquæ meridionale ipsius latus seruãtes claudũtur medio fere spacio a tropico ad æquatorem ĩtra zonam quam ardore solis desertam multi ueterum arbitrati sunt sua illos opinio fefellit. In cuba ĩsula ditiores reperiri auri fodinas aiũt: ꝙ ĩ hispaniola. Hac hora qua hæc scribo coacta esse in cuba referunt castellanorum auri centũ octoginta millia conflanda: magnũ opulentiæ argumentum. Est his australior Iamaica læta fertilisq́ꝫ insula benignitate soli fortunatissima uno tantum monte contenta sationibus recipiendis aptissima ac belli studiis aspera. Nequeũt uniuersa quæ præ manib⁹ habent complecti paruo tempore. Iamaicam aliquando colonus huius rei princeps siciliæ comparauit magnitudine. Minorẽ eẽ non multo tamen qui eam exactius tractauere aiunt de illius fœlicitate nil negant. Auro & gemmis expers esse creditur. Idem in initio de cuba existimabant. Guadalupea insula caraqueira prius dicta: gradus ab australi latere hispaniolæ quattuor propior est equinoctio: circuit milliaria quinq́ꝫ actriginta supra centum. Corrosa duobus sinibus uti de britãnia maiore legimus & calidonia quæ scotia nunc est: ita ut pene fiant duæ insulæ. Portubus est celebris. Id gũmi reperere ibi generari quod pharmacopolæ animen albũ uocãt ad capitis grauedinem sua suffumigatiõe tollendam: cuius arbor fructum producit cariotis similem spithamalem. Aperta farinã uidetur includere dulcem. vti nostri rurales castaneas & huiuscemodi plæraq́ꝫ seruãt hyemandas: ita hi huius arboris cariotas. Est arbor ficulneæ similis. Pineas hortẽses & cætera naturæ edulia cũcta de quibus late in superioribus & hi assequuntur. Imo & putant ab huius insulæ habitatoribus alias insulas tot suauiũ fructuũ semĩa habuisse. Quia caribes uagi circũuicina oĩa homocupii causa pertriuerunt: quicquid ue utile peregrinum ubiq́ꝫ inueniebant: domũ portabant serendũ. Intractabiles sunt nõ patiũtur hospites: magna ui op⁹ est ad hos debellãdos. Sagittis uterq́ꝫ sexus & his uenenatis ualet plurimum. Si quando foras uiri proficiscãtur: ab iniuria uenientium fœminæ ius suum uiriliter tuentur. Inde puto creditũ insulas eo eẽ oceano: q̃ solas mulieres ferant. Vti mihi persuasit almirantus ipse colonus: & in prima nostra decade diximus. Montes planiciesq́ꝫ assequitur vberes hæc insula: & fluminibus nobilis est Mella in arboribus & saxorum specub⁹ nutrit: uti de palma fortunatarũ insula quæ mella colligit inter rubeta uepresq́ꝫ. Ad orientem ab hac insula iuniore uocabulo dicta desiderata ad millia passuum octodecim. concluditur millibus. p. uiginti & ipsa elegans. Ad milliaria uero decem ab ipsa guadalupæa ad meridiem circunferentiæ milliarium triginta iacet galanta: plana a pulchritudine sua appellata est galanta: quia hispanũ idioma elegantes galanes appellat. Ad milliaria nouẽ a guadalupæa sex paruæ sitæ sunt insulæ ad orientem uocatæ todos sanctos & barbata. Hæ scopulosæ sunt ac steriles: sed cognitu necessariæ nauigantibus. Ab hac insula guadalupæa ad septentrionem milliaria quinq́ꝫ & triginta est insula dicta monsserratus. In gyro hæc millia passuum continet quadraginta: altissimo monte celebris. Insula dicta antiqua a guadalupæa millia. p. trigĩta: circuit milliaria circiter quadraginta. Almirantus ipẽ diecus colon⁹ primi repertoris filius mihi retulit uxorem suam quã uenturus ipse ad curiam in hispaniola reliquit: scripsisse ad eũ repertam esse inter cãnibalicas insulam auro feracissimam. Ad eam nondũ itum est. Leuo hispaniolæ lateri ad meridiem portui beatæ proxima inhæret insula altus bellus appella

De insulis circũ eunti b⁹ hispaniolam

ꝑmaria caribium

de albo asse

ꝑcurrunt oĩa caribes

insula desiderata.

galanta.

todos sanctos.

mõs serratus.

antiqua

ta. Mira ferunt de huius insulæ belluis marinis: sed de testudinibus p̄sertim. Magno ancyli scuto inquiunt esse grandiores. Quo tempore genitalis & improbus eas furor exagitat: e mari prodeunt. Egesta in profundam scrobe; arena: ter & quatercentum oua dicitur in scrobem demittere. Geniali uulua iam exhausta remittit arenæ tantum q̄tum ad oua cooperienda sufficiat: reditq; ad marina pascua de sobole nil solicita. Ad statutos illi belluæ procreādæ a natura dies: pullulat uti e formicario testudinū multitudo solo calore solis sine parentum adminiculo generata. Anserina fere oua inquiūt æquare magnitudine. Carnē testudineam uitulinæ cōparant sapore. Sunt & īnumeræ aliæ īsulæ quas neq; bene tritas habent: neq; opus est tam tenuiter farinam hanc cribrare. satis est intelligere paratas nobis esse terras īmensas: quæ & nostras gentes & linguas & mores ac religionē aduenientibus annorum curriculis sint amplexuræ. Non teucri asiam: non tyrii libyam: non græci & phœnices hispaniam sic repente impleuerunt. De insulis autem quæ hispaniolæ latus septentrionale custodiunt: mentionem prætereo: quia licet piscationibus & culturis aptæ sint: relictæ tamē sunt a nostris tanq̄ pauperes. Iam ualeant annosathetis nymphæq; madētes ipsi⁹ comites: ueniat coronata superbe: australis pelagi cultrix res ac nomine diues. In libello epistolari ad Beatitudinē tuam anno superiore per propriu; meū familiarem misso que; tua sanctitas ipsa ip̄a audientibus plærisq; sacræ sedis ap̄licæ cardinalibus & amata sorore perlegit: quo die Michaelis archangeli festu; tibi credita celebrat ecclesia: diximus uaschū nunnez balboam eorum ducem qui montes arduos superauerant ad austrum fama didicisse iacere insulam in prospectu littorum margaritis grādioribus opimam: cuius regulus potens esset ac diues:: qui bello sæpe littorales regulos īfestaret chiapen & tumachum præsertim. Scripsimus & relictam fuisse intactam ob furentes tempestates: quæ mare illud australe rabide tribus anni mensibus infestant. Nunc iam tritam habemus. Nunc mitem ex ferocissimo regulū eius effecimus. Hunc cū uniuerso eius dite regno tua sanctitas amplectatur: quandoquidē ad baptismatis lauacrū admissus est. Cuius ducis auspiciis quo ue modo res acta sit haud alienum erit ab instituto nostro commemorare. Quare quo res acta sit ordine: tua Beatitudo serena fronte ac placidis auribus intelligat.

non possūt omnia

Heroica tria

TERTIAE DECADIS LIBER DECIMVS.

PVLSo Petro aria gubernatore: gaspari cuidam dicto morali ditem insulam adeūdi prouintia demandatur: Ad chiappem quem alii chiapeium uocant & tumacum regulos australes relictos a uascho amicos tendit. Amice magnifice q; suscipiuntur nostri. Classem instituūt qua traiiciāt ad insulam. Hanc ditem insulam appellant non autē margaritam licet margaritis habundet: quia margaritā uocarunt prius aliam quæ proxima est ori draconis in paria regiōe & ip̄am margaritis uberem. Sexaginta tantum traducit gaspar armatos ad insulam. Non licuit transmittere plures q; essent nauigia quæ ipsi culcas appellant exigua. Ferox horridusq; fit nostris obuius regulus. Huius nomen non didici. Minabundus prodit cum armatorum familiariū magno comitatu. Guazzauara guazzauara ī pugnæ tesseram inclamitant: & una uibrāt missilia: non arcubus hi pugnant. Guazzauara sonat idem quod certamē inimicū. Quattuor inuicem guazzauaris idest pugnis consertum est. nostri superiores euaserūt: una cū crapeis & tumacheis insularis reguli hostibus: quia ex insperato regulum adorti sunt. Studebat regulus cogere maiorem exercitum: sed persuasus a uicinis littoralibus ne ultra cōfligeret perniciem & florentis regni excidium illi exemplo sui & aliorum ostendentibus monstrantibusq; nostrorum amiciciam sibi suisq; amicis gloriā & utilitatem parituram: quid ponchæ: quid poccorrose: quareq: chiappæ: tumacho: & reliquis conserere manum uolentibus acciderit anno superiore recolunt. Cessit ab armis regulus. Nostris uenit ob-

Insularis reo. fugatu roel

niam. In atrium ducit. Id ferunt miris esse modis ornatū & bene regium. Nostris ubi pri=
margarita rū canistrū donat nostris. mum ingressi sunt eius regiam: canistrū arte summa laboratum margaritis plenum do=
no dat. Octuncialium librarum decem supra centum ea fuit unionum summa. Habitis e
nostris rebus sertis uitreis puta: speculisq; ac tintinabulis orichalceis delectatus est: & for
te securi aliqua ferrea quas hi multo maioris faciunt q̄ auri cumulos. Nostros derident
qui rem a deo grandem & utilem pro ulla auri summa præbeant: cum sit securis ad homi
num multa cōmoda utilis: aurum autem ad lasciuiam tantum faciat non necessariam. Ala
cer ergo lætusq; nostrorū cōmertio manu præhensum prætorē primarios ad eminentē
atrii turrim qua dispectare licebat pelagus uniuersum ducit: & occulos circūuoluens ait.
En apertum mare infinitum neq; sole terminatum: & dextrā protendit ad orientē pri9.
oso reguli Versus de hinc ad meridiem & occidentem in īmensum distendi terras quaruʒ uastæ ma
gnorum montium moles uidebantur insinuabat. Propius demuʒ sese recipiens inquit.
En insulas a dextra læuaq; nostræ huic Regiæ collaterales nostro imperio parentes. Om
nia opima: beata omnia: Si beatas eas uos appellatis terras quæ auro & margaritis abun=
dent. Auri apud nos est parua copia: sed margaritis plæna sunt omniū quæ adsunt insu=
larum profunda littora. Ex his quotquot appetiueritis a me habebitis: modo in amicicia
inita mecum persistatis. Prouentibus uestris magis ego fruar & delectabor q̄ margaritis.
Propterea haud quaq̄ me a uestro cōmertio discessurum dubitetis. Hæc & huiuscemodi
multa inter eos acta sunt. Volentibus iam nostris inde reuerti pacti sunt ut quotānis præ=
paret regi magno castellæ donandas unionū libras octunciales centum. Postulata susce=
pit libens: nec magni quidē fecit: nec se uectigalem propterea effectū putauit. Apud hūc
regulum tanta est ceruorum & cuniculorum copia: ut e domib9 liceret nostris quotquot
optarent sagittis transfigere. Laute ibi uitam agunt & affluenter. Gradū uix sextum ab
æquatore distat ea regia. Radicalis & maizii panis ac uini e granis & fructibus eadē est ra=
tio: quæ comogro: quæ cæteris tam continentibus q̄ insularibus. Baptizatus Beatissime
amicus regulus. pater hic regulus est cū suis omnibus. Ad tuos ergo greges hæ oues additæ sunt cum suo
pastore. A nomine gubernatoris petrus arias uoluit nominari. Amice conuenerunt ami
cius secedunt: suorum naualium culchis idest lintribus monoxylis aliorū modo fabrefa=
ctis nostros iuuit: quo cōmodius redirent in continenteʒ. Comitatusq; nostros est ad lit=
Paulina margarita tus. Margaritas allatas: quinta parte magistratibus regiis præbita: inter se diuiserunt. Mi
rum immodū preciosas esse aiunt. Ecce uno argumento quanti fiant quæ ab insula dite
feruntur. Candidas & pulchre: ornatas auelanam & aliquid maius æquantes multas tule
nucē equat una. runt. vna præcipue margarita quā manu bartholdi mediolanensis cuiusdam affinis mei
Summus pontifex paulus prædecessor tuæ Beatitudinis a ueneto emit mercatore precio
quattuor & quadraginta millium ducatorum mihi memoriam suscitauit. Inter nanq; al=
latas ex insula: una reperta est mediocrem æquans nucem. Venum sub hasta posita: fuit
empta precio mille ac ducentorum castellanorum auri inter dariennenses ipsos. Ad ma=
nus tandem petri ariæ gubernatoris aduenit. Hanc eius uxor de qua discedente cū mari=
to mentionem aliquando fecimus honoratam apud se habet. Arguimus præciosam neces
sario eē debere quæ tanti constitit in ea margaritarum multitudine: ubi nō iam singulæ
coemuntur: sed libratim & quando tenuius unciatim. Neq; uenetus ille mercator pauli=
naʒ magno emit in oriente. Incidit demū in tempora huiuscemodi lasciua: propterea nō
defuit eluo margariteus. De conchilibus pauca nunc dicamus. Non præterit beatitudi=
de cōchillibus. nem tuā aristotelem pliniūq; aristotelis in hac ratiocinatione sectatoreʒ uaria sensisse de
margaritarum gn̄atione. ~~Igitur~~ hi pedem: & una in re tantum sistunt nil assentientes in
reliquis: neq; q pelago uagentur: neq; ullo unq̄ tempore moueantur: ex quo natæ sunt
fateri uolunt. Esse in maris fundo prata gramen thymosum quoddā gignentia uolūt: &
ea se uidisse affirmant. Generari. ali: coalescereq; ibi & ut in ostreis uidemus circū se mul=
tiplices natos nepotesq; procreare inquiunt: neq; marinorū canū comertio delectari cō

chilia:necq̃ uno esse aut tribus & quando nūmerosus quatuor unionibus contenta prædi cant:centum vigintivniones fuisse uuo conchili repertos in insularis reguli prædiis quos gaspar ipse morales dux & comilitones eius diligenter annumerauerunt. Regulo nanq̃ placuit nostris præsentibus piscationem fieri per urinatores suos. Gallinæ loculis quib⁹ oua generantur innumera:conchilis matricem comparant: & sic eniti conchile. E labiis prodeuntes margaritas ut maturas & iam genitricis oscitantis aluo egredientes reperie bant has:alias subsequentes ut paruo successuro interuallo soluerentur & ipsæ. In uentre medio clausas esse margaritas animaduertebant:quo prius nutritæ coalescerēt veluti fug gens ubera matris in aluo infans priusq̃ elatebris uteri unio moueatur: & si quæ inter= dum conchilia:uti ego ipse uidi ostrea in diuersis maris oceani littoribus:arena inuoluta in littore quis uiderit:ea raptata esse tempestatibus e fundo dicunt non ipsa ultro uenisse. Quod rore nitido matutino candescant q̃ turbido flauescant q̃ sereno cœlo gaudeant q̃ tonante torpescant & cætera huiuscemodi:non sunt ab his literarū ignaris ad unguē quæ ritanda. Pingui res tractant minerua. Maiores tñ margaritas iacere profundi⁹ mediocres altius:minimas in supercilio:fatētur. Sed a rōne reliquorum deuiant. Non esse in insecta belua torpenti rationem hanc arguunt. In animo sic & industria halituq̃ urinatorū. Grā diores propterea non uagari sed creari nutririq̃ in profun diori loco q̃ pauci q̃q̃ raro au deant urinatores ad eas legendas ad ima sese immergere:tum poliporum metu inter con chas uenatus causa nagantium quia sunt carnium concharum auidi & monstrorum for= midine aliorum. Tum etiam ne deficiat in longo tractu halitus:unde datur conchis pro= fundi maris hospitibus crescendi copia. Quoq̃ grandior concha est annosiorq̃ eo ferūt in eius capatiori uulua maiores generari margaritas propterea e grādioribus paucas adi piscūtur. Emissas ī ꝓfundo maturas:putant escas fieri piscium:recenter nāq̃ solutæ mol les esse creduntur. Differunt hi etiam a maioribus in timpano. Negant esse uniones: qui senescens conchæ cohæreat:sed esse in concha ipsa uerucaꝫ quæ lima rasa una facie rotun da lucidaq̃ contenta sit:nec preciosam quidem: puta quæ naturam conchilis habeat non margaritæ. Pati' appellat hispanus timpanum. In scopulis se aliquas uidisse conchas fatē tur cohærentes:sed raras ac minime utiles: Credendum est indicas arabicasq̃ ac erythre= as aut taprobanicas conchas eo regi ordine quo scripsere uiri adeo celebres. Neq̃ horuꝫ sententia penitus abiicienda est: puta qui longo iam tempore in hac agitatione uersati sūt Iam satis de marinis his beluis & earum ouis gallinaceis & anserinis ex humana luxuria inepte carioribus:particularia quædam extra tesseram memoremus. Descripsimus late a lias urabæ sinus fauces & uarias intersectas ipō mari sinuali regiones esse ualde dissonas. De occidentalibus oris in quibus nostri domicilia statuerūt in dariensis ripa nil habeo de recenti quod referam: de orientali autem nuper hoc didici. Orientalem sinus regionem inquiunt a protento cornu in mare ac labio uenientes maris aquas suscipiente ad usq̃ os draconis & pariam generali uocabulo caribanam appellari terram uniuersam:quia cari= bes sic appellatos a regione caribana in uniuerso tractu illo reperiantur:sed unde particu larem habeant originem:undeq̃ natale solum deserentes sese tā late diffuderint: uti mor bosa contagio dicendum est. A prima fronte producta in mare in cuius tractu fogedam diximus fixisse pedem angulum uersus iacet caribanæ uicus ad milliaria nouem nomine futeraca. Ab eo ad milliaria tria uicus urabá unde sinus uniuersus nomen sūpsisse credi= tur quia fuerit aliquando uicus is regni caput. Ab hoc uico ad milliaria sex est feti. A feti ad milliaria nouem zereniæ. Ad duodecimum ab eo forache populis plenos hos uicos nostri reperere: qui omnes homocupiis inuigilant: & si hostes desint: quibus cum bella gerant: in seipsos sæuitiā cōuertūt: & prostrant aut fugāt: inde tāta labes fluxit ī mise

opiniones iuniorū de vnionibus

quare sint ī fūdo maio res.

cōparatio ueterū ⁊ no strorum

pagi cari banæ

ros & continentis & insularū habitatores. Aliud meo iudicio nō magis tacēdu₃ intellexi. Legum peritus quidā dictus corrales dariēnēsiū prætor urbanus inquit se occurrisse cuidam fugitiuo ex internis occidentalib⁹ magnis terris: qui ad regulū repertū a se profugerat. Is legentē cernens prætorē insiliuit admirabūdus atq₃ per interpraetes: qui reguli hospitis sui linguam callebant. En quid & uos libros habetis? en & uos characteres quibus absentes uos intelligant assequimini? orauit una ut apert⁹ sibi libellus ostēderetur putās se litteras patrias uisurū. Dissimiles reperit esse. Mœnibus septas urbes & uestiri ciues aiebat suos legibusq₃ gubernari. Sed quid colant non didici: recutiri tn̄ dispreputiariq₃ ab exēplo & sermone fugitiui cōpererūt. Quid hic dices beatissime pater? quid ictissim⁹ præsagit animus tuus sub cui⁹ throno tēpus hæc oīa subiiciet. Immisceam⁹ nūc magnis parua quædam. Prætereunda minime puto quæ ioanni solisio acciderint: qui tētaturus australe latus putati continētis ex portu Ioppe parū distanti a gadibus in oceano discessit cū tribus nauigiis quarto idus septēbris anni superioris. 1515. quæue Ioanni pontio quē diximus electū ad caribes siue caniballes antropophagos humanarū carniū helluones debellādos: Quæ ioanni aioræ: quæ etiā gonsalo badaiocio duci alteri & francisco bezerræ alii atq₃ iterū alii dicto ualleio. Solisius infauste prouinciam sumpsit. Caput siue frontē sancti augustini: de qua millies: traiecit. Meridionale latus putati cōtinentis captans trans æquinoctialē circulū. Dixim⁹ nāq₃ septimū ātarctici gradū frōtē ipsa₃ ptīgere. Sexcētū lequas processit. Reperit scti augustini frontē adeo in latū distēdi ad meridiē trans æquinoctiū: ut trigesimū āpli⁹ gradū antarctici p̄henderit. A tergo iā capiti draconis & castellanæ pariæ iacentiū ad boreā & arcticū inspectantiū nauigabat qn̄ incidit in obscœnos & antropophagos caribes: de quibus late alias. Hi tanq̄ insidiosæ uulpes signa pacis uidebantur innuere: sed animo lautū aliquod cōuiuiū gestabant: & uisis a lōge hospitib⁹ ganeonū more saliuā deglutire cœperunt. Descēdit ipe miser solisius cū sociis quotquot ingredi maioris nauigii scapham potuerūt. Salit ex insidiis incolarū multitudo ingēs. Fustib⁹ ante sociorū oculos trucidarūt oēs. scaphā raptatā in ictu oculi dilacerarūt. Euasit nemo. Trucidatos & in frusta sectos in ipso eodē littore: sociis e mari horrendū spectaculū prospicientibus pararunt ad futuras epulas. Cæteri atroci exēplo perculsi: nō ausi sunt descendere: neq₃ de sui ducis & sociorū ultione cogitare. Crudelia hæc littora deserūt. Nauigia coccineis truncis onerant: diximus uocari ab italis verzinū ab hispanis brasilū ligni gen⁹ id ad lanas fucandas aptū rediere cæteri in patriā. Hæc breuiter mihi scribenti relata sunt p litteras. Quid aliud ægerint aliqn̄ particularius intelligemus. Ioannes aūt pontius fuit & ipse a caribibus in insula guadalupea reliquarū insularū caribiū primaria reiectis. Visis namq₃ nr̄is ab alto mari latuerūt in insidiis caribes: unde descēdentes quirēt inspicere. In terrā transmisserūt lotrices fœminas & pedites paucos ad subuculas & linteamina fricanda: neq₃ eni₃ ex insula ferrea fortunata ad eam usq₃ insulā spacio milliariū quater mille ac bis centum terram uiderant ullam. Vacuus est eo spacio insulis ocean⁹: quo dulces aquas asse querentur. Insiliunt ex īperato caribes: fœminas raptant: pedites disturbāt. Trepidi euadunt pauci. Territus pontius nō ausus est ipetere caribes uenenatas uerit⁹ sagittas: quas homocupes hi nudi figūt certissimis iactib⁹ ī quēcūq₃ locū uiderit. Ita re īfecta & sine lotricib⁹ bon⁹ pōti⁹ terga uertit caribib⁹: q̄s sub tecto ī tuto posit⁹ iactāter se deleturū minitabatur. Quo inde tetēderit qd' ue noui reperit nōdū ītellexi. Solisi⁹ uitā: pōti⁹ honorē īsumptis ꝓuinciis amiserūt. Veniat ali⁹ q eodē & ipe āno male rē gessit. Ioānes aiora ciuis cordubensis nobili genere ortus missus pro p̄tore uti alias diximus auri magis cupidus q̄ rei benegerendæ amator aut laudis: nactus occasiones in regulos spoliauit: multos & cōtra ius fasq₃ aurum ab eis extorsit & crudeliter ut aiunt tractauit: ita ut ex amicis facti sunt hostes infensissimi & animis desperatis iam quacunq₃ datur ui aut insidiis nostros peri

nūci⁹ de vestitis ⁊ vrbibus ⁊ lr̄is.

de recutitis mentio

solisii ducis horrid⁹ casus.

o' spectaculū atrox

Jo. pōtius eiectus.

munt. Vbi pacato cōmertiabantur & uolētibus regulis: nūc armis agēdū est. Multis auri
pōderibus hoc modo coactis uti fertur aufugit: sumpto furtiv ut uulgo dicitur nauigio: ne
q; ad hanc usq; horā qua hæc scribo: quo sit appulsus ītelligimus. Nō desūt qui petrū ariā
ipm gubernatorē eius fugæ assensisse arbitrētur: quia sit hic ioannes aiora historici regii
frater gonsali aioræ uiri & eruditi & rei bellicæ periti amici gubernatoris adeo: ut fere li=
ceat inter amicorū paria pauca ipos numerare. sum utriq; deuictus & ego intima necessi=
tudīe: sed ignoscat uterq;. nil mihi æque displicuit in uniuersis oceaneis agitatiōib9 ac isti
us auaricia: q̄ pacatos regulorū animos ita pturbauerit. Tragic9 ueniat gonsali badaiocii
ac sociorū casus: quorū psperis initiis successus acres subsecuti sūt. Gonalus mēse martio
āni supioris. 1515. cū uiris armatis octogita discessit ex dariene. Recta tētēdit ad occidētē
neq; ullibi pedē fixit: donec partē illā præhendit quā gratiā dei diximus alias appellatā a
nrīs. Hæc distat ab dariene millia. p. circiter centū octoginta: dicūt lequas sexagīta. Ocio
se ibi dies aliquot ægit: quia neq; precibus neq; precio aut minis potuit unq̄ eius terræ re
gulū ad se trahere: cui rei auide studuerat. Interea dū sic ociatur: ad eū ueniunt alii quīqua
ginta uiri ex dariene missi duce ludouico mercado qui ex dariene in Kl. maii discesserāt:
ut una tentēt eius terræ interna. Vbi ubi cōuenerūt inito consilio traiicere mōtes ad meri
diem: & australe pelagus iā repertū captare constituūt. En mirū in tanta uastitate lōgitu=
dinis vnū tm̄ & quinquaginta milliaria repererūt interesse ad australe pelagus. Inquiunt
lequas septēdeci. A milliaribus hispani nūq; cōputant. lequam tm̄ aiunt cōstare milliarib9
terra dico mari quattuor inquiūt. In culmine montiū & aquarū diuortio regulū reperiūt
nomine Iuannam. Regnum huius & ipse coiba dicitur: uti de careta diximus: sed quia
Iuanæ regio sit auro feratior: coibam ditem eam uocitarunt: vbicunq; enim fodiebant si=
ue in sicco siue in riuorum alueis aquosis egestam auro mixtā reperiebant arenam. Aufu iuāna reg.
git iuanam nostris aduentantibus. Adduci nunq̄ potuit. Vniuersam ipsius regiæ uiciniā
depopulati sunt. Auri parum habuerunt. secum nanq; suppellectilem omnem abstule=
rat. Mancipia ibi adepti sunt acribus signata stigmatibus. Ex osse siue spina stilo confecto
foramina mancipiis in faciem efficiūt: & mox pulueris quodam genere foramina insper=
gunt ac nigranti succo uel rubēti madefaciūt. Tenax adeo est ea materia: ut nullo unq̄ tpe
color aboleatur. Secū abduxere mācipia. Aiūt eē succi ei9 acrimoniā adeo torquētē: ut p
nimio dolore non liceat mancipiis per dies aliquot comedere. Mancipiorum opera & re
guli captores & nostri utuntur ad aurum quæritandum & sementes curandas. Ex iuanæ
regia secuti delapsus aquarum ad austrum ad milliaria decem reguli alterius dicionem
intrant. Hunc senem appellarunt nostri: quia senex esset: nil de uetere ipsius nomine cu= senex reg.
rantes. In huius reguli etiam regno tam fluuialibus q̄ aridis ubiq; aurum reperiebatur:
& flumina celeberrima & tellurem uberem atq; amœnam regulus hic possidebat. Abeun=
tes inde desertam reperere terram intercapedine dierū quinq;. Putant intestinis odiis de
populatos eos agros eo q sint maiori ex pte uberes sine habitatoribus & culturis. Quito
die duos uidēt ex trāsuerso uenīētes a lōge īcolas onustos. ad eos tēdūt. capiūt. sacculos fe
rebant humeris maizio pane plenos. Ab his intellexere duos esse in eis tractib9 regulos:
littoralē unum nomine periquete: continentem alterum dictum totonogā qui cæcus erat periq̄te. re.
duo illi piscatores erant ad periquetem a totonogā rege suo missi cum sacirnis piscium:
& ea permutatione panem referebant. Prouentuum nanq; permutatione commertiātur
non lethali pecunia. Duobus illis ducentibus totonogam littoralem australis pelagi ad totonoga.
occidentale sancti michaelis latus regulum petunt. Ab hoc regulo castellanorum auri
millia sex tum rudis tum affabre laborati habuerunt. Inter eos rudes grumos vnus reptus
est duorum ponderis cestellanorum: qui arguit ubertatem auri. Idem littus sequentes ad
occidentem ad regulum tendunt: qui dicitur taracuru: a quo pesos habuerūt octies mille taracuru r.
Diximus pesum appellari pondus castellani non decussi. Ad huius reguli fratris dicio=
nem qui dicitur pananome transierunt. Aufugit pananome: neq; usq; apparuit ultra pananome reg.

ditem auro esse prædicant pananome's regionem. Regiā eius depopulati sunt. Ad sex in de lequas ad alium qui dicitur tabór. Inde ad regulu₃ cheru'. Is amice suscepit nostros: de ditq; libens pesos quater mille. Is cheru'salinas possidet egregias: & auro tellus eius abun dat. Ad milliaria inde duodecim ad regulum eunt: qui dicitur anata'. Ab eo pesos habuere quindecies mille: quos ipse adeptus fuerat a finitimis regulis bello stratis. Combustu₃ ꝙ erat id aurum: quia ex incēdiis domorum hostilium ereptum fuerat. Sese inuicem & spo liant & trucidant: ac uicos sternunt: & depopulantur uniuersa. Barbare bella gerunt ad in ternicìem usq;: ac ultimum excidium sæuiunt: cū uicerint. Vagatus est solutis habenis ad hūc usq; regulum bonus gonsalus badaiocius cum sociis: & a regulis auri aceruos cumu lauit egregios. Octoginta millia castellanorū auri congesserat: in braculas; uectesq; mu liebres pectorales ad mamas sustinendas si cadant: in clicteres ad aures: in galeas etia₃ ac torques aliaq; monilia tum rerum nostrarum permutatione: tum ui & armis: quia transi tum uetare ac reiicere nostros plærìq; tentarunt. Quadringenta quoq; mancipia quoru₃ opera in præsentiarum ad uiaticum & reliquarum rerum sarcinas importandas utebātur pro iumentis onerariis. Ad infirmos etiam & longis itineribus atq; inedia fatigatos pro derant subleuandos. Per scoriæ reguli dicionem ad reguli regiam qui pariza dicebatur: ueniunt. Nil tale timentes nostros pari'za adoritur: circuit cum ingenti bellatorum multi tudine. Sternit incautos & pallantes. Armorum capiendorū non data est copia. Septuagi ta sauciat aut trucidat: reliquos in fugam uertit. Quicquid auri quicquid mancipiorum fuerant assecuti deserunt. Pauci ueniunt ad dariene. Falsa esset beatissime pater sapientū omnium sententia de rerum uicib⁹ & inconstantia casuum humanorū: si cuncta secunde fœliciterq; succederent. Ordo est īmutabilis: ut qui radicibus eruendis inuigilāt dulci mo do glycirizæ: amaræ modo zizaniæ occurrāt. Veh tamen parizæ. Nō diu securus dormi tabit. Sumetur propediem de tanto facinore vindicta. Gubernator ipse cū delectis militi bus tercentū quinquaginta ad id proficiscebatur. In aduersam deciditvalitudinē. Eius lo co progreditur cum potestate prætoria peritus legibus licentiatus gaspar spinosa iuris di cundi dariēnensibus prætor. Eodem tēpore ad insulā ditem appellatā: itum est ad exigē dum margaritarum regulo impositum tributum. quæ succedēt: colligemus. Tentarūt alii duo trāssinuales īcolas. Per angulū sin⁹ & dabaibæ fluminis fauces tranās frācisc⁹ bezer ra cū duobus aliis primariis & uiris centum quinquaginta optime instructis: ad bellum caribibus in ipsa caribana' gerendum uersus uicum turufy: de quo alias in aduentu foge dæ mentionem fecimus. instrumenta etiam bellica secum tulerunt. Tormenta quæ ouo grandiorem iactant plumbeum globum tria: sagittarios quadraginta: sclopetarios etia₃ quinq; ac uiginti: ut eminus queant caribes ferire qui uenenatis certant sagittis. De hoc nulla mentio quo se applicuerit: aut quid egerit: uerebantur in dariene ne sinistris auib⁹ iactaretur quando naues discesserunt in hispaniam uenturæ. Alius autem dux noīe Valle ius anteriorē sinus partem ꝑhendit: sed alia uia traiecit a bezérra. Initiū nanq; hic sum psit caribanæ: ille calcē. Valleius regressus est: sed e septuagita uiris quos trāsuexerat: octo & quadragīta reliquit trucidatos ī caribiū potestate. Hæc aiūt qui ex dariene referūt. hæc refero. Pridie idus octobris hui⁹ āni. 1516. roderic⁹ colmenares de quo supra & frācisc⁹ qui dā dict⁹ dela puente ad me uenerūt. Frācisc⁹ hic vn⁹ fuit e decurionib⁹ ei⁹ cateruæ: cui⁹ erat dux gōsalus badaiocius: qui e manibus parizæ reguli ꝓfligatoris euasit. Colmenares aūt e dariene post profligatorū aduentū ad nos uētur⁹ discessit. Ambo referūt: hic audiuisse: ille uidisse uarias eē ī australi pelago īsulas scti michaelis & ditis īsulæ sinui occidētales: ī quarū pluribus aiūt ꝓcreari coliq; arbores fructus gignētes eosdē quos terra collocutea gi gnit. Est collocuti una & cochini & camemori portugalēsiū nūdiaria aromatū terra. Inde arguūt nō lōge abesse aromatū oī₃ initialē tellurē. A littore illo nr̄o australi: plures ex iis q tract⁹ eos ꝑcurrerūt: dari solū ueniā postulāt. Impēsa ꝓpria sese offert nauigia paraturos & prouīciā q̄ritādæ illi⁹ regiōis aromatariæ āplexuros. Nauigia debere fabricari parariq;

taboz cheru
anata.
bezerra
vallegius.

in ipso sancti michaelis sinu censent: non aūt per scti augustini cuspidē capiendā eē uiam quæ longa nimis est ac difficilis & mille discriminibus plæna: ꝑtenditq; dicitur ad grad⁹ antarcticos quadraginta amplius. Dicit idem franciscus: laborū & periculorū cū gonsalo particeps se reperisse inter discurrendum terras illas: ceruoruꝫ & aprorū agmina: cepisse q; multos incolis demonstrantibus artem per fossas egesta terra in eorum semitis factas: & ramis coopertas. Hoc nanq; modo incolæ feras quadrupedes fallunt. Volucres autem uti apud nostros fit. Palumbes puta cū domestico mitiq; palumbe inter arbores uolitante ligato tamen: ad quem uenientes sui generis uolucres sagittis transfiguntur: aut in purgato arboribus solo cum retibus esca in gyrū sparsa palūbe medium tenente. De psittacis aliisq; uolucribus idem: sed psittacos aiunt adeo simplices esse: ut ad crocitantem psittacū ex arbore in cuius ramis auceps latet: multitudo ingens conuolitet: capiq; facile patiūtur Nil enim uiso aucupe terrentur: sed ut laqueo trahantur ad collum coniecto expectant: neq; aufugiunt alii uno raptato & in mantica qua præcinctus est uenator ipsis cernentib⁹ reposito. Aliud est aucupii gen⁹ iauditū hactenus & narratu facetissimū. Apud īsulares hispaniolæ præsertim diximus uarios esse lacus: uariasq; stagnātes lacunas uadosas. Per uadosa stagna solet aquaticarum auium multitudo uagari quia herbas in fundo gignant: & ex ea humente limositate pisciculi: milleq; ranarum: culicum & insectorū genera procreentur: solis calore ad ima ad corruptionis & generationis opificiū ex artificis fabricatoris prouidentia facile fūmeante. Volucrum autem per eas stagnantes aquas natantiū diuersa sunt genera. Anates: anseres: cigni: fulicæ: gauiæ: mergi: & multæ huiuscemodi. Diximus & in hortis arborem coli magnarū cucurbitarum altricem. Ex cucurbitis igitur illis per uadosa proiiciunt plærasq; bene clausas ne admissa per rimulaꝫ aut foramen aqua trahat illas in profundum. Perpetuo uagantes cucurbitæ tutas reddunt uolucres. It ergo auceps magna cucurbita uti galea iuxta oculos pertusata contectus faciem laruatus: & tenus mento stagnum ingreditur: fluminibus enim assueti a cunabulis minime recusant in aquis uersari. E cucurbitis natantibus putant uolucres unam esse eam quæ insidiantem incolā cooperit. Passim ad uolucrū natantiū agmē ꝑficiscitur auceps. Cucurbitarū palpitationē capit imitando undulasq; uento agitatas sectādo ꝓxime ad uolucres tēdit. Exerta sensim dextera uolucrē incautā cæco raptu ꝓhēdit pedib⁹: & demersā subtrahit ī manticā ad id paratā. Cæteræ uolucres sua spōte subnatasse comitē arbitratæ quærē di uictū causa uti solēt oēs: nil solicitæ suū iter ꝓsecūtur in aucupis & ipæ īsidias cadūt. Aucupia venat⁹ q; sūt a me tracta ī mediū quo stomacū hisce mitib⁹ sermonib⁹ sedem⁹ a cōcepto cruētarū narrationū horrore. Pauca iterū de nouis opinionib⁹ fluētis ad occidētē pelagi pariēsis. De mōetiā colligēdi aurū ī aurifodina dariensis a me īcēter ītellecto. & his duab⁹ minime tragicis reb⁹ dicem⁹ tuæ btitudini fœlicissimū vale. Andreas ille naucler⁹ & ouied⁹ de q̄bus supra: me domi cōuenerūt in oppido matrito qđ putam⁹ mātuā eē carpetanā. De torrente: me astāte orta est iter eos cōtētio. Qđ se īuicē ꝑpetuo nexu āplectātur hæ terræ castellanæ cū septētrionalib⁹ a tergo cubæ atq; aliarū insularū hispaniolæ cubæq; septētrionaliū ꝑ occidētē ābo assentiūtur. Sꝫ aliter hic: illæ al'r cōtendūt accidere. Naucler⁹ īpetū illū aquarū ī gremiū terræ putati cōtinētis q̄ sic uergit uti dixim⁹ ad septētrionē vult recipi ut obiectu illo īcuruato uiā capiāt ī gyrū & circūagātur ad cubæ aliarūq; insularū lat⁹ septētrionale q̄ cācri circulo excludūtur. ubi āplitudo maris ueniētes ex āgustis gurgitib⁹ aq̄s absorbeat: petulātēq; cursū illū reprimat: est nāq; spaciosū illic mare ac m̄lticapax. Aquaticis īcilib⁹: q̄s dicit vulg⁹ canales molarū: rē ego cōparo. Si ex incili āgusto in āplū lacū furētes eas aquas recipi cōtingat repēte spargūtur aquæ & īpetu sedato lāguescūt: q̄ paulo pri⁹ suo strepitu uelle obuia cūcta ꝓstrare uidebātur: nec iā qua fluāt ītelligitur. Interrogatus a me almirāt⁹ ipē dict⁹ colon⁹ primi reptoris coloni hæres filius q iā q̄ter ea maria iens ac rediēs uerrerat qđ senserit iter nauigādū ait: dificilē eē reditū si uia capiatur ea q̄ itur Sed qñ uastū capitur pri⁹ mare septētrionē uersus q̄ ꝓra ī hispaniā dirigatur: sensisse se ī

aucupiū nō̄ q̄ auditum

varie opiniones de torrente.

quit plærūq; parūper trudi ab aquis: sed putat accidere id ex fluxu & refluxu ordinario: non autem ea circūactiōe iuuari. Apertam eē terram & portam iter utrāq; putat qua torrentes exeant ad occidentem: quo liceat i mpulsu cœlorum circumagi per uniuersum. Ouiedus uero de clausura idem refert quod andreas nauclerus sed neq; cōcutere terræ occidentalis gibbum & impelli ad uastum pelagus arguit. imo ait se diligentissime animaduertisse q ab alto mari currant ad occidentem: proxime uero ad littora uelificando cum paruis nauigiis asseuerat cursum dirigere ad orientem ita q eodem in loco uersis concurrant uestigiis. Hoc in fluminibus accidere sæpe uidemus: ex obiectu nanq; riparum uortices plærunq; insurgunt uarii: unde si palea aut lignorum genus aliquod proiiciatur in fluuium similibus in locis: quæ medio labuntur alueo secundo feruntur flumine: quæ uero in obliquos incidunt sinus & riparum incuruos margines: aduerso uidemus alueo uehi: donec obuia fiāt quæ sic uagantur integro lapsui fluminis. Quæ dant accipimus scribimus quæ uarii uarie sentiunt. Certam rationem tunc amplectemur quando certam habuerim⁹. Opinionibus inhærendum est dum ueniat statuta dies punctusq; polaris qui secretum hoc naturæ patefaciat. Satis superq; de torrente pelago: de aurifodinis dariēnensium pauca nos ab hoc labore liberent. Ab dariene nouem diximus distare milliaria collium latera planiciesq; aridas: in quibus aurum tum in sicco tum in fluuiorum alueis acripis legitur. Cuiq; auri legendi cupido: ex ordinario statuto quadrata per metatos mensulra duodecim passuum destinatur ad eligentis arbitrium: in solo tamen haud quaq; occupato uel iam a sociis deserto. Sic electa terræ parte ueluti ī templum ab augurib⁹ lituo designatū sua in eam includit mancipia: horū enim opera diximus uti christianos ad culturā & aurū quæritandū. Partem eam retinet quoad libuerit. Si uero exigui aut minuti auri argumenta cernit: alteram sibi assignari duodecim passuum mensuram postulat. prima derelicta uertitur in commune. Hunc ordinem in auro legendo dariēnenses seruant: puto & alios sed non cæteros interrogaui. Compertum est aliquando. xii. passus illos octoginta castellanorū sumā electori suo tribuisse. Sic uiuitur ī sacra fame auri explēda: sed quo pl⁹ effodiendo manus replent: eo auidiores efficiūtur. Quo plura foco ligna iniiciunt eo furiosius concrepat ignis. Sitim existimans turgidus hydrops extingui potando posse: in ardentiorem sitim demergitur. Multa prætereo quæ ad temp⁹ citabo si tuæ sanctitatis cœlorum pondere pressis auribus & in supræmo humani generis fastigio positis casura ingratiā cognouero: neq; enim ego hæc animi causa collegi: sed tuæ beatitudinis obseruantia hos amplecti labores me impulit. Fœlices multos annos fabricatoris vniuersi prouidētia beatitudini tuæ impartiatur.

FINIS.

AD LECTOREM DE QVIBVSDAM LOCIS LEVITER DEPRAVATIS

CANDIDE LECTOR. AVDISTIN ALIQVANDO IN FABVlis centocularē quendam argum olim fuisse? Audisti quidē & legisti forte. Intellexisti præstigiatorem iuuenem talaribus alis armatū dulcissona lyra & soporato caduceo centū eius oculos omnes ut illi creditā subtraheret iuuencam conclusisse? Et hoc quidem inquies: neq3 eñ nostra hæc manu caperes legenda si expers adeo litterarum esses ut de argo te præteriret. Sed quid dices? quo tendis Martyr isthac tua fabulosa narratione? pbeto aures attentas & rem intelliges. Quod argo sit oculatior Antonius nebrissensis hispaniarum lumen neminem latet. Is meæ laudis amator pygmeas decades has libellis epistolaribus in mea officina decussas paucis principibus contentas prælis subiecit impressorum: posteritati se uelle consulere inquiens: posteritate dignas amico animo deceptus nostras nugas existimans. Nequiuit e chalcographorū manibus īmunis pœnitus euadere: quin oculorū partē argo deturbauerint. Deprauata quædā relicta sunt uti colligere licuit qñ ad me delatū uolumē fuit. leuia tamen & parui sunt momenti: puta quæ magis indecētia sint q̄ sensum inuertant. Minime lethali nos uulnere conficiūt. Non magna vibice opus est ad ea restituenda. si plæraq3 alia forte reperies: tenuia erunt: ut puta. r. pro. t. e. pro. c. uel. n. p u. & ecōuerso uel alicubi non geminatū. l. aut. n. ubi geminādū est q̄ te haudquaq3 legētē detinebūt exempli gratia.

Quaternio. A.

In nebrissensis præfatione est horretur pro hortetur. in linea. 12. A. 3. linea. 27. in aliquibus deest. n. in concussit. verso eodē folio linea. 32. est. u. pro. n. in inciderunt. A. 4 linea. 4. est cum pro eum. linea. 37. est duricei dic duriciei. verso eode3 fo. linea. 20. deest n. in promontorio. A. 5. verso folio. linea. 16. est. q. pro. g. in guadalupeam. linea. 25 est. n. pro. u. in uti. linea. 36. tolle. a. in dictione methimnæ.

Quaternio. B.

B prima. linea. 39. est. c. pro. e. in earum. B. 2. verso folio. linea. 25. loco michaelis: pone nicolai quia sic dicitur: ille portus hispaniolæ non michaelis. B. 3. linea. 3. tolle. u. de causula. linea. 10. vbi est duos & triginta: pone duodeuiginti. li. 36. lege equante linea. 27. est astrum. dic austrum. paulo inferius est gabi superfluū in dictione nauigabilē li. 27. lege lignandi. B. 4. linea. 24. est. e. pro. a. in detardarent. 30. li. spirare eis: lege spirare ex eis. uerso folio li. 25. insestare pro infestare. B. 4. in ultima. li. infico p insicco. B. 6. linea. 19. cūmodior pro cōmodior. verso fo. in prima li. lege his cū aspiratione. li. 11. libri. 5. lege præterea. linea. 16. eiusdē libri. le. conquererentur. B. 7. li. 36 lege troicus. verso fo. lege capessenda. B. 8. linea. 16. est si pro sic: uerso folio. linea. 24 lege facinorosorum.

Quaternio. C

C prima. linea. 32. deest cognouerunt post cultā. C. 3. li. 34. tolle. n. in castrametat9 C. 4. li. 5. est cius. lege eius. penultima. li. lege. portui. Et. C. 7. li. 45. tolle primū. e. in diocesi. C. 8. lin. 2. lege urbem nō uibē. verso. fo. li. 12. le. deperisse.

Quaternio. D

D. i. li. 7. lege sinebat. li. 9. lege ingenium. D. 3. li. 44. le. armatum ubi est aromatū verso. fo. li. 21. tolle q3 copulatiuū. D. 5. verso fo. linea ultima. lege arcem. D. 8. verso fo. li. 27. libri. 4. lege peruios.

Quaternio. E.

E. 1. li. 6. lege milliaria. E. 2. verso fo. li. 24. lege addictum. E. 8. li. 22. le. ægyptiū verso fo. li. 7. præposteratum est furibundo sequatur nanq3 q precedit. li. 15. pone ut añ humeros. li. 21. lege uidem9. li. xliii. lege efficitur. li. vlti. lege aquarum.

Quaternio.F.

F.2.li.xxxiiii.deest.a.añ bufonû. li.28.verso fo.le.uenit.li.penul.at pro atq; F.3. li.7. lege is sine aspiratione.li.20.lege itaq; ubi est itaq;.li.28.lege possint ubi est possit.linea penul.lege ex alpinis promontoriis. fo.iiii. verso fo.in princi.libri.2.lege differre li.7.eiusdem libri.lege ad earû ubi est ed earû. fo.6.uerso fo.li.12.lege anfractus.li.27. leg.interrogantur. fo.7. verso fo.li.20.le.sesquipalmû.lin.32.scrobe. fo.8. linea. xliiii.lege post ferendam.

Quat.G.

G.i.linea.28.lege dedit ubi est dedi.li.sequenti lege fultam.g.2.uerso.fo.li.10.lege cœpe rant. g.3. li.37.lege interuallis. g.5.uerso fo.li.22.lege quo ubi est in quo. paulo inferius lege nauibus refectis. g.vi.li.vi.lege uno ore. g.7. verso fo.li.ii.lege alicu bi.linea sequenti leg.æstate. g.8 .li.xl.lege.parte vbi est patre paulo inferius lege re= uerenter.uerso folio.li.31.lege nudi ubi est undi.

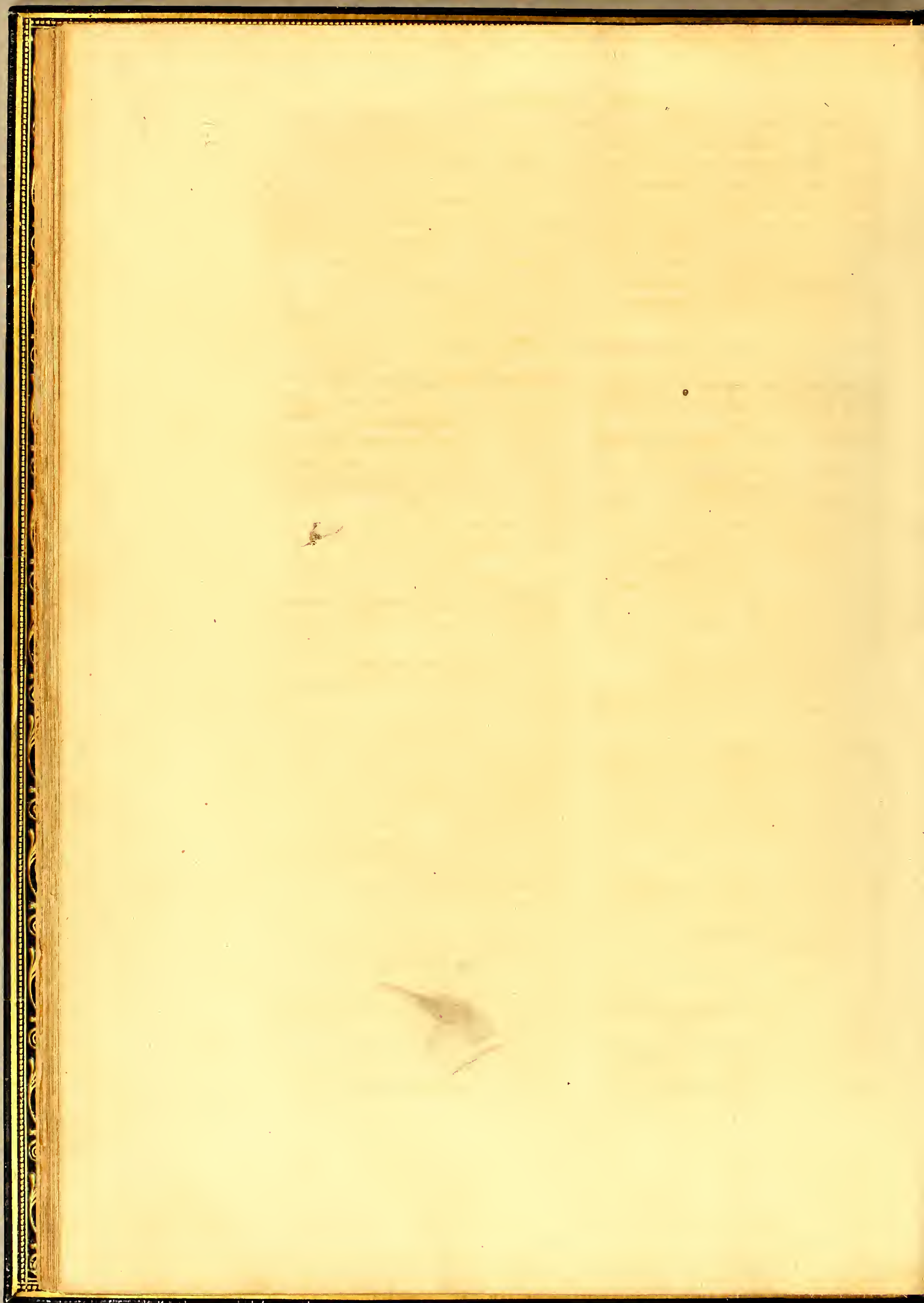
Quaternio.H.

H.i.verso fo.li.xxviii.inter uocabula & experior deest uerbû receperût.paulo inferi9 ut i horû lege & in horû:paulopost dabahon lege daha'bon.ulterius est p aruai.lege parua. h.ii. li.7.lege quod longissime. h.iiii. ultima.li.lege referamus.verso fo. li.xii. lege deuenere.li.30.lege intenderunt. h.v. li.11.lege incuria ubi est iiuria. h.viii. li.xxv lege traduxit ubi est traducat.uerso.fo.li.8.lege prætorē & primarios.

Quaternio.I.

I.i.linea.i.lege numerosius.li.sequenti est nuo pro uno.li.inferius.xxxii.lege tesseram. I.ii.li.xxviii.le.vel rubēti.li.xli.le.sarcinis ubi est sacirnis.li.ulti.lege usq;.

FINIS.

Ne lectoris ingenium barbara nouarum nationum uocabula confundant: fuit consiliuз ex uniuerso uolumine cuncta huiuscemodi barbara decerpere in huncq̧ ordinem redigere: quo lectoribus facilior pateat aditus ad eorum intelligentiam: licet cuiq̧ suo loco datus sit eius significatus. De latinis autem dictionibus nulla fuit cura: neminē enim uiuentium arbitror latinam linguā profitentem qui non sentiat quid sibi uelit latina uocabula planius & apertius q̄ ego ipse queam patefacere: pauca reperientur e barbaris sparsa per uolumen quæ hic non sint collecta per ordinem alphabeti: haudquaq̄ tamen examusim subsequentibus litteris omnibus positis per ordinē in omnibus uocabulis: maiori tamen ex parte seruatus est ordo. Vale lector & nouas perdisce uoces ac noua nomīa simul cū nouis mirādisq̧ rebus. Ad uocabula ueniamus.

Incipiunt dictiones barbaræ.

bibeíba regulus est darieni proximus quid antē sit darien suo loco dicemus.
Abraíba regulus superiori finitimus.
Abenemacheíus utriq̧ finitimus
Abureméaregio ē ī littore crediti cōtinētis
Adelantatus officium est.
Accatéba regio est
Aguaneó ubi ē fōs uitalíalias baiúca īsula
Agueigabón est lacus salsus hispanolæ
Aguaiúcco regio est
Aiaguitín regio est
Altobélus insula
Almirantus præfectus maritimus
Alfonsus fogéda dux vrabe
Amaiáunaātrum a quo dicunt exiisse genus hominum
Amaguéí regio hispaniolæ
Anaboríæ sunt mercenarii quorum opera aurum colligitur
Ancíſus prætor regius
Anacaóna regina prudens in hispaniola
Anatá regulus
Annuicí regio
Antropóphagi comestores hominum
Antiqua est insula
Aniguámar battatæ nomen
Aramaná regio
Arábo regio
Araguitín regio
Arethúſa est fons in una insula de qua infra dicemus
Archipelagus est multitudo insularum
Arcítes dicuntur rithmi
Attibúnicus unus e quattuor fluminibus æque diuidentibus hispaniolam
Attibunius regio a nomine fluminis
Attibuniéíx battatarū nomen
Attabéira nomen est matris dei
Attebeanequén puella sua pulchritudine famosa q̄ cū uiro beuchio se uiuā sepeliuit
Attaméa uilla aurifera
Atticí regio
Azuá uicus in hispaniola

de littera .B.

abareó lacus est
Babóhan fluuius ē salsus ī bainóa
Bainóa una ex quinq̧ prouinciis hispaniolæ
Bahaboní fluuius in hispaniola
Baiúcca alias aguaneo insula ub est fons uitalis
Bahabón regio
Babarcó lacus
Baurúco regio
Baguanimáo regio
Bácca regio
Barbáta insula
Bartholomeꝰ colonꝰ adelātatꝰ hispaniolæ
Bainóa parua: est regio
Battáta radicis generale nomen
Battatící regio
Beuchíus nomen regis
Berágua flumen & prouincia
Bernardus mesa nomen episcopi
Bellus portus in continenti
Bintaitélles est nomen simulachri in iouanaboína
Bononiáma regulus
Boá dicitur domus
Boíus dicitur uicus siue uilla

Boihaguaígua regio
Bonaúm:regio & opidum hispaniolæ
Boiitius siue bouitus:sacerdos & medicꝰ hispaniolæ
Bonauentura:una de fortunatis insulis
Buebucá:nomen reguli
Buiaicí:nomen regionis
Buriquéna: insula

de littera.C.

abaióos:nomen radicis
Cabotus:nomen naucleri
Cazacubaná:regio
Cazabí:panis radicalis
Cacibaxaguá antrũ a quo dicunt exiisse homines
Cadamustus:nomen autoris
Camailabá:regio
Caiaccá:regio
Caraquéira:insula
Cauóa:dicitur scapha
Cannóa: per geminũ.n.est regio
Cahamí:regio
Camaíe:regio
Cariaí:regio
Cauchiétum:regio
Cannoiaíxa:fluuius
Caiguaní:mons
Cacacubanó:regio
Canabáco:regio
Caiacoá:regio
Caicimú:prouincia
Caribes:sunt antropophagi
Cãnibáles:idem qui caribes
Caribaná:regio aqua caribes
Camoteíia:prima domꝰ cõdita ĩ hipaniola
Caspius:lacus salsus
Carameteí:regio
Cazacubaná:mons
Caracaracóles:homines habentes manus callosas
Caréta:nomen reguli
Canabaoá:nomen reguli
Cáuni:dicitur aurum
Camemóra:regio maragnoni
Cáuta:rupes ex cuiꝰ antris dicũt exisse genus humanum
Cerabaró:latus unius magni portꝰ
Cemácus:regulus est dariensis
Cíba:est calculus aureus
Cinátus:iratus
Ciámba: Cipánga: Cibáo: nomina montium & regionum
Cherú:regulus
Chizédus nomẽ procuratoris dariensis
Chiraraí:regio in continenti
Chiápe: regulus
Chitazá regio in continenti
Chiacónes:nomẽ generale regulorum
Chiauáca:nomen reguli
Chícus:dicitur scapha
Chiurízus: nomen regis
Codégo: insula
Copéi: arbor habens folia scriptibilia
Coquéra:regulus est
Cotoí: regio
Chohóba:herba inebrians
Coíba:regio carete iuannæ alia
Comógrus: regulus
Corocótus:simulachrum coronatũ
Cotócus simulachrum
Conceptio:oppidum in hispaniola
Cohéi:regio
Cúba:insula
Cumaná:regio
Crux sancta:insula
Cuhábo:regio
Cubigár:fluuius
Curiána:regio
Cuchibacoá:regio

de littera.D.

abáiba:regulus & fluuius & fœmina habita pro dea
Dabiaguá:regio
Dahaboniá:regio
Daiágo regio
Darién: fluuius
Daguáuo:nomen montis
Deseáda:insula
Diues insula: ĩ austro
Dicheroá:regio
Diaguó:regio
Diaguáo:prouincia
Diécus nicuesa:prefectus classis
Doctor.io.deza episcopus
Duæ arbores:insula arethusæ
Dueniquén:interpretatur diues fluuiꝰ
Darúbba:fluuius

de littera.E.

Cipileguamitta : simulachrum quadrupes
Embigar : regio in continenti

De littera. F.

Feri : locus in sinu urabæ
Futeraca : locus in sinu urabæ

de littera. G.

Galana : insula
Gaspar badaiocius : dux militum
Gaspar spinosa : prætor urbanus
Galeacius : nuncius apostolicus
Gaira : fluuius Garsias padilla : Eps
Gomera : insula fortunatarum
Gorualanus dux militum
Guacca : lacus est in hispaniola
Guaccaiarima : prouicia hispaniolæ
Guaccanarillus : primus regulus quem inuenerunt in hispaniola
Guaccaraca : species battatæ
Guaccaraica : species battatæ
Guacarapita : nomen matris dei
Guadalupe : insula primaria caribium
Guaczauara : inimica pugna
Guababba : regio hispaniolæ
Guahagua : regio hispaniolæ
Guaibba : idest uade
Guaiana : arbor est
Guamana : regio hispaniolæ
Guamaretus : simulachum & regul9
Guamechina : dicitur dominus
Guananaguax : species battatæ
Guanahimi : insula
Guanahonocon : no. dei uti iocanna
Guananala : arbor est
Guanabba : fruct9 quo dicũt vesci mortuos
Guananimao : regio est hipaniolæ
Guannassa insula
Guaniban : lacus hispaniolæ
Guanines : sunt bullæ aureæ pectorales
Guaninicabon : flu. cadens in caspium
Guaragua : regio hispaniolæ
Guarabana : arbor est
Guaraguei : speries battatæ
Guarapitta : simulachu3 est
Guaregua : radix ut tubera
Guareri : radices ut pastinacæ
Guarianexius : regulus
Guaccanarilli vicinus
Guaraccaicca insula in lacu salso
Guarico : regio hispaniolæ
Guaurabo : flu. cadens in lacum salsum
Guarabo : lacus hispaniolæ
Guimazoa. no. matris creatoris

de littera. H.

Habacoa : regio hispaniolæ
Haiti : nomen mõtis & hispaniolæ horrores & asperitas
Hazoa : regio est hipaniolæ
Hazua : regio hispaniolæ
Hebetere : regio continentis
Hiainagua : lacus hispaniolæ
Hibahamo. no montis hispaniolæ
Hibuero : arbor cucurbitalis
Hisabella : vrbs prima cõdita in hispaniola
Hisabella : boadilla : uxor : gub. dariẽ
Hispaniola : insula est oceani regina
Hobin : idem quod rex
Hobos : arbor quæ fert mirabolanos
Home : dicitur homo
Homocupium : idest homies capere
Hoppa : interpretatur accipe
Honorucco : regio
Hozama. flu. Sancti dominici
Huhabo : prouincia hispauiolæ
Huhiho : dicitur altitudo

de littera. I.

Iaches. flu. principalis hispaniolæ
Iaguana regio est
Iaguanuco : mons est
Iamaica insula ẽ
Iamaici : regio inguacaiarima hispaniolæ
Iaquimo regio
Iaia : de primis primariis hispaniolæ
Iela : nomen matris dei
Inicui : mons Ioannes : ruffus archiepiscopus nuncius apostolicus
Ioannes cabedo epus dariensis
Ioannes cursius orator florentinus
Ioannes poncius : dux classis
Iocauna : idest deus fine carens uti guanahonocon Ionaunaboina : antrum unde solem & lunam prodiisse dicunt
Ianna : serpens est Iuana : regulus
Iucca : radix ex qua efficitur panis
Iureche : una de quinq; villis auriferis incariai

De littera. L.

Lagartus : fluuius est continentis

Lanzalo'ta: insula est fortunatarum
La'res: uilla est in hispaniola
Limo'nes insula est in latere cotinentis

De littera. M.

Maccazi'na: regio est
Macoa'nes: radices sunt ut cæpæ
Machaiti': mons est
machine'ch: regulus est
Macheoa'el: simulachrū est hispaniolæ
Maconxi: populi sunt hispaniolæ
Magua': regio est
Maguacoqui': sunt qui scindunt uno ictu homines
Magua'na: regio est
Maguei: herba ē vt semper uiua
Maguei: genus est tympani
Ma'ia: regio est
Maiagariti': regio est
Maizium: granū ex quo conficitur panis
Maiobanexius regulus est
Mamalu'chi: serui sunt soldani
Mameis arbor est
Mamo'na matris dei nomen
Manabaxa'o regio est
Manobaho' regio est
Manacapa'na: regio est in contineti
Mana'ti piscis & lacus salso dulcis est
Manicara'o: regio est
Mansus: eps est
Marga'rita insula est
Mariatamba'l: regio est in maragno'no
Mari'en regio est
Machabu'ca dicitur quid ad me
Matini'no: insula est
Me'cca locus est sacer maurorum
Meibaima'o regio est
Michae'lis sinus pars maris australis
Mirabola'nus: insula est: & fructus
Mons serratus: insula est
Mora'les: dux militum
Mora'les: alter nauclerus est
Moro'bo: simulachrū ē. i antro solis & lunæ

De littera. N.

Naibaima'ho regio est
Na'iba: fluuius est primarius hispaniolæ
Ni'ger fluuius est cadens in daba'ibam
Ni'maca regio est
Niza'o: fluuius est

De littera O.

Occoa': fluuius est cadens in caspiu3
Ola'nus: decurio nauis
Os draconis fauces sunt magni fluminis

De littera. P.

Pa'cra regulus est
Palma: insula est fortunatarum
Pananoni'e regulus est
Pa'ria magna prouincia est
Parico'ra: regio est maragno'ni
Pari'za regulus
Periquete' regulus ē
Pigna': fructus est mirabilis saporis
Pintigna'nus: nomen reguli est
Poccorrosa: regulus est
Polo'mus: regulus est
Pōcha: ræglus est
Porrus platæ: in hispaniola est
Portus regalis: portus hispaniolæ est
Pure'n: villa est aurifera in caria'i
Portus carthaginis

De littera. Q.

Quare'ba: fluuius
Quare'qua regul9
Quattuor: tempora insula est
Quicuri': regulus est in contineti & regio in hispaniola
Quiriqueta'na: regio

De littera. R.

Ra'ia in riuo nigro decurio
Regalis portus in hispaniola
Rehi're: regio in hispaniola
Rodori'cus: colmenares dux militū
Roldanus: dux militum

De littera. S.

SAlso dulcis lacus est
Seluate'rra colonia ē hispāiolæ
Sācti dominici urbs primaria hispaniolæ
Sancti ioannis īsula hispaniolæ ab oriēte.
Sancti iocobi colonia hispaniolæ
Sanctæ mariæ rotunde insula
Sanctæ marthæ: portus incontineti
Sancti mathei pditorū fluuius in cōtinēti
Sancti martini insula prope hispaniolam
Sancti nicolai portus in angulo hispaniolæ ad occidentem
Sācti christophori colonia hispaniolæ
Sco'ria: regulus est in continenti
Sene'ga fluuius in itinere portugalensiu3
Se'nex: regulus
Serranus: nauclerus
Soli'sius: dux classis est
Sorache' lacus est in sinu urabæ
Starci': idem est quod relucens

De littera T.

Ta'bor: regulus continentis

Taía: regio est
Taíno nobilis est
Tatacurí: regulus
Tatenazábo: regio
Teaóca regulus
Técheta: interpretatur multum
Tenerífe: ïsula
Tenóra ē margarita
Terecotus: fluuius
Tichirí: regulus
Tírma: simulachrum in canaria
Toatoá: mama mama
Todos sanctos: insula est
Togonogá: regulus
Tubós: species battatæ
Tumácus: regulus est
Tumanamá: regulus
Tunná: species battatæ
Tureí: aurum
Turéigua idest resplendens uti aurum
Turufí: regulus & uilla

De littera. V.

Vagonióna: de primis hoībus hispaniolæ
Vadíuia decurio darienensium
Valeius: dux militum
Vaícus nunnez balbóa prefectus australis pelagi
Vmbriia: p̄fectus nauis
Vespútius: nauclerus
Vibbá: regio in continenti
Vincentius annes: dux nauium
Villanoua: colonia in hispaniola
Vagonióna simulachrum est
Vrába: prouincia & uilla
Vrirá: fluuius
Yrú: schap ha siue cymba

De littera X.

Xachoeí: fluuius cadens in salsum
Xaguaguará regio
Xaguá: regio hispaniolæ
Xamaná: regio
Xaguá: regio ultima hipaniolæ in prouincia guaccaiarima. hic ne mireris lector q̄ prouincias appellauerī partes amplas in diuisione hispaniolæ regiones autem partes particulares in ipsis prouinciis. Hoc factum est ut apertius ipsius insulæ cosmographiam intelligant qui eam sunt tractaturi: nec tamen absonum uisum fuit prouīcias appellare quandoquidem regulis earum subactis procul uictæ sunt.

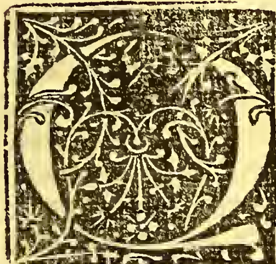
De littera. Z.

Zahorán: fluuius
Zazauéros: species battatæ
Zerenié: locus in sinu urabæ
Zobrobá: fluuius est

Cura & diligentia uiri celebris Magistri Antonii Nebrissensis historici regii fuerunt hæ tres protonotarii Petri martyris decades Impressæ in contubernio Arnaldi Guillelmi in Illustri oppido carpetanæ p̄uinciæ cōpluto quod uulgariter dicitur Alcala p̄fectū est nonis Nouebris An. 1516

Incipitur Legatio Babylonica.

Sanctiſſimo Leoni decimo pontifici maximo.B·M.

VANDOQVIDEM BEATISSIME PATER E NOSTRI orbis noui ternione partes ſibi duas tua ſanctitas vendicauit: Ioanne ruffo foroliuienſi Archiepiſcopo conſentino & Galeacio butrigario tuæ ſacræ ſedis apoſtolicæ legatis ac Ioanne curſio florentino ſuæ illuſtris rei pub. oratore ut ea colligerem tuæ Sãctitatis nomine poſcentibus: Accipiat vna legationem hanc meam babylonicã paululum reformataꝫ ab ea quæ inepto caracthere me inconſulto cuꝫ prima decade impreſſa vagabatur. quo intelligat vtrũ mihi creditũ a peregre proficiſcenti dño vitale talentum in noſtra religione ſuffoderim: an exercuerim. & an ego de tui gregis ouibus vna virentia tua prata depaſtus impune fuerim. Huius legationis epiſtolares archetypos lituratos proieceraꝫ in angulum tanq̃ rem nude compactam de ipſius editione nil penitus curans: quia nihil ex his quæ domi aliquando cuderim: ſine rubore ac metu emiſi unq̃: quoniam quid ex mea officina prodire queat: aperte cognoſco. Multo enim magis occipitalem eruditorũ caſtigationem timeo: & inuidorum tela perhorreſco: q̃ amicorũ applauſibus erigar: aut vlla cõmendatione ob ſumptos labores exhilarari animũ ſentiam. Dormitabat igitur iacebatq; in tenebris derelicta mea hæc a gadibus ad nilum vſq; peragratio: quãdo hiſpaniarum & cardinalis & primas Toletanus archieps noſter hic patronus Frãciſcus ximenez in præſentiarum caſtellæ regnorum moderator: carolo rege catholico abſente: vt e late~~ribus~~ illaꝫ educerẽ efflagitauit. Prodiit eius nomine. En illã ſecũdo chalcographo rum p̃lis ſuppoſitam. uenuſtioribus tamen caractheribꝰ fucatam: magiſq; vere q̃ elegãter ſcriptã. Quæ ſi taꝫ ſereno vultu ſuſcipietur: q̃ noſtri agelli primiciæ ãno ſuperiore de orbe nouo ad te qui vicarius dei vices in terris geris miſſæ: cui rerũ omniuꝫ decimæ primitiæq; debentur: ſuſceptæ fuerunt: obtuſum ac torpens ingeniũ meum excitabitur: & multa quæ de orbe nouo reſtant litteris mãdabit. Vale pater beatiſſime ante cuiꝰ ſacros pedes animo: ſi nequeo corpore; proſtratus opto dicoq; fœlicitatem.

Petrus martyr ab angleria Mediolanẽ.

Petrus Martyr ab Angleria Mediolaneñ. Fernando & Helisabeth regibus qui eum ad venetos & soldanum: oratorem miserant.

Egio a conspectu uestro catholici principes cum destinatus orator ad venetos: deinde ad soldanuz babylonicuz discessui me accingerem: ut quæ memoratu digna sese offerrent: quæ ve mihi acciderent: & latine retroscriberem imperastis. Quãobrem vestri imperii memor breuibus epistolis tribus ex itinere quædaz ex iis quæ mihi occurrebant: vobis significaui. Nuncvero cum in hac urbe Alexandria sim dies aliquot ociosus moratur9 ob galeaceas quæ me aduexerunt: barbarorum cauillationibus implicitas nullum q̃z sperem aliud posse mihi nauigium offerri: quo me credere tuto prius queam: fuit cõsilium nolle tempus incassum terere. Præterea cũ existimem accidere posse in natura: ut magnorum aliquando regum ueluti priuatorum negocia uel intercipiantur: uel tempestatibus includantur: est animus scribendis ea cõmiscere: quæ hactenus exaraui. Sic igitur exordiri intendo. Si memores estis catholici principes ex vrbe granata quam de barbarorũ mahomethæorum potestate bello nuper eripuistis: Idibus augustis anni a salute nostra primi & quingentesimi supra millesimũ ad hoc munus oratorium mihi demandatum a uobis dimissus sum. Cum abire iam pararem dominicus pisanus qui apud uos suã remp. venetam orator refert: ut ꝑperarẽ vehementi monitu persuasit. Solere sæpi9 ad orientis oras his temporibus venetarum galeacearũ classem: genus nauium a piratarum incursib9 & tempestatũ ac ꝓcellarũ rabie tutissimũ: traiicere inquiens. Huius ergo verbis impulsus: longis itineribus hispaniã vtrãq̃z. galliam vniuersaz. quæ herculeo mari adiacet: italiãq̃z totam a lygustico ad adriaticũ sinũ percurri. sed per loca inuia. ꝑ montium anfractus. ꝑ deserta siluarum ꝓficiscens: sub dio ad euitandum pestis horrendæ periculum quæ laletanas ac narbonenses vrbes & oppida miseranda contagione uastabat: sæpe comedens & quiescens. Nec liber tamen ab ea cœli intemperiæ penitus euasi. Tres enim ex antiquis meis familiaribus pestifera febri correptos a tergo mœstus reliqui. Venetias tandem pridie calendas octobris circiter noctem intempestam perueni. Postero die veneti senatores de aduentu meo certiores effecti: nobiles qui me ad se comitentur mittunt. Per nuncios enim illis vestro catholico nomine quædam me relaturum significaueram. Adiui. vestro nomine salutaui. imperata retuli. Quibus auditis delectatione affecti sunt summa. Sed tunc præcipue cum qualis sit erga eos futurus vester animus aperui. si quid in ip̃os quisq̃z moliretur aut si noui aliquid de quo suspicabantur: emergeret. Colloquiis vtrinq̃z iam peractis regias vestras porrexi litteras: quibus ipsos vt de me vlterius ad magnũ soldanum babylonicum processuro curaz gererent: hortabamini: & sũma cum diligentia dirigerent rogabatis: gratissimum uobis facturos inuentes. Litteris libenter perlectis responderunt: se per celeres tabellarios ab oratore suo qui isthic assidet: dominico pisano de mea ad soldanum profectione ꝑsciuisse. inde ut animo sim alacri suadent. Iter mihi tutissimuz successurum ꝑdicant. Moxq̃z de primariis & senioribus vnus his me verbis allocutus est. Ab huius nostræ urbis initio quæ vti vides: aquis vndiq̃z circunuallata & intra marinos fluctus fundata nulli9 rei ꝑ se copiã tenet: ita semper fuimus ĩstituti ut ciuiũ nostrorum pars maior maritimis cõmerciis intẽta exterarũ

Instituta venetorum

regionum:quacunq; iter pateret:prouentus ad nos deportare curarent: cæteris quibus vel senio confectis vires desunt: vel rerum experientia aut doctrina pollentibus prudentia inest:regendæ vrbis onus incumbit. Quare longa nobis annorum curricula hoc genus nauium quas nos galeaceas appellamus aptius:cōmodius:tutiusq; esse reliquis nauigiis ostenderunt. Quibus quidquid nobis est fortunarum:quotquot ve nobiles nostra hæc vrbs procreat:nos posse tuto credere arbitramur. Opportune igitur & fausto sidere aduenisti. Nouem enim scito galeaceas commercii causa:quattuor berytū damasci Syriæ portum: Alexandriam autem ægyptiam quinq; destinatas. Ex his octo dudum uela in altum dedisse. Vnamq; tantummodo esse in portu tibi significamus:quæ ad colligendas aliarum sarcinulas postergatas permansit: nilq; aliud iam præter aduentum tuū & secundos uentos operitur. Reliquas octo galeaceas i polæ urbis nostræ portu in illyrico assequeris:in quem lignandi & aquandi gratia sese ex veteri nostra consuetudine recipiūt:altum ve capturæ conueniūt. Propterea te quātocy⁹ poteris accingitō:ne si forte uenti consurgant optati diutius morentur. Ingruit enim iam hyems & durū est post hac credere se ventis:propter varias quæ ex insperato in hoc præcipue vadoso nostro sinu:exoriuntur tempestates. Huic ego quacunq; me hora nautæ uocauerint: præsto fore respondi. His itaq; peractis eius galeaceæ:quæ adhuc stabat in anchoris præfectu3 senatus ad se iubet accersiri:meq; illi summopere cōmendat:utq; honorifice &commode tractet:imperat. Domum igitur lætus reuertor: & interea loci dum per familiares meos lecti:cæteraq; ad eā nauigationē necessaria comparantur:hunc diem:qui calendarum octobris est: cum salutationibus eorum qui mihi in hispania oratores noti erant:intentus tū perquirendo aut exarando consumpsi. Ex iis qui ad me veteres amici salutandi gratia venerunt:cum venetos Senatores ad principem eligendu3 in prætorio cōclusos repereri: quo ordine is deligatur percūctatus sum. Cum primu3 dux eorū hoīem exuit: comitia: ad quæ nobiles omnes ab anno trigesimo cōueniūt:per præcones cōuocantur. Neq;.n. de populo inter eos ad imperii habenas quisquam admittitur. Nobiles aūt circiter quingentorum supra mille numerū attingūt. His aggregatis deargentati globuli intra pyxidem clausi numero totidem:quot ipsi astant:afferuntur:quibus triginta tantum deaurati cōmiscentur. Ita ueluti agmine bene composito ꝓ cuiusq; ætate: Honos enim inter ipsos ueterum romanorum more senibus exhibetur:ad pyxidem ꝓcedunt:manuq; ꝓpria singulos globulos latentes ex obscuro singuli extrahunt. Qui in deauratos forte icidunt in prætorio permanent. Cæteri dimittuntur. Triginta vero hi nouē inter se per suamet suffragia sortiuntur:reliqui abeunt. nouem his ita electis:de quibuscunq; nobilibus absētibus vel p̄sentibus quadraginta per sua suffragia liberū est p̄ponere. Ab his quadraginta duodecim iterū de suomet numero deliguntur. Quibus duodecim:cæteris domū redeuntibus:alios extra se quinq; & viginti nominandi potestas præbetur. Hi quinq; & viginti de seipsis nouē iterum per suffragia deligunt. Extra suū collegiū hi nouē iterū quiq; & quadraginta quoscūq; libet sortiūtur. Ex horū turba iterū undeci qui cæteris discedentibus alios vnū & quadraginta deligunt. Hi vnus & quadraginta iam tandem vndecim electoribus suis domum dimissis in prætorio permanentes post tanta ac tam varia scrutinia de noue sancti Marci ꝓcuratoribus eū:quem iureiurando adhibito ad rei pub. gubernaculū aptiorem fore crediderint:ducem sibi retinēt ~~eum~~ qui in suffragiorū vni⁹ & quadraginta benigna cessione:quinq; &viginti ad se directa suffragia habere cōperietur. Ducis aūt venetorū ita electi potestas paulo maior est mea sententia:q̄ eius qui apud Romanos princeps senatus appellabatur. Neq; enim is habet sine decemuiratus:qui ipsi semper assidet in rebus pertractandis:consilio non modo vitæ aut necis:sed neq; in re vlla solus aliquam potestatem. Monetæ tamen huius carathere signatæ cuduntur: ipsiusq; nomine litteræ conscribuntur. Non deerunt hoc loco arbitror catholici Reges; si ad aliquorum manus hæ nostræ litteræ peruenerint; qui subsanna-

Tuta galeacearū nauigatio

Ordo eligēdi principē venetum.

Ducis venetorū potestas

re & meæ hnic eorum iudicio inutili curæ detrahere p̄sumant: qui ád tantos ac tantis re gnorum ponderibus pressos Reges minuta quedam & inculta oratione ociosus enarrē. His ratio ipsa catholici principes aperta fronte respondebit: Prudentum sibi ac sapien tum nomina solos eos reges peperisse: qui multarum rerum scientiam continua & stu diosa inquisitione indagarunt. Nec magnis principibus semper res celebres datur per tractare: nec sola ea sunt magna a quibus dulce aut utile: quæ duo vitam versant huma nam. decerpantur. A paruis etiam arbustis fructus interdum non inutiles: & ab incultis rubetis odoratæ rosæ colliguntur. Propterea cum sitis mihi sanctissimi duo consortes: non penitus ignoti: cum a clarissime gestis prudentia uos uiuentes omnes antecellere sit compertissimum: fuit consilium hebetare aures: & quacunq; vobis satisfactum iri cre didero: calamum dirigere. Redeundum igitur est ad primum institutum. Ab iisdem qui apud me eo die uersati sunt: quod genus galeacea nauigii sit adeo: vt ipsi prædicant: tu tum: quibus autoribus conficiatur: quo ve modo regatur sciscitatus sum. Genus aiunt es se triremium: nec alio a triremibus fabricari discrimine: q̄ magnitudine. Impēsa vero & ærario communi ab eorum met fabris nauticis: quos habent & enutriunt continua exer citatione in suis naualibus innumeros: construuntur. Venetorum naualia principes se renissimi pulcherrimum est videre. Vrbem munitissimam ueluti a propinquis hostib9 mirifice custoditam se ingressum arbitrabitur: qui intra eorum naualia admittetur. Mœ nibus enim turritis circunsepta: præsidiis & excubiis perpetuis custodiuntur: ne quis ma leuolus igni supposito: ut aliquando euenit: introeat. Ibi fabrilia omnia fiunt. ibi malle orum strepitus vix ferre potest quisq;: cum inter fabrorum ferrariorum officinas iter fit. Alii anchoras diducunt. alii enses. hastarum cuspides & gladiorum omne genus formāt. alii ballistas conflant & scorpiones. Alii clauos: secures: ligones: & cætera: quæ ex ferro fabrefieri solent: instrumenta cudunt. ibi etiam fœminarum nentium texentiumq; ac omne āplustre parantium multitudo ingens degit. Ibi molæ uersatiles quibus tormen tarius conficitur ac teritur puluis: nunq̄ quiescunt: deportatas huc fabulosas vulcanias ī sulas nestræ siciliæ suburbanas cum suis vulcano & cyclopibus me perambulare quasi exi stimabam. In his demum naualibus oīa quæ ad nauigationem: terrestreq; bellum atti nent: conficiuntur. Galeaceis igitur cōpactis atq; etiam instructis per p̄conem in compi tis ac triuiis omnibus certam galeacearum copiā ad alexandrinam aut aliam expeditio nem esse paratam edicitur. Diuersarū.n. merciū comparandarū gratia ad oēs has regio nes veneti quot ānis quendā galeacearū numerū mittere consueuerunt: Ad tanaim scili cet in scythiā aliquas: alias Berytū damasci portū in syriam: alexandriam ægypti empo rium alias: ad africana littora plærasq;: quasdam in hispaniam: in angliam: Britanniam maiorem: & ad glacialis oceani incolas etiam nōnullas mittunt: Bizantium quoq; con stantinopolim in thraciam priusq̄ turcarū bellis vrgerentur: vnde tapetum ingentem copiam referebant. Audito igitur sui principis & senatus per præconem edicto: nobiles hisce negociationibus exercitati in prætorium conueniunt. Ibiq; præposita ad auctio nem galeacearū locatione: singulas singuli conducunt. Facta dehinc pro ipsorum vete ribus decretis diligenti inquisitione: an cuiusq; galeaceæ cōductor idoneus sit: cum om ni: vt ita dixerim suppellectili amplustriq; recenti: ad nauigandūq; paratissimas condu ctoribus suis nobilibus galeaceas obsignant. Populariū nanq; galeaceam conducere ne mini licet. Harūq; conductores patronos appellant; & a patroni conductoris cognomi ne nomen sibi quæq; galeacea in posterum retinet. Galeacearum quamlibet cuparū qui gentarum subtegmine: indetecto autem totidem pondus deportare inquiunt: cupas ve ro singulas ponderis mille librarum computant. Et quoniam longe secus atq; onerariæ naues aut alia q̄uis nauigia gubernantur: non erit absurdū quonam modo illas regant recensere. galeacearum quælibet ducentorum fere hominum ministerio stipēdio cōdu ctoruz indigere videtur. Ad remorū ac velorū administrationē centū quiqginta addicū

Margin notes: Qui sit exi mii reges. — Forma ga leacee — Descriptio naualiū — Quo galea cee adnaui gent. — Quanti ca pax sit gale acea. — Quot ho mines gale acee cuiq; sint neccessa rii.

tur:tot enī remos q̄libet ipsarū: quāuis ob nauigii magnitudinē remis parū vtantur: af-
fert. Nā solo tpe malachiarū: vt ꝓximū aliquē portū ingrediātur & exeant: aut vt se ī ali
quā ptē mutēt & cōuoluant: remis agitur: quos hñt in quolibet transtro ternos: ꝓpterea
triremes merito appellabūtur. Hi centū quīq̄ginta a remis remiges dicūtur. His dignio
res duodecī iuuenes agillimi assignātur: q haud secus: vbi opus est: p malos ac rudentes
& antennarū cornua ascendūt descendūtq; etiā rugiēte tēpestate: ac si essent tabracheæ
simiæ: aut petauri leues. hi gagliardi id est vi rib9 pollentes appellantur. Quorū hume-
ris siue industriæ & laboris ī fremitu tēpestatū siue in certamīe nautico: si quid occurrat:
totū onus incūbit: & veluti decuriones alios nautas regūt. Sūt p̄terea duo directarii: quo
rū cōsilio duodecī gagliardis comitib9 cura est vicissiꝫ quacūq; pupis uertenda sit temo
nē regere. Est & his superior gubernator generalis: cui alius addicitur cōsiliarius. Oībus
autē patronus ip̄e galeaceæ cōductor īperat. Insunt etiā oīm artiū ad rē maritimā neces
sariarū opifices delectissimi e publicis naualib9 educti in eis a teneris educati cū suis quis
q; ministris & fabrilibus instrumentis: vtputa lignarii: ferrarii: stipatores: ballistarii: ar-
cuarii: tormentarii: & reliqui id gen9. Sunt & coci cōplures: dispensatores: mēsarii mini
stri: quattuorq; portæ custodes vocati: qui sub vnius tabellionis īperio: cui merces oēs as
signantur: curā gerūt ernendarū īponendarūq; merciū: ne ue quis subtegmē p portam
nisi sit bene not9: ingrediatur: qm̄ ibi oīa p̄ciosa includūtur. Sed cæteris omissis operep̄
ciū ē nouū illud īstitutū ab eorū maiorib9 a prima urbis origine innētū: legeq; sancitū:
& religiosissime apud eos ad hæc vsq; tēpora seruatū cognoscere. Vt labentib9 paupta- Afflictorū nobiliū grā de remediis
te nobilib9 cōsuleretur: lege cautū est: vt galeaceæ cuiusq; patron9 octo nobiliū paupe-
rū filios ad quācūq; partē ꝓficiscantur: cū septuaginta nūmorū aureorū stipendio secū
ducat: illisq; victui necessaria: qualia nobiles habere decet: īpartiātur. simul vt aromatuꝫ
libras quater mille sine nauli ullius solutione & gratuito īportare singulis pmittat. Ita &
aliena impensa hoc tempore viuūt: & multi q egestate oppressi torpescerēt: exerciti pe-
detenti: ni sint ignaui penitus & inertes: emergūt. Cuiq; tamē īporū ītra galeaceā suæ
stationes: ad quas tutandas vna cū duodecī comitib9 cōcurrāt: si qua vis hostilis ingruat
obsignātur. Sed p senatus suffragia hi nobiles de multis pauperibus supplicantibus de-
liguntur. Galeacearū ex ægypto p̄cipue vel syria redeūtiū ducētorū interdū milliū duca
torū sūmā singulæ reportare credūtur. Inde nāq; gēmarū: aromatū: arabicorū odoruꝫ
oē genus: & quicqd lasciuiæ huiusmodi est in natura ad effœminādos hoīes: simul & me
dicamētorū copiā ingētē per totā europā disseminādorū. Ex quarū rerū portuariis & ve
ctigali9 publicū ditatur ærariū & eorū respublica p ciuiū cōmercia īdies magis augetur.
Ad syros aūt & ægypitios vnde ista sibi. ociosorū & lautorū opiniōe: p̄ciosa cōquirūt. Ar
gēti & æris maxīa īpi pōdera īportāt: q̄ ex vtraq; pānonia & germania aromatū: lapillo-
rū: ac medicamētorū pmutatiōe exhauriūt. De galeaceis iā satis. De qb9 cū eēnt mihi in
ter fluct9 & tēpestates futuræ p vetita tp̄a dom9: examussī me vestigare oportuit. Scio mi
nuta q̄q; vos sēp voluisse ītelligere: ac via vobis satisfactū iri puto. de cæteris nihil mihi
curæ. Quo nā vero modo suæ ī ciuitatis gubernatu sese habeāt veneti īstituta romanorū
interdū imitātes: ī plærisq; fugiētes: ne p licētiā suorū ciuiū animi īsolescāt: dignū esset
mēoratu. Sed qm̄ tp̄is breuitas pauca mihi de hisce reb9 cognoscere pmisit: ī aliud narra
tionē hāc differre sati9 eē duxi. Op̄e p̄ciū āt ē & fere miraculosū: q̄uis p̄ter labēdo a frōte
tm̄ ista cōspexerī: domorū a deo nouas structuras ītra aq̄s vias nauigabiles: cymbarū tra
ducētiū multitudinē: ornatū & cōmoditatē cernere. plateas ī mari multas & īgētes miro
labore īpensaq; laterib9 cōstratas intueri. Templa magnificētessima inūera: ditia: ī mo- mira de domib9: viis ac plateis.
dum arcium erecta atq; oculos caligantia circunspicere. E quidem sub sole visu mi-
rabilius hōīnum industria compactum stare nihil existimo. Nec plura his: quia mone
bar vt sole primum exoriente præsto essem: licuit vestigare. Sexto igitur nonarum

Octobris die mare ascensurus: ex his quædam ad vestras maiestates nocte Calendarum vrgente ab vrbe venetiarum retroscripsi.

Legationis Babylonicae. Liber secundus.

Vale mihi catholici Rex et Regina a nobis proficiscenti ex vrbe Granata iter acciderit: superuacaneum esset velle repetere. scripsi enĩ ad vos quæcũq; ad eã vsq; horã: qua venetiis discedere parabã: occurrerũt. Nunc cũ Alexandriã ægyptiam ĩgressus soldani cum cogar mandatũ expectare: sitq; velox quoddã venetũ nauigium in europã venetias ꝓpediẽ reditur ũ: ĩperii vestri memor calamũ sumpsi: Sexto nonas. octo. uti iã significaui: Polã Illyrici maris vrbẽ: in cui⁹ portu galeaccæ reliquæ nostrã operiebãtur: petiturus mare conscendi. Polam vix centũ millia passuũ distãtẽ añ diẽ sextũ Iduũ ĩpi⁹ octobris prehendere ꝓpter aduersantes ventos minime potuimus. Ibiq; vna cũ cæteris oibus qui nos expectauerant: flantibus ex aduerso nunc euris: nunc austris furentibus: interdũ etiã propter malachias: continuos egimus cum ingenti molestia septẽ dies ociosi. Quo tpe a duobus theatris antiquis & vetustarũ rerũ plurium epitaphiis illustratarũ vestigiis nobilẽ fuisse vrbẽ polã cognoui. Quapropter cũ in mẽtẽ venisset: splendidissimã vestrã curiã iuuenib⁹ ingenio pollentibus & antiquitatũ studiosis esse omni tẽpore ornatã: nõ absonũ mihi visũ ʒ fuit ex epitaphiis aliqua colligere: quorũ plæraq; vetustate collapsa: alia fragmentata iã sunt. De manibus etiã polensium quædam extorsi: aliqua & prætermisi. Est de polæ vrbis huius portis vna: quæ ratta dicitur: vbi triũphalis extat arcus: qui hoc epitaphio inscriptus est.

Est auctor in alexandria

SAluia. Postumia. Sergi. de. Sua. PEcunia.
Eodem in loco.
C. Sergius. C. F. AED. ii. Vir. Quĩq.
L. Sergius. L. F. Lepidus. AED. TR. MIL.
(LEG. xxxx.
Eodẽ in loco.
SAluia. POstumia. SErgi.

Post altare sctimatthei extra mœnia polæ.
SEX. Palpelio. P. F. VelHistro. LEG. TI.
Claudii. CAES. Aug. PRocon.
Alio in loco.
Pr. Tr. PL. x. Vir. S. T. T. L. Iu. Dic. Tr. mil.
LEG. xiiii. Germaniæ. Comiti. TI. CAES.
Augu. Dato. A. Diuo. Aug.

Sit tibi terra leuis.

Alio in loco.
C. Prerius. Fœlix. Neapolitanus. Beneficii.

Apud ecclesiam scti Germani.
I. O. M.
C. Iulius. Chrysogonus. Ex. Voto. Fecit.
In sacello Octauiani Augusti.
Romæ. & Aug. CAES. Inui. F. PAT. PAT
Aenigma in quodã tumulo.
Pater. Cum Filia. Frater & Soror. Socer & Nurus. Hic. Tantum. Duo. Iacent.
In quodam sepulchro

Sergia. FLA. Lusiana. Mihi. &. Q. Fla. Lusiano. Dulciss. Nepoti. Ex Filio. Coniugis. Q. Meo FRatri. AMAntiss. Fui INtegra. Monumentum. Constitui.
Eodem in loco.
Euticus. &. Enoria. Nata. H. Sedẽ. S. V. P.
D. M.
A. Actius. CA. Archiater.. S. ET. Iuliæ. P. Coiugi. Incõparabili. V. S. P.
Ibidem
TOciæ. Nisidius. Capito. Maritus. PArui TEmporis.
Ad sanctum Ioannem.
Marco. Lurio. Hiallisso. Patrono. &. Luriæ LIB. ET. M. Lurio. ZOSimo. M. Lurius. Zosimus. LIB. F.
Apud sanctum Martinum.
Iuliæ. Chrysantidi. ANn. xxxi. Men. iii. D. xxxix. F. Lusidienus. Nestor. Aug. POL. CON. Incomparabili. Cum Qua. Vixit. ANN. xvi. Sine. Ylla. Querela. B. M.
In quodam sepulchro
D. M.
Papiria. Prima. Viua. Sibi. Posuit.

Apud sanctum Vicum.
AVR.SOter.ET.AVR. STEphan9.Aur. Sotiriæ mri.Pietis.Religio.Iucise.metuẽti

Eodem in loco.
C.BAsilides.EQ.R.&.AVR.Vibia Vibiane matronæ.PArẽtes.FIL.Kariss.V.F.F.

In quodam monumento.
D.M.
AVrc.RVfinæ.Alũnæ.Pientiss.& INcõparabili q̃ vixit.An.xxvii.M.x.d.II.Fide Cognita.Memor.Obsequii.Eius.Aurelia.Soteria.PIET.PLena.P.

Iuxta amphiteatrum. D.M.
Aurelio.Timacho.Aspasia.LIberta.V.F.

In quodam sepulchro.
MAnilia.Paula.De Patrimonio.Suo.Sibi & AVrelio.PAulino.Cõpatri.SVO. DOmum AEternam.P.

In quodã horto apud sanctũ stephanũ.
AuidiaMaximina.Domũ.Aeter.V.S.P.si q̃s.Aliq̃.Corp9.Suppo.Det Fisco.ccc.mil.

Apud amphitheatrum.
Aur.Eripin9.Aur.Victoriæ.Cõpater.Eius DePatrimonio.Suo.Domũ.Aeter.V.S.P.

In cathedrali ecclesia.
M.BAruius.Soter.BAR.ASclepidoræ.Filiæ.PIientissimæ.

In sepulchro quodam.
IVlia.Matrona.Aurelio.AQuilino.Cõp. Cum.Quo.VIxit.ANN.xxii.SIne.VLla.QVerela.B.M.P.

Apud pratum magnum.
DOnatius.AVG.LIB.& ANnia.Primitiua.Hanc.SEdem.FRuctum.LAboris.Sui.Viui.Sibi.POsuerunt.

Apud montẽ amphitheatri.
VIbiæ.Athenai.DuL.HeRAcli.PA. SOCR.P.B.M.

In domo Iacobi fabri.
LOC.MON.IN.FR.P.XVI.IN.AG.P.XX.H.M.HERE.S.

Loc9. Monumenti. ĩ frõte. Pedes. xvi. ĩ agro. Pedes. xx. Hoc Monumẽtũ. Heredes Sequẽtur

Sub cãpanile ædis pontificiæ.
Imperatori. CAES. Pio. Fœlici. Inuicto. AVG.RES.P.POL.DN.MER.

Eodem in loco a tergo.
MAX.TRIB.P.VI.CON.II.p.P.M.AuREL.MEnophilus.ORnatus.IVDicio.Eius.Equo.PVBL.Sacerdos.Tusculanus.EDIL.POLEN.Cum.Menophilo. Patre LIB.AVG.NN.EXPRocurat. INdulgentiss.L.D.D.D.

Loc9 Dat9 Decreto. Decurionũ

Iuxta ædem diui mathei in tabula marmorea.
C.HELVIVS. Iulianus.IVLiæ. FORtunatæ.CONIugi.CAstiss. ET. INCOMPARABILI.SPLENDIDISS.ORDO. Aquileiensium.

Hæc dum ita conquirerẽ: venti iam tandẽ satis placidi: nostroq; itineri non dissoni sese nobis ostendunt. Anchoras igitur eruimus: portu egredimur: quatuor galeaceæ berytũ in syriã ꝓfecturæ discedunt a nobis. Inter quosdã nos scopulos in huius port9 faucibus eã noctem egimus. Altero die uela damus: sed infausto sidere. Nã vix ad milliare trigesimũ aberamus a portu: quũ adeo fera tẽpestas exorta est: vt magistri gubernatoresq; nauium quid consilii caperent: penitus ignorarent. Dũ sic omnes musitant: ecce vis venti maiorem galeaceæ: qua ego vehebar: antennam nõ longe a malo disrumpit. Vela a summo ad imũ lacerat. Antẽnæ ps in mare a ventis deportatur. Galeaceam fere secũ trahit. Et quidẽ: nisi celeres illi. xii. iuuenes gagliardi comites appellati parti velorũ laceratæ fortiter innixi eã summa vi astrinxissent: nauim inuertisset. Intra galeaceã igitur illi lacertorũ viribus & robore vela reducũt perdita. Ventorũ fremitus furiosus augetur. Aliæ naues suũ iter a ventis & ipe raptæ prosequũtur: nos deserũt. neq; eĩn: & si cuperent: laborantibus nobis opẽ ferre potuissent. millia passuũ circiter viginti retro cedim9. In statione quadam sub scopulo qui nos aliq̃tisper ab vndarum incursu tutaretur: anchoras iacimus. Ibi dies egimus duos: duasq; teterrimas noctes aut rudentũ aut anchorarũ rupturam vt intra scopulos quibus proximi eramus: illideremur in horas expectantes. Verebamur etiã ne fluctuũ ictibus nauis aperiretur. Toto eni eo tempore nauis nostræ latera non aliter vndarum tumida rabie concussa tremebant: q̃ ab hostibus quassata oppugnando tormentis hostium mœnia. Votis precibusq; singulis horis deũ sanctosq; om=

nes fatigabam9. In nostra galeacea quatuor pegrinos ad diuersas orbis partes mittēdos vouimus. Plena metu omnia. oīa horrenda. sed secūda nox formidolosissima. sæuiebant ab alto rabidi fluctus. mugiebat a pfundo pelagus: vndarū cumuli spōdas interdū superabant: modo apupi: a prora modo vexabamur. Tertia die tādē quieuit hyems aliqtulū: iterq; nostrū Dalmatiā versus capimus. Intra cuius puinciæ scopulos quarta ab inde die reliquas galeaceas: quæ & ipæ maiora passæ fuerāt incōmoda q nos: errātes assequimur. Quāuis afflicti inuicē tñ sublatis clamoribus sese e pupibus nautæ: ciues vero nutib9 alacres salutant. Aduersantibus iterū ventis Iaderā quā appellant veneti zaram dalmaticā vrbē illustrē vna oēs retrogradimur. Ibiq; cū descendissemus e nauibus: sua quisq; pericula iactitabat. Hic derelictas sibi ruptis rudētibus anchoras: ille spondarū munitiones attritas: alius remigiū cū cadis remisq; abrepta cōquerebatur. Sed pter cætera ex illis quattuor quæ nos deseruerant: fracta maiori anchora furibūdus quidā vortex in aliaruz conspectu vnā detorsit ab oculis oim: Illā semi absorbendo: cōcutiendo: cōuoluendo ī hōræ momento asportauit: cæteris tribus pari fere modo laborantib9. Hi ablatos a se miseros socios tanq iā voratos æquore deflerūt. Intra vadosa enī Apuliæ littora: quibus ipsi tunc erant proximi: piectos pculdubio arbitrabantur. Sed minoribus anchoris statim iactiscū magna rudentū copia pter omniū opinionē violentiæ illi restitit: & euasit incolumis. Expurgatis iam langore & metu fatigatis afflictorum pectoribus: vrbem perlustramus. Vbi multis veterū monumentis illustratā Iaderaz comperimus: ex quibus sculpta marmoribus hæc epitaphia annotaui. & multa ptерea q nō licuit colligere.

Finis tēpestatis zara est iadera.

In vrbe Iadertina.

In templo diui donati.

Iunoni augustæ apuleia. M. FIL. Quinta suo & L. Turpilii Brochii nomine.

Iuxta portam qua itur in agrum.

IM. Cæsar. F. Aug. Parens Coloniæ murum & turris dedit. L. Iulius optatus turris vetustate consumptas impensa sua restituit.

In exteriore parte templi diui chrysogoni.

Q. Delius. Q. F. Fuscus. vi. vir. Augusta. F. sibi & suis. infr. P. xx. in ag. P. xx.

IBI etiaz beati Simeonis prophetæ corpus: ut iadertini multis testimoniis probāt: honorifice sepultū atq; adhuc integruz salutaui. Admiratusq; sum tanto tempore simplex sine myrrha aut balsamo cadauer: quod nullo medicamento fucatum est: potuisse incorruptum seruari. Altero vbi primum eluxit die: neq; enim diutius iaderæ morati sumus: iter nostrum claudicando tñ altū capere conantes psequimur. Ea nocte ex trāsuerso nauigiolū quoddaz gripus ab adriaticis maritimis appellatus nobis ex apulia obuium efficitur. A cuius nautis: qui fere latus unius ex nostris galeaceis inuiti tñ abraserunt: accepim9 galeaceas beryteas: quæ a nobis pola illyrica discesserant; in appuliā tēpestate abreptas transcurrisse: summaq; pericula nec nostris inferiora fuisse perpessas. Dalmaticuz tandem littus simul & epiroticum per ingentia discrimina & immēsos labores aut latera semper aut proras uentis uertentes: præterlabimur. Quum exalto nos prope dyrrachium: quā miserā urbem nuper turcarū exercitus occupauerat: tempestas cōpulisset: per butroti littus Corcyram insulā alcinoi & phæacum patriam apprehendimus. Neq; intra diē tertiū & trigesimū quod iter sæpe intra septimū aut octauum a dicessu ab urbe venetiarū hæ galeaceæ percurrere solebant. Corphu hanc insulā nunc dicioni uenetæ subiectā appellant. Quāquidem ex soli ubertate & citroruz copia amœnā fuisse ueluti prædicatur constat. Sed dignitatem illaz quam ei antiquitas tribuit: turcarum uicinia & alienū imperium sustulerunt. In deterius enim & in præceps; cum ad exteras ma-

nus detenſunt: alta quæq; in dies collabuntur & corruunt. Autoritas autem ornat9 & opulentia imperii ſedem ſectantur. In corcyræ bene munito quidem & duarum arcium præſidio ſatis tuto emporio biduum: cum omnia iam nobis alimenta deeſſent: commorati ſumus. Inde montes ceraunios uerſus cimeriacos ab incolis noſtra tempeſtate nuncupatos: qui a corcyra diſtant paſſuum millia ſexaginta; nauigauimus. A quibus quum iam illis proximi eſſemus; occurrens nobis a prora rabidus auſter nos intra corcyriacos in oppidi conſpectu quoſdam ſcopulos rugiens reiecit: vbi nos aduerſi flatus dies vndecim interceptos detinuerunt. Inde corcyra iam tandem per ceraunia littora a tergo relicta: cephaleniā Vlyxis quondam inſulam: in qua ſame erat: paucis ante dieb9 per veſtrum & venetorum exercitus a turcarum poteſtate ereptam prehendimus. Hæc inſula frumento: vino optimo: ſerico: murice: gregibus atq; armentis ob ingentia paſcua aliiſq; humano victui neceſſariis prouentibus abundans eſt: ſed & ipſa nunc incurſionibus infeſtata male culta & hominibus parum frequens eſt. A tergo ſames græciæ continentem verſus iacet Dulichia ſinuſq; laertiacus: quem his etiam temporibus golphum larte veneti nominant. poſt triduum quo ſtetimus in anchoris in littore ſamico a ventis aduerſantibus detenti diſcedimus: duoſq; illo die ſcopulos quos dicunt ſtriuales vergilianas ſtrophadas præterlabimur: Zacyntho inſula quæ nunc zantus dicitur a ſeptentrione viſa quæ ſexaginta millia paſſuum ab inſula Same diſtat. Sed quum a zacyntho & ſtrophadibus iam circiter millia centum nauigauiſſemus: maris ira coacti zacynthuꝫ regredimur. Ibiq; intra portum qui dicitur natte ſemper fluctuantes dies egimus in anchoris quattuor. diſcedimus tandem: & littus abradimus arcadicum: peloponeſiacumve & argiuum loca omnia ob turcarum incurſiones & crudelitatem: ſed nunc præcipue inculta deſerta & miſeranda: quum venetorum vires expugnata vrbe modonenſi: habitoq; in deditionē corono græco oppido his temporibus ditiſſimo: perfregerint. Sic nauigando beatæ catherinæ die: quem vti non bene fauſtum nautæ formidant: ſole ad occaſum vergente: in inſulam citheræam incidimus: in qua adhuc extant celeberrimi templi veſtigia: vbi ſuperueniens ventorum nimbus cum tenebroſo ac uiolento pluuiarum lapſu nos anchoras iacere vix paſſus eſt. Sequens vero dies in pupim nobis ventos oſtēdit. quare eleuatis anchoris ultimo iam peloponeſi angulo quem nautæ itali caput antiquo nomine maleum uocant a tergo: ægæoq; mari cum reliquis: præter abraſas cycladibus inſulis a ſiniſtris relictis: altuꝫ capimus: & hora circiter eius diei meridiana fabuloſi iouis quondam inſula creta a citheræa millia paulominus centum diſtans nobis apparuit. Cuius emporium urbem candidam intramus nonis decembris: quod iter a corcyra intra diem octauuꝫ hæ galeaceæ ſæpius peregerant. Ibiq; quāuis ab omnibus pelagi minis portus ſit tutiſſimus: tredecim continuos dies incluſos aduerſi nos uenti ne egrederemur detinuerunt. Interea loci de inſulæ rebus hæc pauca notaui. Ex inſulæ uiridariis roſarum & uiolarum manipuli natiuæ ambroſiæ alligati cœli benignitatem teſtantes ad me cotidie ferebantur. Vrbs autem candida ad orientem ſub idæis montibus poſita vicinū ſibi habet alium a meridie montē altiſſimū: qui noſtra etiā tēpeſtate mons iupiter ab incolis appellatur. De minoio uero labyrintho de quo poetæ tā multa fabulantur ex amuſſim percunctatus: extare illū reperi: eſſeq; ſubterraneā ſpecū cauatā intra montem quinq; & uiginti paſſuū millibus in internis inſulæ ab urbe candida diſtantē: ſed maiori ex pte uetuſtate collapſaꝫ: pluribuſq; in locis dirutā aſſerunt: ex induſtria etiā plures aditus clauſos: & lege cautū aiunt ne quis introeat niſi illū ſenex aliquis indigena q meat9 illos bene cognitos habeat: accenſa face introduxerit. At tñ quid aliud ſit pter ſpelūcam quis illū ſtruxerit: q ibi ex paliphae natus minotaur9 fuerit: & manu theſei interierit: minime ſciūt. Natos aūt apud ipſos ſaturnū: iouē: reliquoſve ſimplicis ac fabuloſæ antiquitatis tyrānos ignorant. neq; enim eſt quiſq; in tota inſula qui litteras didicerit: aut quicq̄

Querel de terius russi omnia.

De prouētibus cefalenie vlixee.

De zacyntho ꝛ strophadibus

De cithera.

De creta

De labyrintho.

scire aliud curet: pterq̃ de vineis aut gregibus & armētis ex quibus vini & casei copiam exhauriūt imensam: quorū prouētuū pmutatione cætera sibi iucūda aut necessaria cōparāt. Siluas cretenses habere cupressinas ita peculiares: vt domorū oīm trabes: cōtignationes. tabulataq; oīa ex illis arboribus: atq; etiā naues cōstruāt: q̄q; apud eos cupressi incisæ renascātur mihi cretenses affirmarūt. Noxiū præterea veneno aut rapax aīal vt puta lupū aut vrsum siue vulpē vel huiuscemodi aliud vllū: q̄uis in lacunis colubræ procreētur: insulā pepisse nunq̄ pdicāt. His paucis de insula creta iuxta doctorū scripta collectis: candidæ portū sexto decimo Kl'. Ianuarii iā tandē egredimur. Rhodoq; casu ac carpato reliquisve multis insulis adiacentib9 a sinistra relictis alexandriā ægyptiā versus q̄ Cretæ australis est: proras dirigim9: quē maris tractum quadringentorū milliū passuū dimetiuntur. Id nō paucioribꝰ q̄ sex diebus peragrare p tēpestates licuit. e prora enī interdū: a lateribus plærūq; nos fatigabant: sed eo præcipue die quo Alexandriā attigimus: nos tumidissima ꝓcellarū rabies comitabatur: contra alexandrinoruꝫ oīm opinionē plenis tectis ac pinnis nostri accessus exitum expectantiū sole ad occasum vergente decimo Kl'. Ianuarii portū apprehēdim9. Multa ibi eo die rara nauigātib9 ex veterū nautarū sermonibus acciderunt. Vndarū cumuli qui sese nobis interdū eleuabāt medii: socios a nostris & nos a sociorū oculis surripiebant. nos dixi? Immo & plærūq; non modo naues: sed & nauiū malos penitus abscōdebant. Salientiū vndarū spondas percutiētiū adeo magna moles interdū erigebatur; vt semel atq; iterū ad aliaꝫ galeaceæ partē tanq̄ densa nubes in mare caderet: pedibus insistere vix quisq̄ poterat. Vidi ego præterea ac dimensus sū: fluctibus egredientib9: sinistrā nostræ galeaceæ spondā duos & semis cubitos sub aqua īterdum delituisse. dextra enī ab occidente venti furebāt: sed eius nauigii ita bene formata est & cōpacta cōtextura: vt qua ipsamet vnda īgreditur: eadē regrediatur. & si tota sub aquis ipsa nauis sūmergeretur: veluti anguila aut agiles delphini eadē vi vndarū impulsa qua obruitur: emergit. Nocte igitur supueniēte: in captato alexandrino portu nouo septentrionali: aliū enī habent antiquū tutiorē: quē nemini xpiano videre fas est occidentalem: anchoras summa cū lætitia demittimus. Alacri ve animo ab ægyptiis ꝓpter varias nō minus gratas q̄ vtiles quas ad eos merces iportant: sed auri argenti atq; æris pcipue: galeaceæ recipiūtur. Ego vero habita descēdēdi e nauibus ab alexandrio prorege venia. neq;. n. aliter captare terrā fas est cuiq̄: a barchinonensi quodā philippo de paredes hispanorū & gallorū in in ea prouincia cōsuli iudiciario hospitio suscipior. Tabellariūq; celerem: vbi sum ingressus alexandriā ad soldanū de aduentu meo significatū cairū quæ ē babylon nunc ægypti: idumeæ: & syriæ regiā sedē mitto. Mos. n. est vt edictū prius soldanicū quicūq; eas oras attingat: expectet: q̄ ad eum iter capere ausit. Interea igitur dū edictum operior regiū: tertium esse alexandriā a meroe iter climata considerans quid a nobis distet alexandria animaduertebā. hyematū alexandriā hirūdines: miluos: quos regales in hispania appellatis: cæterasq; volucres pontū hyeme adueniente a nostris regionibus europæis transuolantes tendere cognoui: floridas & habebāt arbores ac viridaria decēbri & ianuario mensibus. In sextū ab ingressu meo diē impatiens ocii alexandriā perambulaui. Proh dolor: illustrē. maximā: habitatoribus refertissimā: pulcherrimā: opulētissimāq; quondā ptolemæorū sedē alexandriā: collapsam: dirutā: maiori ex pte desertā miserando spectaculo deploraui. Heu infœlicē q̄ & quāta mœnia: quales & q̄ amplæ eius vrbis stratæ viæ: q̄ cōspicuæ domorū frontes ad cœlū tendentes: qui portarū fornices: sed in cinerē versa domorū interna oīa ptereuntes conspiciebamus. Vñ hæc tā lachrymosa ruina emanarit: variæ mihi sunt rōnes adductæ. alii pestiferæ contagioni rē ascribebant: alii bellis acciuiū seditionib9 attribuebāt: sed regū sæuiciā post transportatā trans nilum imperii sedē & alienigenarū tyrannidē truculentā: potentissimā eius depopulatiōis causam fuisse nōnulli arbitrantur. Quotquot enī soldani creātur: alexandrinos incolas: quō sit alexandria: excepta damasco; regnorū omniuꝫ soldanicorum emporiū & negociorū

Nullū aīal noxiū ī creta

q̄ tota sit galeacea

Mittit nuncios ad soldanum.

Ubi hirundines hyement

sentina:expilant & tanq̃ mercenarias oues pro libito excoriant. Neq; abest quin a plæ-risq; per cruciatus & tormenta delatorũ susurris admoniti: pecunias extorquere soleant: nulla alia ratione media pterq̃ volumus pecunias. Quapropter quicũq; mercatores aut alteriusmodi incolæ diuites eas inhabitant prouincias: die noctuq; suã perniciẽ ob di-uitias quas possidere creduntur expectantes: tremunt: curisq; ingentibus cõfecti vitam degunt infœlicẽ. Inde est q hac tẽpestate tenuia sint cõmercia: nullæq; gemmæ vl' pau-cæ reperiantur. pauperes eñi se esse mercatores omnes simulant: & parce viuũt ac vestiũ tur: oĩa parcius solito ne in suspitionẽ incidãt. de his iam satis: ad nos redeamus. Dũ igi-tur edictũ regiũ quo me accersat: sollicitus operirer: nullã esse soldano curã non mõ de edicto ad me mittẽdo: verũ etiã esse iratũ: aduentũq; meũ ægre tulisse renunciatũ est. ve ritus nãq; est defectionẽ: sed iræ causam inde nact9 est: verã dissimulãs: q paucis comitã-tibus me adire: nullaq; dona ad illũ afferre iudæi: mauri: hæreticiq; a vestris regnis elimi nati: quorũ nõ parua copia ad eas regiones cõfluxerat: malo animo retulissent. Dedignã tur enim & se barbari illi negligi & floccifieri arbitrantur: si audeat vlla potẽtia oratores ad eos sine opimis muneribus destinare. Opprobrioq; & ludibrio fieri ducũt: nisi miss9 orator longo ordine comitũ accesserit. Quib9 intellectis tũ beneuolentiæ captatiõe tum perfricata fronte opus esse animaduerti: quum superbissimũ & summe barbarũ hoc ge nus hominũ eẽ perpenderim: quapropter duos illos franciscos fratres barbatos: quos vitæ comites mecũ habebam: qui meo suoq; nomine Soldano talia dicta referant ,pperã-ter mitto. O summe mahomethæorũ ĩperator: catholicorũ regis & reginæ hispaniarũ oratori: qui iam intra tuæ dicionis limites terrã tenet: relatũ fuit: obtrectatores scelestos q; ac nefarios hoĩes tũ mendosis tũ dolosis animũ tuum delationib9 perturbasse: teq; q nulla ad te munera tulerit q ve paucis comitantibus ad te venire arbitreris: iratũ esse ad-uentũq; ipsius te paruifacere psciuit. Sed si vtriusq; rei sereno vultu & paccatis aurib9 ra tionem admiseris: fore vt tibi satisfiat ad vnguem existimamus. Regius hic orator poten tissime rex: dona vti alios oratores cõsuescere pdicatur: se nõ mõ tanto principe digna sed nec vlla quidem vel minima nõ tulisse fatetur: quoniã a suorum regũ moribus cuiq̃ regi dona mittere alienũ eẽ perhibet: quod vos honorificũ esse ducitis: id inter occidẽta les principes pro iniuria habetur. Attamẽ si vestros mores vetereq; hanc apud vos cõsu etudinem tãtopere viguisse cognouissent: q nullus scilicet orator vos adeat sine mune-ribus: libenti & ipsi animo opima ad te dona illi dedissent: cũ vos in amoris argumentũ nõ aũt arrogantiæ vel auariciæ causa id cupere videamini. Quod aũt perfida gens hæc pacis & cõcordiæ regũ inimica seditionis & discordiæ seminariũ: a catholicis suis regib9 veluti perniciosa cõtagio electa: ipsum nõ decenter comitatum ad te tantũ imperatorẽ venisse retulerit: inuidiose ac falso delatũ inquit: & nos qui mortẽ potius subire q̃ men tiri in tenui psertim negocio sumus edocti: itidẽ fatemur. Vidimus enim uidimus ipm triginta uiris ornatissimis pter eos quos itineris lõgitudine valitudinarios defatigatos in diuersis reliquit regionibus comitatũ incedere. Mittito igitur serenissime mittito: eũ q; accersiri iubeto: & si aures dictis eius faciles pstiteris: haud quidẽ te postea illũ admisis se audiuisseq; pœnitebit. His itaq; soldano per meos nũcios relatis ipsius trucimano pri mario auide referente: quẽ vestris maiestatibus deditũ esse cõperi: soldanus bene persua sus ad me procul habita omni mora: edicti regii chirographũ mittit: quo me tuto ad se pficisci posse: neue quis mihi sit impedimento imperat: cũ duobus qui me ad se comitẽ tur de suis palatinis equitib9. Quare octauo Kl'. februarii regiũ mihi per hos equites chi rographum porrigitur. Nec me nũciorũ meorũ litteræ pterruerunt: quibus mihi signi ficarant mauritaniæ: totiusq; africæ regũ oratores: eiectorũ granatensiũ rogatu ad solda nũ missos fuisse cũ vehementibus q̃relis: durũ nanq; mihi in agone certamen paratũ & multiplicibus alexandrinorũ sermonib9 & eorũ qui a soldano veniebãt pferebatur. Sol danum enĩ ut me inspectante de christianis grãdis aliqua uindicta sumeretur impellere

Soldanus iratus

Oratio nũ tiorũ quos misi ad sol danum.

nitebantur: mecq̃ vestro nomine cũ primũ adiissem male tractaret: non leuiter instabãt sese supremis iniuriis & cõtumeliis fuisse a vobis affectos proclamantes. Ego vero qvos fortunatissimos semp fuisse cognoui: pro quibus etiam mori est viuere: vestro fato omnia mihi bene successura confidens contra nili torrentẽ ad nauigatur9 q̃ celerrime possum accingor. q̃ succedẽt si vixero: in tertiũ librũ cõcludẽtur. valete iterea duo hac nostra tẽpestate lumina orbis terrarũ & christiani nominis propagatores.

Liber tertius.

X VRBE Alexandria ægypti reliquarũ ve regionũ soldanicæ dicioni subditarũ emporio primario catholici rex & regina: cũ iam iter in interna prouinciæ ad soldanũ facturus essem: q̃ mihi ab vrbe venetiarũ discedenti ad eũ vsq̃ diẽ calamo digna visa fuerant: breui cõpedio exaraui. Nunc aũt q̃ a septimo Kl'. februarii die quo ad soldanũ accersit9 pedẽ moui: sese mihi obtulerunt: q̃ breuiusq̃ ve dilucidius potero: psequi studebo. Septimo Kl'. februarii hora ante lucana cairũ eius imperii caput q̃ alias babylon ab icolis alterius euphrateæ babylonis quõdam habitata: pfecturus discedo alexandria hispanis negociatoribus oĩbus quot quot cõmerciorũ causa Alexandriã conuenisse reperi: comitat9 hos eni mecũ adducere curaui: ut eũ cateruæ numerũ implerẽ: quẽ mei nũcii ad soldani animũ disponẽdũ per me missi adduxisse me soldano retulerũt. Roxetũ quõdam canopũ nili ostiũ ab alexandria circiter quadraginta millia passuũ distans per iter arenosũ. incultũ. desertũ. in quo neq̃ domiciliũ vllũ neq̃ arborẽ: præter alicubi palmas vllã reperimus: altero die fessi venimus: dũ niliaca nobis nauigia parãtur: alimẽtaq̃ necessaria coemũtur circiter integrũ diẽ cõmorati nilũ ingredimur: neq̃. n. christiano cuiq̃: propter arabũ grassationes & rapinas terrestre iter patet. Hi nanq̃ non modo ægyptum sed africã vniuersam ab oceano atlantico ad niliacas ripas asiæ ve partẽ continuis incursionib9 infestãt. De quib9 cũ satis ocii mihi suppetat: non ineptã fore digressionẽ existimans plæraq̃ aggressus sum disserere. Gens hæc est inumera. vaga. sine domibus. sine statione. sine quiete vlla sub dio semp versans. semp in motu. camelorũ dorsis vxores. filios. & quicquid supellectilis assequitur portans adusta solis ardoribus: bellicosa tñ sine certo imperatore. Plures habent dispersi arabes inter se duces: sed discordes & factiosos. hinc est q̃ imperio ipsi qui liberi sunt nõ potiãtur: cũ sibi inuicẽ capitali semper odio insidientur. Imperatorẽ cui obtẽperare studerent si arabes inter sese eligerent: de seruorũ manibus sceptrum facile abriperetur. est eni errantiũ arabum multitudo ingens: mameluchi vero. i. serui regii quorũ opera soldani ad regni gubernaculũ & bellorũ summam vtuntur: numerũ non exceddunt. x. milliũ. Sunt præterea arabes oĩ incolarũ & eorũdẽ mameluchorũ sententia nobiles & industrii: mameluchi aũt maiori ex parte ignobiles. montani apiratis e mõtibus ut plurimũ sythicis supra euxinum & meotidẽ raptati semp tiq̃ a soldanis & eorũ principib9: vnde serui de quibus latius infra dicemus. Nunc autẽ ad iter redeamus. Contra nili fluenta pridie Kl'. februarii bullacũ cairi suburbiũ cũ aduesperasceret ad nauigantes prehẽdimus. Ibiq̃ in naui pernoctauimus. neq̃. n. ausi sunt duo illi comites mihi ac ductores dati palatini me credere barbarorũ perfidiæ: attamen ex ipis vnus ad soldanum celeriter pcurrit me bullacum aduenisse nunciatũ. Quapropter cũ primũ eluxit: ecce mameluchis reliquis ve indigenis implẽtur visendi studio littora niliaca. raro enim ad ipos nostratiũ aut diuerso habitu quisq̃ admittitur: præter paucos aliquando mercatores. Sed prior accedit trucimanus: in nauiq̃ ad me descendit & qs nam: cuias: quove fato huc sit appulsus: ad eũq̃ deinde statũ peruenerit petẽti mihi enarrat. Se esse valentini cuiusdã ciuis ludouici pratensis noĩe filiũ: in oppidoq̃ ipsi vestræ

Ingredit nilum.

Arabũ vagatio vita

Quare nõ potiatur imperio arabes

mamelluchi

valentiæ finitimo mōblanco natū p̄dicabat. tēpestate autem quū adolescentulus ꝑ ea
maria patroni cuiusdā nautici famulꝰ nauigaret: in littus cū cæteris oībus q ea naui vehe
bātur naufragio ꝓiectū ad soldani manꝰ ex eiꝰ ꝓuinciæ statutis deuenisse. quotquot. n.
ꝑ ea littora naues frāgūtur: ex veteri eorū instituto & cōsuetudine ad fiscū cū hoībus bo
nisq; oībus deuoluūtur: si p̄ serti piratica vel alterius modi nō mercatoria nauis esse repe
riatur. Sed triennali tādē carcere durisq; vinculis & vrgēti in edia se defatigatū: Christū
verbo abnegasse: mahomethico ve more se disp̄putiari/passū fuisse: & mutasse nomē:
tangaribardinūq; vocari grauiter suspirando fatebatur: nec abesse tñ qui catholicā fidē
aīo seruaret: christumq; supplex iis q̄bus solebat orōnibus cotidie coleret & adoraret. Ad
eū aūt inter eos barbaros splendorē sua industria & laboribꝰ ascendisse dicebat. De opti
matibus. n. soldanicis vnꝰ est cū redditibꝰ septē aut octo milliū auri drachmarū. Dū hæc
mecū trucimanꝰ tāgaribardinus colloq̃retur: primates alii duo palatini/trucimano po
tentiores ordīeq; superiores aduētāt: sunt. n. apud eos tres optimatū gradꝰ/veluti apud
nos quos vulgo dicimꝰ comites: marchiones. duces. Tūc e naui trucimano duce ad illos It babilonē
egredior equūq; regiū (quem ipimet secū soldani noīe mihi donādū regio apꝑatu orna
tū duxerāt) ascendo: vrbē versus iter vna oēs capimꝰ: nec breuiore q̄ duarū horarū spa=
cio interiecto/trucimani domū (q̄ mihi intra vrbis mœnia hospitio fuerat obsignata) atti
gimus: attamē ꝑ hortos & interspersa p̄dia ac viridaria nō aūt per cōtiguas semꝑ domos
ꝓficiscebamur. In Kalendis igitur februarii anni quīgētesimi secūdi babyloniā ægyp=
tiā: a qua magnꝰ hic barbarorū iperator soldanus babylonicꝰ vulgo appellatur: a iunio
ribꝰ aūt cairū nūcupatā vrbiū populosissimā ingredior. falso plæriq; vrbē hāc carras ap
pellant: quia carrarum vrbs est: in arabia: in assyria vero altera: in ægypto nulla. Ibi
cæteris omnibus qui me fuerant comitati domum dimissis/cum trucimano q̄to stu=
dio possum ago: vt det operam & incumbat totis viribus: ne meus ad soldanum acces
sus differatur. nā si forte fortuna galeaceæ quæ me aduexerant negotiationibꝰ suis pe
ractis sine me reuerterentur: fore vt sero postmodū cōmoda mihi renauigatio sese offer
ret: quū neq; p̄sto sint alia tuta in illis littoribus in europā reditura nauigia: & turcarū
piratis sint maria referta. Trucimanꝰ aūt cuiꝰ est emergētia cūcta soldano referre: obse=
quii vr̄i cupidus/paucis repetitis/ad soldanū eq̃tat: illi quid petieri referat: vt q̄ primum
sibi ꝑ ociū liceat nos audire/velit meo nomīe rogat. Qui ve quales & quāti sitis/patrio af
fectu longis sermonibus aperit. Annuit dictis soldanꝰ tantorū regū oratorē visendi stu
dio incensus/vt me vbi crastina dies effulserit ad se ducat Tangaribardino iperat. Is do=
mū lætꝰ reuertitur: q̄ acta sunt enarrat. postero die qui erat nonarū februarii quartꝰ/pri=
mo mane (añ ortū nāq; solis aut cū tardiꝰ/iā exorto/soldani ex veteri cōsuetudine semꝑ
audituri ꝓdeunt in publicū) ad regiā ꝓficiscimur. Hæc est haud secꝰ super edito colle ob
longo ad latus vrbis erecta: q̄ romæ sacrū summi nr̄i pōtificis palatiū: aut ꝓpiore simu= It orator
lacro vr̄æ granatēsis alhābræ de maurorū manibꝰ cū regno siml' ereptæ per similis. Vbi ad soldanū
enī paulū ascendimus: in læuā cōuersi portæ occurrimꝰ altis ac imensis turribus munitæ:
in cuiꝰ vestibulo veluti in vr̄æ alhābræ ingressu e regione podiū extat eminēs aliq̄tisꝑ.
Ibi primū ex optimatibus quēdā/cui erat arcis eius custodia multis mameluchis circū=
stipatū sedētē inuenimus. Dextrorsū deinde nobis iter capientibꝰ longa sese via stanti=
bus vndiq; referta mameluchis ostēdit: ꝑ quos medios cū ꝓgrederemur: eius adeo bar=
baræ enutritæ multitudinis ordinē ac taciturnitatē admiratus sū. neq;. n. eorū quisq; ob
strepuit aut loco cessit vnq̄: vt nos vlterius vti in similibꝰ fit spectaculis auidioribus ocu
lis intuerentur. Ita ꝓcedentibus nullū vnq̄ sese nobis obtulit impedimentū. In eo fere
medio spacio senes circiter triginta iberbes macilentos in quibusdam foribus veluti po Quō sede
sticis sedentes cōspiciens: eunuchos esse soldanicos/vxorū eius & pellicū custodes didici. at soldanꝰ.
Soldanū tandē in impluuio grādi super tribunali/quattuor graduū/reductis sub se/nr̄a=
rū fœminarū more loco sedis pedibus sedentē iuenimus. totius. n. gentis eius mahome

thicæ mos est eo pacto sedere: ac solo veluti aialia bruta capite inclinato vesci: atq; sub dio ad se venientes audire. Soldanus tū sui trucimani & meorū nunciorū verbis: tū aliorū per eius regiones cōmercia tractantiū relatu/ꝗta sit vestra potentia: ꝗ magn9 ī vobis animus: ꝗ pollentes sitis virtute bellica edoctus: gl'iæ ac saluti suæ cōducere non mediocriter a tantis regibus oratorē ad se mitti cognouit: in ea| præserti fragilitate in qua ipse vt infra dicem9: versabatur. Propterea vt ego intra tapetes/a media versus eū impluuii parte stratos/cōtra morē suorū maiorū admitterer: ne q; ego quater ꝓstratus terram vro noie vti cæteri solent oratores oscularer: æquo aio passus est. Est.n.horū barbarorū catholici reges arrogantia tanta/vt qm̄ inuitis oibus christicolis nr̄æ religiōis initialē locū possideāt: ipsos adorare quicūq; adeant christiani/cogātur. Tangaribardino igitur(cui9 est ad soldanū oratores ducere eorūq; postulata interpretari)referēte/uro noie soldano salutē īpartior. Is gratissimū sibi fuisse nr̄um aduentū respondet: seq; suaq; oia læto vultu offert. Porrectisq; illi vris lr̄is/& per trucimanū(q optie adhuc idioma patriū callet)aptis: iterū a soldano ad me cū nouis redit oblationib9. Atq; iterū ego gratiarū actiones/vestro noie q me ita pacato aio & serena fronte suscipiat remitto(qd aliud/ꝗ mea dicta illi Tangaribardin9 referret/propt loci distātiā/ꝑcipere nō poterā. a soldano enī passus meo iudicio circiter viginti distabā(sed nimirū cum patrio adhuc amore feruens & vestri obsequii cupidus ad beneuolū nobis reddendū soldanū: alia'q eius auribus benesonabāt: meis dictis interiiciebat. Id ego q illius sermonib9 attentissimū alacriorēq; paulati fieri soldanū cōspiciebā: suspicatus sum. Tertio atq; iterū cit9 ad me reuertitur, vt bono hilariq; aio sim: vt si qua mihi intra soldanicæ dicionis terminos grata fuerint: petā a soldano reportat. Illi ego ne ista incassū gesta sint: ne ue ista vnꝗtā inusitata apud ipsos humanitas in quēq; de vestra memoria ꝓlabatur: me daturū operā polliceor. Ita'salutationib9 gratiarū ve actionib9 & pollicitis vtrinq; multiplicatis/tp̄is aliꝗtulū triuim9 nec aliud quicꝗ hoc primo conuentu peractum est. Negocia.n.in diē dn̄icū sequentem remittuntur. Soldanū interea dum tangaribardinus illum meo noie alloqretur: ego aūt otiosus quid relatur9 esset expectarē: diligenter inspexi. Is est vir natus ānos circiter qnq; & qnquaginta: patrio more barbatus: nec densa tn̄ aut oblōga nimium barba: vultu iucūdo. facie pingui suffuscula. aspectu ferox aliquātulum. oculis reductis. paruis. graui motu. statura vti a sedente colligere potui: plusꝗ mediocri. Oriūd9 aūt e scythia/ex mōtibus quos vulgo ciarchesos vocant: inde nāq; et ex ruxiæ regionibus pars maior mamelucho rū rapta per soldanica regna venū ducitur. Indumētū vero ipsius eo die ex glauco serico raso/forma cōmuni. neq;.n. varias hn̄t superiorū vestiū cōcisuras: ꝓterq; in manicis quas optimates curtas & breues ferūt: cæteri aūt vsq; ad digitorū extremū ꝓductas: est nimirū superior illorū vestis paruo discrimie ab aliis quas vestri granatēses algiubas vocāt: hispani aūt marlotas. mamelucorum talares oēs quas solo cingulo leuiter strigūt: de cætero discincti. neq;.n. illis vestes interiores corpus aliter ꝑmūt: ꝗ illa superior neq; caligis vtūtur: sed nudis pedibus/crepidas tātū; nostrorū franciscorū more gestāt. capitis aūt velamīa/valde diuersa. ꝑ ea nanq; nō modo iudæi & christicolæ soldano subditi/qui vestiū eadē genera ferūt/a populis mahometicæ legis: & a mameluchis: sed simplicium mameluchorum ab optimatibus & optimatū inter se discrimen cernitur. Mahomethæus populus velamen fert multis gyris lineis quemadmodum & iudæus & christicola insinuatum; Sed christicola glauco: iudæus croceo: mahomethæus albido coloribus discernuntur. Mameluchi qui soldanici sunt ministri pileum ferunt laneum aut cymatilem spitama altiorem: valde ponderosū durū: duob9 cōsutū colorib9: viridi ab imo a superiore nigro: cæteri aūt qui aut sunt aliorū princīpū aut soldanico tantū stipendio censiti: nec aliter ministri: galero rubro villoso cubitali. diademato quasi a lateribus plano dignoscūtur. Princīpū vero duorū ordinū inferiorum velamē lineum est: sed a velamento populi valde dispar. populus enim suum simpliciter in rotundum implicat &

Oblatiōes soldani.

Soldani descriptio.

Uelaminū varietas.

conuoluit:isti autem arte compactum & mire compressum in aliam ve formam in diadematis modum constructum ferunt. Summi ordinis ipsorum a quo soldani veluti ex nostris cardinalib⁹ sūmi pōtifices creantur capitale tegumentū dissonū est. & maxime ridiculū. Ex linea & ipm tela tenui sed rhinocerotici opus cumuli. Ex sexagīta nanq; & interdū septuaginta vlnis in circunflexiōes varias. in gyros diuersos. in cornua demū desinens cōfectū est. A sede velaminis q̄ infigitur capiti cornua sex quorū quattuor nō lōgiora spitama sed magno lacerto crassiora prodeunt. duo vero alia veluti adiacentia scopulis ꝓmōtoria de medio breuiū q̄ttuor: cubitalia fere ī cochleæ cornuū similitudinē surgunt. nec medius fidius aliunde sibi hos barbaros q̄ a vernali cochlea ea subsanatoria cornua sumpsisse arbitrari possū. Rē nāq; alteri cuiq̄ similiorē cōspexisse me nūq̄ puto. Idē habebat soldanus eo publici spectaculi die cornutū capitis tegumentū. Neq; enī postq̄ supmū gradū ascendit: dissonū ab optimatū ornatu de quorū ordine creatus est habitū sumit. Cur tanti pōderis tāti ve īpedimēti strue sibi iniiceret: qua īplicitū vertere vix caput īmoto corpore valēt: a tāgaribardino prius sciscitat⁹ fuerā. Is duas mihi rationes adduxit: ne scilicet leuiter caput mouēdo a virili grauitate fœdo aut stulto gestu aliq̄ discedere possint. ne ue illi oneri assueti galeā postmodū q̄n bellū ingruat ferre fastidiant. His ita actis & cōsideratis a soldano dimittor. a quo quū domū redditurus iā terga vertere: id spacii quod a soldani cōspectu ad primū arcis ingressū iacet: vtriq; stātib⁹ mameluchis circūuallatū vt passib⁹ metirentur nec min⁹ vt astantiū mameluchorū copiā dinumeraret his qui me sequebātur: iussi. Mameluchorū numerū circiter quattuor millium affuisse passuū autē circiter octigentorum spacium ntercessisse cōpi. neutrum tn̄ examussī quisq̄ circunspiciendi studio dinumerauit. Quū āt a soldano duas iā custodias regredientes trāsegissem⁹: quorumdā hoīm diuerso aliquātisp habitu ab ægyptiis cuneo efficimur obuii: qui postq̄ in me toruis oculis. rugosa frōte. furibundo supcilio. rabida maledicta submurmurādo detorserūt: trugimano q̄dā arabico idiomate mauritano sublocuti sunt. Quibus trugiman⁹ parump minitās vt taceret innuisse vis⁹ est. Inter eūdū q nā essent quid ue q̄ritaret: q̄ sollíciti: & cur ita angerentur mihi tāgaribardin⁹ aperuit. Oratores eē illos numidas & mauritanos de quib⁹ in calce libri secundi mentionē fecimus: significauit. Qui q̄m nō modo in me cæteros ue christicolas soldanū nō sæuisse sensissent: uerūetiā honorifice ab eo fuisse susceptū didicissent: aīo cruciabātur. & mētis turbulentiā pallore uultus oñdebāt. Hi pmanēt in foribus mœsti: nos domū reuertimur. Interea loci dū negociis ptractandis assignatus mihi dies aduētet: ne tempus ullū frustra mihi de manib⁹ vt vulgo dicitur euadat: de regionis natura. de icolarū morib⁹. de seruorū īperio cæteris ve rebus q̄ memoratu mihi digna visa sunt: ꝓ tpe scrutat⁹ sū. Quare neq; absonū mihi videbitur si eorū q̄ collegeri plæraq; breuib⁹ enarrauero. Pro uincia est ægyptus: satis āple lateq; a chosmographis & historicis depicta. Vrbem autē ꝓuinciæ nr̄a tēpestate caput cayrū incolæ appelāt. Hæc est in asia trās nilū alexādria vero citra. ꝓpterea in africa. Nil⁹. n. serenissimi pricipes Asiā dirimit ab africa. Vrbs ea primaria poplosissima: īgēs: de cætero ꝓuīcia ciuitatib⁹ aut oppidis īfreq̄ues. Quū sit pter eas q̄ inundāti æstate nilo partes irrigantur arenosa: arabū ve cōtinuis incursionibus infestata. Præcipue tn̄ ob seruorū sæuā tyrannidē opressa. de quorū initio moribusq; priusq̄ ad alia progrediar: pauca ptingā. Vnde ad seruorū man⁹ tā magnæ molis īperium venerit: qui ægypto. syriæ. arabiæ vtriq; ac idumeæ vniuersæ dn̄antur varia referūt. certā vero historiā minime se habere dicūt. ægyptias fœminas in maritos deficientib⁹ liberis ad īperii gubernaculū sibi tūc seruos suffecisse: q̄do ꝓceres oēs iudaicū populū moyse duce fugientē insequētes cū suo pharaone mare rubrū absorbuisset: plæriq; autumant. neq; id publice recitare hæsitāt. sed lōge ābages. ægyptios alii sua spōte: vt se accepti a ioseph iacobita beneficii q pharaonis seru⁹ ægyptū vniuersā fame pibundā vaticinio libe

De seruoꝝ imperio.

Descriptio Ægypti.

rasset gratos ostenderent: ad seruos īperiū detulisse ꝑdicāt: sed priore fabula meo iudicio fabulosius. Qui vero ꝑsentium ratione moti de ignotis iudiciū faciunt: verisimilius rē disserūt. Seruos quodā sūptis ī dños armis īperiū sibi ꝑntis cuiusdā exēpli argumēto e docti occupasse cōiectātur. Caytbeo nāq; soldano viuēte qui fœlicissimo ductu tres & triginta annos sceptro potitus est: mameluchorū seruos æthiope quodā duce trans nilum a dñis armatos secessisse: multorū memoria ꝓdebatur. Est.n. subseruorū ingēs multitudo: quū nullus sit mameluchus q domi nō habeat duos aut plures ꝓ cuiusq; gradu ministerio addictos indos: aut æthiopes famulos ꝑcio emptos. Horū defectioni magno exercitu cōparato caytbeius ipe occurrit seruilemq; īpetū armis oppssit. aliter .n. de ipo et mameluchis oibus actū ea tempestate fuisset. Prudētiores igitur intereptis quodā dñis īperiū seruos vsurpasse ꝓ certo hñt: quū nullus fuerit vnq̄ hoc caytbeio potentior: aut siq; fuerint sub eius īperio cōtra dños insurgere. Quæ vero ex variis ego autoribus collegeri altius aliq̄to rē trahēdo non inutilia dictu vr̄a maiestas accipiat. Ab anno septingentesimo quarto a salute nostra & christi natali: ægyptii de mahometico genere regem vt se a græcorū seruitute liberarēt: sibi crearūt: qui caliphus appellabatur. Ab huius caliphi noīe reliqui oēs ægypti reges caliphi sunt appellati ad annū vsq; tertiū & quinq̄gesimū supra millesimū. Tūc nāq; almerico xp̄iano hierosolymorū rege caliphū bello vrgente sultani syriæ regis auxiliū caliphus implorat. Mittitur a sultano syriæ sarraco dux militiæ. Calipho succurrit. Almericū & xp̄ianos pellit. Ast calipho in vincula coniecto regnū sarraco vsurpat: seq; iubet sultanū a sui principis noīe nō regē vocari: En soldanorum initiū anno ab hinc nono & quadragesimo supra q̄dringētesimū. est nāq; hic annus quo ego hæc ex itinere scribo secūdus & quigentesimus supra millesimū. Nō multos post annos sultanatus hic ægyptius ad melechsalam p successū venit. Is melechsalam a tartaris p mercatores magnū seruorū nūerū q comani dicebātur: in antiochiæ finibus bello victorū coemit. Ita seruos melechsalā instituit: ut eorū opera liberis abiectis bello & pace & in ꝓuinciis gubernādis & ptractādis armis uteretur. Melechsalam dñm serui trucidāt. De se ipis tuquemeniū sultanū creant & regno insidēt serui. Ita in seruorū seruitutē ad hæc vsq; tempora redacta est ægyptus. Ex horū collegio bōdocadar sultanus āno octauo & sexagesimo supra millesimū ducent. a xp̄ianis vniuersā syriā & palestinā abstulit ꝑter ptolomaidē: quā deinde melecastraphus sultanus post annū tertium & vigesimū a bōdocadar victoria xp̄ianis ademit: sancto tñ sepulchro oēs barbari pepercerūt. Ad caytbeiū a quo digressi sumus iā reuertamur. Hic est ille soldanus cuius auspiciis turcarū copias ingētes parua mameluchorū manu sæpius effusas audiuimus. Nec eorū disciplina militari ꝑcognita: sum quidē admiratus. Nā vbi primū e mōtibus vt plurimū scythicis venū allati sunt: ī quibus inediæ & frigoribus assueti pene nudi obdurueūt: in domos suas hi barbari principes rudes illos ēptos adducūt: die noctuq; nulla in re alia tp̄s vllū terere q̄ in ptractādis armis ipos patiūtur. Ad quos erudiendos quilibet optimatū: ꝓ cuiusq; opibus stipendio cōductos domi magistros gladiatores habet. quibus nuper ēptis veluti sessoribus equi domādi obsignātur. Ex quorū ferula si in strenuos euadunt milites: in mameluchos censentur: alias famulantur semp. Mameluchorū ordo equestris est cū stipendio militari pinguissimo. cuilibet .n. ipsorū pecuniarius census p singulas lunas: a luna nāq; mēses cōputant: drachmarū auri sex & quadrātis ꝑbetur. alimoniæ vero quotidiana mameluchi portio tatū est ordei quātū duobus equis sufficiat alēdis. carniū autē libræ eorū more tres ī singulos diuidūtur: rotulū ipi librā vocāt. ea ē nr̄arū vnciarū duæ de viginti: panis vero ea datur portio q̄ ipi & tribus ministris superat. Vnde quū nulla sit his alia ꝑterq̄ de armorū exercitatione cura: sintq; viribus pollentes & laboribus sēper cū egestate a suæ gentis natura enutriti: nec apud dominos lectis ꝓcumbant: imo & duro solo steria tantum supposita vl' tapetulo aliquo veteri cōstrato quiescāt: mirari desino potuisse tales viros nūerosiores hostiū turbas aliq̄n ꝓfligare.

Ratio de initio iperii verisimilior.

Quo anno scribit autor.

Mameluchis stipes

Hic sermo serenissimi principes de veteribus est mameluchis. Iuniores nanq̃ sunt nu=
mero pauciores: neq̃ illa quam nunc recitauimus militari disciplina instructi vigent: ve
teres enim exortis post caytbeium inter principes hos factionibus mutuis gladiis cōsum
pti sunt. Recentiores vero ex eorum scholis quas vocant tabachas non maturi armis: vt
mameluchorum numerus aliquis impleatur: educuntur. Horum tamen opera qualescū
q̃ sint ad regnorum regimen & præsidiuꝫ soldanus vtitur. Nec alterius modi cuiq̃ sum
ma rerum creditur. Mameluchi ex christianis deliguntur. Hi mahometæ sectam abnega
to christo diuitiarum & imperii cupiditate pellecti amplectuntur. ex alia gente vlla cen=
sent neminem. A iudæis nanq̃ fieri quēq̃ mameluchum vetant: quoniam dolosos esse &
capiendis armis minime aptos iudæos putant. Ex mahometicæ quoq̃ legis viro aut fœ=
mina genitos in mameluchos conscribere præ timore recusant: atq̃ id apud ipsos suis de
cretis & consuetudine tantum inualuit: vt neq̃ proprios filios quoniam ab ipsis postq̃
mahometici effecti aut ex mahometica muliere orti sunt: armis ĩstruere uel ad honores
& magistratus euocare liceat. fas est tamen pecunias. domos. supellectilia quæq̃ aut præ
dia natis legare. Ex mameluchis proceres: ex proceribus Soldani creantur. Quare quo
nam pacto a christianis hoc genus hominum originem trahat: quanta ve cum nostræ re
ligionis ignominia: opprobrio & dedecore hi barbari dominentur: catholici principes
iā colligere potestis. Expergescimini aliquando: & rē christianam capessite: non deerit si
bi christus. Gens autem ipsa incolarum est imbellis: effœminata. inermis. discincta. mol
lis. timida. mechanicis tantum artibus aut mercaturæ intenta. vitam silentio præterit in
gloriam: nec aliis legibus a mameluchis gubernata q̃ absoluto iudicio. est præterea ma=
meluchi cuiusuis tanta in incolas vniuersos potestas: ut claua lignea quam manu gestat
semper quēcunq̃ incolam obuium ferire pro libito uel leuissima occasione sumpta li=
ceat: ꝙ scilicet ipsum transeuntem tetigerit: aut uenienti non assurrexerit: vel minus ho
norifice salutauerit: aut non citus loco cesserit: interdum etiam nullam nactus causaꝫ dū
aut tumulentus aut insanus uel alias iratus incedens per vrbem mameluchus occurrit i=
colæ: ipsum quotquot ictibus libet percutit: nec musitare miser audet: neq̃ in eius auxili=
um vel labium mouere quisq̃ intentat: q̃uis pater filium aut filius patrem a mamelu=
cho cedi conspiciat: æquo tamen uultu patiatur necesse est. Nam perimere incolam in au
xilium alterius ut ipsum de percutientis manu eruat accurrentem: uel percussum: clauaꝫ
ne feriat ulterius manu aprehendentem mamelucho impune fas est. Multos quippe ni=
si caput illis voluminibus implicitum de quibus mentionem fecimus ferrent incolæ ma
meluchi passim occiderent: cum neq̃ se defendere cuiq̃ liceat: neq̃ in mameluchis vlla
interdum pietas vigeat. Incolæ cuiq̃ arma vlla uel gladiolum quidem acuta cuspide uel
recta apud se habere equo uel ambulare uetitum est. Redituum autem præter ordinaria
vectigalia lex est principum voluntas. exigunt. expilant. extorquent. & ad ossa vsq̃ ex=
coriant. Propterea & si animus ad uindicandum se in libertatem a tam impia seruitute a=
desset: uires tamen deficerent: cuꝫ pecuniæ quæ sunt nerui belli illis desint: exercitiq̃ mi
nime sint armis. Fœminas utraq̃ gēs quotquotlibet si alendi facultas inest: assummit si=
bi. Voluptatibus omnifariam dediti futurorū omni cura post habita uiuunt: suoq̃ ma=
hometæ se magis gratum facere tunc arbitrantur: quādo ardentiūs delectationibus incū=
bunt. A uino tamen abstinere mahometica illis lege præceptum est: sed mameluchi duꝫ
uinum assequūtur: multo auidius q̃ nos illud bibunt. fœminæ per uias brachatæ viri nu
dis usq̃ ad genua cruribus ambulant. uestes tamen viri fere talares induunt: mulieres aūt Incolarūꝫ seruitus
surarū tenus tantū: sed fœminæ caligatæ. Insanos. deliros. lymphaticos ve homines san
ctos eē ac diuino spiritu afflatos arbitrātur & colunt. Iudicate igitur serenissimi reges q̃
infausto sidere regiones hæ gubernentur: in quibus serui dominantur: liberi seruiūt: gra
ues opprimūtur: stulti extollūtur: ubi nulla fides: nullū ius: nlla pietas: misericordia rara

auaricia immenſa.in domibus ſumma ob multas vxores diſcordia:foris ingens inter ſe
odium. Viget enim inter ipſos principes ob diuerſas poſt caytbei mortem factiones ex-
ortas incredibilis inimicicia:nec in re vlla magis inuigilant:vel ingenia atterunt:quam
alter præcipitio ac ruinæ alterius. Quare vnde hæc tam diuerſa in vna gente ſtudia ema
narint:vnde ſibi hæc adeo rabida ſimultas initium ſumpſerit: opereprecium erit aperi-
re:ſed aliquanto altius vt res ipſa planius intelligatur:repetendum eſt. Anno a nomine
chriſti quinto & ſexageſimo ſupra quadringenteſimum ac milleſimum: ab eorum vero
ſeductore mahomete octingenteſimo ſexageſimo ſecundo vel circiter.(ad vnguem enĩ
colligere id nequiuimus:quoniam diuerſo a nobis ordine computant annos. Imperato
Caytbeius ſoldanus — rem ſibi caytbeium virum ſcytham hi ſerui ꝙ antiquior:ꝙ ve & magiſtratu ſummo & au
ctoritate polleret:elegerunt. Hic fuit ingenio & virtute bellica præclarus:tenuitꝙ impe
rium annos tres & triginta. Quapropter ea diuturnitas imperii mameluchos fidos illi
effecit:ꝙ ipſos ſua pecunia fere omnes coemerit:ſuoꝙ pane nutrierit: veteribus vel æta
te vel bello aut variis morbis maiori ex parte conſumptis. Inter hos vna diſciplina.vno
pane ſub eodẽ domino educatos:duo de lautioribus ac opulentioribus prĩcipibus quo
Campſoi & acbardini principũ ſimultas — rum alter Acbardinus:campſous campſomia alter nuncupabatur:inimicicias inter ſe ca
pitales etiam caytbeio viuente exercebant. Quum enim ambo ſcythæ eſſent: amboꝙ a
paruulis de ciarcheſis vulgo montibus rapti:eodemꝙ pago oriundi dicerentur:campſo
us Acbardinum ruſticitatis arguebat:præ inuidia ꝙ faciliores Acbardino Soldanus adi
tus ad ſe præſtaret:ꝙ ue potentiores ꝗ̄ ipſe magiſtratus aſſequeretur acbardinus: ani-
mo Campſous cruciabatur. Ita vt fit inter omnes ventoſos ambitionis afflatus affectan
tes perniciem alter alteri ſemper machinabantur & aſtruebant. Quapropter cum graui
ter iam ægrotante caytbeio inclinatos ad erigendum aduerſarium ſuum ad imperium
ob maiores pecuniarum & magiſtratuũ copias mameluchos campſous campſomia ſen
tiret:caytbeium adhuc integro ſenſu laborantem mœſto vultu & obortis lachrymis cũ
dictis adit huiuſcemodi. Imperator optime tanta fuit erga nos omnes tua ſemper huma
nitas & clæmentia:ꝙ niſi maiorem tui hominem exuentis:ꝗ̄ apud nos uiuentis rationẽ
haberemus:ingratiſſimos nos omnium ſeruorũ erga optime de ſe merentes dominos
& ſummorum beneficiorum nefario immemores fateri cogeremur. Hunc enim ꝗ̄uis
nobilem paupertate tamen ſummerſum. Illum e ſiluis:alium e pecudũ cuſtodia ab hor
rendis ſcythiæ frigoribus & vrgenti fame ac demum ex miſerrimis magalibus ad ſũ-
mas diuitias ad præclara palatia & altos rerum cardines euexiſti. Conſtituimus
Orõ campſoi — igitur imperator maxime ne ingratitudinis deteſtabile nomen ſubeamus: filium tuum
mahometem:quem uti tui deficientis ſimulacrum ueneraremur:in imperatorem nobis
eligere:bonorumꝙ omnium hanc ſcito firmam eſſe ſententiam. Caytbeius autem lon-
ga rerum experientia ſapiens Campſoi mentẽ apte cognoſcens:qui non ſui filii cauſa:ſꝫ
ne impium ad inimicum acbardinum perueniret:talia moliretur: Campſoum a ꝓpoſi-
to diuertere conatus eſt. Senſit enĩ id potius filio ꝑniciẽ ꝗ̄ fœlicitatẽ pariturum:horta-
tuſꝙ eſt toto ingenio Campſoum ut imꝑatoris electionẽ ordine ſuo ueteri ꝓ inſtitutis ma
iorum ꝓcedere pateretur. Se uno animo ipſos filiorum loco habere quos ita fidos ſem-
per cognouerit:quos ue ſuo pane a teneris educauerit. Paucis repetitis Campſous diſce-
dit. Caytbeius aũt non longo poſt animã exhalauit. Campſous uero campſomia q̃ apđ
caytbeium egerit enarrans:caytbeiũꝙ ſibi ut filiũ eligerent dixiſſe ementiens: de ma-
meluchis quoſcunꝙ põt ſubornat.mahometem mameluchis auxiliantibus in caſtellum
ubi regia eſt:locat. Imꝑatorẽ creat.is eſt eo tempore adoleſcens annos nondum natus
ſexdecĩ. A ſummo eorũ pontifice mãmetes cõfirmatur.habẽt.n.& ipi ſũmũ põtificẽ: ad
quẽ huius impii machina ſi ægyptii hoĩes eſſent ꝑtineret. Ius ſuum vt cæteri cõſueuere:
mãmete cairi regiam tenẽti triũ milliũ auri drachmarũ ꝑcio põtifex vẽdit.is califfus dr-

E tribunali ſoldano ſtāti pedibus vitæ neciſq; liberā poteſtatē p̄ſtat. Ipſe deſcendit. ſeip=
ſum ſpoliat. Soldanū imperaturā induit: Abit priuat⁹ ꝑmanet in impio mām̄etes. Qui
petulās & īprudens tanta ve mole īplicat⁹ laſciuire: ſanguine gaudere: pecunias optima
tū ſitire: necē illis moliri cœpit. occaſionē nact⁹ quoſdā obtrūcat. cæteris oībus ficto ge=
nerali cōuiuio inſidias parat. matri cōſiliū aperit. Ea fratrē ſuū: qui cābſo ciarcheſus no
mine de optimatib⁹ & ipſe vnus erat iugulādus monet: ne eo die q̄ꝑuis īuitatus accedat. Mores noui ſoldani.
eius nepotis filii ſui mentē detegit. Cambſous ciarcheſius nepoti irat⁹ qui talia machina
retur: optimates cōuocat. Imminēs periculum enarrat. ſibi conſulant edicit. Optimates
vbi adoleſcentis animū quo tēdat intelligunt: cābſoo ciarcheſio magna ob propalatū fa
cinus pollicētur. rē diſſimulāt. Acbardiu⁹ īterea & cāpſous cāpſomia potentiſſimi duo
primates alter pecuniarū amplitudine: beniuolētia fretus amicorū alter ſeſe inuicē dua=
bus pugnis apto marte & collatis ſignis ita ꝓſternunt: vt vitæ tædio confectus acbardin⁹
mortē obierit: Campſous autē cāpſomia domo. bonis. patria. extorris lateat īcertum an
viuat. ab his duobus diuerſa inter ip̄os ſtudia diuerſæq; factiones q̄ nunc eos exagitant:
exortæ ſunt. Indeq; eſt vt intra ſextū a caytbeio annum quinquies iam ſoldanicam ſedē
euacuarint: & ſeſe inuicem mameluchi veterani ſuis quiq; partibus fauentes telis cō ſum
pſerint. Ad iam ꝑturbatos optimates redeamus. per tomūbeium quendam armorū du
cem inferioris inter principes ordinis cui etiam mām̄etes necem fuerat minitatus: inſi=
dias mām̄ete parant. Mām̄etem ſimul & duos eius amitinos quorū conſilio regebatur:
ſtructo intra tentoria caſtrenſia conuiuio in agro iuxta viam qua facturum mām̄etē iter
ad quædam laſciua pulpamenta didicerat: inuitatum obtruncat ex inſperato tomūbei⁹.
Hic fuit infœlicis adoleſcētis exitus triennio nōdum pacto a p̄re dum moreretur p̄uiſus.
Principes vero tum vt amicorum mām̄etis aīos mitigarent: tum etiā ut accepti a cāpſoo
ciarcheſio beneficii ſe gratos oſtenderēt: campſoum ciarcheſium eius auunculum tomū
beio nepotis interfectore tractāte coronant. Tomūbeius ī proditionis mercedē emirche
bir creatur. Is eſt magriſtratus prim⁹ poſt ſoldanum. exercitib⁹ nāq; preeſt. Rebus ſic ſtā
tibus: zāballat⁹ qui Damaſco ſyriæq; p̄erat: creationi nō aſſentitur: arma cōtra ſoldanū
parat. eſt em̄ eius gubernatiōis magna potētia. Tomūbeius ſeſe debellaturū zāballatum
offert. Soldan⁹ Tomūbei ꝓditoris verſutiā noſcēs q̄ꝑuis timeret: diſſimulat tn̄: vtq; fide=
liter ac fortiter ſe gerat cōtra hoſtē: remq; pagat prudēter hortatur. ſuadet. rogat. multa
pollicetur. ſed in caſſum oīa. colligit exercitū tomūbeius. in zamballatū mouet. in ſyriā
ꝓficiſcitur. cōuenit zāballatū. nouā ꝓditionē aſtruit. colloquūtur. fœdus ineūt. cairū veni
unt. cāpſoo chiarcheſio regnū abripiunt. prehendunt Alexandriā intra munitā arcē cu
ſtodiis fidis traditur. Imperauit hic mēſes tm̄ vigiti. zāballatū ſceptro p̄ficiunt. Nemini
parcere zāballat⁹ cœpit. optimatū quoſdā diuerſarū partiū ſtrāgulat. alios ī exiliū mittit.
plæriſq; ꝑniciē machinatur. venetos. genuēſes. cæteroſq; mercatores ī ſoldanicis regnis
cōmercia tractantes expilat. in carcerē & catenas trudit. tormētis vt ab eis pecuniā extor
q̄at: affligit. nullū deniq; ſæuiciæ gen⁹ p̄termittit. In odium ꝓpterea pricipū & mamelu=
chorū oīm incidit. Quaꝓpter eodē tomumbeio cuius ductu emerſerat moliēte ꝓceres a
zāballato deficiunt. intra caſtellum regiā domum illum obſident. In diē nonum capitur.
alexandriam & ipſe victus vt fraus fraude puniatur cuſtodiendus mittitur. in ipſo carce=
re poſt tertium vix menſem vita ſtrangulatur. Imperauit hic menſes non integros no=
uem. regia in Tomūbei poteſtatem venit. ſedem capit. coronatur. Tomumbeius cū pri
mum ſceptro potitus eſt: non modo in diuerſæ factionis ꝓceres & mameluchos quorum
arma vereretur: ſed etiam in populum crudelitate media ſeſe impaturū exiſtimans ſæui
re cœpit. nouas exactiones excogitat: ſed p̄ter cæteras vnam immoderatam promulgat.
taxari domos oīs tam incolarum q̄ꝑ ꝓcerum & mameluchorum imꝑauit. ꝑ cuiuſq; do=
mus valore locationē exegit ſemeſtrē: qua exacta iterum ꝑſolui aliam voluit grauiorē.
quanto enim q̄libet domus huic rei p̄poſitorum arbitrio decē menſium tp̄e locari ſi lo=

canda foret cōpeteret:tm̄ extorſit. Audite aliud intolerādum. Hic tam ſuæ legis hoīm ꝙ
chriſticolarū & iudæorū quoſcūqꝫ diuites fama eſſe didiciſſet:de medio tollere quæſitis
Tomūbei occaſionib9:nitebatur.cūqꝫ ꝓſcriptorum domos integras aliquādo deprædaretur:ſupel
crudelitas. lectilia bonaqꝫ omnia quæ de miſerorū theſauris rapiebat:ad mercatores & ciues diuidē
da mittebat cū mandato:vt illa duplo coemerēt.quod ſi primo edicto recuſaſſent:nō mi
norē ī eos ſæuiciā exercebat:ꝙ ſi in crimen læſæ maieſtatis incidiſſent. Conſilium igitur
ꝓceres oēs inierunt. Arma capiūt.caſtellum ſepiunt.tomūbeiuꝫ obſident. qui die ſepti
mo de victoria ob ſcelerum conſcientiā deſperans per cuniculos e caſtello deſcendit.ītra
vrbē aufugit.dies latitat quadragīta. ꝓdit us tādē a ſuiſmet affeclis a zāballati familiari
bus quē ſtrangulari iuſſerat:trucidatur. Ita octauo nondū menſe peracto generalis per-
nicies gladiis inimicorū confoditur. Conueniunt ꝓceres vt imperatorē deligant: omni
umqꝫ ſuffragiis ſtat Cambſoum gaurū:qui tunc deudarius id eſt curiæ prætor erat impe
ratorē creare:tum quoniā tomūbeio deuinctus erat intima neceſſitudine: vt tomūbeiæ
factionis ꝑturbatos animos pacarent:tū ꝙ is neqꝫ vafer vir eſſet:neqꝫ potentia pecunia-
rum pollens.quare deiecturos ſe illū facile poſt ſedatos tomūbeianorū furores arbitrabā
tur. Cambſoum igitur gaurū adeunt.ſceptrū offerunt.renuit gaurus.vt ſe coronari pati
atur:hortantur. Inclamitando iterum recuſat. Inſtant hi. abiicit ille. Se nullo pacto idem
onus ſubiturū:nolleqꝫ ſe huic tanto periculo addicere frendens prædicat. Imperitū.im
potentē.ineptū ſe huic tantæ machinæ regendæ fatetur. ex aduerſo illū ſtimulant:&quo
acrius ſumere prouinciā abnegabat:eo auidius illi vt prouinciā ſumeret:perſuadere co-
nabantur. Id cū aſſequi ab eo minime poſſent:penſilem illū & illata vi in caſtellū portāt.
In ſolium locant regiū.pontificē qui eū ſceptro coronaqꝫ muniat adducunt. Is iterū aſt9
& ſimultates collegarum ac perfidiā noſcens nihil ſibi minus ꝙ quod aliis acciderat ꝑti-
meſcens:conqueritur cogi ſe qui minime diues ſit ad imperiū capeſſendum: cū naſfacá
ideſt donatiuum mameluchorū minime potis ſit perſoluere. Vetus eſt enim apud ipſos
conſuetudo:vt quicunqꝫ aſſumuntur in regni habenas:ſingulis mameluchis drachmas
auri centū in ſtrenas:ꝓceribus vero pro cuiuſqꝫ gradu diuerſa millia impartiatur. qđ do-
natiuum ipſi uocant naſfacá vltima acuta. Nec ꝓditionis nota illi mameluchi aut optima
tes taxantur:qui contra eū ſoldanū arma cœperint:a quo pecuniarū hanc ſummā nō ha
buerint.quæ nūmorum copia excedit.interdū decies centena millia drachmarū auri ſol
danos cogit plærūqꝫ eas extorſiones exercere. Ad hoc proceres ſuo mameluchorūqꝫ pri
uatorum nomine Gauro reſpondēt:bono animo ſit.octo ſe menſes donec ex regnoruꝫ
prouentibus pecuniā colligat expectaturos ſuuꝫ quiſqꝫ naſfacā pollicentur. Sedet igitur
ꝙuis inuitus campſo Gaurus:iſqꝫ eſt quem veſtro catholico nomine legatus adiui: ſed ī
regno ſecurior cæteris ꝙ iiſdem artibus ſibi nō parauerit imperium:ꝙ ve ipſis benigni
tate p̄cellat. Aſt vti ſolet in reliquis inter mortales fortuna vices noſtras cōmutauit:quā-
do paratiſſimas habiturum mihi ſoldani aures arbitrabar:tunc a primo propoſito lōge
alienum comperi. Multa enim tum in caput meum:tum in veſtram famam oratores afri
cos in foribus ſoldanicis mœſtos expectare noſtrum euentum ſupra memorauimus:cū
populo & optimatibus moliti fuerant:adeoqꝫ illos ſuo & granatenſium ac iudæorum ex
Rephēſio pulſorū nomine ſubornauerant:vt primarii ſoldanicæ parti inhærentes eū turbati adie
ꝓcerū ad rint:illiqꝫ ruinā īminere p̄nunciant:quia publicis vocibus ſoldanū qui regū ſuæ legis ho
ſoldanum. ſtiū oratorē honorifice tractauerit xp̄icolā eſſe:ipſiqꝫ maurorū ꝑniciē placere ꝑ urbē po
pulus vniuerſus ꝓclamat.ſibi ſuiſqꝫ conſulat hortantur.maximū eſſe iā inter mamelu-
chos diuerſarū partiū p̄cipue murmur exortū: qui vt recens capiāt naſfacá rerū nouarū
ſtudioſiſſimi ſunt:mutariqꝫ ſoldanū quoto mēſe exoptāt:nec vehemētiorē aliā emerge-
re poſſe occaſionē:q̄ prōpti9 mameluchi ad arma capiēda ſi ſeductor priceps oboriatur
induci queant:ꝙ tutandæ mahometicæ legis vt populo gratum faciant. Soldanus his at
qꝫ aliis plurib9 a ſuis ꝓceribus auditis timens ne ipſe quoqꝫ p̄ceps deiiciatur:ꝙuis iuitus

trugimanum accersit.quæ proceres retulissent enarrat.vt me noctu educat ne qua popu
li seditio cooriatur:imperat. Veniam a me petat:edicit.non posse sine suo suorumq; dis
crimine me hactenus admittere:dolens aperit.Proceres trugimano quod mihi fauere vide
batur: coram soldano mortem minitantur:tyrannos vos esse ac violentos & fidefra
gos reges:intra quorum dicionem sit trugimanus oriundus iactatis manibus & fronte
rugosa despumant:litterasq; tutelares vestris catholicis nominibus ac sigillis insignitas
ab eis quos ob nefanda scelera eiecistis:allatas plures ostendunt.Trugimanus igitur sol
dani dicto perturbatus &procerum minis perterritus:ad me saturno die pridie nonas fe
bruarii iam declinante reuertitur.Quæ gesta sint enarrat.vt me ad discessum accingam
soldani nomine iubet.tutelares maurorum litteras ostendit.Ego autem ī trugimani pal
lentis faciem protentis oculis parumper hæsitans:ex intestinis vt aiunt cor fabricans frē
dere ac iactare dexteram ira concitus ad soldanum & suos proceres uerba iacere ignomi
niosa cœpi. Barbaros esse qui primis delationibus moueantur proclamo.potentiam eo
rum esse fere nullam.vestram vero immensam.posse illis quidquid emergat nocere: vo
bis autem neq; robur adamantinum ostendo.ipsos esse numero paucos & hac tempesta
te imbelles:vestros incolas innumeros & bello aptos omnes aperio .argumentum am
plitudinis vestræ a Cantabris quos bizcainos & laletanis quos catalanos nuncupatis: ca
piant.qui cum sint vestrorum regnorum populi quidam minutissimi ab omni hominū
memoria illorum semper littora incursionibus piraticis infestarunt. Mulieres etiam in
terdum nostrates maurorum acies profligasse compertum est.Eant igitur eant tu9 hic
soldanus & sui proceres nos armis adoriantur:& ulcisci si qua sit per meos reges illata
mauris iniuria aggrediantur:mediusfidius tangaribardine arbitror:hac nostra tempe
state qua per reginæ nostræ dotem & regis hereditarium patrimonium hispania est vlte
rior citeriori adiuncta:nullam esse humanam potentiam quæ nobis damnum ullum in
ferre potis sit. quod vero nos qui in ultimis occidentis oris sedem regiam habemus:magna
complecti possimus:colligere hinc potestis.a gadibus & extremis terræ oris ad vsq; ve
strorum littorum prospectum imperium nostrum protenditur.Balearium enim Sardi
niæ.Ebusi.Siciliæq; & aliarum plurium insularum catholici reges mei domini sunt: &
quod maius est:ea neapolitani regni pars quæ adriatico mari adiacens orientem spectat:
in eorum potestatem nuper venit. Quæ igitur est hæc inscitia uestra?quæ cæcitas tuos
istos barbaros obtūdit?. Vt regū tantorū oratorē se abiicere posse qui aliqn̄ pœnas luāt:
existimēt. Adito igr̄ iterū soldanū:meoq; noīe illi hæc apito:fore vt nō multo post meū
reditū q̄ longas man9 habeam9:q̄ ve potētes ad oēm a nobis iiuriā ꝓpulsandā sim9: in
telligat.Si vero meis dictis auscultauerit:luce clari9 illi ostēdā meū aduētū salutē ipiiq; fir
mitatē ei ꝓstiturū. De his aūt q̄ illi ꝑ eliminatos a uobis ob eorū spurciciā sabbatios mau
rosq; rebelles granatēses ad lauacrū baptismi ꝑ clemētiā admissos aurib9 admisere:q̄uis
eorū q̄ fecim9 rōnē nemini reddere cogamur:neq; potis q̄sq̄ sit a nobis eā exigere: plæ
na tn̄ mēsura satisfaciā:& multa qb9 principū suorū aīos sedare ac sibi ꝓniores reddere
facile poterit: ipi me dictur ū polliceor.quare puicaciā depōat:ac ut benignas mihi aures
in parua hoīm freq̄ntia ꝓstet: si illū amas suadeto. Postq̄ aūt q̄ dixerim9 itellexerit: liberū
ei q̄cūq; cōstituerit :ipare nō min9 q̄ nūc erit. Tāgaribardin9 meis dictis diligēter aīo re
cōditis respirās aliq̄tulū a cōcepto mœrore: pauca de hic mecū repetēs ad soldanū inter
eundū reputās quib9 modis nr̄a referēs illū nouo iduat ꝓposito ꝓficiscitur. Astu suo: est
eīn sagacissim9 & lōga rerū experiētia prudēs: soldanū pacat.timorē soluit.spē ꝓstat. vt
ꝑ regiæ posticū ad eū sol9 igrediar: cōtra morē maiorū opā dat. Audit9 fuit.n.null9 vnq̄
orator ab eis p9 hoīm mēoriā secreto.statuto dn̄ico die sole nōdū exorto admittor. Cœptū
ē agi de regni granatēsis debellatu.de iudæis eiectis.de mauris opp̄ssis mltasq; de mutata
religiōe mlto plura ꝑposuit.postq̄ soldan9 cōticuit: hui9cemodi ego sermonē exors9 sū.
Serenissime oīū ipator mahometæorū q̄relas minasq; igentes q̄s iterps hic tu9 nudi9 ter

Laudat mi rifice res hispanas

minatur

tiꝰad me detuli:q̄sq̄ tu p̄ns edicis:diligēter mēoria suscepi.Quare si mihi ut q̄ sētiā r̄nde re possi:venia p̄stabitur:tibi & oratorio muneri meo late satisfactū iri scio.Aures se mihi daturū faciles pollicetur.quæcunq̄ in mentē venerint:loquendi venia impenditur.tunc sic edissero.Granatā multasq̄ illius regni munitas urbes catholicos reges meos tuæ legis cultoribꝰ ademisse.uictis fidē nō seruasse.p ui ad xp̄3 multa maurorū millia coegisse cōq reris:de hic te daturū operā ut ipsos facti pœniteat:minatꝰ es.Hoc primū magne ip̄ator ut ordine utar præpostero habeto.Catholicos regem & reginā hispaniarum qui me miserunt:ut quædā hierosolymorum incolarū nomine a te impetrarē:nō vt tibi de factis eorum rationē redderē:eē ita potētes scito:ut nullas humanas uires aut arma uereantur:p pterea superuacaneū est existimare minas posse quicq̄ p̄ficere.In caput.n.cuiusq̄ nos ip̄etere volentis eius audacia recudetur.Est em̄ illorū imperii amplitudo ingens adeo ut ab oceano qua sol decidit:ad vsq̄ sinum adriaticu3 qua latus italiæ tua littora prospectat: per herculeū fretum tractu perpetuo cum sicilia & Calabria quæ magna græcia quondā appellabatur:& appulia parandis bellis aptissimis cuncta his subiaceant:q̄ innumeras possint armatorū copias quandocunq̄ opus esset comparare:q̄ strenuus sit quicūq̄ hispanias miles incolat:q̄ dominis fidus:q̄ dicto parētes suos principes qui potentissimi sunt mei reges habeant:incredibile dictu est.a summo nanq̄ ad minimum ab agricola ad auratum equitem nullus est intra orbem hispanum qui non se tunc gloriosius viuere quando emori pro regibus suis succurrerit:q̄ viuere;vitam arbitretur. De his non plura:quandoquidem meo nomine tangaribardinus tibi cætera cumulanter enumerauerit.Nunc autem quāuis nec tibi aut viuentium cuiq̄ a nobis rationem exigere posse vires sufficiant:nec vt tibi horum quæ nunc dicam quicquam præponerem:mihi demā datum sit:cum iam satis quanti sint mei reges intellexeris:quales sint & q̄ longe alii q̄ tu tibi persuadeas audito. Regnum illud Granatense qđ debellatum a nobis isti conque runtur:contralius fasq̄ iuliano duce qui calpe & septæ aliorumq̄ plurium oppidorum in occidui maris faucibus dominus erat:cum reliquis hispaniarum regnis mauri quondam armis occupauerant.Is enim iulianus occasionem nactus ꝙ rodericus rex qui tunc vniuersæ imperitabat hispaniæ:filiam suam de reginæ nymphis vnam stuprasset:Miramamolinū mahometicæ legis monarcham cum ingenti exercitu ex mauritania in eam hispaniæ oram quæ bætica dicitur traduxit:totamq̄ profligatis ter per iulianum collatis signis roderici copiis miramamolinus præter pauca mōtana oppressit.Adeoq̄ postq̄ sibi miramamolinus hispaniam usurpauit:in christicolas omnes sæuitum est:vt relictus fuerit nullus xp̄m recusans abnegare q̄ui maurorum gladiis non interierit. Transactis annorum iam pluribus curriculis:christicolæ tandem resipiscentes aliquantisper ab hac dira illuuie sese redimere attentarunt.Pelagio quondā nobili duce de mōtibus pe detentim descendunt:maurorum copias fœminis etiam e rupibus cum saxorum deiectione primum:deinde cum telis adiuuantibus profligant:retrocedere.montium radices deserere.intra munitas vrbes se recipere cogunt.Quare paulatim christicolaru3 animos necessitate.iusticia.maurorumq̄ truculenta tyrannide indies magis ac magis excutientibus:hispaniæ utriusq̄ cæteras regiones meorum regum proaui in libertatem vindicarunt.quod vero supererat ipsi nuper virtute bellica domuerunt. Affecimus igitur iniuria neminem:cum ius suum tueri:suaq̄ de iniuste possidentium manibus cuiq̄ liceat cum possit abripere.Quod uero fidefragos illos aduersa tantum parte audita ita solutis habenis appelles:victisq̄ non pepercisse conqueraris:da veniam quæso.temere factum est:nec decuit maiestatem tua3 nobis inauditis in ea uerba nō rege digna prorūpere.Oro attendas imperator optime cum granatensis regni urbes in deditionem nostrā uenissent:multi a meis regibus ut in regno nataliq̄ solo suo cum liberis & uxoribus permanere liceret:alii ut discedere possent:litteras tutellares impetrabant : quas illis mei reges capitibus interpositis dummodo in fide persisterent neue quicq̄ contra eorum

Oratio oratoris ad soldanū iratū

Uicerunt granatā nostri reges

maiestatē comitterēt: ĩpartiebātur. Nūc aūt hi quorū plurimi scelerū cōscii aufugerīt: alii
rōnis inimici. & nouarū rerū cupidi. rebelles. seditiosi. facinorib⁹ ve ĩbuti ad te cōfluūt:
exaratas a meorū regū clemētia lr̃as ostēdunt: qd ip̄i admiserit occludūt. cooperiūt. ta-
cent. fugā suā eiectionē & ꝑfidiā appellāt. cōstabit nūq̄ de ore meorū regū verbū vllū va
nū aut mēdax excidisse. Ad baptismū p̄terea granatēses oēs vi coactos fuisse tibi emētiti
sunt: nihil a vero semoti⁹ viua vox vlla protulit vnq̄. Vnde ꝙ perniciosum sit primis fla
gitiosorū delationib⁹ ad irā moueri colligito. Catholici rex & regina hispaniarū se mul-
tomagis re ꝙ nomie xp̄ianos esse ꝓfitentur: xp̄ianū cū nos appellam⁹: qui christi vesti-
gia nititur imitari. doctrinā sequi. legē seruare. xp̄s neminē vnq̄ ad se iuitū adducere aut
allicere est conatus. Vi cuiq̄ vt xp̄ian⁹ efficiatur: inferri p̄cepit nūq̄: imo nr̃a lege cautū ē
apte: ne quisq̄ alienæ legis vlli⁹ cultorē metu aut vi ĩpellere audeat: cuius rei tibi sint ar-
gumēto maurorū tot millia quot ꝑ tua regna transmearūt: ac iudæorū multitudo ingēs
expulsa. Hos oēs cū sub eorū essent potestate nōne ad baptismū coegissent: si per legē li
cuisset? cū igitur nō eos coegerint: cum libera illis quacunq̄ sederet aīo ꝓficisci ample
sit via patefacta: ꝙ leuiter falsoq̄ te granatēses obtūdāt: cognoscito. Granatēses q̄ter sū-
ptis armis q̄ nullo modo habere quēq̄ apud se ex cōposito & fœdere cōscripto licebat: in
vrbe ip̄a sceptratos p̄fectos: in bellefychio munito oppido plures electos milites: ĩ rōdæ
cōuallib⁹ armorū duces cū ingētib⁹ copiis trucidarunt. In mōtib⁹ vero niuosis quos al-
puxarrēses vocāt: in quorū radicib⁹ Granata vrbs iacet: locorum asperrima freti natura
ita furiatis animis defecerūt: vt regē ip̄m cū centū millib⁹ peditū quīdecī autē equitū ꝑti
naciter expectarint: nec cedere vnq̄ aut arma deponere uoluerunt: donec aperto marte
ꝓfligati plures interierīt. quib⁹ isti suppliciis affici merebātur? q̄ mulcta satis erat ad hæc
scelera? excoriari a vertice ad pedū plantā ip̄i: vtq̄ filii & vxores ip̄orū cū oī familia ĩ ser
uitutē redigerētur: bona fisco addicerētur: ex lege ꝓmeriti fuerāt: cū in hæc sese pericula
sua nimirū demētia cōiectos cernerēt: emissis ad cœlos vocib⁹ baptisma baptisma ꝓcla-
mare oēs passim cœperunt. Catholici vero dn̄i mei quibus est insitū a natura esse iustos.
misericordes. & pios ad eas supplicū p̄ces cōmoti tantorū facinorū illis veniā. vxoribus
ac natis libertatē: bonorū remissionē aīo clemētissimo sunt ĩpartiti. eo tn̄ p̄cipue ꝙ nr̃a
lege vti neminē cogere recusantē: ita neminē abiicere venientē sancitū sit. Eia nunc op
time ĩperator qd si tot ab ĩcolis tuis alienæ legis p̄ferti in te ausu temerario cōmissa fuis-
sent facinora? satis ne aīo tuo factū fuisset mahometica ip̄os instituta ĩplorasse? minime
quidē arbitror: tanto maxime cū pecuniario dāno. eorū nanq̄ spolia si cū vxorib⁹ & fi-
liis eorū bona venū fuissent exposita decēnales tuos reddit⁹ ꝓculdubio superassent. Nec
te p̄tereat veli: duo eē regna valētinū sc3 & Aragoniū hæreditario iure antiquissimo re
gibus meis subiecta: in quibus plura mahometæorū ꝙ xp̄ianorum millia oīm opiniōe
degunt. Hi habere sua templa. equis ambulare. tela cum iter faciūt gestare. ædificare do-
mos. agros colere. armenta possidere non min⁹ libere atq̄ christianis ipsis permittitur:
nec minores pœnas dat christicola: qui mauru3 molestia vel iniuria afficiat: ꝙ si maurus
christicolam. quātū beate isti sub meorum regum imperio cu3 pacifici sint & minime se
ditiosi viuant: si scrutaberis: granatenses meritissimas luisse pœnas iudicabis. de iudæis
autem deterioribusq̄ neophitis ex legibus quæ te cura fatigat? quid ad te? Hi sunt a me-
is regibus de omnibus eoru3 regnis tanquā rabida pestis eliminati: proh si scires ꝙ mor
bosum. ꝙ pestiferum. ꝙ ve contagiosum pecus istud de quo loqueris sit. Tactu omnia
fœdant. visu corrumpunt. sermone destruunt. diuina & humana perturbant. inficiunt.
prostrant. miseros vicinos circūueniunt. radicitus expilant. funestant. vbicunq̄ pecuni-
as eē præsentiunt: tanq̄ odori canes insequūtur. detegunt. effodiunt. ꝑ mendacia. piuria
dolos. insidias. per lites si cætera non suppetunt: extorquere illas laborant. aliena mise-
ria. dolore. gemitu & mœsticia gaudent. fœlicitati inuident. perniciē notis omnib⁹ atq̄
etiā sibi inuicē semꝑ cum fremitu machinantur. Veh domib⁹ quarū istis secreta rimari

Rebellīōes maurorum petunt ba ptizari

Nota de iu deis

Sapida iu deorū epi theta

Cauēdū a iudeis.

licet.Noſces aliqñ noſces:ſi longos annos tibi fata pſtiterint: quod hoīm genus hoc ſit
cui tu patrociniū præſtas:quod ītra tuas oues cōmiſces:q̄ obſcœnū.deteſtabile.vile.exe
crandū.q̄ deniq; detrudi debeat ab omni humano cōmercio.ſapientiſſimos viuentiū
tunc fuiſſe meos reges fateberis:quādo de tam reiiculo&morboſo pecore exterminādo

Morboſū pec⁹ iudei.

cogitarunt.Si hos amas:hos tibi habeto. Quid vis tibi referat gens hæc abiecta? latro
ne aut ſubdolus ꝓditor ſi quē tu eiuſmodi morte dignū in exiliū miſeris:vl' tantū flagel
lari iuſſeris:cū per alienas terras vagabitur maieſtatē ne tuā laudabit? Miſericordē te ꝓ
pterea vl' clementē appellabit?Non quippe.quocūq; enī diuerterit te crudelē.impiū.bo
norū perſecutorē.ſe iniuſte depulſum prædicabit.ſua ſcelera tacebit.aſt ſi in prudentem
aliquē auditorē inciderit:te iniuſtū eſſe tua cauſa nō audita minime perſuaſū reliquet.
Quare ſereniſſime īperator aduertito:ne hi nefarii delatores in aliquā te calamitatem
cōiiciāt:ſi tibi cōſulueris:tuæ poſthac aures liminaq; hoīb⁹ huiuſcemodi nūq̄ patebūt.
de his iā ſatis multa.Nunc aūt vt ad te iā veniā:ſi ea q̄ ſum meo⁰ū regū noīe petitur⁹ īpe
trauero:rumores a me ipo p hanc ampliſſimā vrbē tuæ dicioni ſubiectā per trugimanū
reliquos etiā palatinos qui mecū verſantur:ſpargā:adueniſſe me fraternū fœdus tecū cū
meis regibus initū eaſq; claſſes quas in Apuliæ Calabriæq; portub⁹ habent:cū delectis
militū copiis præſto fore:ſi qua in te defectio exoriatur aut bellica vis īgruerit: vt huc vo
litent in auxiliū tibi prædicabim⁹.Ita ī hac tuorū principū incōſtantia & īperādi cupidi
tate noſtræ &ſi fictæ amiciciæ fama cū ſimus mari & terris adeo potētes maximā tibi po
terit vtilitatē parere.Tēperatius nāq; de inſurgēdo in te armiſq; capiēdis tui aduerſæ par
tis principes ſi hoc ſuſpicātur:cogitabūt.Finitimi ꝑterea reges qui ſyriæ fœliciſſimæ ꝓ
uinciæ tuæ inhiāt ſerius te bello tētare audebūt:ſi nos in tui auxiliū vēturos verebūtur.
Aperito igitur mentis oculos ſereniſſime īperator &fortē quæ ſeſe tibi obtulit:opportu
nā apprehēdito:libētiq; aīo ea perficito: quæ mei reges exoptāt:& forte ſedes hæc tua q̄
ſubtili vitro fragilior eſt:in adamātinū robur ex hoc noſtro cōmercio cōuertetur.Quæ
aūt petim⁹ ſumme īperator factu quidē facillima tūc tibi aperiā:quando pacato ab iſtac
iracūda perturbatione aīo ad teipm te rediiſſe cognouero.hæc ego.Soldanus vero dum
interea ego iſta recenſebam:ex ore meo q̄uis ea minime caperet: meos motus tūtū ira
cūdos.tū placidos.acutos.interdū graues colligēs:pēdebat.ſcire iā quæ dixiſſē maiorē
ī modum affectabat.Tangaribardin⁹ interpres inter nos tertius qui nō minus q̄ ego ipſe
veſtræ gloriæ cupidus eſſe mihi viſus eſt:auido ſoldano affectu nō minore nō inferiore
aīo.lingua nō timidiore.ſuo idiomate quæ præpoſuerā:refert.Inflatus interdū de vr̄a po
tentia rubicūdo vultu ediſſerit:placido interdū ſermone ac ore ſubriſibili ſolertiſſime de
ueſtra erga bonos benignitate recēſet:atq; etiā īterdū q̄ virtute bellica fœlices ſitis enar
rans:minabūdos oculos attollit.Gaudebā ego ſoldani intentū animū nutuſq; dicta cōci
pientes inſpiciens.Poſtq̄ igitur tangaribardinus finē ſermoni ſuo fecit:ſoldanus ſeſe a
micis oculis ad me cōuertit.& multa iterū de vobis de regnis vr̄is pcūctatur.an vera ſit: q̄
ego de veſtra in rebelles mauros clementia argumentat⁹ fuerā:interrogat. Vero eſſe oīa
veriora quæ dixiſſem affirmo: poſſeq; id illi facile fieri cōpertiſſimū:ſi ad vos oratores
vel ſecreto exploratores miſerit aperio:quod ſi fecerit:quanti ſint momenti res veſtræ:
quantūve ſtabilitati ipſius ſimulatæ noſtræ ſocietatis ſparſus vulgo rumor cōducere po
tis ſit ipm cognoſciturū enuncio.His atq; aliis pluribus ab ortu ſolis ad vſq; meridiē ita
diſcuſſis.confirmatis.cōfutatis.cōcluſis.veſtra mādata aperio.Soldan⁹ ad ea oīa pficiēda
q̄ vr̄o noīe petiero animū diſponit.me dimittit.pricipes ꝓpter metū cōcitatæ multitudi
nis pturbatos ad ſe iubet tā fictos q̄ amicos die poſtero accerſiri:ne facile īproborū ſuſur
ris iudæorū & profugorū granatēſiū q̄relis moueantur:monet periculoſum eſſe quacū
q; in cauſa altera partiū tantum audita iudicare.Iudæorum fraudes.nequitiam.hoſtilita
tem in omne gen⁹ hoīm meis verbis ꝑponit.Ne ſit illis de tam fœtido.deſpecto.liuido.
ſcabioſo ve pecore ſollicitudo ſuadet.de maurorum aūt leuium granatenſiū cōqueſtib⁹

icōstantiā. defectiones. crudelitatē iporū. vrorū vero ducū ac militū internitionē ediſſe rit. Quid foret interrogat: ſi talia pes ſuos ſubditos in ſe vllo tpe emerſiſſent facinora: aut ſi ſumptis armis tot in ipſos xpianorū millia defeciſſent: quot maurorū i vrām coro nā defecerūt. De vrorū regnorū āplitudine. de potētia. fœlicitateq̄ veſtra multa ipſemet enarrat: quātā poſſit regū tātorū amicicia ſibi & ipis vtilitatē afferre pnūciat. Horreſcūt pceres exēpli ſimulacro. vos admirantur. q̄ ipos angebat curā eiiciunt. Soldano vnanimes oēs q̄ ſibi ipiſq̄ a deo prudenter puideat aſſurgunt. grās alii fictas ex corde imo alii deprōptas agūt. Soldanus deinde pceribus bene pſuaſis domūq̄ dimiſſis trugimano accerſito iperat: vt famulos a manu regios ad me ducat: vt quæcūq̄ ordirer ego: ipſi cōtexerēt. chirographa q̄cūq̄ vellē: cōſcriberent. ad ſe poſt modū ſua manu ſignanda p ferrēt. Mādatū trugiman9 exequitur. ad me veniūt chirographarii. Cōſiliū ego & hiero ſolymitani tēplarii q ad me pcurſſores acciti venerāt: inimus. Petitiōes vrās cōſcribim9: q̄rū ptextu vos me catholici reges ad irā horū barbarorū pacādā q ſe chriſticolas oēs ori entales demerſuros vrā cauſa minabātur: oratorē miſiſtis. Vt hieroſolymis vetuſtate col lapſa reficere: vt ea q̄ ruinā minātur a nris maioribus ad xpi memoriā ædificata reſarcire pmittatur: q̄ mahometæi ſacerdotes nullo vnq̄ tpe ab iperio chriſticolis erepto renouare paſſi ſunt. Soldanis. n. pteritis mahometæa lege vetitum id fuiſſe ſacerdotes pſuaſerant. Neq̄ in ipſa vrbe ſolū ſed in beryto. rama. bethleē. cæteriſq̄ locis quibus extant aliqua de xpi geſtis monumēta: modo velitis iam licet reficere. Præterea vt nouæ exactiones & recentia tributa tollantur: q̄ p ſoldanicos magiſtratus in pegrinos ad intolerādū iā cumulū adaucta fuerāt: & pſoluere nemo iā quiret: vtq̄ ignominiis in peregrinos illatis puideretur: ad vetera maiorū tributa peregrinorū pſolutiones redigantur: ſi quis peregrinū poſt hac moleſtia vel ignominia cōfecerit: grauiter puniatur: efflagito. Hæc breuib9 xpianiſſimi duo cōſortes & clara orbis lumia ne grauibus iplicitos longanimis orōne fatigē. ad alia igitur deueniamus. Interea dū chirographa p famulos a manu expediuntur. negociis iā exſolutus ſi q̄ ſint ægyptiorū veterū adhuc p ea loca monumenta pqrēs: duas piramides miræ magnitudinis trās nilū i agro babylonico ad milliare tñ cir citer vigeſimū extare cognoſco: ab vrbe nanq̄ ipa cairo apparent. Quare vt mihi liceat cōuicia luſtrare a ſoldano p trugimanū expoſco. Placere ſibi ſūmopere ſoldanus rñdet. attñ ne ſine tuto comitatu vllo pacto exeā domo iperat: pter poplm ab oratorib9 afris: a iudæis. a neophitis ex legibus & a granatēſibus ad irā ipulſū: cōfeſtiq̄ duos ex palatinis ſibi carioribus prīcipib9 accerſit: vt ad me veniāt: ne me vnq̄ deſerant: ne detrimenti qd mihi aut moleſtiæ accidat: edicit. Trugimanū qui nobis erat dux futur9 vt oīa diligēt inſpectet: periculis oib9 puideat: vt incolumes ducamur ac reducamur: cū animi angore & ingenti ſollicitudine monet: ſe curā nō depoſiturū donec nos rediiſſe pſcierit: enūciat. Poſtero die q erat ſeptimus iduū februarii hora ante lucana facib9 accenſis pcūtibus ad viſendas piramides iter capturus exeo: trugimano & duobus aulicis optimatibus cū ingenti comitatu me circūſepientibus. Ibi ciuitatis eius longitudinē eſſe immēſam hoc argumēto collegi. Trugimani domus q̄ mihi hoſpitio fuerat obſignata mœnibus vrbis inhærebat: a latere tñ vrbis initio aduerſo nilo ſtadia circiter q̄ttuor. Nec vrbis ipſi9 vltimū ſuburbiū quod adhuc babylō ipſi appellāt: pcurrere deſieram9: qñ iā ſol ab orizōte nihil min9 horis duabus emerſerat. alicubi tñ ſine domorū frequētia plæriſq̄ ſpaciolis i teriectis. Vrbe igitur a tergo relicta cū primū nilū tranauim9: iter palmeta q̄ viſū adhuc nobis parūp ppediebāt: ſeſe nobis iſtar mōtiū elatæ i planitie vaſta piramides offerunt. Has adim9. viſas admiramur. Tūc bilbilitāi vatis hiſpani vri martialis carmē de pirami dū miraculis nō iepte platū iudicaui. ſunt qdē iauditæ molis igēs ſtructura: nec iā quæ de viginti millib9 hoim cū vigiti annorū labore cū ienarrabili panis ceparū ac porrorum nūero & pōdere ab hiſtoricis ediſſeruntur: fabuloſa eſſe cōtēdere. Ipſarū tñ altera grandior eſt: ſed forma pares. Sunt nanq̄ piramides oēs orthogoniæ. æquilateræ. amplæ. ab

Laudat ſoldanus reges noſtros

piramides.

It ad piramides

Magnitudo cairi.

imo in acutū semp ad verticē vsq; leniter tendētes. Est earū altitudo īgēs adeo ꝙ ī radice stātibus quicūq; ascenderit dimidio minor videatur. p ipsarū ego rupturas q̄ fuerūt ad alia intra vrbē ædificia cōstruenda excoriatæ: ex meis familiaribus iussi quosdā ascendere: qui caligari sibi despiciendo oculos: mariaq; ac terras sese sub pedibus habere existia se retulerūt. Ab imo in modū turbinis acui videntur: sed lapideā tabulā trigita hoim capacē q̄ totū claudit opus in culmīe maioris iacere qui ascenderāt nobis enarrarūt. Hui9 ego ipse grandioris circūferētiā dimēsus de q̄ttuor laterib9 vnū reperi: quidecī supra tercentū meis passibus constare. Quare quod extra solū patet esse passuū in gyro circiter tercentū supra mille colligitur: sed lōga vetustate saxorūq; fragmētis tellurē ibi plures cubitos crenisse: subrutāq; nūc esse piramidē: & multo quōdā fuisse spaciosiorē cōphenditur. Nec his cōtēt9 solida ne sit an cōcaua piramis īterrogo. Tunc sic ex prīcipib9 alter sermonē orditur. Ex quo structurā hāc quisquis veterū illā cōdiderit absoluit: incolarum nemini cōstitit: vnq; aditū habere: aut cōcauā esse p̄sensit. neq;. n. magnæ nobis curæ ē huiuscemodi secreta īdagare. nr̄a vero tēpestate ignot9 quidā ex mauritania vobis finitima qui sibi peritiā āntiquitatis arrogabat: ad nos uenit: soldanū eflagitat: vt ostiū piramidis hui9 quod se didicisse p̄dicabat aperire liceret: īuenturū sese abscōditos thesauros in quiēs. Venia īpēditur. huc venit. piramidis hui9 lat9 æstiuū orientale pquirit: ostiū clausum paulo differentē a cæteris īuenit: claudētē ostiū lapidē tollit: qui iacebat in ipsius lateris medio ab imo dimētiēdo ad summū. nec vir iste vsq; gentiū apparuit ultra. Piramidē igitur lustrauimus: & qua maurus ille aditum patefecerat: latus capim9. ex meis comitib9 iussi: cū facib9 accensis siliceq; parato ad ignē si faces extiguerētur: excutiendū ītroire. Ego āt & vna mecū principes ex ostii faucibus despectam9. est via leniter decliuis. lubrica. marmorea. āgusta passuū. clvxx. vti aiūt q̄ uix genib9 flexis aut si pedib9 īclinato ad uterū capite descendere liceat. descēdūt igitur. quid ibi sit q̄ritāt. forniceā cāmerā passuū forte duodecī testudineā atq; penetralia duo maiori cameræ īhærētia in concauo reperiūt. ibi grandē tumulū & paruula sepulchra iacere aīaduertūt. illustrē aliquē uirū cū aut uxorū aut pellicū aut filiorū turba fuisse illic humatū existimarūt. Piramides. n. sepulchralia ueterū hītacula fuisse legitur. Structura uero ipi9 molis ex lapide marmoreo flauo aliquātisp nō āt albido æq̄ fere mēsura cōciso q̄drāgulares. n. figuli s; nō penit9 sūt ortogoni cū ab latitudīe lōgitudo paululū distet: a lōgitudīe uero nihil differt profunditas lapidē ex illis nullū dimensus ex incuria sum. sed septipedales lōgitudine esse arbitror. Ex quodā deinde elato tumulo harenoso cū orientē australē versus oculos flexisse; : plurimos colles ad milliare circiter quīq̄gesimū aduerso flumīe a nobis ,p̄spicere visus: quid illud esset interrogo. piramides oēs atq; ex illis grādiores aliquas eis quas ptractauim9 esse didici. Ibiq; illustris vrbis adhuc extare vestigia: sed diruta serpentib9 q; tātū habitata retulerūt. Quare mēphi; eā fuisse piramidū miraculis celebratā: nō āt cairū vrbē nūc ,puinciæ caput vti plæriq; autumāt existimo: cū hic duæ tātū: illic inumeræ sint insignes magnitudīe lōgeq; distēt hæ a cairo. Piramidib9 ita plustratis ad milliare circiter dimidiū ducor. vbi marmorei colosi corp9 truncū cui iā vetustate aures erāt naresq; collapsæ a pectore iacebat: cui9 fuerit: quōdā simulachrū illud minīe scitur. Id ego caput dimēsus octo & quīq̄ginta passus eius esse circūferentiā reperi. His ita cōspectis domū reuersuri per alias ei9 niliacæ planiciei pratorum semitas virentiū: iter equorum & camelorū copias innumeras & mameluchorum tētoria castrēsia disposita regredimur. Quid nā sibi vellent ea castra tot iumētis circūsepta eo p̄serti anni tp̄e cū octaua februarii esset idus pcunctat9: hæc a trugimano qui mores adhuc hispanos in hisce reb9 mēoria tenebat: habui. Soletis in hispania vos aprili & plærisq; in locis maio mēsibus equos herbatū mittere: nos āt ianuario & februario mēsibus iumēta nr̄a in pascuis habem9: illis. n. tp̄ib9 sicca sunt iā apud nos prata oīa. Nilusq; ripas iterū tp̄e illo superare: atq; ,puīciā oēm inūdare incipit. Expectatum igitur flumīs incremētū. p̄ns herbarū: quas adeo virentes ac flo

Quid inuenerit intra piramides.

Alie piramides.

Mēphis.

Caput marmoreum.

modus pabulandi

ridas in hac vasta planicie cõspicis: opportunitas: cũq; hic nullo vnq; tpe frig9 igẽs vige at: sub dio in agris iumẽta nũc habere coguntur. Tẽtoria vero in quib9 nrĩ ad iumẽtorũ curã serui destinati sese noctu recipiãt: quotãnis ita erigim9. Hæc ille. Ego ãt inter eun dũ: quod ope pciũ est inspicere: quẽ ordinẽ in iumẽtis pascendis ne quid de pascuis pe dibus dispgatur: seruẽt: delectatus sũ cognoscere. Vbi primũ suæ qsq; partis marginem p camelos & equos tutudit: in solo iã vacuo suis quisq; seru9 iumẽtis ad infixas terræ va cerras sudales adustas pedes alligat posteriores: vt vix ptento rostro dentib9 herbã quæ ant apphendere. Ea vero q̃ pximior est depasta: vacerris euulsis pedetentĩ ad herbã iu mẽta ppius aplicãt. Singulisq; ita fit dieb9: donec ad vltimos herbaturæ suæ terminos pueniãt. Portiões. n. ex illis pascuis a soldano mameluchis p cuiusq; gradu p pedatos distribuũtur: veluti cũ ĩtra vrbẽ sunt de collecto ex horreis ordeo. Ita sole ad occasũ ver gente Nilũ traiicim9: domũq; reuertimur. Postridie vero ab his quib9 fuerat a soldano de me cura demãdata peto: vt me ad eũ locũ vbi xp̃s latuerat: ĩterea loci dũ herodes hiero solymis moreretur: pduceret: tũ vt loci numẽ colerẽ: tũ etiã qm̃ ibidẽ balsami arbusta cõ sederãt: id exoptabã. Eũ locũ nr̃a tẽpestate mataræã icolæ appellãt: qui ab vrbe cairi pas suũ millia circiter decẽ distat. Mercurii igitur die sexto idus februarii q nr̃æ q̃dragesie prim9 eo anno fuit: vbi primũ eluxit: mataræã versus pficiscimur: palatiũ prĩo aspectu Matarea. & prĩa frõte regali mole cõstructũ igredimur: in ĩternis ãt dirutũ: eo q desertum ex quo balsami arbusta ĩteriere. Illuc. n. quo tpe balsamũ colligebatur: soldani relaxãdi animi gr̃a sese quotãnis cõferebãt. Proh dolor adeo p̃ciosi arbusta liquoris interiere: sed incer tũ an custodũ incuria an fraude dolo ve & ĩuidia an religiõe & pietate læsa id acciderit. Quidã. n. viridarii custodes terrã irrigãdo male tẽperasse aiũt. ex fõte nãq; viuo putea lĩ tñ in eo loco scaturienti aq̃ exhausta arbusta illa rigabãtur: eũq; liquorẽ quo balsamũ Interiit balsamum cõdiebatur nutriebãt: neq;. n. ex sĩplici illa materia balsamũ cõstabat: quod non aliter ex pfractis aut concisis ramis p stirias & guttas cadentes colligebatur: q̃ ex vitiũ putaturis lachrymales guttæ cadunt: cũ apud nos verno tpe palmites inciduntur. Sed nullã p̃ter ei9 fõtis aquã trãsplãtatis balsami arbustis ad hoc vt nascerẽtur: aut adultis vt coalescerẽt: pfuisse vnq; lõgo experimẽto cõprobatũ est. imo & cũ in aliud solũ trãsferrẽtur eadẽ eti am aqua inde asportata parũ viguisse. Rex. n. quõdã cypri9 noĩe iaches caytbeio solda no pmittẽte arbusta pauca cuppasq; ipsa aqua plenas quib9 illa irrigaret: ĩ cyprũ afferri iussit: vbi neq; balsamũ pcreabãt: neq; frutices diu vixerũt. Qui vero fraudẽ ĩtercessisse suspicãtur: mulierẽ custodis ipsius horti vxorẽ cõsulto ĩteriorẽ textã multiciã menstruo illitã fõte ĩmersisse referũt: mẽstrualisq; veneni vĩ adeo atrocẽ fuisse: vt aqua ĩfecta arbu storũ radices oẽs cũ p illas riuuli deducerẽtur: cõcremauerit. Ast qui lesam pietatẽ fuisse Causæ qua re balsamũ perierit credunt: ita p̃dicãt. Cautũ fuit semp priscorũ regum soldanorũ decreto ne iudaicæ perui caciæ balsametũ quisq; ingrederetur: ne quid ignominiosũ in loci numẽ ppetrarẽt: cũ in eo fonte paruuli iesu quo tpe in ægypto latitauit: pãnos quibus iuolue batur: maria vir go lauerit: vbiq; arbusta germiabãt: ibi soli siccandos exposuerit: beatã nanq; virginem mauri obseruãt: eiusq; nomen religiosissime venerantur. Incautos igitur ad horti custo diã soldani œconomos: iudæũ qui se maurũ pfitebatur: adsisse iquiũt: indæãq; vxorẽ su am quã intromisit: paruulũ vtriusq; filiũ linteaq; ĩfantuli in opprobriũ loti xp̃i in ipso fonte ĩmersisse: ac lintea ibidẽ siccanda ptendisse: volunt. Quare terrã cuius virtute ar busta germiabant: fontẽq; cuius vigore rigata nutriebãtur: illico post cõtumeliã viʒ suã amisisse ĩhæsitãter inqunt. Vt cunq; sit oĩa illa arbusta radicit9 interiere: nec vlluʒ ex eis extat vestigiũ. Ea in roseti modũ aucta intra quiq̃niũ senescebant: sed ipsorũ rami i idẽ solũ transplantati facile ad suũ genus instauradũ pululabãt. Est ãt id balsameti spaciũ pas suum longitudine numero circiter ducentorũ: latitudĩe vero nõ multo pl9 dimidio: ter descriptio balsameti. reis aggeribus sine calce ac lapidibus circũseptũ. Dũ interea ego ista p̃qrerẽ: sub vicino quodã tuguriolo in quo infantulũ iesũ virgo latens lactabat: sacris dicendis mihi altare

paratur: quib9 p eū q hierosolymis cœnobii beati francisci in mōte sion guardianus sum mi pōtificis ꝓ xp̄icolis occidentalib9 vicē gerit: rite peractis: duo sūmæ pietatis ī hoib9 aduersæ legis argumēta ānotaui: q̄ ꝑtermittenda minie duxi. Extat in p̄dicto tugurio in tra murū cauata q̄dā in modū armarioli fenestella ī qua puulū infantē curiosa virgo dū sibi aliq̄n foris victū q̄ritaret: recōdebat. ibi ardentē ꝑpetuo lāpadē mauri seruant. Te= nent & aliā funiculo traiecto illi arbori quā sese aperuisse trāseūtiq; iesu cessisse populus credit appensā: arborēq; ipsā reuerenter obseruāt: ficulneā ipsi pharaonis arborē appel= lant. ea vero est q̄ a nr̄is sicomor9 dicitur terræ illius arbor pecculiaris. Ex hac ego ipe ficulnea q̄ ingens est: tres carpsi fœtus quorū forma mediocris est piri sed mollicie ac gu stu insipidi ficū æmulātur: nec vti cæteri oēs fruct9 arborei ex recentiorib ramulis hui9 arboris fœtus nascūtur: sed ex veterū ramorū trūcis ꝓcreati vberti exiliūt: veluti ex vno interdū ramulo cōpl̄a ꝓsiliūt multa Pruna. Tres eas quas collegi: bactras ad vos feren= das licet siccas seruo. prādiū interea dū ista plustram9 paratur: sub dio tn̄ in putealis eius dē fōtis margine qui balsametū infœlix irrigabat quōdā. Discūbim9 solo vna ex ipsius guardiani orientalis ore vice pōtificis nr̄i venia mahometæi & xp̄icolæ. Illi sed carnes: nos pisces epulamur. Minuta hæc vt quod eo die post sumptas epulas de illi9 aq̄ bonita= te piculū feceri: inserere queā: recenseo: cū ex pisciū varii generis satietate igēs me sitis vrgeret: quāuis ex medicorū cōsilio aq̄ mihi esset ob quasdā valitudies īterdictū & pisci

De aq̃ fōtis balsameti bus ter ad saturitatē vsq; quis nā in eo fōte lotus fuisset mēor: ex aqua illa ita plenis fauci bus potaui: vt hydropico similis turgidus effectus cingulū soluere coact9 fueri. Illico ve sensi mihi sūmopere ꝓfuisse. totā ꝑterea illius āni quadragesimā cū pisciū vsu nili flu= minis aquā solā interdū: iterdū vino comixtā bibi: nec stomacho vnq̄ qui me sæpissime

De aq̃ nili. fatigabat: aut alicui corporis parti iacturā mihi attulisse cognoui. Est ꝑterea leuitatis ac saporis aqua niliaca meo iudicio laudabilis. Quas dotes illi aquæ ex feruore radiorum solis quib9 p torridæ zonæ furētes æstus labēs decoquitur: arbitror cōtingere. Neq;. n. du biū est: siue de lunæ mōtib9 vltra æquinoctialē iacētibus: siue aliūde nilus deueniat: qui p æthiopū regiones nili fluenta decurrāt: ex quorū mōtibus nilū sumere incrementum incolæ p̄dicāt. Nā cū ad nos diē productur9 æquinoctialē circulū per arietis cornua sol trāsiēs ascēdit: niuales æthiopū adurēs mōtes niues liq̄facit: quas ad imas valles cadētes nilus recipit: & æstate ꝑter cæterorū fluminū naturā intumescit: ægyptios agros areno sos irrigat: ac fertiles reddit: qui alias ob terræ siccitatē nullū ꝓducerēt fructū: pluit. n. ra ro. Sapientū oium de ortu atq; incremēto nili accurate disceptatiōes plegi: sed ortus ip

De icremē to nili. sius ita icertus ab idigenis reliquitur: veluti ab illis hacten9. allocut9. n. sū diuersarū idiæ regionū incolas æthiopesq; plures quorū īgens multitudo i cairo vrbe negociatur: nec eorū quisq̄ cū per ipsorum terras labi nilus dicatur: credibile quicq̄ refert. fabulātur tn̄ multa. Incremēti āt certā esse atq; vnicā eā quā attulimus rationē: rerū experiētia pru= dentiores & qui ꝓuīciarū naturā indagarunt affirmant. Neq; arenas in ostiis nili boreali flatu aggregatas aut etesiis vt plæriq; volunt: aut aliā vllā de allegatis historicis rationi bus causā esse q̄ nilus retrocedat dici patiuntur. Nūc vero q̄nquidē in hu9 flumis mētio nē incidim9: nō erit absonum de ordine ab ægyptiis circa nili tumores seruato nouis= q; niliacorū crocodilorū casib9 mihi p incolas enarratis pauca recēsere. Cairi ciuitas ob lōga est: sed āgusta ad nili ripā ꝓtenta. Intra nilū āt vrbi īsula adiacet duorū circiter mil liariū cui9 initiū īpetū nili suscipiēs muris ī acutū īcipiētib9 & se ī latū stati porrigē tibus munitū est. In cui9 acuta ꝓiectura turris extat lapidea: ī q̄ p alnas eorū q̄s piccos appel lāt & quartas ac digitos signa sunt circūcisa. Est eorū alna vestra hispana quā varā vester popul9 vocat: spitama grādi mior. Colūnæ huic æstate iā aduētate multi assidēt: vt q pri mus nilū crescere denūciauerit: pinguē strenā assequatur. Itidemq; fit cotidie donec tu= mescere desinat. Ast fluuio ad altitudinē q̄ttuordecī piccorū idest alnarū surgente: supe= rare ripas nil9 & p cāpos ac fossas manufactas sese ꝓtendere ꝓuinciāq; inundās irrigare

incipit. Est nili vtilis inundatio ad mensurā vsq; illius colūnæ piccorū duorū & vigintī:
si vero eā exuperet: id raro tñ accidit: dāna potiꝰ ꝙ vtilitatē affert. Caytbeius ꝓpterea sol
danꝰ is quē senē dicūt: de quo supra mentionē fecimꝰ: fossam eduxit nouā: q̄ incremē
tū illud si qñ accidat: in se recipiat: & ad desertas alias regiōes supuacaneā aquā abducat:
ac fertiles eo anno reddat. Infra vrbē vero p fossas diuiditur nilus antiqs quarū aliquas
cæsarē cōstruxisse mēoria ꝓditū est: munitissimis aggeribꝰ a frōte ne torrētis aq̄ īpetus
illas disrūpat: cōstructis. Quælibꝫ āt fossarū suū habet ad mare ægyptiū exitū. Prouīcias
p quas incremēti tp̄e aq̄ niliacæ fluūt: irrigāt & pingues faciūt. In oībus p̄terea fossarū
alueis auiū pisciūq; multifariā generatur multitudo: aliturq; sed p̄cipue in paludibus ma
xia. Varia p̄ter pisces & aues mōstra in eius alueo nutriūtur: inter quæ Crocodilus qua-
drupes tā aq̄ticū quā terrestre. Quod nō habeat vnde egerat: p̄terq̄ p os: ꝙ solus īter bru
ta lachrymetur: ꝙ fugiat: si recto illū oculo qs inspexerit: seq̄tur vero si meticulosū obuí
um senserit ac īterimat: aliaq; huiuscemodi multa multi retulere: ꝓpterea missa hæc oīa
facere cōstituo. Quæ āt ego īter nauigādū ab accolis nautis noua ꝑdidici: mēs est differe noua d̄ crocodilis.
re. Ab vrbe Cairo ad mare vsq;: nō semp noxios esse crocodilos referunt: ab vrbe āt ad
uerso nilo quāto altius versus mōtana nauigatur: tāto violentiores ferocioresq; aq̄ & ter
ris esse aiūt. Plærasq; eiꝰ rei causas mihi iterrogāti adduxerunt ī mediū. Primū ꝙ ea nilí
pars q̄ inter vrbē & mare iacet: piscibus tū in nilo enutritis: tū ex mari ꝓdeūtibus quibꝰ
crocodili vescuntur: semp abundet. ꝓpterea piscibꝰ cōtētos ī terrā illos nō longe a ripa
descendere hoībus aut q̄drupedibꝰ dāna illaturos p̄dicāt. Cū āt & inferiores crocodili &
piscatorū ingēs multitudo pisciū turbas ad supna trāsire quī illos retibꝰ ītercipiant: pau
cas patiantur: crocodili qui supiores nili ptes incolūt: atrociori fame vrgētur. ita fameli
ca rabie arreptos ī terrā descendere illos īquiūt: adoririq; ac perimere quidqd obuiū fit.
Quædā p̄terea p̄mii spes magnis crocodilis capientibꝰ p̄posita facit: vt multo pauciores
audeāt a nili ripis longiꝰ ꝓdire. cuiq;. n. ad vrbē cairū crocodilū grādiorē afferēti aurei
nūmi de fisco p̄bentur decē. Quāobrē crocodilis grādibus circa vrbē vt alibi leonibꝰ. vr
sis. cæterisq; brutis aīalibus violentis ac rapacibꝰ dulci habēdæ pecuniæ spe multæ insi-
diæ parātur. Tūc āt crocodili noxiores sunt: dānaq; ad vicīa rura exeūtes maiora inferūt:
qñ redit ad alueū nilus: cum nanq; sint eo tp̄e nili ostia magis arenosa ob hūiliorē aq̄ in
ipsis faucibus ꝓfunditatē minor marinorū pisciū copia p fluēta nili ascendit. Inde fame
cōpulsos cū niliaci pisces illis ad saturitatē nō suppetāt: victū ipsos terra q̄ritare aiūt. Hic varii crocodilorū astꝰ
euenisse p̄dicāt accolæ: ꝙ nilo ad alueū deducto sæpe lateāt in īsidiis obuoluti cœno cro
codili in ripæ ora in eorū locorū vicinia ad q̄ niliaci rurales aut oppidāi fœmias aq̄ capiē
dæ grā mittūt: imisoq; p ācillaꝫ cātharo in aquæ decursū crocodilū inquiūt trāsilire: & fœ
minā dētibꝰ quos habet rapacissimos manu q̄ cātharū imisit: rapere ac in fluuiū ī caput
tractā dilacerare. Camelū. equū. iuuēcā & q̄dcūq; genꝰ quadrupedis ei occurrit: cū ī ter-
rā famelicus exit crocodilꝰ grandior ictu caudæ adeo acriter ferit: vt illud cruribꝰ fractis
ꝓstret: ac demū īterimat. tanta est. n. illiꝰ caudæ vis vt fregisse q̄ttuor vno ictu grādioris
aīalis crura regiꝰ sit aliqñ. Emergit aliud iminēs ꝑiculū decremēti tp̄e nilū ꝑnauiganti
bus. Cū. n. cōtra nili torrētē ascēditur: deficiēte vēto sæpiꝰ cōtis ꝙ remis agitur: nauēq;
ascēdētē crocodili latēt sequūtur: & nautā cū crocodilꝰ videat: cōto ad expūgēdā nauē to
tū fixo pectore īhærere & ictu caudæ cōto acriter discusso p̄cipitē cadere ī fluuiū facit. ac
vix delapsū rapit: & vorat. Spōda etiā manibꝰ apphēsa igressū plærūq; tētasse: aut naui
deuoluere fuisse conatos asserit. Tāta ē eorū rabies fame vrgēte. Est crocodilorū alia a q̄
drupedibꝰ in ꝓgressu natura: cū. n. e nilo ī terrā longiꝰ ꝓficiscūtur: alia nesciūt regredi
via ꝙ p ea vestigia q̄ in arena venietes reliquerūt: ꝓpterea cū descēdisse crocodilū inco
læ p̄sentiūt: celeri cursu cū ligonibꝰ & ramorū fascibus accurrūt: ī eaq; semita fossā ꝓfun
dā effodiūt: ac ramis illā sup īpositis arena cōtegūt: ne rediēs crocodilus insidias sentiat.
ac hic ꝑ vestigia crocodilū quæritāt: sic reptū strepitu & lituorū æneorūq; tinitu in fugā

versum insequuntur. Ita in foueā delabentē aut perimūt: aut laqueis irretitū ad vrbem portant. Diximꝰ.n. decē aureorū ꝑmiū esse grandes crocodilos viuos afferenti ꝓpositū. paucis anteq̃ ego adiissē diebꝰ: vnū allatū fuisse viuū mihi retulit magnꝰ iterp̃s. quē vix duo possēt cameli simul vti boues araturi cōiūcti tergo sufferre. Alius eodē tpe magnæ molis crocodilus in regione q̄ nilo adiacet noīe faetū: tres infantes i quodā rure niliaco e cunis raptos deglutiuit. Captus tñ mō quo diximꝰ capi solere fuit iterēptus. euulsosq̃ infantes vix adhuc exanies fuisse sepultos referebatur. Iisdē diebus ex vtero alterīꝰ irretiti ac trucidati arietē fere itegrū voratū ac vnā dilaceratæ mulieris manū armilla adhuc extāte ænea se extraxisse quidā accolæ ꝑhibebāt. habitos.n. qñcunq̃ curæ nō sit ad vrbē eos afferre excoriant: cū vtile ad multa medicamēta crocodilorū abdomē esse didicerit. Nec desunt etiā q corīū illorū q̄ritēt. qđ est adeo durū vt neq̃ sagitta trāsfigi possit. Testudinei naq̃ conchilis fere duriciē æmulatur: q̄ q̃ nō eā hēat a natura corporis formā: ē q̄ppe crocodilus lacerto quē vr̄ʒ idioma lagartū appellat ꝑ similis: sed rostro porcino. collo reductissīo. dētibꝰ albētibꝰ. feris. oblongis. dorso sq̄mis vt diximꝰ durissimis armato. cauda breui crassa in turbinē a corpore desinenti nō vti in cæteris q̄drupedibus sed vti i piscibꝰ cernimꝰ: lacertis breuibus. vnguibꝰ rapacissimis. vrsinas diceretis crocodili manꝰ pedesq̃: nisi huic essent squāmei: illi āt villosi: colore flauo. ventre vero subalbido. nec tantæ duriciei. Crocodilos ꝑterea zelotipos & amātissimos vxorū aiūt ægyptii: qđ

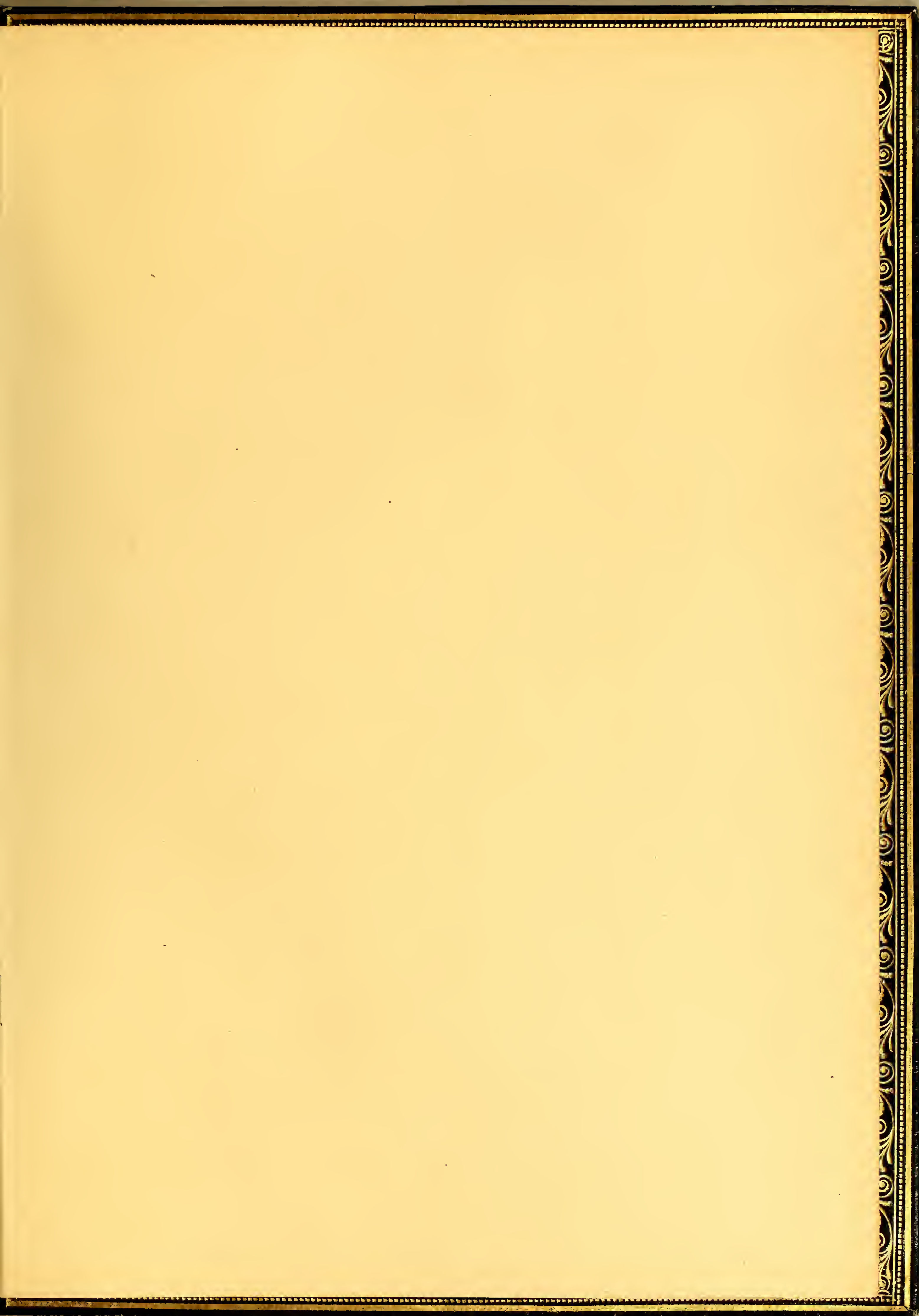
crocodilus zelotipus. hoc experimēto cōprobarūt. Iisdē fere tpibus qbꝰ ego regiōes illas ꝑagrabā: nautæ qdā adnauigādo cū cernerēt crocodilos coeūtes i insula niliaca: quā fluuii decremētū siccā reliq̄rat: ad eos cū igēti strepitu ac minitātibꝰ sīles descēdūt. Iñ masculꝰ prio īpetu ꝑterritꝰ relicta vxore resupīa sese ꝑcipitē i fluuiū dedit. resupinat.n. illā masculꝰ: & i vētrē deuoluit: cū ipa ob crurū breuitatē ꝑ se minīe q̄at: atq̃ ita relictā eiꝰ vxorē nautæ interimunt auferūtq̃. Quū vero masculus rediisset: vxore nō repta: cōspectoq̃ in arena sanguie ꝑemptā & ablatā cōiectatꝰ: ad naui aduerso nilo ira cōcitus veluti rabidꝰ despumās natādo ꝑcurrit: ratē vnguibꝰ tenacissime cōphendit: oi conatu nititur sui oblitus nautas ꝑēpturꝰ intra naui ꝓsilire. verū.n. fustibꝰ ac telis nautæ illū in caput alii: alii in digitos qbꝰ sese suspendebat: ita cōcusserūt ut attritis manibꝰ capite q̄ssato linquere ꝓuinciā quā sum ꝑserat: coactus fuerit. timuere tñ nautæ non mediocriter. de crocodilis & icremēto nili iā nimis multa. Quare vt ad iter vñ vagās exilierā: rediēs epl'aʒ claudere tādē valeā: qđ mihi post hæc cū soldano successerit exarabo. Nono Kl'. martii in summa ppl'i corona & mameluchorū spectaculo: ad soldanū tertio vocor. Accedentē me hūanissime ac serena

Tertio soldanū adit. frōte cōpellat: sese denuo suaq̃ oīa palā offert: vestē concordiæ signū mihi iubet afferri: oratoribus naq̃ oibus a soldano ex ipsius arce discedentibꝰ ex more gentis: vestis exhibetur. Sed cymatilis tātū aut ex simplici serico linea tela supplicato. Mihi āt vt fraternū insolubile fœdus me iaciente vobiscū iniisse astātes suspicarentur: ex auro intexto mira q̃ arte vti videbitis cum arabicis litteris insutis laboratā: arminiisq̃ cādentibus magno emptis suffultā dono dedit. Aulicis deinde suis vt sic indutū ꝑ vrbē ad vsq̃ meum cōtubernium comitarentur: iperauit. Per latā quādā planiciē ex industria inter prīcipū mahometeæ legis sepulchra: quæ nemini xp̄iano pābulare licet ipune: ab ipsismet ducor. Illa nō piramidea vt ægyptii quōdā cōstruere solebāt: sed haud secus ac gñales suæ mesc hiræ structura frabricantur. Intra hæc suo & ipsi mahometæ quē paraclitū a xp̄o vaticinatum garriunt ac fabulantur: sacerdotes īstituunt: qui suo ritu sacra ibi i ipsorū peragant memoriā. Circumeunt āt suꝑba hæc dñorum sepulchra clientum ac filiorum & pellicum sub dio tumuli. ad suorū ve quisq̃ sepulchra quoto quoq̃ die veneri signato is.n. est mahometæorū dies festus sacra ꝓ ritu eorum dicturus graditur: sepulchraq̃ aspgine frigentis aquæ cū ramis frōdentibus & odoratis herbis defunctorū vmbris hæc ꝓfutura credentes suo more salutant. Ego igitur ea via domū rediens expedita ꝑ famulos a manibus quæcūq̃ postulauerā: chirographa recepi. Ad discessum me iā accingo. Impensa

ſoldani nauigia parantur. Nilũ alexandriã verſus denauigaturus tertio Kl̄. Martii lætus iiſdẽ qui me adduxerãt mecũ redeuntibus cõſcendo: Alexandriã quarto nonas Martias ꝑtexi. A prorege honorifice ſuſcipior. Id.n.ꝑ p̄curſores a ſuo pricipe in mandatis habuit: aliter nanq̧ eã minime curã fuiſſet cõplexus: quũ nihili penitus faciant oẽ xp̄ianorũ genus: ſeſeq̧ ſolos viuere in orbe terrarũ qui ſtrenui ſint atq̧ ĩperio digni arbitrentur; ludibrioq̧ ſibi cedere ducãt: xp̄iano cuiq̧ honorẽ exhibere: ſed attendite catholici principes cur nos barbarũ ac ſilueſtre ab incunabulis hoc genus hoĩum ita paruipendat: quibus ue argumentis innixa gens hæc ĩperita. nullius virtutis particeps. ĩmerſa cœnoſæ libidini. deteſtandis erroribus ĩplicita. rationis penitus expers: hoc de ſe: illud de nobis ſibi poſſe pſuadere exiſtimet. Quater parua manu ingentes turcarũ copias mameluchi ꝓfligarũt. propterea de ſe nimiũ ſibi credũt. Chriſticolas aũt oẽs duab⁹ rationib⁹ penitus cõtẽnunt. Quũ nanq̧ mercatores qui ad eos aſſidue cõmeant; ingenteſq̧ opum aceruos inutiliũ aromatũ & effœminãtũ viriles animos gẽmarũ pmutandarũ gr̄a ĩportant: opprobrioſa ferre paſſi ludibria: ignominias. cõtumelias. iniurias. lucri guloſa rabie captos videant: quũ nacti occaſionẽ ꝗ̃cũq̧ leuẽ: nobiles etiã venetos quos barbari: quia ex vicino cæteris negotiatoribus opulentiores eſſe cognoſcũt: xp̄ianorũ principes arbitrantur: catenis · carceribus · tormẽtiſq̧ interdũ vt eos expilent. cotidie premant: patienterq̧ oĩa lucri cauſa tolerare cõſpiciant: viles eſſe ac nullius momẽti hoĩes xp̄ianos oẽs autumãt: ſed tũ p̄cipue quod in xp̄ianorũ principũ dedec⁹ cedit: frõte rugoſa naſoq̧ adunco quãtulũcũq̧ plebei p̄tereuntibus nobis irrident ac ſubſanãt: & eã quã ſibi imbiberunt arrogantiã cõfirmant: qñ ipſis ſubit in mentẽ ſe nr̄æ fidei domũ initialem nobis inuitis & ſilentibus ſub ſua dicione ꝑ tot iã ſæcula impune in dies collabentẽ retinuiſſe: nec auſos vnq̃ xp̄ianos fuiſſe de illa e manibus eorũ redimẽda cogitare. Iure igitur merito nos qui rerũ dñi quõdã eſſe ſolebamus: ab ĩmaniſſimis & truculentis barbaris ita negligimur. Hæc volui catholici principes in epiſtolæ calce recenſere: nõ quo putẽ orõnis meæ calcaribus addere quicq̃ poſſe vobis qui a primis vnguiculis de expurgãda. tutãda. ꝓtendendaq̧ quã ꝓfitemini religione: ſentẽtiã induiſtis. Nulli.n. alteri rei magis vnq̃ poſt intra europæ limites ſtratas maurorũ vires inuigilaſtis: q̃ de traiiciendo in mahometæos in africã exercitu: feciſſetiſq̧ iãdudũ ſi ꝑ aliorũ inſatiabilẽ & inexhauſtã imperii cupiditatẽ licuiſſet. Sed ira cõcitus quũ iſta videam nr̄a accidere deſidia: rẽq̧ xp̄ianam in dies magis ac magis inteſtinis ſeditionibus in deterius labi cõſpiciã impatiens euomo. Intercludatur tandẽ exũdans nimiũ hic noſter riuulus. Galleaceas adhuc ſtare in anchoris eaſdẽ quæ me tranſmiſerãt reperi. Dũ hæ ſua peragunt commercia: in europam renauigante venetias verſus nauigiolo cui me credere non fuit conſilium; tertiã hanc ad catholicam veſtram maieſtatem do. cætera ego ipſe viua voce ſi per piratas. per maris iram. per incolumitatem licuerit: coram relaturus: fœlicibus interea viuant auib⁹ precor. Ex vrbe alexandria ægyptia quarto nonas Aprilis. M.ccccc.ii.

putãt xp̄ia nos oẽs viles eſſe

FINIS.

GAUDEO